

UNIVERSITETI SHTETËROR I TIRANËS
INSTITUTI I HISTORISE DHE I GJUHËSISË
SEKTORI I ETNOGRAFISË

ETNOGRAFIA SHQIPTARE

BIBLIOTEKA
SHTETIT

398
C 93

TIRANË
1966

398
E95.

UNIVERSITETI SHTETËROR I TIRANËS
INSTITUTI I HISTORISË DHE I GJUHËSISË
SEKTORI I ETNOGRAFIË

~~UNIVERSITETI SHTETËROR I TIRANËS~~
~~INSTITUTI I HISTORISË DHE I GJUHËSISË~~

38874

~~29787~~

ETNOGRAFIA SHQIPTARE

III

REDAKSIA

Rrok Zojzi (Kryeredaktor), Abaz Dojaka (sekretar i kolegju-
mit), Andromaqi Gjergji, Fiqri Haxhiu, Hasan Qatipi.

Tirazhi: 2000 kopje

Formati 70x100/16

Stash: 2204-65

Shtypur në N.I.S.H. Shtypshkronjave «MIHAL DURI» — Tiranë

GUNA

NË VESHJET TRADICIONALE TË POPULLIT SHQIPTAR DHE TË POPUJVE TË TJERË BALLKANIKË

Larmia dhe njësia në trashëgiminë kulturore të popujve të Ballkanit u bënë tanimë të njohura dhe të pranuar nga të gjithë. Shkencëtarë të ndryshëm të Ballkanit dhe të vendeve të tjera që merren me studimet historike të këtyre popujve e kanë përqëndruar vëmendjen në këto dy anë të traditave të kulturës dhe po përpiqen të gjurmojnë shkaqet dhe të gjejnë arësyet e tyre.

Si larmia ashtu edhe njësia në trashëgiminë kulturore të popujve të Ballkanit çfaqen në çdo aspekt të kulturës, por në asnjë vend nuk paraqiten në formë më të qartë dhe më bindëse se në veshjet e tyre tradicionale, në të cilat rascyrohen me forma të gjalla e konkrete elementet e kulturës që i afrojnë ose i largojnë këta popuj me njeri-tjetrin.

Po t'i marrim në studim veshjet e ndryshme që popujt e Ballkanit i kanë patur në përdorim të përditshëm jo më shumë se gjysmë shekulli përpara, do të mahniteshim me larminë e madhe të tyre. Jo vetëm çdo krahinë, por shpesh edhe çdo fshat, bile kishte raste që edhe një grup i veçantë ekonomik-social brenda tij, kishte një veshje të vetën. Me qindra, ndoshta edhe me mijra qenë llojet e veshjeve që përdornin ata. Kombinime interesante materialesh, ngjyrash, formash, dekoresh, etj. përfitonin veshje krejt të ndryshme, që në një vështrim të parë duken pa lidhje dhe pa asnjë pikë takimi në mes tyre. Por po t'ja nënshtrijmë ato një analize të thellë shkencore, duke i lënë si një kategori në vete materialet e ndikimit oriental, qoftë si veshje të plota, qoftë si pjesë të veçanta (ato hynë në përdorim në disa krahina, dhe sidomos në qytetet e Ballkanit), do të shohim se në to ka disa elemente të përbashkëta dhe me interes të madh shkencor. Këto elemente të përbashkëta e pika takimi nuk vihen re vetëm në disa aspekte të tujshme, si në materiale, forma, ngjyra, dekore, etj., të cilat mund të jenë edhe të rastit, por në strukturën morfologjike të tyre, që nuk mund të jetë e rastit. Dhe në fakt, po t'i analizojmë veshjet e ndryshme të popujve të Ballkanit nga ana e njësisë morfologjike, do të shohim se të gjitha kanë një vijë të përbashkët ndërtimi: një këmishë që mbulon trupin, një palë tirçe që mbështjeilin këmbët, një gunë përsipër në formën e një palltoje të zakonshme, një brez në mes që përmbledh trupin; ndërsa te

gruaja kemi edhe përparësen¹⁾. Këto elemente të përbashkëta përftojnë një tip themelor të përbashkët veshjeje, aq sa një ballkanas mund të dallohet lehtë edhe nga veshja nga një banor i viseve të tjera të kontinentit.

Në qoftë se i analizojmë veshjet nga ana e larmisë së tyre, do të shohim se një pjesë e këmishës, diku është punuar me pëlhurë leshe, diku me pëlhurë liri dhe diku me pëlhurë pambuku; herë është më e gjerrë e herë më e ngushtë; në disa raste më e gjatë, në disa të tjera më e shkurtër; disa janë të stolitura në gjoks, në grykë, në mëngë dhe disa të pastolitura fare; në disa raste ajo përdoret mbi pjesët e tjera të veshjes, në disa të tjera mbrenda tyre, etj. Kështu edhe tirqet, guna, brezi, përparësja dhe çdo pjesë tjetër e veshjes ka dallimet e veta. Dhe janë pikërisht këto nuanca që përftojnë variantet lokale të veshjeve.

Është për t'u vënë në dukje se në disa raste këto veshje i largohen pak më tepër tipit të përbashkët dhe përftojnë ndryshime mjaft të ndryshme. Këto ndryshime e kanë burimin kryesisht në zhvillimin jo paralel të pjesëve të ndryshme të veshjeve. Kështu, p.sh., kur një pjesë e veshjes del mbi të tjerat, i jep asaj një formë të re. Këto çfaqje të ndryshme përbëjnë derivatet, të cilat, historikisht, lidhen me tipin e përbashkët.

Që të kemi të qartë karakterin e veshjeve të popujve të Ballkanit, elementet e përbashkëta e të ndryshme dheshkaqet e arësyet e këtyre, duhet të analizohet çdo pjesë përbërëse, duke studiuar strukturën dhe funksionin morfologjik të saj në kompleksin e veshjes. Një punë e tillë në kushtet e sotme është e pamundur, pasi mungojnë të dhënat.²⁾ Megjithatë, po përpiqemi të analizojmë vetëm «gunën»³⁾, që është pjesa më karakteristike dhe përcaktuese e veshjes së këtyre popujve⁴⁾.

Në përgjithësi shkencëtarët ballkanikë, duke u nisur nga bazat kombëtare, e kanë analizuar këtë problem në një rreth të kufizuar dhe

---

1) Në vija të përgjithëshme kjo është struktura morfologjike e veshjeve të popullit shqiptar. Po këtë strukturë paraqesin edhe **Boris Zderciuc — Paul Petresco** dhe **Tancred Banateanu** për veshjen e popullit rumun («L'Art Populaire en Roumanie», Bucurast, 1946). Po këtë strukturë paraqet edhe **Maria Veleva** për veshjet e popullit bullgar («Le Costume National Bulgare à double tablier», Sofje, 1963). Edhe për popujt jugosllavë e grek, siç shihet në leteraturën ilustrative të përmëndur në vijim të këtij studimi, kjo është struktura e veshjes së tyre.

2) Ky problem mund të zgjidhet në një mënyrë përfundimtare vetëm kur të kemi një atllas etnografik të Ballkanit. Nga sa jemi informuar, në disa vende të Ballkanit po bëhen përpjekje për hartimin e një atllasi të tillë, por që këto atllase të veçanta të koordinohen në një të përbashkët, duhet të ndiqen kritere, metoda e forma pune të përbashkëta. Me zhvillimin që kanë marrë studimet e Evropës juglindore, shpresojmë se së shpejti do të merret edhe një inisiativë e tillë.

3) Nga kuptimi i saj fillestar fjala gunë mori kuptime të dyta; diku me këtë fjalë kuptojmë veshjen e përditëshme prej leshe në formë palltoje që përdoret në çdo stinë, diku veshjen e rëndë dimërore që përdoret vetëm për t'u mbrojtur kundër shirave dhe të ftohtit, etj. Në këtë punim është përdorur vetëm për pallton e leshtë që vishet në çdo stinë — në verë mbi këmishë dhe në dimër nën mbulojën e rëndë dimërore.

4) Që guna është pjesa më me rëndësi e veshjes popullore, pjesa determinante e saj, dëshmojnë shprehje të ndryshme popullore, si: «shikoi punën dhe jo gunën», që të cilën guna përfaqëson krejt veshjen. Edhe në Jugosllavi në ishullin Mljet, me emrin «gunj» kuptojmë krejt veshjen (Br. Gušić, vep. e cit., Nr. 6).

jo në tërësinë e tij. Për shembull. G. Opresku u përpoq të gjurmonte origjinën e gunës rumune⁵⁾; Br. Gushiçi, duke u marrë me veshjen e ishullit Mljet të Dalmacisë, u ndal në gunën që përdorej këtu dhe, për nevoja studimi, në disa raste u shtri edhe në studimin e gunës së popujve të tjerë të Jugosllavisë⁶⁾; M. Veleva, duke studiuar veshjen bullgare me prapanik e paranik, analizoi edhe gunën e saj dhe, për nevoja krahasimi, studioi edhe gunën bullgare në përgjithësi⁷⁾; Rr. Zojzi, në një studim mbi veshjet e popullit shqiptar, gjurmoi edhe origjinën e gunës së tij⁸⁾, etj. Megjithatë në këto punime, megjithëse me një bazë të kufizuar u zbrit mjaft thellë në disa probleme që lidhen me këtë objekt, por nuk u arrit në përgjithësimet në shkallë ballkanike.

Veç këtyre, edhe autorë të tjerë, kryesisht autorë jo ballkanas, u morën me studimin e këtij problemi në një formë më të përgjithëshme, në një bazë ndërkombëtare. Ndër këta përmendim Fisherin,⁹⁾ Batalian,¹⁰⁾ Nopcen¹¹⁾, Shuhardin¹²⁾, Haberlandin¹³⁾, Rozen-Przevorsken¹⁴⁾, etj., punimet e të cilëve, për mungesë materialesh, nuk kanë qënë gjithnjë të plota; si rriedhim, edhe përgjithësimet e tyre nuk kanë qënë gjithnjë të sigurtat¹⁵⁾.

Sot, që bazat materiale të punës shkencore për popujt e Ballkanit janë siguruar pranë institucioneve përkatëse dhe që janë botuar materiale e studime të veçanta, mund të themi se kanë filluar të krijohen mundësitë për studime shkencore në një shkallë më të gjërë, duke i analizuar objektet në të gjitha aspektet e tyre. Pra, duke u nisur nga gjithë këto, ne po studiojmë në mënyrë të veçantë gunën ballkanike. Por para se t'a analizojmë këtë, në mënyrë shkencore, do të shqyrtojmë shtrirjen e saj territoriale dhe disa veçori të përgjithëshme të saj.

Objekti që po studiohet, ku në një formë e ku në një tjetër, ku me një ngjyrë e ku me një tjetër, përdoret në të gjithë popujt e Ballkanit.

Në Shqipëri, me përjashtim të disa grupeve të popullsisë brenda alpeve të Veriut dhe të atyre që kanë zbritur prej tyre në fushat bregdetare, guna ka qënë përdorur në të gjithë vëndin¹⁶⁾. Deri në mesin e shekullit të kaluar ajo përdorej në Dukagjin (Shalë, Shosh, etj.), Mer-

5) G. Oprescu — «L'art du paysan Roumaine». Botim i Akademisë rumune, Bukuresht, 1937.

6) Br. Gušić — «Starinsko ruho na otoku Mljetu». Zagreb, 1930.

7) M. Veleva — «Le costume national à double tablier». Sofje, 1963.

8) Rr. Zojzi — në «Studime Historike», viti 1964; Nr. 4.

9) E. Fischer — «Die Haar — und kleidentracht vorgeschichtlicher Karpathen- und Balkanvolkerkunschaften», 1909.

10) R. Battaglia — «L'Europa Danubiano-Balcanica». (mikrofilm pranë sektorit të etnografisë).

11) Fr. Nopcsa — «Albanien» (Bauten, Trachten und Geräte Nordalbanien). Berlin u. Leipzig, 1927.

12) C. Schuchard — «Die germanischen Mäntel und das Ilyrische Rökchen», Berlin, 1936 dhe «Die Urillyrier und ihre Indogermanisierung», Berlin, 1937.

13) M. u. A. Haberland — «Die Völker Europas und Ihre Volkstumliches kultur». Stuttgart, 1928.

14) J. Rosen-Przewerska — «Spoleczna Funkcja adziezy». Varshavë, 1949.

15) Përveç këtyre, mund të ketë edhe autorë të tjerë, si nga të parët ashtu edhe nga të dytët, botimet e të cilëve nuk patëm rast t'i kemi.

16) Për materialet shqiptare u mbështetëm kryesisht në fondet e Muzeut Etnografik të Tiranës e të muzeve lokale të rretheve, si dhe në botimet e ndryshme ilustrative.

tur. Berishë. Has. në qytetin e Shkodrës dhe vazhdon të përdoret në Postripë, Pukë, Mirditë, Lumë (Terthore)) Dibër, Mat, Martanesh, Gollobërde, Çermenikë, Shëmil, Labinot, në malësi të Leshës, Kurbin, Fush-Krujë, Shpat, Polis, Bërzeshtë, Dervend, Mokër, si dhe në pjesën tjetër të rrethit të Pogradecit; ka qënë përdorur gjithashtu në qytetin dhe fushën e Korçës, kurse në malësinë e saj dhe në pellgun e Prespës vazhdon të përdoret akoma; përdorej në Myzeqe, në një kohë më të largët edhe në Labëri e në Rrëzë të Tepelenës; përdoret edhe në Lunxhëri, Zagori, Pogon, Dropull, Vurg, në malësinë e Delvinës; gjithashtu, ka qënë përdorur edhe në Çamëri¹⁷⁾, etj.

Në Jugosllavi guna ish thuaise në përdorim të përgjithshëm deri në fundin e shekullit të kaluar dhe në shumë raste përdoret edhe sot. Atë e përdorin si burri ashtu edhe gruaja në Mal të Zi, Likë, Hercegovinë;¹⁸⁾ fshatarët e Kanalit, Ublinskzit, Shebenikut dhe qytetarët e Risanos. Ajo përdoret nga gruaja në Krivosie e Krushevicë dhe nga burri e gruaja në Gornja Krajina (Pirot), Gilan, Zladovçe (Kriva-Palanka) e Kumanovë; përdoret nga gruaja në rrethet e Shkupit e Manastirit, nga burri e gruaja në Trebinjë e Liçevicë (Split), nga gruaja në Djurdjevac (Osjek), etj.¹⁹⁾,²⁰⁾

Në Rumani guna përdoret në krahinat e Transilvanisë e Marmurës. Në Moldavi²¹⁾, në viset perëndimore dhe në ato jugëlindore,²²⁾ në Romavat (Kraiova), ajo përdoret nga burrat. Kurse në Timisoare, në krahinën e Bukureshtit²³⁾, sidhe në Ruteni²⁴⁾ guna përdoret si nga burri, ashtu edhe nga gruaja.

Edhe në Bullgari e ndeshim këtë objekt.²⁵⁾ Atje përdoret nga gruaja në Belogradçik, Plevnje, Provadia, Pomorie, Topolovgrad Maliko-Ternova, në rrethe të Sofjes, në Samokov, Kiustendil, Noevrekop, etj., kurse në Vidin, Botevgrad, Trau, Haskove etj.²⁶⁾ përdoret nga burri.

Guna është përdorur edhe në Greqi. Në Athinë ajo mbahej si nga burri, ashtu edhe nga gratë. Në Atikë ajo përdorej nga gratë, dhe vajzat²⁷⁾. Përdorej gjithashtu nga burrat në qytet dhe te fshatarët rreth Janinës, te barinj e baresha të Arkadies, e gra e fëmijë të rrethit të Tebës, te gruaja e Delfit,²⁸⁾ te gruaja e Sulit,²⁹⁾ Eubes³⁰⁾

17) Rr. Zojzi — Dh. Mborja — «Arti Popullor në Shqipëri», botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, 1959, faqet: 1, 4, 6, 8, 10, 14, 16, 18, 23.

18) Francesco Carrara — «La Dalmazia descritta». Zara, 1846.

19) W. Bruhn/M. Tilke — «Das kostumwerk», Berlin, 1941 f. 161, fig. 2, 7, 8, 11, 12.

20) Musee Ethnographique de Beograd — «Costumes nationaux jugosllaves», 1930. Fasc. I.

21) Adolf Rosenberg — «Geschichte des Kostüms», Berlin, vëll. V, f. 334.

22) Bruhn/Tilke, vep. e cit., f. 163, fig. 5, 8, 9, 10, 12.

23) «Costumes nationaux de la Republique Populaire Romaine», botim i Institutit të Rumanisë për marrëdhënie kulturele me botën e jashtëme.

24) Bruhn/Tilke, vep. e cit., f. 163.

25) Rosenberg, vep. e cit., vëll. V, f. 334, fig. 11.

26) Maria Veleva — Neva Tuzyzov — Vener Naslednikov — Georgi Atanasov. «Bllgarski Narodni Nosi Shevici», fig. 3, 8, 17, 20, 24, 31, 32, 34, 36, 37; 4, 6, 30, 41.

27) Rosenberg, vep. e cit., vëll. V, f. 336, fig. 1, 2, 3, 4, 5, 11.

28) O. M. De Stackelber — «Costumes et Usages des peuples de la Grèce Moderne», fig. 1, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 16.

29) H. L. Pouqueville — «Voyage de la Grèce (skica të riprodhuara nga autorët e ndryshëm) vëll. I, f. 1; vëll. II, f. 176, vëll. IV, f. 120, 294, 512, etj.

30) M. u. A. Haberland — «Die Volker Europas und ihre Volkstümliche kultur» (riprodhim nga Stackelberg), në f. 129, 144.

dhe Crigut³¹), të shqiptarët e Greqisë,³²) etj. Pra siç shihet, gjer në fundin e shekullit XIX guna që një pjesë e përbashkët e veshjes për të gjithë popullin e Ballkanit të çdo vëndi dhe krahine. Edhe në qoftë se në ndonjë kënd të këtij gadishulli ajo mungon, la prapa vazhden e saj, që dëshmon se në një të kaluar më të largët përdorej edhe aty³³).

Përveç përdorimit të gjërë të saj në çdo popull të Ballkanit, gunën e shohim që të përdoret edhe në çdo kategori të tyre, pa dallim seksi, moshe dhe gjendjeje shoqërore: Ajo është në përdorim të mashkullit e të femrës, me ndryshimin se tek i pari ajo ka qenë më e thjeshtë, kurse tek e dyta më e zbukuruar. E gjejmë në përdorim nga çdo moshë, me ndryshimin se tek të rinjtë e pleqtë ajo paraqitet e thjeshtë, kurse te dhëndri dhe nusja shumë e stolisur. E gjejmë te i pasuri dhe te i varfëri, me ndryshim se i pari e ka me material më të zgjedhur e punë më të mirë, kurse i dyti me material më të dobët dhe të punuar dosido. Pra, del qartë se guna shtrihet në të gjithë popullin e Ballkanit dhe në çdo kategori shoqërore të tyre, aq sa me të drejtë mund të quhet si një veshje e përbashkët e popujve Ballkanikë.

Por, nga ky gadishull, ajo u përhap edhe jashtë tij, veçanërisht në Evropën oëndrore³⁴). Ballkanasit e emigruar e mbajtën dhe e përdoren atë edhe në vise të tjera të kontinentit,³⁵) ku ata emigruan. Etnografët e shquar M. e A. Haberland, të cilët u morën me percaktimin e arealit të këtij objekti, kanë shprehur mendimin se shtrirja teritoriale e tij gjendet në lindje të vijës Adriatik-Vistulë³⁶).

Nga studimet e deri tanishme që i janë bërë gunës ka mendime të ndryshme, herë në pajtim dhe herë në kundërshtim në mes tyre, po për mungesë të dhënash të plota problemet e këtij objekti mbeten gjithnjë pezull.

Një ndihmë të madhe në zgjidhjen e tyre japin materialet shqiptare, të cilat deri tani ose nuk njiheshin, ose njiheshin përciptas. «Shqipëria enigmatike — thotë historiani gjerman Standtmyler, — me materialet e saj përfaqëson pikën e Arkimit për studime balkanologjike»³⁷); ose, siç shprehet më mirë historiani i madh kroat M. Shuflaj, «në Shqipëri paraqitet si në një pasqyrë i tërë Ballkani»³⁸) Pra, mungesa e materialeve shqiptare për këto studime ka qenë mjaft e ndjeshme. Por me që sot materialet shqiptare i kemi të mbledhura pranë sektorit të etnografisë dhe muzeve etnografike, po e marrin në studim problemin.

31) A. L. Castellan «Lettres sur la Morée», Paris, 1808, vëll. I, f. 39, 79, vëll. II, f. 96.

32) Janë shumë të pakta vëndet në të cilat të mos ketë gjurmë që të dëshmojnë se guna nuk është përdorur në të kaluarën. Bile edhe ato të pakta janë si ishuj të vegjël në mes të detit të hapur të gunës. Për shembull, në disa lugina të alpeve shqiptare të veriut nuk ka asnjë gjurmë që të dëshmojë se gruaja e ka përdorur këtë objekt, ndërsa për burrin gjurmat e saj i gjejmë edhe në to.

33) Gjurmët e saj jashtë Ballkanit i gjejmë: në Hungari (shih) Rosenberg, f. 338, nr. 1, 2, 4, 10, dhe f. 339, nr. 2, 4, 5; gjithashtu, Bruhn-Tilke, f. 162, nr. 5, 6, 16, 17, 18; Në Austri (shih P. Geramb në «Steirische Trachtenbuch», Graz; por edhe në Çekosllovakia, Poloni, etj.

34) Për shembull, shqiptarët dhe grekët e emigruar e mbajtën këtë objekt edhe në Itali, ku e përdorën deri në mesin e shekullit të kaluar.

35) Haberland, vep. e cit., f. 560.

36) Stadtmüller «Forschungen zur albanischen Frühgeschichte», 1941 (Hyrja).

37) Dr. M. Sufflay, etj. — Acta Diplomata I, f. 3. (Cit. nga Stadtmüller).

Gunën ballkanike po e analizojmë duke patur parasysh afërsisht 126 lloje të ndryshme të saj, të cilat, sigurisht, nuk përfaqësojnë tërë materialin, por një pjesë të tij. Nga këto, 37 lloje i kemi nga Shqipëria, 32 nga Jugosllavia, 24 nga Greqia, 18 nga Bullgaria dhe 15 nga Rumania. Materialet për këto, me përjashtim të atyre shqiptare u muarën kryesisht nga literatura ilustrative që përmëndëm.³⁹⁾

Njësinë dhe larminë e gunës ballkanike e shohim në elemente kryesore të saj, si në emrin, në materialin e ndërtimit, ngjyrën, formën, dekorat, në funksionin morfologjik, etj. Disa nga këto elemente po i analizojmë në mënyrë të veçantë.

1) Elementi më i lëvizëshëm i objektit në analizë është emri: në çdo variant të gunës gjejmë një emër të ndryshëm. Si shembull marrim emërtimin e objektit në popullsinë shqiptare dhe në ndonjë popull tjetër të Gadishullit Ballkanik. Te ne gjejmë në përdorim të popullit këto emra: «zhgun»⁴⁰⁾ — në Shalë, Shosh, Mertur, Berishë; «shingun», «shangun», «shagun», etj., — te vllahët në përgjithësi, në krahinën e Prespës, në Vurgun e Delvinës, etj.; «gunë»⁴¹⁾ — Lumë (Terthore), Martanesh, Myzeqe, Çamëri, në fshatra të Konispolit, kurse në malësi të Lezhës e quajnë «gunzë»;⁴²⁾ «xhupletë», «xhupetë»⁴³⁾ e quajnë në Kallmet; «xhup»⁴⁴⁾ e quajnë bajrakët e Ohrit, Mirditës, etj.; «cibun», «cipun» e quajnë në rrethin e Pogradecit dhe në malësinë e Korçës, kurse «zobançë»⁴⁵⁾ e quajnë në Kërçisht (Peshkopi), Gollobordë, etj.; «xhokë»⁴⁶⁾ e quajnë në luginën e Shkumbinit; «dollamë», «dallamë» — në Shkodër e Postribë; «dollomà» e quajnë në qytetet e Korçës, Leskovikut, etj.; «nemtë», «nete», «nente» dhe «mentë» e quajnë në pjesën e ulët të luginës së Matit, në Kurbin, etj.; «deleshe», «leshe», «leshnik», etj.⁴⁷⁾ e quajnë në Malësinë e Madhe dhe në disa vise të malësisë së Dibrës etj.; «gozhup»⁴⁸⁾ e quajnë në Dukagjin; «çashe»⁴⁹⁾ — në fu-

39) Si burime ilustrative kanë shërbyer kryesisht ato që u përdorën për përcaktimin e shtrirjes teritoriale të objektit duke filluar nga shënimi me numër 16 deri në atë numër 32.

40) Ky emër përdoret në të gjithë Veriun edhe për materialin e thurur në vegjë, në katerliq dhe të shkelur ashtu në formën e papunuar: të paprerë e të paqepur.

41) Ky emër përdoret edhe në Malësi të Madhe dhe në përgjithësi në Shqipërinë e Jugut, po për një objekt tjetër veshjeje, i cili nuk ka lidhje me objektin tonë, p.sh.: «gunë larë», «gunë çile» etj. (shih shën. Nr. 3).

42) Diminutiv i fjalës «gunë».

43) Kjo fjalë përdoret edhe në Malësi të Madhe, Dukagjin e Breg të Matës, po për një objekt tjetër. Te arbëreshët e Ukrainës përdoret për këpucët (shih: S. Islami, Buletin për Shkencat Shoqërore, 1955, Nr. 2).

44) Edhe kjo formë është e përhapur në të gjithë Ballkanin dhe në Evropën Jugore. hyn rishtas në popullin tonë nga turqishtja me emrin «xhybe» dhe nga perëndimi me formën xhup, për pjesë të tjera veshjeje që nuk kanë lidhje me objektin në studim.

45) Jashtë çdo kompetence etimologjike, duke u mbështetur vetëm në ngjashmërinë fonetike, mendoj se ky emër ka lidhje me fjalën çoban, çopan, etj.

46) Kjo fjalë njihet edhe në Veri, ku përdoret në proverbin «herë me xhybe, herë me xhoke» — për njeriun e paqëndrueshëm, hipokrit.

47) Sigurisht, ky emër u muar nga materiali «lesh». Nga kjo prejardhje është edhe fjala «delesh», «qelesh», etj. Fjala «leshnik» përdoret në Veri edhe në shprehjen popullore «hangre fikun — vesh leshnikun», ku terma leshnik ka kuptimin e veshjes së rëndë dimërore.

48) Me këtë fjalë në Dukagjin quajnë veshjen me lëkurë prej deleje.

49) Në Kurbi, me fjalën «tjashe» kuptojmë pëlhurën e leshtë të punuar në shtëpi nga gruaja.

shën e Dibrës; «pec» — në malësinë e Matit; «flokate»⁵⁰) e quan grua-ja labe, kurse «lëkurçe»,⁵¹) ajo, quan formën e vjetër të saj; «qesike»⁵²) e quajnë në fushën e Domosdovës: «shajake» — në disa fshatra të Vurgut⁵³), «cohë» dhe «kadife» e quajnë në Lunxheri; «shita»⁵⁴), — në Droupull. Gunën e quajnë edhe me emra të tjerë, por këto kanë një përhapje më të vogël. Edhe shqiptarët e emigruar që e ruajtën përdorimin e gunës krahas saj, e ruajtën edhe emrin kështu, p.sh. arbëreshët e Greqisë e quajnë «gunë»⁵⁵), ata të Italisë — «gunë», «gjobun» dhe «cohë»⁵⁶), të Ukrainës — «shijak»⁵⁷), kurse ata të Mandricës (Bullgari) — «gunë»⁵⁸).

Edhe te populli bullgar gjejmë një tok emra të ndryshëm për këtë objekt: «kësak» e quajnë në Komarev (Plevnje), «dollaktanka» — në Podgorie (Llom), «dreha» — në Krushov (Teteven), «kiça» — në Ravana (Provadiste), «koçak» — në Belogradičko, «kloshnik» — në Plevensko, «gluhçë» — në Oreslec, «sglobnica» — në Vidinsko, etj., «barnik» — në Nikopplsko, etj., «veba», «abiçka», «ulek», «zebun», «çokma», «xhube» «menteto», «allaxha», etj. — në krahina lindore⁵⁹).

Nga literatura e shfrytëzuar, për variantet e këtij objekti dolën një tok emra të ndryshëm edhe në gjuhët jugosllave, rumune e greke.

Në mes të kësaj larmie të madhe emrash gjejmë forma krejt të ndryshme dhe forma të ngjashme që lidhen në mes tyre me një rrënjë të përbashkët. Për shembull, emrin nemte që e gjejmë në shqipe, e gjejmë në bullgarishte,⁶⁰) në vëndet jo Ballkanike, si edhe në hungarishten; emrat shigun, shangun, cibun, zombun, etj. i gjejmë në përdorim të çdo populli ballkanik⁶¹), etj. Këta emra me forma të ndryshme, të cilët kanë rrënjë të përbashkët, bëjnë pjesë në fondin e përbashkët leksikor të popujve të Ballkanit.

Me qënë se për objektin në studim mungon një emër i përgjithshëm, po përdorin emrin «gunë», pasi është më i përhapur dhe, siç do ta shohim më poshtë, edhe më i lashtë, kurse emrat e tjerë të veçantë do të përdoren si emra specifike për variantet e tij.

Emrin gunë nuk e gjejmë vetëm në përdorim të popullit shqiptar, por edhe ndër të gjithë popujt e tjerë të Ballkanit. Siç u përmend edhe më lart, ashtu sikurse objekti u përhap edhe në popujt të tjerë jo ballkanas, edhe emri u përhap, bile në një shkallë më të gjërë, në shumë popuj të kontinentit. Në gjuhën shqipe e gjejmë me format «gunë» dhe «gunzë», në bullgarishte — me format «guna» dhe «gunja»⁶²), në serbo

50) Me këtë emër quhet edhe «brruca» që përdor burri lab, por ky objekt nuk ka lidhje me objektin në studim.

51) Objektin të punuar me lëkurë.

52) Paraqet të njëjtin objekt, por me formë të shkurtuar dhe të zvogëluar në përgjithësi.

53) Prej turqishtes «shajak» — pëlhurë e leshtë.

54) Ndoshta rrjedh nga «hition» — i lashtë.

55) G. Meyer «Etymologisches Wörterbuch der Alb. Sp.», Strassburg, 1891, fj. gunë.

56) Prof. Ferrari — informata gojore.

57) Selim Islami — «Buletin për Shkencat Shoqërore», v. 1955, Nr. 2, «Material gjuhësor nga kolonitë shqiptare të Ukrainës», f. 179.

58) Dhimitër Shuteriqi — «Fshati shqiptar i Mandricës», në Studime Filologjike, v. 1965, Nr. 2, f. 158.

59) M. G. Veleva, vep. e cit., f. 59 dhe 107.

60) Menteto (shih M. G. Veleva). vep. e cit.

61) A. Boué — «La Turquie d'Europe», Paris, 1840, vëll. II, f. 184, 188, 213.

62) M. Vasmer — «Russisches Etymologisches Wörterbuch», Heidelberg, 1954, fjala «gun».

kroatishte — me format «gunë», «gunj», «gunjina», «gunjac»,⁶³ në rumanishten — «guna»,⁶⁴), në greqishten e re — «gun».⁶⁵). Nga Ballkani u përhap sa në lindje e në perëndim aq edhe në veri të kontinentit⁶⁶).

2) Një element tjetër mjaft lëvizës për këtë objekt është materiali me të cilin ajo përgatitet dhe që pasqyron më qartë se çdo element tjetër ekonominë dhe shkallën e zhvillimit të këtyre popujve.

Analizën e materialit nuk po e fillojmë nga shkalla e përhapjes së çdonjerit, por nga lashtësia.

Një nga materialet më të lashta të përdorura për përgatitjen e gunës është lëkura e berrit. Gjithnjë del se ky është përdorur diku në gjëndje fare natyrore, diku gjysmë i përpunuar dhe diku i përpunuar në një nivel të lartë. Diku është përdorur me lesh nga jash-të, diku nga brenda, diku pa lesh fare. Në Shqipëri u bë shumë e rrallë guna me lëkurë, megjithatë disa çfaqje të saj, me sa dëshmojnë kujtesa e popullit dhe këngët e gravurat e ndryshme, del se në të kaluarën qe më e shpeshtë. Sot e gjejmë vetëm në Dukagjin me lesh përjashta⁶⁷) dhe ndër barinj të Lumës me lesh përbrenda. Në kujtesën e pleqve ajo ruhet ende në Malësi të Madhe dhe në Labëri⁶⁸). Ndër gravura të ndryshme e gjejmë në shumë autorë, por kryesisht në punimet e Shtackelbergut⁶⁹). Gunën me lëkurë e gjejmë edhe ndër popuj të tjerë të Ballkanit, si në Greqi⁷⁰), Jugosllavi⁷¹), Rumani⁷²), etj., si dhe jashtë gadishullit të Ballkanit si në Hungari⁷³), etj. Sigurisht, ky qe materiali më i lashtë, materiali fillestar i ndërtimit të këtij objekti.

Një material tjetër, gjithnjë i rrallë dhe që gjenetikiisht duhet të vijë pas lëkurës, kurse teknikisht duhet të jetë i ardhur pas zhgunit, është «flokja». Flokja është material i punuar prej leshi të thurur në shtëpi nga gruaja dhe që në sipërfaqe i lihen flokë⁷⁴). Guna e përgatitur me këtë material quhet «flokatë». Flokatën e gjejmë te gruaja labe me flokë përjashta (shajak) dhe te ndonjë grua plakë e Dardhës, Bradviçës, etj. me flokë përbrenda (flokë). Me gjithë që guna me flokë sot është e rrallë, kujtesa e pleqve dhe disa ekzemplarë nga fshatrat e Kolonjës dhe Vakëfeve që ruhen në muze dëshmojnë se në të kaluarën, veçanërisht në Shqipërinë jugë lindore, përdorej gjërë. Më rrallë ajo për-

63) D. E. Berneker — «Slavische Etymologisches Wörterbuch», Heidelberg, 1924; po ashtu edhe G. Meyer, M. Vasmer, në vep. e cit.

64) G. Meyer, vep. e cit., shih fj. «gunë».

65) G. Meyer, po aty.

66) Këtë emër, përveç në gjuhët ballkanike, e gjejmë në fjalorët e të gjitha gjuhëve të pellgut të Mesdheut: nga lindja në Turqi, nga perëndimi në Itali, Portugali; gjithashtu, nga veriu u përhap në Hungari, Çeki, Sllovaki e Poloni dhe u shtri në lindje edhe në Ukrainë e Lituani, por jo gjithkund me kuptim të njëjtë, siç do ta vemë në dukje në vazhdim të këtij punimi.

67) Rr. Zojzi — Dh. Mborja, vep. e cit., f. 2.

68) Guna me lëkurë në Dukagjin quhet «gozhup», në Lumë — «kozhup», në Malësi të Madhe — «delesh», në Labëri — «lëkurçe». Ende sot dëgjohet në Labëri: «... e dua nusen të kuçe (prej Kuçit) — që më vij me lëkurçe...»

69) Stackelberg, vep. e cit.

70) Bruhn-Tilke, vep. e cit., f. 164, Nr. 11, 12, dy gra me lëkurçe.

71) Ami Boué, vep. e cit. vëll. II, f. 179-235.

72) B. Zdercius, etj., vep. e cit., f. 36.

73) Rosenberg, vep. e cit., vol. V, f. 338, Nr. 1, 2 dhe 4.

74) Me flokë punohen edhe bruca e Labërisë, velenxa të ndryshme e të tjera objekte, por që, veç materialit të përbashkët, nuk kanë lidhje tjetër me gunën.

75) Muzeu Etnografik i Tiranës — objekte me numër 6800, 5686, 3541.

dorej ndër popujt e tjerë të Ballkanit⁷⁶) dhe u zhduk fare jashtë tij⁷⁷). Ka të ngjarë që flokata të jetë një imitacion i lëkurës së berrit dhe se është pasardhëse e saj, me gjithë që, nga ana teknike, duhej të vinte pas zhgunit. Për lidhjen e saj me lëkurën e berrit është shprehur edhe G. Hahni⁷⁸).

Një material i tretë me të cilin përgatitet në përgjithësi ky objekt është zhguni, i punuar në shtëpi nga gruaja me lesh në vegjën e zakonshme, me katërliq dhe i shkalun. Ky-material, veç pak përjashtimeve, mund të quhet material i përgjithshëm i përdorur për gunën në Shqipëri dhe në të gjithë Ballkanin. Nga 126 ekzemplarët e gunës që kemi përpara, 88 (sa kujtojmë nga ilustrimet) janë të punuara me zhgun. Edhe ky material duhet të jetë shumë i vjetër, pasi thurja ka qenë mjaft e zhvilluar që në kohë të lashta në Shqipëri dhe në të gjithë Gadishullin⁷⁹).

Gjithashtu kemi dhe guna të punuara me cohë të një industrie të ngritur, të importuara nga vendet jashtë Gadishullit të Ballkanit. Guna të tilla janë përdorur nga aristokracia e qyteteve më të zhvilluara, ose në krahinat që kishin lidhje të ngushta me botën e jashtëme. Nga 126 gunat e analizuara, vetëm 18 janë të punuara me cohë. Përdorimi i cohës për gunë filloi, së paku, që në shekullin XIII. kur filloi të importohet coha.⁸⁰) Që atëhere guna filloi të quhej «cohë».⁸¹)

Si material më i ri dhe jo shumë i përhapur ka qënë edhe «kadi-feja», e cila në Shqipëri është përdorur vetëm në Lunxheri. Për viset e tjera të Ballkanit nuk mund të dallohet nga ilustrimet. Kadifeja hyri në përdorim gjatë shekullit XIX dhe shkoi duke zëvendësuar cohën. Edhe guna e përgatitur me këtë material filloi të quhet «kadife».

Përveç materialeve të rënda, për gunën u përdoren edhe materiale të lehta, si «manica», «allaxhia», etj. Këto i shohim në dollomanë e burrit të Korçës⁸²) dhe në atë të gruas të krahinës së Rodopit (Bullgari⁸³). Këto materiale hynë në përdorim për gruan të paktën që në shekullin XV⁸⁴). Guna e punuar me allaxhë filloi të quhet «allaxhia».

Nga materialet e përdorura për përgatitjen e gunës shohim se më të vjetrat dhe më të përgjithëshmet janë prodhime me burim nga blegtoria, si lëkura dhe leshi. Kjo na vërteton se ky objekt duhet të ketë një prejardhje prej popujsh blegtorë. Të dhënat e shumta mbi përgatitjen e materialit dëshmojnë se në fillim ky qe prodhim i ekonomisë natyrore. Më vonë, kur filloi shkëmbimi i mallrave, shohim se materiali shitej ose i papërgatitur, ose i përgatitur në vënd, ose dhe i importuar.

---

76) Maria Valëva, etj. — Në veprën e cituar paraqitet vetëm një grua nga Pomorie (Bullgari) me gunën me flokë dhe asnjë ekzemplar tjetër.

77) M. Vasmer, në veprën e cituar, thotë se në Çeki quajnë «houne» një stofë me flokë.

78) G. Hahn — «Albanesische Studien», Jenë, 1854 — Lib. 1, shënim 39.

79) Vegla të ndryshme të përdorura për thurje, si rotlla boshti, pesha vegje, etj., të cilat i përkasin mijëvjeçarit të dytë para erës sonë, u gjetën kudo në Ballkan. Arkeologët tanë zbuluan edhe copa të vogla zhguni të përfikuara që i përkasin mijëvjeçarit të parë. Ilirët ishin të famshëm për thurje, thotë K. Patsch.

80) Act. Dipl., vëll. I, f. 149, dok. nr. 498. «... Maria accepit mihi tres gonellas de xocna...» (1285).

81) Act. Dipl., vëll. II, f. 179: «... la mia çocha nova cum capuço...», (1399).

82) Një ekzemplar ndodhet në muzeun lokal të Korçës.

83) Maria Valëva, etj., vep. e cit.

84) Br. Gušić, vep. e cit., shënim 78: «... gunela de pano...» (1501) dhe shënim 79: «... tre guni de raga...» (1515).

3) Gjithnjë interesante dhe me mjaft nuanca është edhe ngjyra e këtij objekti⁸⁵). Guna në popujt e ndryshëm paraqitet me një shkallëzim shumë të madh ngjyrash, të cilat përmbliidhen në disa grupe kryesore.

Në të shumtën e rasteve ajo paraqitet me ngjyrë të bardhë pak të përlyer. Sigurisht, ngjyra e bardhë përfaqëson ngjyrën fillestare të këtij objekti, ajo është ngjyra natyrore e materialit. Nga 126 ekzemplarët e marrë në analizë, 68 janë të bardhë.

Por krahas ngjyrës së bardhë, gjatë shekujve kanë hyrë në përdorim edhe ngjyrat e tjera. Koha kur filloi përdorimi i këtyre ngjyrave nuk dihet,⁸⁶ por guna me ngjyra të ndryshme kishte filluar të kishte një përdorim të gjërë⁸⁷) të paktën qysh në shekullin e XVI.

Sot shohim se, pas ngjyrës së bardhë, më e përdorur është ngjyra e zezë. Nga 126 gunat e ndryshme që kemi në shqyrtim, rreth 26 kanë ngjyrë të zezë.

Edhe ngjyra blu duket mjaft e përdorur. Nga materialet në analizë me këtë ngjyrë kemi rreth 16 ekzemplarë, nga të cilët 14 me ngjyrë blu të errët (ngjyrë deti) dhe dy me blu të hapur (ngjyrë qielli).

Nga të 126 ekzemplarët, ngjyrat e tjera më pak të përdorura janë e kuqja, me të cilën kemi katër ekzemplarë (dy në Shqipëri, një në Bullgari dhe një në Greqi); ngjyra kafe, me të cilën kemi tre ekzemplarë (në Jugosllavi); ngjyra gri- një ekzemplar dhe e gjelbërta po një (në Jugosllavi), etj.

Nga kjo analizë që iu bë ngjyrave të gunës pamë se ngjyra natyrore e materialit ishte ngjyra fillestare e saj; ngjyrat e tjera hynë në përdorim kohë pas kohe, duke u bërë me mjete primitive⁸⁸), më parë edhe ngjyrat e saj. Më vonë ngjyra e materialit filloi të hyjë në duar të mjeshtrëve kazazë dhe të bëhej me pagesë. Gjatë shekullit të kaluar hynë në përdorim ngjyrat kimike, të cilat i kanë nuanca të ngjyrave të gunës të shumëfishoheshin.

4) Por mbi të gjitha, ajo që i jep gunës më tepër ndryshime dhe që përfton një shkallëzim të pakufi nuancash është forma e saj. Për të shqyrtuar variantet e ndryshme të formës, duhet të shkëputen pjesët e qepura dhe të merren në analizë të veçantë një nga një, pasi rolin i kemi të gjitha materialet, po mbështetemi vetëm në materiale shqiptare.

Prerja e pjesëve përbërëse të gunës ka qënë gjithnjë e varur nga dimensionet e materialit. Lëkura kishte dimensione të kufizuara, si në gjërësi ashtu edhe në gjatësi, prandaj ajo detyronte që copat të bashkoheshin në të dy drejtimet; zhguni, që kishte gjatësi të pakufizuar, detyronte bashkimin e copave vetëm në drejtim të gjërësisë kurse me kohën që kishte gjërësi dhe gjatësi të mjaftueshme, mund të zhdukej edhe kjo vështirësi.

85) Përcaktimi i ngjyrave nga materialet ilustrative është punë mjaft e vështirë, për arsye të nuancave të tyre, të mundësive të piktorit dhe të shtypit për t'i pasqyruar ato.

86) Po të mendojmë se që në shekullin XII filloi importimi i cohës për guna dhe se coha ishte me ngjyra të ndryshme, duhet të pranojmë se të paktën që nga ajo kohë filloi të përdorej guna me ngjyra të ndryshme.

87) Br. Gušić, vep. e cit., shënim 108, 100, 103, 109: «... quattro giugni, dua tinti et dua bianchi...» (1601); «... tre tinti et uno bianco griugio...» (1610); «... quattro gugini, dua bianchi et dua tinti...» (1610); «... dieci guni tinti...» (1610), etj.

88) Rrok Zojzi, «Buletini i Institutit të Shkencave» v. 1950, Nr. 1-2, f. 99.

Duke qenë se zhguni është material më i përhapur, analizën tonë po e fillcjmë nga gunat të cilat janë përgatitur me këtë material.

Gjërësia mesatare e zhgunit sillet rreth 30 cm., pra e pamjaftueshme për të mbështjellë krejt trupin, prandaj u nevojiten tri gjerësi, të cilat bëjnë 90 cm. (fig. 1). Nga këto tri gjerësi, njera u përdor për shpinë, e dyta për dy përparëse dhe e treta për dy kinda anash⁸⁹.

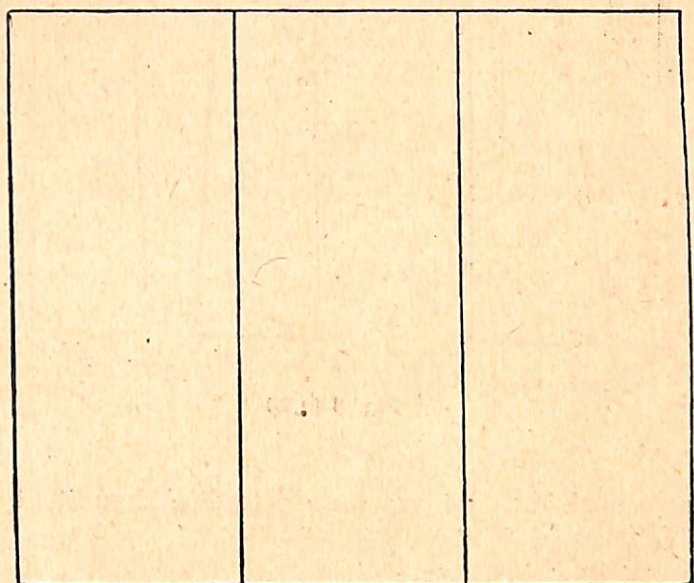

Fig. 1

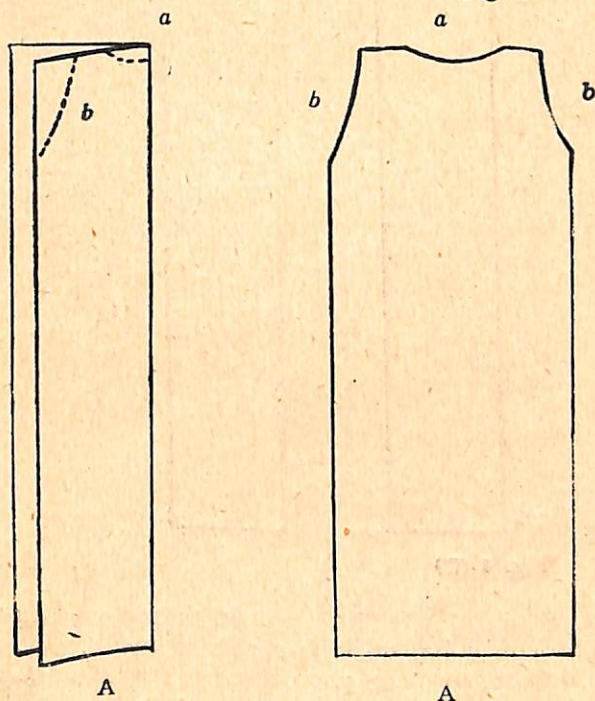

Fig. 2 (a, b)

Prerja e gunës është e bërë në këtë mënyrë:

Shpina: një fletë zhguni në të gjithë gjërësinë e saj (fig. 2 A) e ngrënë pak në zverk (a) dhe në krah (b).

Dy përparëse: një fletë e dytë zhguni në të gjithë gjërësinë e saj (fig. 3 B) e prerë diagonalisht dhe e ngrënë në gjoks (a) e në krah (b).

⁸⁹ M. Vélève (vep. e cit.) thotë se edhe guna bullgare ka po këtë prerje.

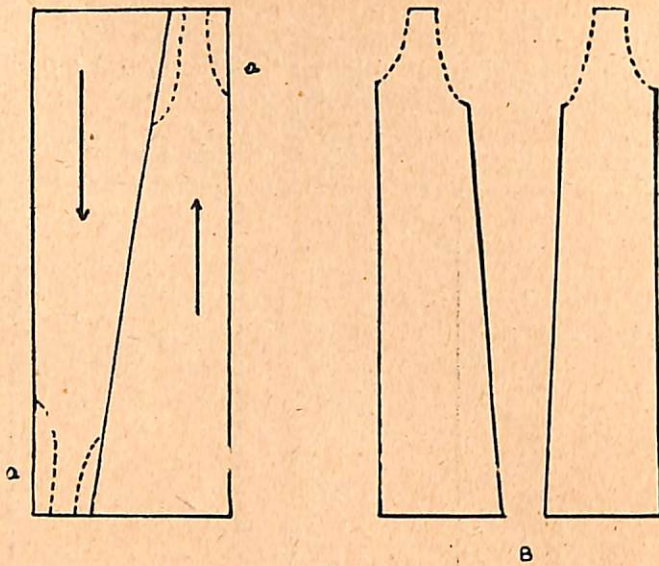

Fig. 3 (a, b)

Dy kindat e anshëm: dalë nga fleta e tretë e zhguni në të gjithë gjerësinë e saj fig. 4 C) e prerë vertikalisht.

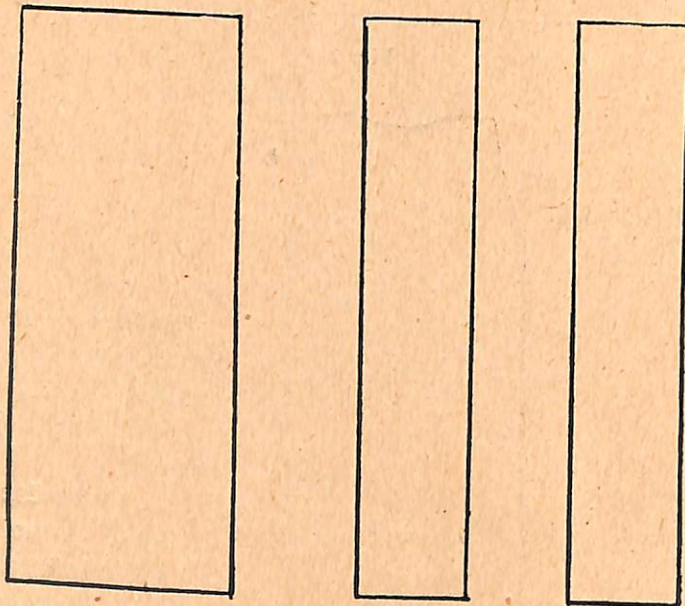

Fig. 4 (C)

Këto tri pjesë (një teke e dy çifte) përbëjnë pjesët themelore të çdo gune. Edhe kur hyri në përdorim coha, që kishte gjërësi më të madhe dhe lejonte prerje më të thjeshta, prap se prap forca e traditës bëri që të zbatohet forma e vjetër e prerjes.

Bashkimi i copave bëhet si në fig. 5.

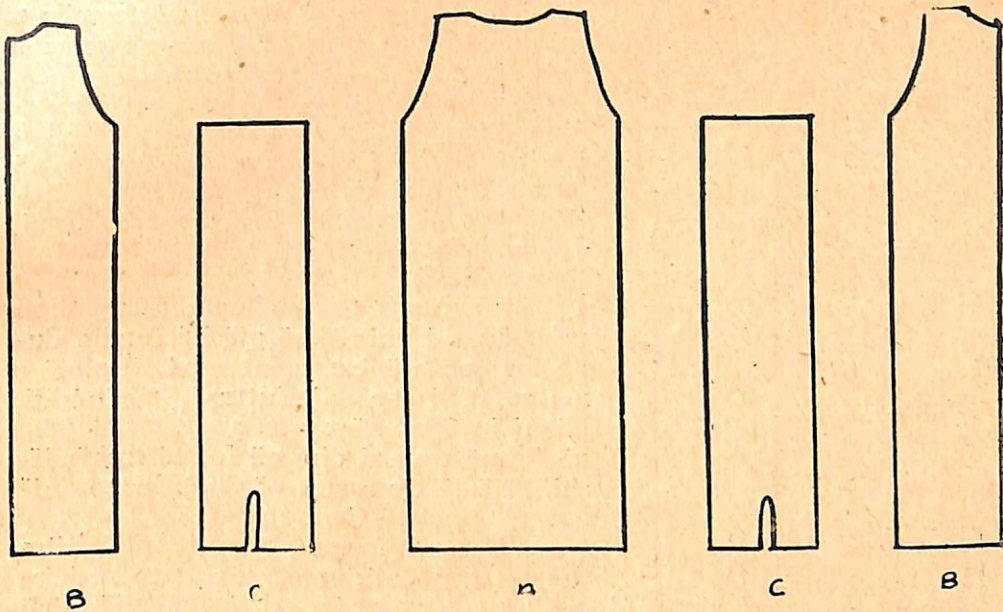

Fig. 5

Megjithë që këto janë vijat themelore të gunës, shohim se gjatë shekujve në mes tyre u përfytuan ndryshime të mëdha. Këto ndryshime, të cilat po i përmbledhim në tri grupe (fig. 6), sipas paraqitjes të tyre të jashtme, po i quajmë: guna cilindrike (A), guna trung-konike (B) dhe guna hiperboloide (C).

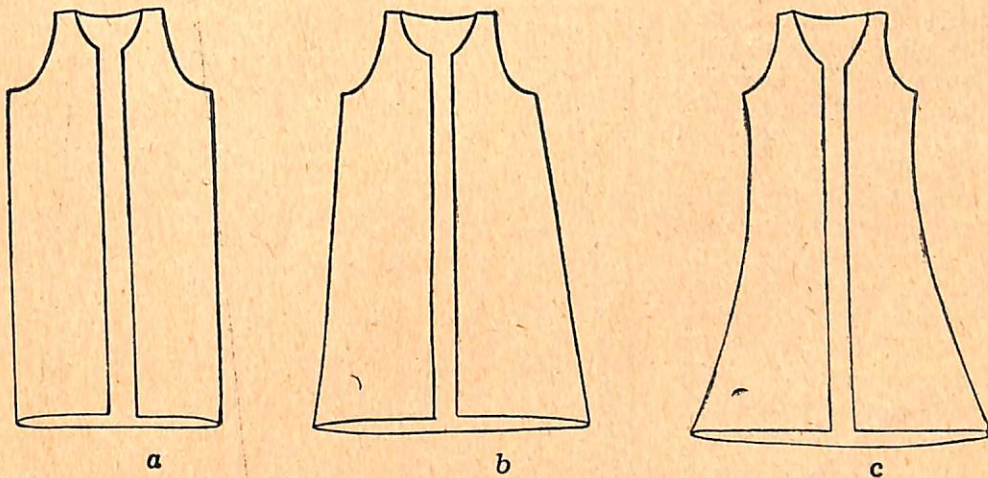

Fig. 6 (a,b,c,)

Po të marrim në analizë këto tri variante të gunës, do të shohim se nga pjesët përbërëse të tyre, shpina dhe përparëset janë të pandryshueshme në çdo variant, ato janë kudo të njëjto. Ndryshimet që çfaqen i përfton vetëm kindi, me anën e të cilit përftohen variantet e gunës si formë.

a) **Varianti cilindrik i gunës**, në të gjitha çfaqjet e tij, kindat i

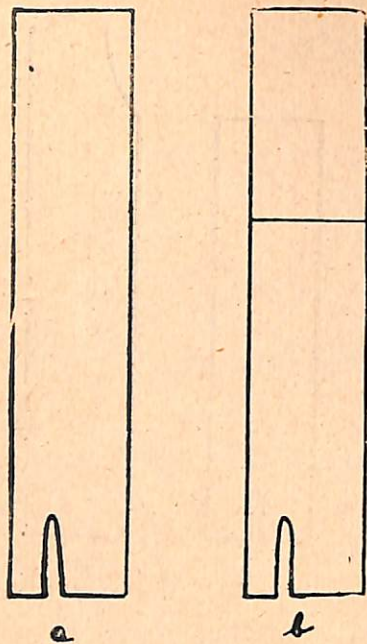

Fig. 7

evituar humbjen e copave a) në fig. 8 lindi forma e trapezit në dy copë, siç shihet në fig. 9. Këtë formë e shohim ende sot te gruaja e Librazhdit, Çermenikës, fushës së Domosdovës dhe ndër paka të disa fshatrave të Mokrës. Ndjenja estetike për një fund sa më të gjërë erdhi gjithnjë duke u rritur dhe, krahas saj, edhe numri i kindave, siç shihet në fig. 10, erdhi duke u shtuar. Kështu u arrit që kindi të përbëhet nga 3, 4, 5, trapeza. Për t'i dhënë gjerësi edhe më të madhe, lindi një formë e re, duke bashkuar pa u prerë dy apo tri fletë të zhgunit, të cilat u prenë

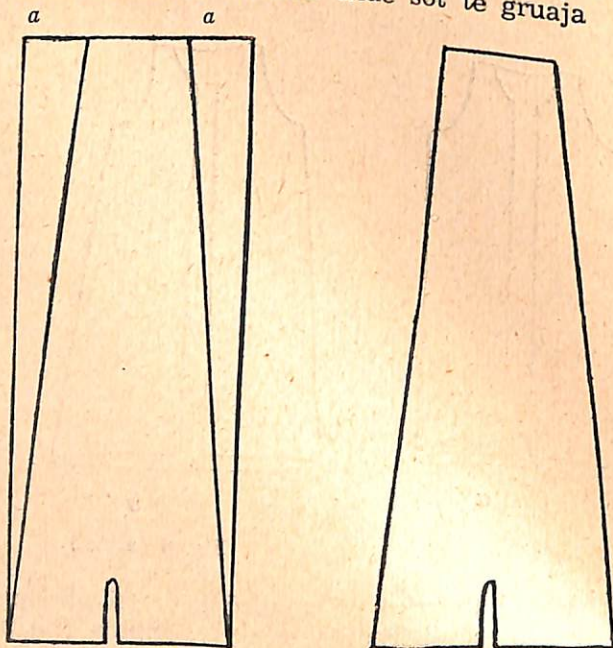

Fig. 8

ka në dy mënyra (fig. 7): ose në formën e një këndrejtë vertikale (a), ose në formën e dy këndrejtëve njeri mbi tjetrin (b). Në formën e parë ay përdoret në Martanesh, Çermenikë (në përdorim të plakave), Shëmil, Polis, Qukës, etj., kurse në formën e dytë-në Dukagjin, Mertur, Berishë⁹⁰), në vllahët e Myzeqesë⁹¹), në Labinot, Qukës, etj. sidhe në rrethe të Prizrendit⁹²).

b) **Varianti tringo-konik** u preferua pasi, duke i dhënë më gjerësi fundit, duke krijuar një bazament më të plotë e më solid, i jep njeriut më madhështi. Kësaj iu arrit në dy mënyra: me kindin në formë trapezi dhe në formë trekëndëshi. Në të dy rastet përdoren edhe një apo dy fletë të tjera zhguni.

Kindi në formë trapezi kaloi disa shkallë zhvillimi: me një trapez, duke përdorur për bazën e madhe gjerësinë maksimale të zhgunit fig. 8) dhe duke qitur jashtë përdorimit coprat a). Këtë formë kishte guna e burrit të Shkodrës dhe ajo e gruas së Postribës⁹³). Për të

90) Fondet e Sektorit të etnografisë: Koleksioni shqiptar, Nr. 467.

91) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar Nr. 4039.

92) Fondet e Sektorit: Koleksioni i shqiptarve jashtë kufive Nr. 260.

93) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 2947.

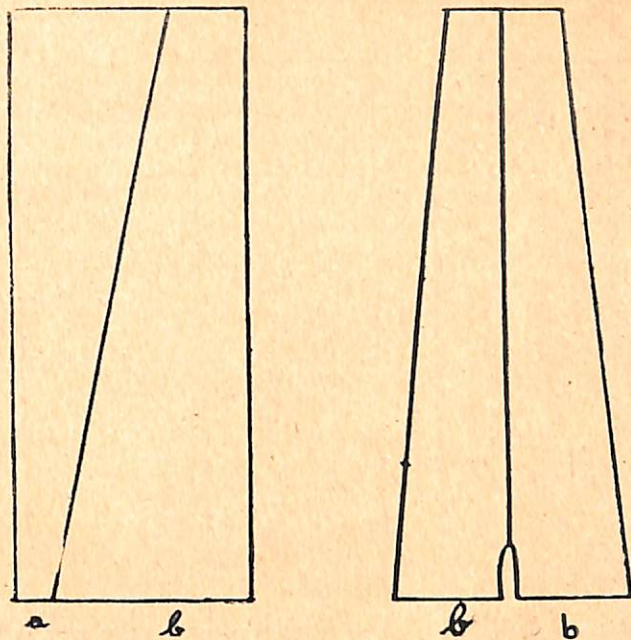

Fig. 9

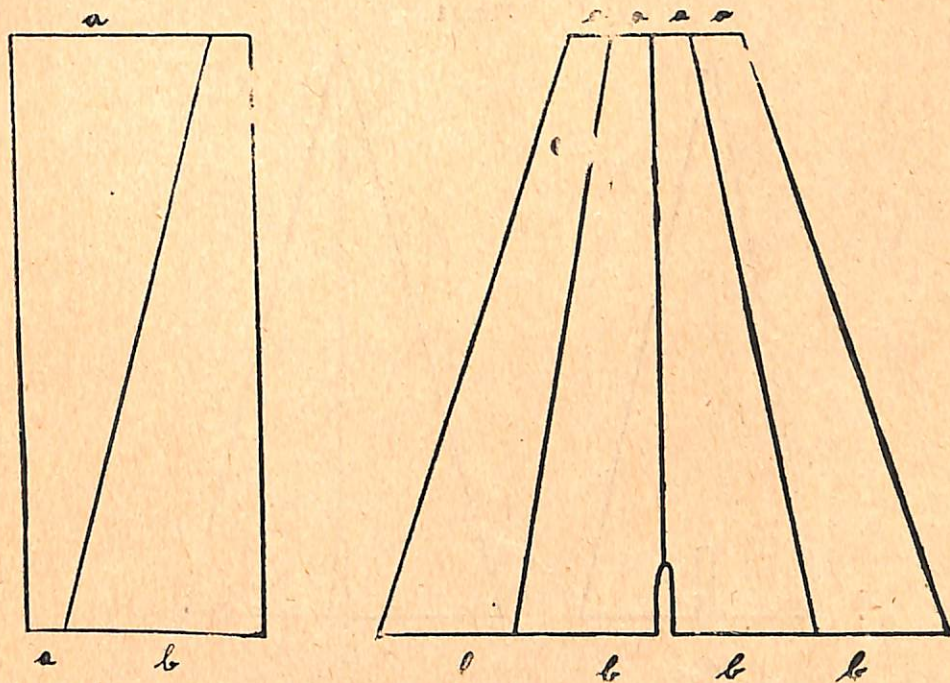

Fig. 10

diagonalisht, duke shërbyer njera pjesë për njerin kind dhe tjetra për kindin tjetër. (Fig. 11).

Kindi me formë trekëndëshi është më i rrallë dhe paraqet vetëm dy shkallë zhvillimi: me një trekëndësh të mprehtë, siç shihet në fig.

3884
 INSTITUTI I SHQIPTARIT
 G. P. P. 1971
 [Signature]

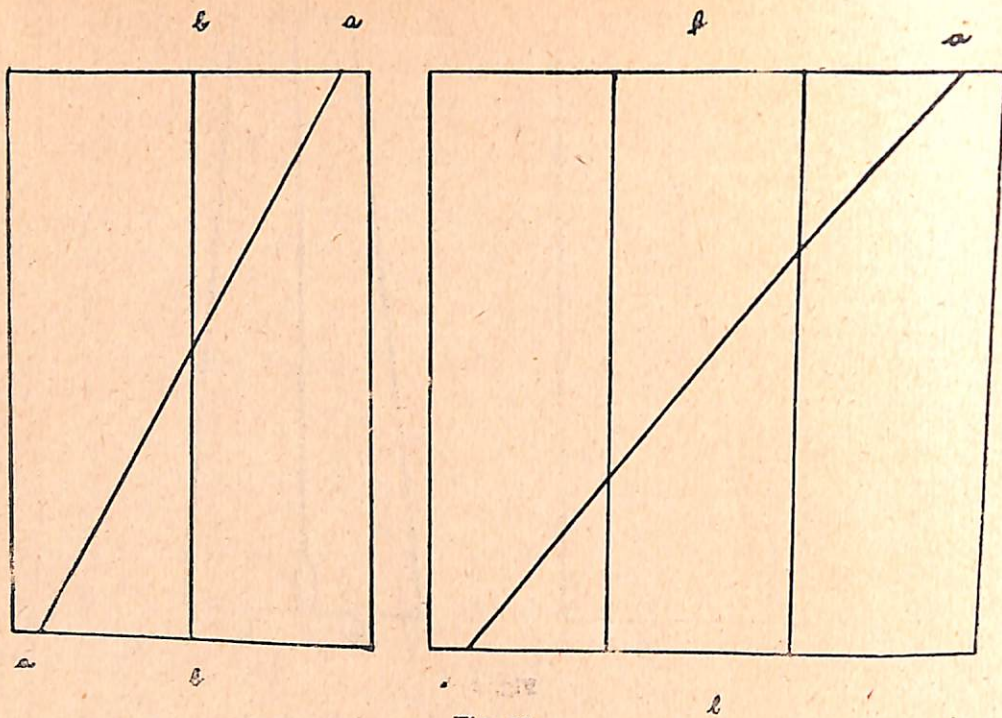

Fig. 11

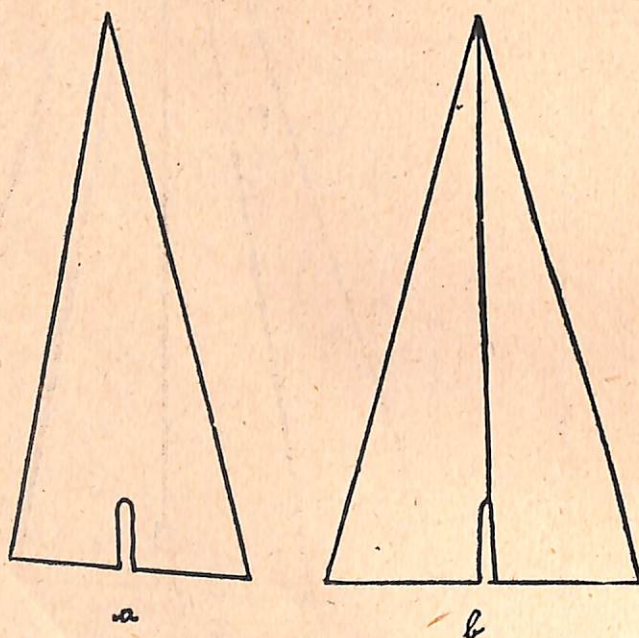

Fig. 12

12 a), dhe me dy trekëndësha këndrejtë të bashkangjitur, sic shihet në fig. 12 b). Të dyja këto forma shihen te gruaja e disa fshatrave të krahinës së Delvinës dhe te sharku i gruas labe⁹⁴⁾. Procesi i kalimit nga

⁹⁴⁾ Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 2138.

forma e parë në të dytën dhe arësyet e tij janë po ato që u vunë në dukje për kindin me dy trapeza.

C) **Varianti hiperboloid i gunës** është një formë edhe më e zhvilluar, pasi, në vazhdim të kërkesës së parë, doli edhe kërkesa e elegancës me një ngrënie të theksuar në ijë. Kësaj iu arrit me katër mënyra: me kindin hiperboloid, me kindin dy-trapezoid, me kindin dy-trekëndësh dhe me kindin një-trekëndësh.

Forma me kindin hiperboloid është më pak e përdorur. Ajo ka vetëm dy nuanca, të cilat përdoren po në një vend (fig. 13). Formën e parë a), të ngjashme me trapezoidin, por të ngrënë pak në anët, e shohim te guna e grave plaka të disa fshatrave të Vurgut (Delvinës); formën e dytë b), të ngjashme me të parën, por me një shtesë në një cep, e cila i ep gjërësi edhe më të madhe se një f. etë zhguni, e përdorin te nuset dhe te të rejtat po të fshatrave të Vurgut.

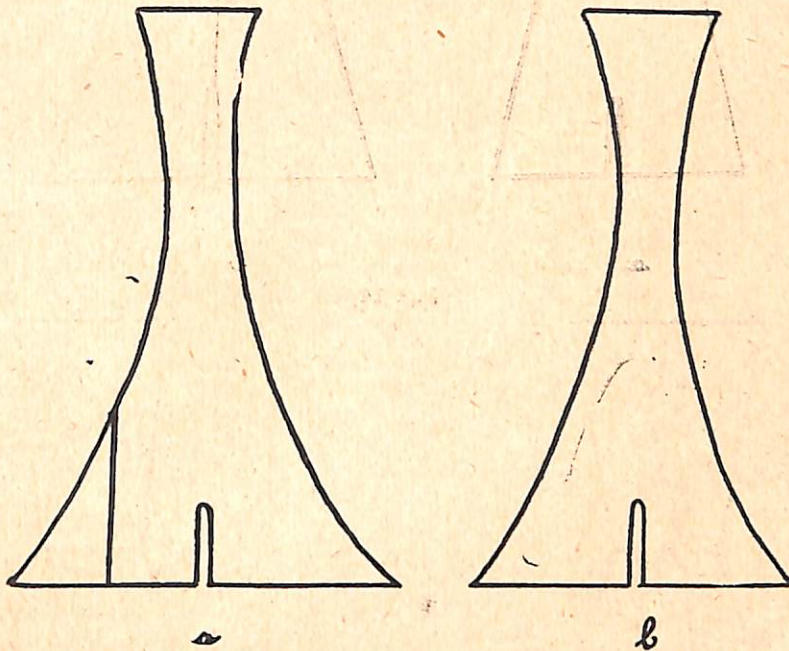
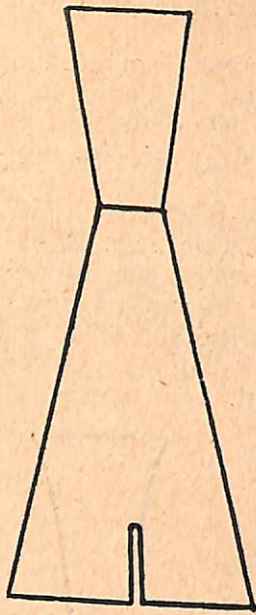

Fig. 13

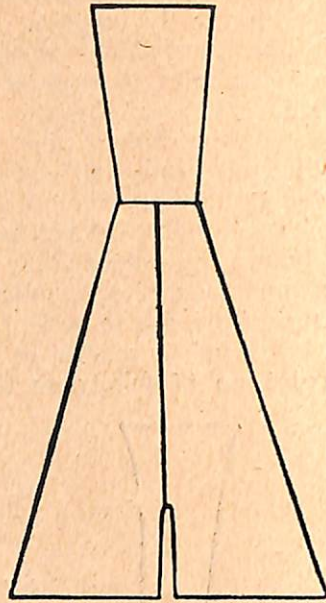
Por më e përhapura nga të gjitha format e variantit hiperboloid është ajo dy-trapezoide, e cila kalon në disa faza zhvillimi. Në disa raste e shohim me dy trapeza njëri mbi tjetrin, si në fig. 14, a). Të sipërmin e këtyre e quajnë «squetullar», kurse të poshtëmin «skungjillë». Ky variant përdoret në Lumë (Tërthore), në disa fshatra të rretheve të Matit, Peshkopisë, Mirditës, etj. ⁹⁵ Në disa raste të tjera kindin e shohim të ndarë në dy pjesë (shih fig. 14b). Këtë e vëmë re në xhehëgun e Mirditës, në Çermenikë, në krye të luginës së Shkumbinit, në pellgun e Pogradecit, etj. ⁹⁶; ose anasjelltas, si në Kërçovë, etj. ⁹⁷; kurse në mjaft raste e shohim të ndarë në shumë pjesë, si në fig. 15: me tre kinda (a), si në fshatin Pëdhanë, në Kurbi, në fshatrat e Fush-Krujës; ose me

95) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 3259.

96) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 400, 3562, 7390, 8002, 5998, 7638, 4989, 4290, etj.

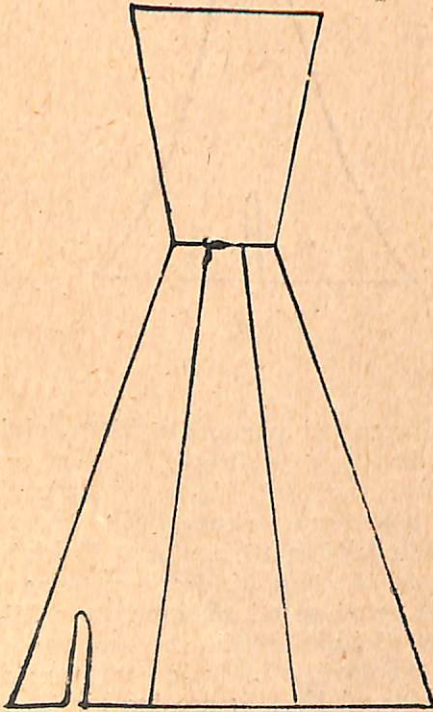

a

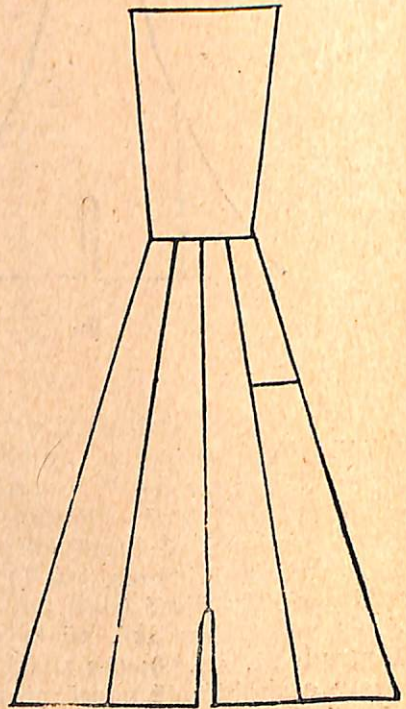

b

Fig. 14

a

b

Fig. 15

katër kinda (b), si në krahinat e Zerqanit, Bulqizës, etj.⁹⁸). Në një formë tjetër të gunës hiperboloide e cila përdoret në Mirditë, malësi të Lezhës, etj. hyn në mes të sjetullarit dhe kindit një copë e tretë këndrejtë (fig. 16).

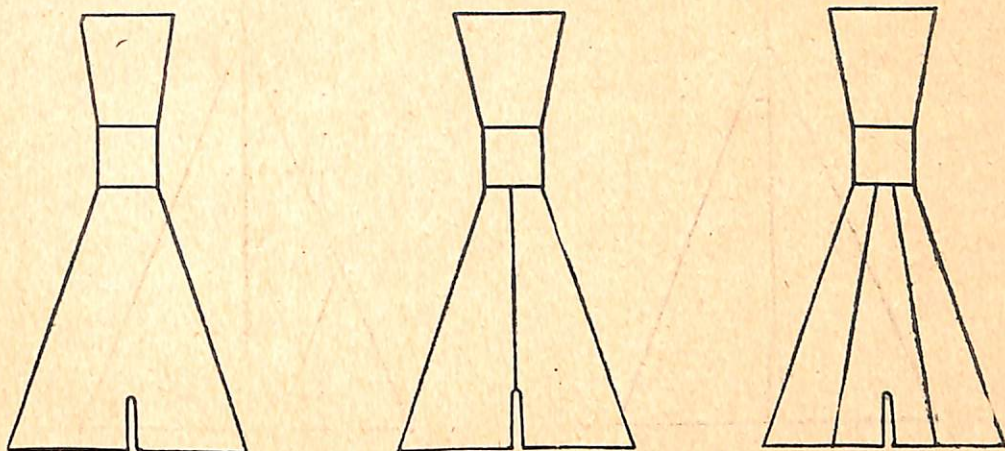

Fig. 16

Forma e tretë e variantit hiperboloid është ajo e dy trekëndëshve njëri mbi tjetrin, si në fig. 17. Kjo formë kaloi në disa faza zhvillimi: atë me trekëndëshe izoshele, të vendosura njëri mbi tjetrin, si në formën a), të cilën e gjejmë në Shëngjergj, Shëmil (te xhokja e bardhë⁹⁹), etj.; kurse në Ballçisht (Tetovë), në Maqedoni, etj. e gjejmë si te forma e sipërme, por me ndryshimin që kindi është i ndarë në dy pjesë, si te forma (b); ndërsa me kindin e sjetulluar dy pjesësh me formën c) e gjejmë në malësinë e Dibrës.

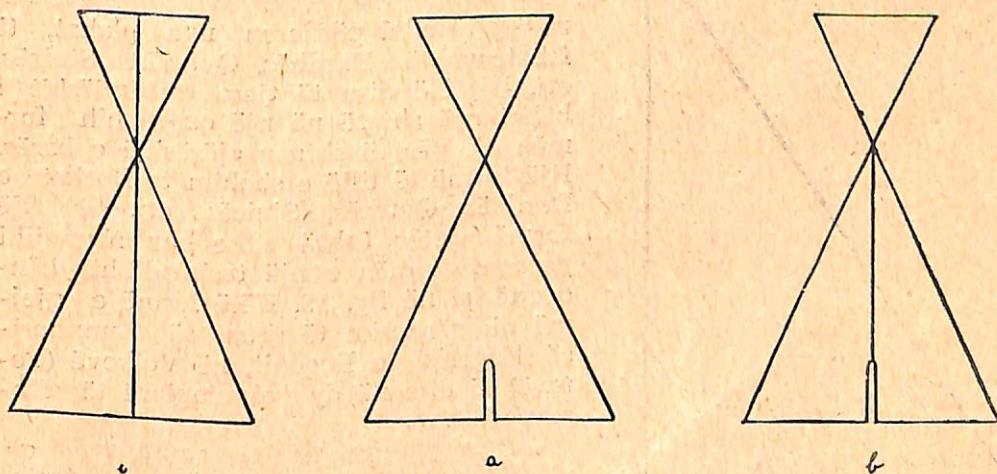

Fig. 17

97) Fondet e Sektorit: Koleksioni i shqiptarëve jashtë kufive, Nr. 344.

98) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 7191, 7652, 3552, 4631, 36, 2710, 3925.

99) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 7420.

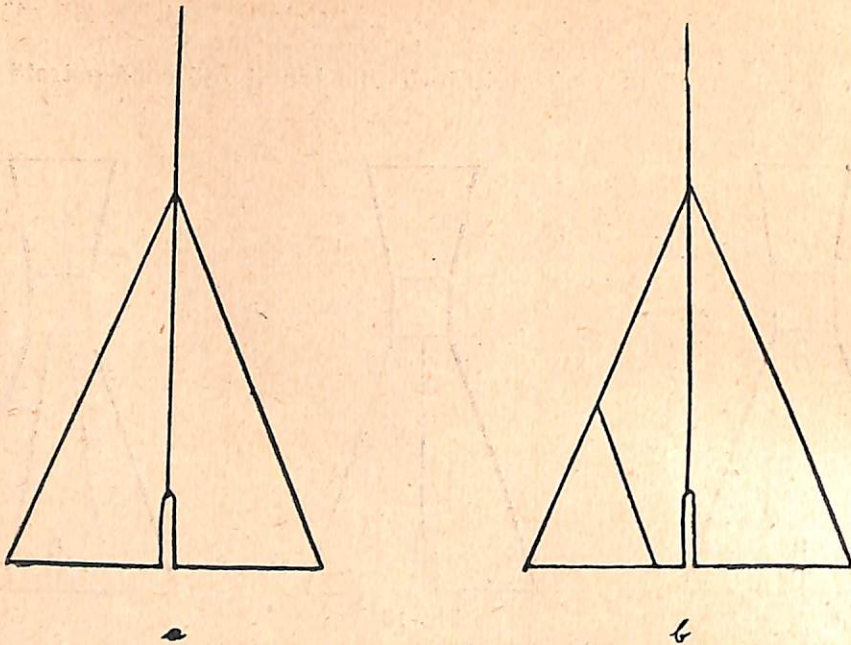

Fig. 18

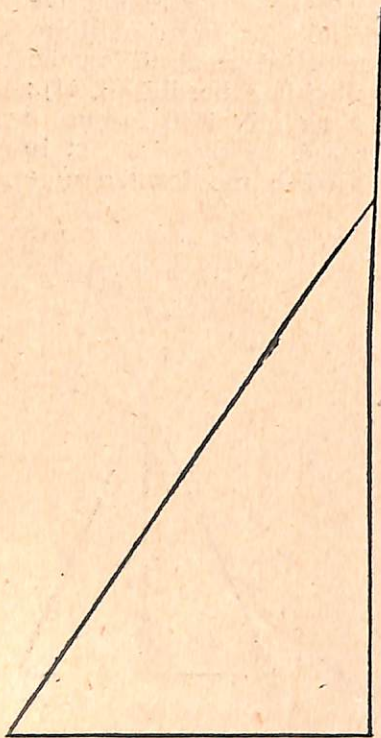

Fig. 19

Forma e katërt e variantit hiperboloid e cila përbëhet nga një trekëndësh i vetëm, si në fig. 18 kaloi nëpër disa faza zhvillimi. Në disa krahina shohim se trekëndëshi ndahet në dy pjesë, si në formën a). Në këtë formë janë gunat e fshatrave të Prespës, të Dropullit e të tjera 100) të cilat përdoren nga plakati, të fshatrave të Dardhës, Qytezës, Sinicës, etj. 101) Në disa të tjera trekëndëshit i bëhet një shtesë në një cep (shih formën b), për të shtuar gjërësinë e bazës. Një formë të tillë e shohim te floçkat e Dardhës, Qytezës, Sinicës, etj. 102) Një formë tjetër është edhe kur skungjilli paraqet formën e një trekëndëshi kënddrejtë, si në fig. 19. Këtë formë e gjejmë në përdorim të gruas së Lunxherisë, Zagorisë, e Pogonit, në Volkovë (Tetovë) si dhe në dy ekzemplarë të Kosovës 103).

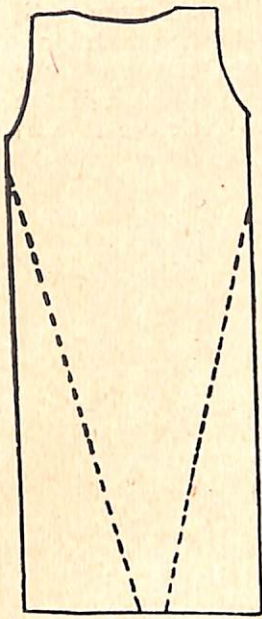
Përveç këtyre ndryshimeve që përftoi kindi në formën e gunës,

100) Fondet e Sektorit: Koleksioni i shqiptarëve jashtë kufive, Nr. 360 dhe 169.

101) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 2343, 7488, etj.

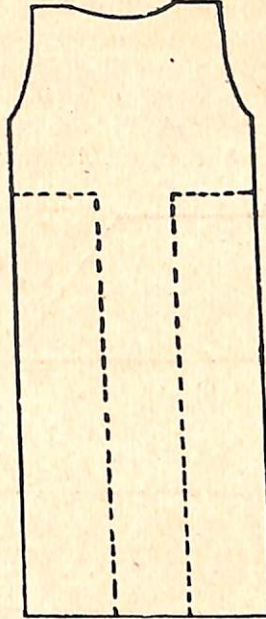
102) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 6800, 5686, etj.

103) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 90, 1905.

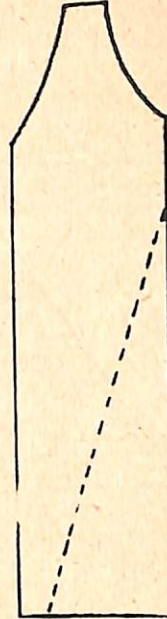

a

Fig. 20

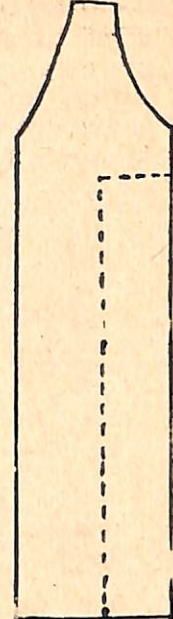

b

a

Fig. 21

b

pavarësisht nga pjesët e tjera përbërëse të saj, ai krijoi edhe ndryshime më të thella, duke ndikuar edhe në pjesët e tjera të formës, si në shpinën ashtu edhe në përparësen.

Që t'i jepej fundit të gunës gjerësi më e madhe, kindi u shtri edhe mbi shpinën, si në fig. 20 a) e b) në disa raste në përparësen, si në fig. 21 a) b), ose në të dyja, si në fig. 22.

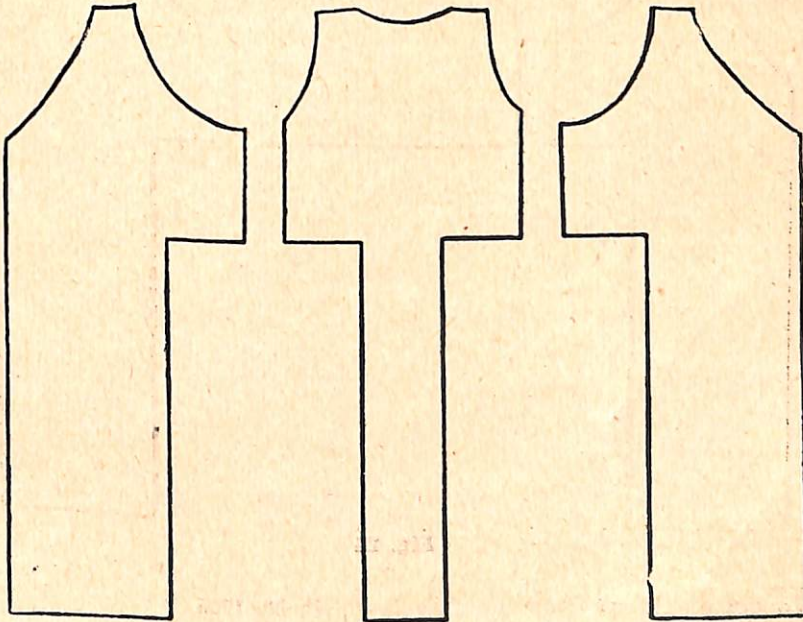

Fig. 22

Në këto raste kindi fitoi mundësi të mëdha zhvillimi. Forma e tij si në fig. 10 mori një numër të pakufizuar trapezash; kështu p.sh. forma e paraqitur në fig. 11 u pasurua me disa fletë të reja materiali. Veç këtyre, lindi edhe një formë e re e kindit (fig. 23), siç e shohim te «guna me rrëke» e lalëve të Myzeqesë,¹⁰⁴ ose tek ajo e vllëve të asaj krahine, ku materiali kthehet në drejtim horizontal.

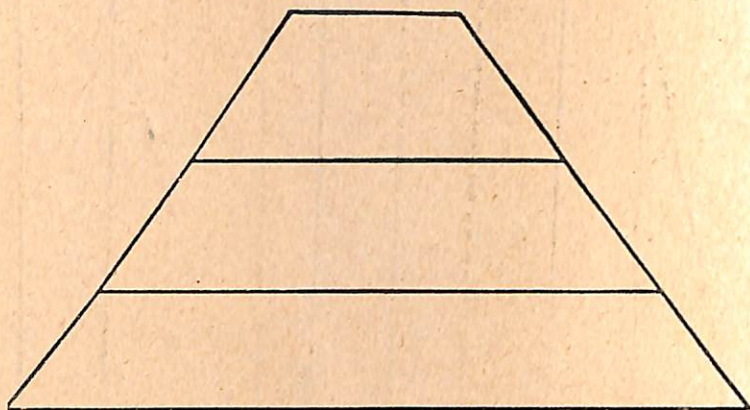

Fig. 23

Por roli i kindit te guna nuk u kufizua me kaq. Në disa raste ai u zhvillua aq tepër sa zëvendësoi krejt pjesën e fundit të shpinës, (Fig. 24). Zëvendësimi u bë me katër forma: ose duke u shtuar aq tepër kin-

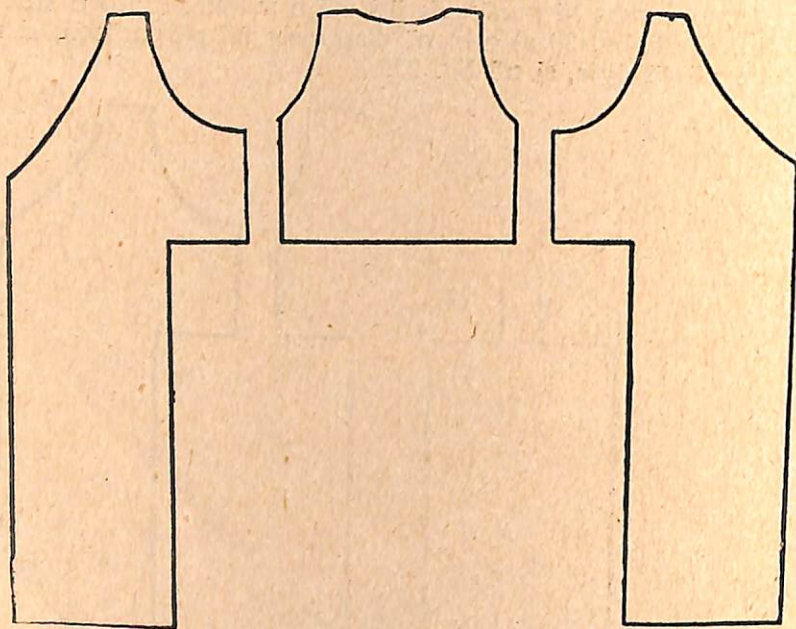

Fig. 24

104) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar Nr. 90. 1905.

105) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 4048.

dat e fig. 10) sa ato të njerës anë të përpiqen me të tjetrës duke neutralizuar krejt shpinën, si në gunën e burrit të Oparit¹⁰⁵) (foto Nr. 25).

Fig. 25. Guna e Myzeqes.
(fondet sekt. Nr. 2115).

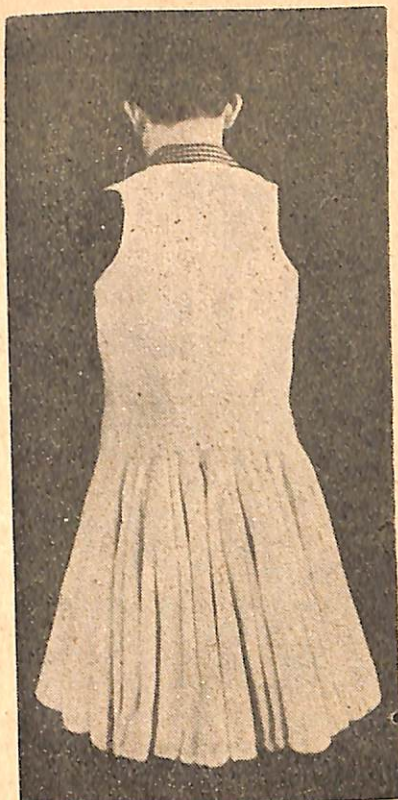

Fig. 26. Guna e burrit nga Opari.
(fondet sekt. Nr. 4048)

ose duke u shtuar fletët e materialit në formën e fig. 11, ose duke iu shtuar edhe një kind i tretë (fig. 22), duke u lidhur tre kinda bashkë, si në formën e re që mori guna me rrëke e Myzeqesë¹⁰⁶ siç shihet në foton nr 26, ose duke u rudhur materiali si në gunën e Leskovikut,¹⁰⁷) etj, siç shihet në foton nr. 25. Ndoshta me këtë proces lidhet edhe koreti i Zadrimës.

Këto janë disa nga ndryshimet në formën e gunës që përftohet nga kindi. Në çdo çfaqje, përveç dy rasteve të fundit, shpina dhe dy përparëse qëndrojnë të pandryshuara.

Duke u nisur nga thjeshtësia teknike në punimin e gunës dhe nga kërkesat më të thjeshta që kishte përdoruesi, arrijnë në përfundimin se guna me formën cilindrike përfaqëson formën fillestare të këtij objekti, forma trung-konike një formë më të zhvilluar kurse forma

106) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 2145.

107) Fondet e Sektorit: Koleksioni shqiptar, Nr. 5177, 5382, 5052.

Fig. 27. Guna (pirpiri) e gruas nga Leskoviku. (fondet sekt. Nr. 1664)

hiperboloide shkalën e fundit të zhvillimit të saj.

Me interes të madh është edhe mënyra e përgatitjes së punës. Në shumë krahina të vëndit tonë, ajo përgatitet nga gruaja në shtëpi, pritët dhe qepët nga ajo me materialin e prodhuar në shtëpi. Në raste të tjera, guna përgatitet me materialin e blerë, e cila pritët dhe qepët nga gruaja në shtëpi, ose përgatitja e sajë bëhet me material të blerë të përgatitur dhe që pritët dhe qepët po në shtëpi. Në disa raste të tjera pritët dhe qepët nga gra specialiste në fshat, kurse në mjaft raste të tjera punohet nga zejtarë shëtitës apo në treg.

5) Përveç këtyre tri pjesëve kryesore një teke dhe dy çifte) që përbëjnë çdo gunë, disa herë ndeshim edhe në një pjesë të katërt, e cila nuk është e zakonshme dhe nuk është gjithnjë pjesë përbërëse e saj. Fjalën e kemi për mëngët.

Maria Veleva, në studimin e saj, i konsideron mëngët si pjesë të rëndësishme të gunës, aq sa mbështetet te ato për të bërë klasifikimin, duke theksuar se ka tri kategori gunash: gunë pa mëngë, me gjysmë mëngë dhe me mëngë¹⁰⁸). Më duket se mëngët nuk janë gjithmonë pjesë të gunës, por shpesh të mëvonëshme. Për këtë arsye problemin e tyre po e analizojmë në një pikë të veçantë.

Nga 126 ekzemplarët, që kemi në analizë, 88 janë pa mëngë, kurse vetëm 38 duken me mëngë. Por nuk është numri i tyre që na bën të mendojmë se mëngët nuk janë pjesë fillestare të gunës dhe se janë shpesh të mëvonëshme, por disa arsye dhe materiale të tjera. Për të vërtetuar këtë, duhet të shtrojmë në analizë edhe mëngët.

Në mes të gunave pa mëngë dhe të gunave me mëngë kemi edhe një kategori tjetër gunash me mëngë të aplikuara, të cilat janë të përgatitura në këtë formë:

108) Maria Veleva — «Le costume national bulgare à double tablier», f. 61, Sofje, 1963.

a) Një gjërësi maksimale e materialit e prerë sa gjatësia e krahut, e cila rrotullohet në formë gypi, duke u kapur me filiq dy brinjët e gjatë në mes tyre, kurse njeri bri i shkurtër kapet po me filiq me cepin e supit të gunës. Mënga, sipas rastit, hiqet dhe vihet. Mëngë të tilla ka patur në gunat e Dukagjinit (fig. 28 a).

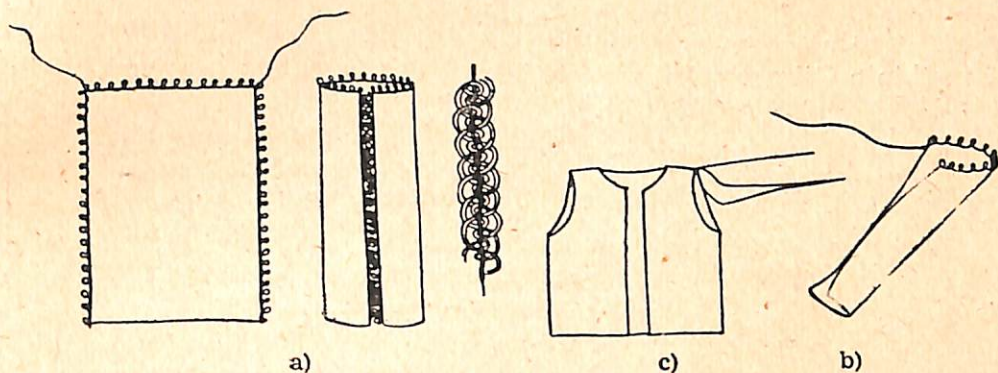

Fig. 28

b) E qepur në formë gypi, por që lidhet gjithnjë me filiq në cepin e jashtëm të supit të gunës, si në fig. 28 b), ashtu si forma e parë, që, sipas rastit, mund të përdoret ose jo.

c) E qepur në formë gypi dhe pjesërisht e kapur nga cepi i supit të gunës, në mënyrë që mund të vishet ose të lihet e zhveshur dhe e varur prapa, si në fig. 28 c).

ç) Krejt e qepur, formë kjo që nuk lejon heqjen dhe vënien e mëngëve. Kjo krijoi nevojën e dy gunave: një pa mëngë, që përdoret çdo ditë, dhe një me mëngë, që përdoret për sipër vetëm për dimër, ashtu si në Mirditë, Dardhë, etj. Në shumë raste emri i gunës së parë kaloi në këtë të dytën, ashtu si në përgjithësi në Shqipërinë jugë-indore.

Gunat me mëngë të aplikuara paraqesin fazat e ndërmjetme në mes gunës pa mëngë e asaj me mëngë dhe që dëshmojnë për formën fillestare pa mëngë.

Veç kësaj, ajo që na vërteton se në fillim mëngët nuk kanë qenë pjesë përbërëse të gunës, por copa të veçanta veshjeje, si kalcet, brezi, etj., janë edhe të dhënat nga dokumentat historike¹⁰⁹). Për këtë shprehët edhe Branimir Gushiç në studimin e tij.¹¹⁰)

Veç këtyre argumentave, kemi edhe prova të tjera që dëshmojnë se mëngët e gunës kanë qënë pjesë e veçantë e veshjes. Në rastin e mëngëve paraqitur në fig. 28 a) dhe b), që të mbulohen pjesët e trupit të mbetura zbuluar nga lidhjet, i aplikohet në cep të supit një copë si mbulesë. Të tilla copa në forma trekëndëshi i shohim edhe sot në krahinën e Dukagjinit dhe në Malësinë e Madhe, ku përveç këtyre copave

109) Br. Gušić, vep. e cit., shënimet Nr. 50, 52, 55, 56, 57, etj.: «... item de manège, paro 1...» (1556); «... tre gugini... col le maniche...» (1597); «... gugini col le maniche...» (1610); «... tre pare de manige...»; «... rukavi zenske...» (1642), etj.

110) Br. Gušić, vep. e cit., f. 24.

aplikohen edhe xhufka, të cilat mbulojnë krejt lidhjet (fig. 29). Këto copë i shohim jo vetëm në objekte ku aplikohet edhe sot lidhja e mëngëve, por edhe në ato ku nuk aplikohet. Këto copë, që quhen «*latica*» (fig. 29), ekzistojnë ende si mbeturina pa kuptim, si në gunën e Shpatit të Sipërm dhe të Ulët në formë të trekëndëshit (fig. 29 a), në gunën e Çermenikës me laticë në formë të trapezit me bazën e vogël lart (fig. 29 b), ose të Polisit me bazën e madhe (fig. 29 c), të Qukësit me laticë në formë të një segmenti (fig. 29 d), ose të një pesëkëndëshi (fig. 29 dh), në rrethin e Gjirokastrës me dy këndrejtë (fig. 29 dh), etj., të cilat i varen në pjesën e sipërme të krahut, etj.

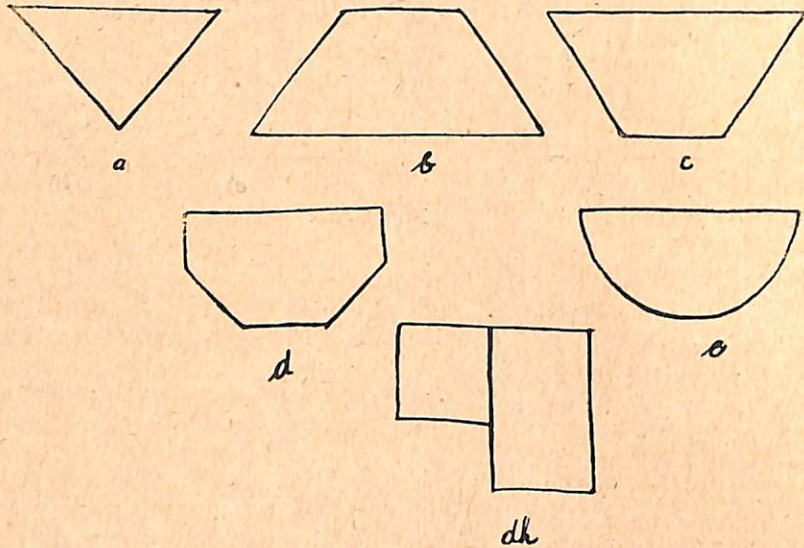

Fig. 29

Si rezultat, del e qartë se të gjitha gunat e ndryshme në përdorim të popujve ballkanas kanë ngjashmëri të madhe në mes tyre dhe se, nga ana gjenetike, që të gjitha lidhen me një prototip të vjetër të përbashkët. Ndryshimet në mes tyre u përfatuan nga zhvillimi i brendshëm i vetë gunës, në përputhje me kushtet e vecanta të jetës dhe me shijen e vetë popullatës së një vendi ose të një tjetri.

* * *

Analiza e objektit, pa gjurmuar zanafillën dhe format e para të tij, do të ishte pa qëllim. Më parë se të analizojmë prejardhjen e objektit, po analizojmë atë të emrit të tij.

Vumë në dukje se në përgjithësi objekti në studim njihet me emrin «*gunë*», por mbi prejardhjen e këtij emri dhe mbi kuptimin e tij fillestar nuk bëmë fjalë. Tani po e kundrojmë emrin nga kjo pikëpamje. Për të gjurmuar kuptimin dhe formën e tij fillestare na ndihmojnë mbeturinat e tij në leksikët dialektorë dhe në zonat periferike në të cilat janë përhapur ato.

Po të vemë re emrat e ndryshëm që përdoren për këtë objekt, shohim se në përgjithësi ata rrjedhin nga materiali i përdorur për përgatitjen e tij. Kështu kemi emrat «lëkurçe» dhe «gozhup»¹¹¹), për gunat e përgatitura me lëkurë; emrat «leshe», «deleshe» dhe «leshnikë», që e kanë burimin në materialet e përdorura për të; «flokate» dhe «flockë», nga materiali «flokë»; emrat «shijak» e «shajak»¹¹²), që vinë nga emri i materialit me të cilin përgatitet; emrin «çashe» që u muar nga materiali «tjashe»; emrin «cohë», që u muar nga materiali me të cilin guna është përgatitur; po ashtu, emrat «kadife» dhe «allaxhia», të prejar-dhur po nga materiali i objektit, etj. Kjo traditë e emërtimit të objektit me atë të materialit nuk është e kohëve të reja, por edhe e mesjetës¹¹⁴) dhe, sigurisht, do të ketë qenë edhe e kohës së lashtë. Pra, ka shumë të ngjarë që këtë rrjedhim të ketë patur edhe emri «gunë».

Emrin gunë e gjejmë në përdorim nga shumë popuj me kuptime të ndryshme. Përveç kuptimit të përgjithshëm, në dialektin kajkav të serbo-kroatishtes me fjalën «gunë» kuptojmë një material të thurur prej leshi¹¹⁵); në Çeki me fjalën «houn» kuptojnë një material të thurur me flokë¹¹⁶) që përdoret për shtroje;¹¹⁷) edhe në Poloni me këtë emër kuptojnë një material të thurur për shtroje¹¹⁸); në Lituani kuptojnë një mbulesë të thurur që i vihet sipër kalit¹¹⁹), nën shalë apo samar, e cila në vendin tonë quhet me fjalë turke «beleme».

Nga analiza e bërë del se emri gunë përdoret për objekte të ndryshme, të cilat nuk kanë asnjë lidhje në mes tyre, por kanë të përbashkët vetëm materialin e përgatitjes: thurjen e leshtë. Nga kjo kuptohet se në fillim emri «gunë» përdoret për pëlhurën e leshtë të përgatitur në shtëpi. Kështu, duke hyrë ky material në përdorime të ndryshme, e ndoqi pas edhe emri i tij, ashtu siç ndodh me lëkurën, tjashtë, flokën, cohën, kadifenë, etj., që vumë në dukje më sipër. Kështuqë kuptimi për thurjen e leshtë është primar, kurse për objektet e rrjedhura prej saj është sekondar. Këtë mendim jep edhe Gushiçi në studimin e tij.¹²⁰)

Në përdorim të popullit tonë gjejmë edhe format më arkaike të emrit gunë. Në Shqipërinë e veriut, në përgjithësi, me emrin «zhgun» kuptojmë thurjen e trashë prej leshi të punuar në shtëpi në vegje, me katërliq e të shkalur, të paprerë e të paqepur.¹²¹) Për shëmbull, themi 10-15,20 pashë zhgun. Po këtë emër, «zhgun», e gjejmë në përdorim të veçantë në Dukagjin. Për këtë objekt, siç e përmendëm, gjejmë në përdorim të popullit tonë edhe format «shingun», «shangun», etj. Nga kjo kuptohet se emri «gunë» është forma e shkurtuar, që ka rrjedhur nga emrat «zhgun», «shingun», «shagun», «shangun», etj., që ruhen në popullin tonë.

111) «Gozhup» — fjalë me origjinë sllave: kozuh, koze.

112) «Shajak» — fjalë me origjinë turke: pëlhurë leshi e thurur në shtëpi.

113) Shih shënimin Nr. 49.

114) Acta. Dipl., vëll. II, f. 179: «... la mia çocha nova...» (1399).

115) Br. Gušić, vep. e cit., marrë nga Akad. Rj. fj. gunj.

116) M. Vesmer, vep. e cit., fj. gunj.

117) Shih Nr. 115.

118) Br. Gušić, vep. e cit., fj. gunë.

119) G. Meyer, vep. e cit., fj. gunë.

120) Br. Gušić, vep. e cit., f. 24.

121) Fjalor i Gjuhës Shqipe — Instituti i Shkencave, 1954, fj. zhgun.

Për të vërtetuar më mirë ato që thamë më sipër dhe për të përcaktuar më drejt kuptimin që i jep populli fjalës «gunë», do të vëmë në dukje edhe këtë: në asnjë rast populli ynë nuk quan gunë objektin e pregatitur në lëkurë, i çdo lloji qoftë ai. Gunë ai quan vetëm objektin e pregatitur me zhgun dhe në asnjë rast atë të punuar me cohë, kadife, allaxha, etj. 122) Pra, objekti në studim filloi të quhet zhgun, shingun, shangun, shagun, gunë, etj. që nga koha kur zhguni zëvendësoi lëkurën dhe vazhdoi të quhet me këtë emër deri sa coha zëvendësoi zhgunin.

«Gjurmimi i formës primitive të gunës u bë sot mjaft i vështirë» 123); megjithatë, nëpërmjet elementeve që na jep analiza që i bëmë, mund të arrijmë në format e saj primitive.

Në mes të asaj larmie materialesh dhe ngjyrash që sot përdoren për këtë objekt, zhguni i leshtë dhe ngjyra natyrore e tij përfaqësojnë dy nga elementet fillestare të objektit. Gëithashtu, në atë larmi të ma-

dhe formash shohim se dy nga pjesët përbërëse të tij (një teke e një çifte) paraqiten në çdo ekzemplar dhe kudo me forma të pandryshuara, prandaj këto dy elemente përfaqësojnë elementet fillestare të saj. Pjesa e tretë, që është kindi, paraqet ndryshime, por në mes tyre kindi këndrejtë, për hieshtësinë e tij, përfaqëson formën fillestare. Kështu, me këto elemente kemi përcaktuar vijat kryesore të formës fillestare të gunës.

Nga gunat e ndryshme në përdorim të popullit shqiptar shohim se ajo e Martaneshit ruan të gjitha këto elemente, prandaj i qëndron formës së vjetër më afër se çdo ekzemplar tjetër. Në fig. 30 kemi paraqitur një vajzë nga Martaneshi me gunën e saj tradicionale. Pjesët përbërëse të saj janë po ato të paraqitura në fig. 5.

Megjithëqë guna e Martaneshit përfaqëson një formë të vjetër të këtij objekti, nuk mund të themi se përfaqëson formën fillestare të tij. Prototipin e vjetër e kemi në një lashtësi më të herëshme.

Fig. 30). Dy vajza nga Martaneshi.
(fototeka e sek. Nr. 312/27A

122) Fjalës «gunë» në këtë punim i dhamë një kuptim më të gjerë nga sa ka në objekt dhe me çdo lloj materiali që të jetë ndërtuar.

123) B. Gusiç, vep. e cit.

Ky gjurmim më i thellë e zgjeron bazën e kërkimeve, pasi kultura primitive bëhet e përbashkët për një rreth më të gjerë popujsh.

Për veshjet e vietra të popujve të Evropës kemi shumë pak të dhëna. Materiali i parë i veshjes së tyre mendohet të ketë qenë lëkura e kafshëve¹²⁴), e cila, prej kohëve më të vjetra deri në fillim të kohës së mesme, luajti një rol me rëndësi si veshje e popujve të veriut dhe e barinjve të Evropës jugë lindore¹²⁵). Lëkura e kafshëve është e njohur edhe nga grekët e romakët si material veshjeje¹²⁶), por nuk u preferua prej tyre si material që nuk i përshtatej trupit. Grekët dhe romakët e vjetër preferonin pëlhurat e holla e të derdhura, të cilat i përshtateshin trupit me forma të ndryshme pa u prerë dhe pa u qepur, por vetëm të kapura me disa fibula të posaçme.¹²⁷) Veshjen prej lëkure të prerë dhe të qepur grekët dhe latinët e quanin veshje të popujve barbarë¹²⁸).

Gjurnat e veshjes së vjetër të popujve barbarë të kontinentit jo vetëm si material, por edhe si forma përshtatjeje mbeten të errëta dhe të paqarta për kohën tonë. Ndonjë dritë të vogël lëshojnë zbulimet e rralla arkeologjike dhe mbeturinat në veshjet e barinjve dhe të bujqve të kontinentit.¹²⁹)

Për studimin tonë është e domosdoshme njohja e tyre. Pikërisht për këtë do të analizojmë të gjitha mundësitë praktike të përdorimit të lëkurës dhe të përshtatjes së saj trupit të njeriut.

Të vetmet mënyra praktike të përshtatjes së lëkurës trupit të njeriut janë: ose aplikimi i saj mbi shpinë dhe mbërthimi në grykë, duke lënë pjesën përpara zbuluar, ose vendosja e saj mbi njerin sup dhe lidhja në tjetrin, duke lënë njerën anë të trupit të zbuluar. Ndër veshjet e popujve të Evropës i shohim të dyja format.

Nopça¹³⁰) shpreh mendimin se forma e hedhies së lëkurës mbi shpinë duke u mbërthyer në grykë, siç shihet në shumë figurina antike — dhe si shembull ai sjell një, të cilën po e riprodhojmë (fig. 31), — kaloi shekuj me radhë, duke arritur në kohën tonë, siç shihet edhe sot në formë primitive në plaidin ballkanik, në strukën e Zadrimës, të Malësisë së Madhe e të Malit të Zi dhe në mantel'in apo pelerinën e përdorur kudo nëpër Evropë, e cila ka një formë të zhvilluar. Edhe Gushiçi¹³¹) shpreh mendimin se nga vendosja e lëkurës në njerin sup u kalua në togën e klamidën klasike dhe prej këtyre në mantelat apo pelerinat e gjera, të cilat, në shekullin VI të erës sonë, përdoreshin nga perandorët bizantinë e suita e tyre, si dhe prej atyre në mantelat e pelerinat e sotme. Kështu, të dy autorët kanë arritur në mendimin e përbashkët se nga lëkura e hedhur mbi shpinë ose në një cep u kalua në mantelin e pelerinën dhe prej saj në gunën ballkanike. Gushiçi përpiket ta shpjegojë këtë kalim, duke arësytuar se në mes të

124) H. Blüner — «Technologie und Terminologie... bei Griechen und Römern», Leipzig, f. 260; Haberland, vep. e cit., f. 542; «Realikon der Vongeschichte».

125) A. u. M. Haberland, vep. e cit., f. 541.

126) Varro, II, 11; Prop. V (IV) 7, 11 (cit. nga Blumer, vep. e cit.).

127) M. Bieber — «Griechische Kleidung» (1928), f. 2-3.

128) M. Bieber, po aty.

129) A. u. M. Haberland, vep. e cit., f. 542.

130) Fr. Nopcsa, vep. e cit., f. 190.

131) Br. Gushiçi, vep. e cit.

copës u çel një vrimë për të futur kokën, duke u mbështetur mbi dy supet dhe duke u varur pjesërisht para e pjesërisht prapa për të mbrojtur gjoksin dhe shpinën, siç shihet në figurën që botoi Nopça, të cilën po e riprodhojmë (fig. 32), dhe kështu, pak nga pak, u kalua në formën e gunës së sotme.

31). Figurë e lashtë prej bronxi.
(Nopsca fig. 123).

32). Hermas. (Nopsca fig. 122)

Mendimi i dy autorëve se nga lëkura e hedhur mbi shpinë apo në një krah nga popujt primitivë u kalua në mantelet apo pelerinat me format e ndryshme që u përdorën gjatë shekujve, duket i drejtë; por nuk pajtohem me mendimin se guna lidhet gjenetikisht me pelerinën dhe se njeri është pasardhëse, apo një formë më e zhvilluar, e tjetrës. Mendoj se në mes pelerinës dhe gunës nuk ka asnjë lidhje jashtë materialit fillestar dhe se këto kanë burime të ndryshme, pikërisht për shkak të formës së përshtatjes së materialit në trupin e njeriut.

Është e qartë se pelerina, siç shihet në format e saj primitive në përdorim të barinjve austriakë (fig. 33) (marrë nga Shuhad-Die Urilyrier, etj., f. 4), ose në përdorim të popullit shqiptar (fig. 34), lidhet me figurën e broncit të paraqitur në fig. 31, por guna, në formën e saj primitive, siç shihet në fig. 35, në përdorim të popullit italian (marrë nga Haberland), dhe në fig. 36, në përdorim të popullit shqiptar, nuk ka asnjë lidhje gjenetike me pelerinën, as edhe me figurën 33. Në këtë pohim nuk arrijmë vetëm nga një përshtypje e parë vizuale, por edhe nga analiza e saj.

Për pelerinën, që nga struka, tallagani e deri tek forma më e zhvilluar, materiali përdoret gjithnjë në formë horizontale, kurse për gunën përdoret gjithnjë në drejtim vertikal. Prerjet ndryshojnë krejt në mes

Fig. 33. Barinj nga Friermark (1810).
(Schuchard fig. 1).

Fig. 34. Burrë nga Labërija.

tyre dhe janë bërë në baza krejt të ndryshme, të cilat japin edhe forma të ndryshme. Pelerina synon të mbrojë krejt trupin, duke përfshirë edhe gjymtyrët, kurse guna mbron vetëm trupin, duke lënë jashtë gjymtyrët, për t'i mbrojtur me pjesë anekse. Gjithashtu, procesi i kalimit nga pelerina te guna paraqet këto vështirësi:

Në qoftë se materialit, lëkurës së berrit, i bëhet një vrimë në mes sa për të futur kokën, ai do të zbulojë trupin dhe do të mbrojë vetëm supet dhe pjesën e sipërme të gjoksit e të shpinës.

Po të kishte ndodhur kështu, shpina dhe përparëset do të ishin të një copëta vazhdim i njera-tjetrës, siç duken te këmisha, kurse te guna këto dy pjesë nuk janë në asnjë rast të njëcopëta. Edhe atëhere kur hyri në përdorim zhguni, që kishte gjatësi të pakufizuese dhe këto dy pjesë mund të bëheshin lehtë të njëcopëta, si për traditë, shpina është bërë veç dhe përparëset veç, siç e shohim edhe sot. Për këto arsye origjina e gunës do të kërkuar gjetkë.

Siç e përmendëm më sipër, ndër popujt barinj të Evropës duhen gjurmuar elementet fillestare të veshjes së popuive të kontinentit tonë¹³²) dhe në barinjte e popullit tonë duhet gjurmuar zanafilla e gunës. Në Dukagjin gjejmë në përdorim të popullit gozhupin, i cili na duket se përfaqëson një hallkë të ndermjeme, lidhëse, në mes lëkurës së

përdorur në formë primitive dhe gunës ballkanike (fig. 37). Për këtë element edhe Haberlandi shkruan se mund të cilësohet si një element i vjetër në përdorim të popujve të Ballkanit. Për rëndësinë e tij etnografike po e marrim në analizë të veçantë.

Fig. 35. Veshje nga San-Vita (Sardenje)
(Haberland — fig. 324).

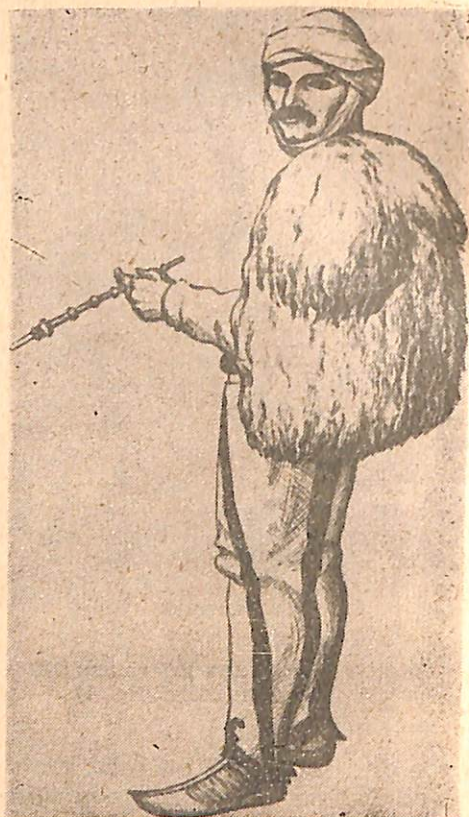

Fig. 36. Burrë nga Dukagjini.

Në Dukagjin, Pult, Nikaj, Mertur e krahina të tjera të alpeve të Veriut ende sot është në përdorim të gjerë lëkura e dejes si veshje vetëm për stinën e ftohtë. Në të kaluarën, gozhupin e kishin si veshje të vazhdueshme për çdo stinë pleq e të rinj, plaka e nuse, në gjendje natyrore me lesh përjashta.

Pregatitja e materialit bëhet në mënyrë të tñjeshtë: lëkura e berriit fërkohet me krunde e kripë, mbështillet në formë gypi dhe lihet ashtu një javë. Pas një jave hapet në diell për t'u tharë dhe kështu materiali bëhet i gatshëm për prerje e qepje.

Për pregatitjen e një gozhupi janë të nevojshme dy lëkura berri, pasi me një nuk arrin të mbështillet krejt trupi. I madh apo i vogël, i hollë apo i trashë qoftë njeriu, apo edhe fëmijë shtatë-tetëvjeçar, gjithnjë nevojiten dy lëkura.

132) M. u. A. Haberlandt, vep. e cit., f. 541-542.

Prerja e gozhupit bëhet duke marrë dy lëkura, të cilat ngjeshen njera mbi tjetrën me lesh nga jashtë dhe u priten ekstremitetet. Njera nga të dyja pritet në mes për së gjati në dy pjesë dhe formon dy përparëse. Nga ekstremitetet nxirren dy kindat në formë këndrejtë, dy latica në formë trekëndëshi dhe dredha ose oputa¹³³⁾ për qepjen e tyre. Qepja bëhet duke i bashkuar copat buzë për buzë dhe duke i përshkuar në formë ujrazi me dredhë (herë-herë edhe me penj leshi), si në fig. 37.

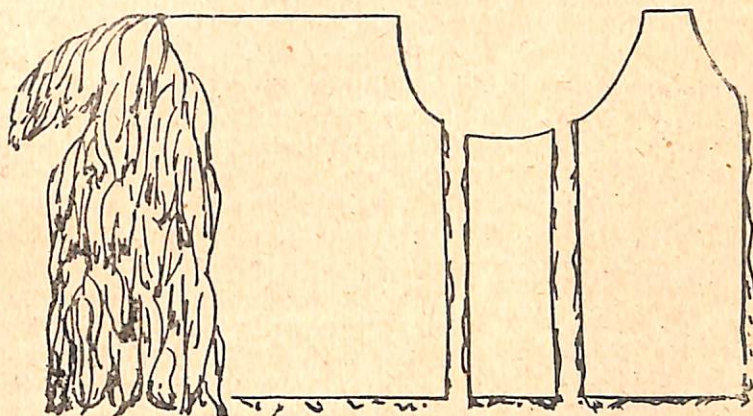

Fig. 37.

Në këtë objekt shohim qartë se forma fillestare e tij kanë qenë dy lëkura, njera prej të cilave i ngjeshet gjoksit dhe tjetra shpinës, të cilat përdoren në paqepura, por lidheshin me njera-tjetrën në supe dhe në ije. Më vonë, për të mënjeluar lidhjet e zgjidhjet sa herë që vishej e zhvishej dhe për të zhdukur hapjet që mbeteshin në vendet e bashkimit të copave, filluan të qepen në sup shpina me përparëset, kurse anët vazhduan të lidhen edhe për një kohë. Këtë formë të ndërmjetme në procesin e zhvillimit e shohim të ruajtur në dalmatikën, ilire,¹³⁴⁾ e cila gjendet ende në përdorim të kishës katolike. Në rrugën e zhvillimit të mëtejshëm të këtij objekti, për qëllime praktike, u hap në mes dhe u qepen dy anët, duke arritur në formën e gozhupit të sotëm. Kështu më duket se ky objekt na i jep të qartë gjenezën dhe procesin historik të zhvillimit të tij deri në këtë fazë. Këtë hipotezë e vërteton edhe figura e Hermes e paraqitur nga Nopca (fig. 32).

Tani mbetet për t'u provuar a lidhen format e zhvillimit të mëtejshëm të gunës me gozhupin.

Më sipër thamë se guna e Martaneshit paraqet formën më primitive të këtij objekti të punuar me zhgun, kurse më poshtë vumë në dukje se gozhupi i Dukagjinit paraqet formën më të zhvilluar të këtij objekti të përgatitur me lëkurë. Tani mbetet për të provuar kalimin nga gozhupi i Dukagjinit në gunën e Martaneshit.

Po t'i shqepim këto dy objekte dhe të analizojmë elementet përbërëse, do të shohim se kanë aq analogji në mes tyre sa po të përjashtojmë materialin, do të thoshim se ato janë të njillojta: të njëjtat copa

133) Si e shohim në përdorim të kishës katolike.

134) Dredhë — lëkurë e prerë 2-3 mm. hollë, e cila përdoret për qepje në vend të perit.

me të njëjtat forma i gjejmë te njëri objekt dhe te tjetri (fig. 30 dhe 37). Kështu nuk mbetet asnjë dyshim se këto lidhen aq ngushtë në mes tyre sa njëra mund të konsiderohet vazhdim i tjetrës.

Nga kjo analizë që i bëmë gjenezës së gunës mund të themi me një farë sigurie se ajo e ka fillimin me dy lëkurat e kafshës që njeriu primitiv i përdori për të mbuluar trupin para e prapa; nga ato pastaj u kalua në gozhupin e Dukagjinit, te i cili fillon të kristalizohet forma e saj; nga forma e gozhupit u kalua në gunën e Martaneshit, që përfaqëson shkallën fillestare të objektit të ndërtuar me zhgun, dhe nga kjo kaloi në format e shumta të popujve e vendeve të ndryshme.

Po ta analizojmë gunën në çdo shkallë të zhvillimit të saj, do të shohim se qëllimi kryesor i lindjes së saj dhe e mbajtjes në jetë gjatë shekujve ish mbrojtja e trupit nga temperaturat e ndryshme. Dhe dihet se guna është një veshje tipike për të mbrojtur trupin nga të ftohtit.¹³⁵⁾

* * *

Po të ndaleshim në gjenezën dhe formën fillestare të objektit në studim, pa marrë në shqyrtim edhe kohën e vendin e djepit të parë të tij, studimi ynë nuk do të ish i plotë, prandaj po e shqyrtojmë shkurtimisht edhe nga ky aspekt i saj. Por para se të marrim në shqyrtim djepin e vetë objektit, po shqyrtojmë atë të emrit të tij.

Mbi burimin e këtij emri është shkruar shumë dhe lidhur me këtë ka mjaft hipoteza. Nga përdorimi i gjërë i gunës në të gjithë Evropën jugore, që nga Gjibraltari e deri në Bosfor, dhe nga infiltrimi i saj në Evropën qendrore deri në veri, po e ndjekim këtë fjalë deri në thellësi të shekujve.

Në vendin tonë këtë fjalë e ndeshim për të parën herë në vitin 1285 «... gonnellas de xocna...¹³⁶⁾»; si toponim — «villa clamada Gunesi» (1417) dhe si antroponim — «Bitri Gunesi», po atë vit. Në dokumentat sllave ndeshet për të parën herë në listën e Stefan Dushanit të vitit

1348: «10 gown i 10 kozuh...» dhe në Statutin e Raguzës, ku u jepeshin rojeve të qytetit «... ogni anno tres Yperperos et unam sclavinam po gouno¹³⁸⁾». Në mesjetë e ndeshim në keltishten¹³⁹⁾ dhe në shekujt IV-V të kohës së re edhe në galishten,¹⁴⁰⁾ me formën «gunna». Gjith-

135) Të këtij mendimi janë shprehur edhe autorët Guşiç dhe Veleva në veprat e cituara.

136) Act. Dipl. vol. I, f. 149.

137) Leka, v. XV (1943) nr. 2, f. 45.

138) Br. Guşiç, vep. e cit., shën. 55.

139) M. Vasmer, vep. e cit., dhe Kretschmer (cit. i N. P. Andriotis).

140) Treccani, Encicl. Italiana, fj. gonnella.

Fig. 38. Veshje burri nga Kurbini. (fototeka e sekt. Nr. 33/29.

ashtu, këtë fjalë e gjejmë edhe në greqishten e re në dokumentat bizantine: «youva» dhe në latinishten e re: «gunnus»¹⁴¹). Në lashtësinë e hershme gjurmat e saj humbin fare. Në gjuhët klasike, greke e latine, kjo fjalë nuk njihet.

Gustav Mejeri shkruan se origjina e kësaj fjale është e errët¹⁴²). Shtirirja aq e gjërë e saj, në distanca aq të largëta dhe në popuj aq të ndryshëm, dëshmon për një origjinë mjaft të lashtë. Me të drejtë Gushici mendon se kjo fjalë, e cila vetëm në mesjetën e hershme hyri në fondin leksikor të greqishtes e latinishtes, e ka origjinën në popujt barbarë.¹⁴³)

Mbi origjinën e kësaj fjale mendimi kaloi në galishte¹⁴⁴), në keltishte¹⁴⁵), etj., ku është dukur për të parën herë në shkrim, por nuk ka gjetur qëndrësë. Jokli shprehu mendimin se djepi i kësaj fjale do kërkohet ndër gjuhët e vjetra të Ballkanit¹⁴⁶), mendim që gjeti më tepër aprovim.

Andriotisi, në fjalorin e tij të gjuhës greke, këtë fjalë e konsideron të huaj për greqishten dhe mendon se, ndoshta, është me origjinë sllave¹⁴⁷). Por fakti që kjo fjalë që në përdorim të galëve që në shekujt IV-V, e përjashton këtë mundësi. Lidhur me këtë Bernekeri u shpreh prerë se kjo nuk është kurrsesi një fjalë sllave¹⁴⁸). Ndër këto hipoteza u pranua më tepër mendimi i Joklit se kjo fjalë i përket fondit leksikor të trakishtes e llirishtes së vjetër dhe se nga këta dy popuj të afërm në mes tyre u përhap në të gjithë pellgun e Mesdheut.

Nga gjurmimi që i bëmë origjinës së emrit të objektit në studim, po kalojmë në origjinën e vetë objektit. Kalimi prej përhapjes së gjërë të këtij objekti te djepi i tij ku lindi dhe prej ku u përhap, është një punë edhe më e vështirë, pasi sa më tepër shtyhem në kohët e vjetra, aq më tepër materialet vinë duke u bërë më të rralla.

Në hulumtimet që bëmë për emrin, gjurmët e tij na çuan që nga kohët e tanishme deri thellë në mesjetë, ndërsa në hulumtimet për objektin gjurmët nuk na çuan përtej kohës së re. Për shekullin e kaluar autorë të ndryshëm, si Shtakelberg, Huges, Fovel (Fauvel), Robino (Robineau), Dypre, Karara, etj., na kanë lënë materiale të mjafta ilustrative që dokumentojnë përdorimin në një shkallë të gjërë në Ballkan të gunës dhe, në vija të përgjithëshme, edhe format e saj. Për shekullin XVIII, përveç ndonjë kuadri të rrallë, si ai i mitropolisë së Korçës¹⁴⁹), dhe ndonjë afresku të rrallë nëpër kisha të vjetra¹⁵⁰), so

141) M. Vasmer, vep. e cit., fj. gouna.

142) G. Meyer, vep. e cit., fj. guna.

143) Br. Gušić, vep. e cit.

144) Treccani, Encicl. Italiana, gonella.

145) M. Vasmer, Vep. e cit. dhe Kretschmer (cit. i Andriotis).

146) Walde-Hoffmann — «Lateinische Etymologisches Wörterbuch», Heiderlberg, 1938, fj. gouna.

147) N. P. Andriotis — «Dictionnaire Etymologique du Grec Moderne», Athinë.

148) Dr. E. Berneker, vep. e cit., dhe M. Vasmer, vep. e cit.

149) Në një kuadër të punuar nga mesi i shekullit XVIII që ndodhet në mitropolinë e qytetit të Korçës, paraqiten tre burra me gunë. Te i mesmi, me veshje voskopojare, guna është prej cohe; te dy të tjerët, me origjinë të pidentifikuar, — prej zhguni. Një kopje e këtij kuadri ndodhet në fondet e Sektorit të etnografisë me numër 33.

150) Në kishën e Shën Thanasit në Voskopojë, e ndërtuar në vitin 1749, kemi afreskun e Shën Mëhillit dhe të një qytetari voskopojar, që të dy me veshje vendi, ku guna dallohet qartë. Elemente vendëse në veshjet e shënjtoreve shihen edhe në afresket e Onufrit në kishat e Shpatit (Elbasan). (Informata gojore nga Viktoria Puzanova).

për sot nuk kemi materiale të tjera. Kurse për shekujt më të lashtë materialet mungojnë fare¹⁵¹. Për materialet e ngjajshme nga popujt e tjerë ballkanike të dhënat na mungojnë.

Nëqoftëse nisemi nga emri dhe nga kjo të mendojmë se pasi ai ka ekzistuar gjatë gjithë mesjetës ndër popuj të ndryshëm të Evropës jugore, duhet të ketë ekzistuar edhe objekti, gabohemi, pasi kemi shumë raste që emri ekziston, por përdoret për një objekt tjetër. Edhe në qoftë se do ta marrim sikur ka ekzistuar, sigurisht, forma e tij që na intereson ne nuk qe kjo e sotmja, por një tjetër. Në këtë situatë, para një zbrasësie kaq të madhe, siç thotë edhe Nopça, na mbetet vetëm një rrugë: të hidhemi drejtpërdrejt, në vjetërsi dhe të bëjmë lidhjet e drejtpërdrejta të kohës së tanishmes me atë të kohës së lashtë.

Autorë të ndryshëm kanë çfaqur mendimet e tyre mbi origjinën e lashtë të gunës. Në veprën e tij, Pukëvili¹⁵² thotë se guna e Shqipërisë së jugut dhe e mirditasve lidhet me veshjen e kavalierëve francezë, të cilët e sollën këtej në kohën e Kryqëzatave. Ami Bue shkruan se sërbët përdorin «une jupe courte albanaise, qui rapelle le kilt des Keltes et la jupe des soldats romains»,¹⁵³ ndërsa Baldaçi shkruan se ka një origjinë dake-kelte-alpine¹⁵⁴, etj. Por këto mendime janë përshtypje vizuale dhe jo rezultat i një analize shkencore. Sidoqoftë, të gjithë pajtohen se burimi i këtij objekti duhet të kërkohet në kohën e lashtë.

Një studim më të thellë shkencor gunës shqiptare i bën Nopça. Me gjithë që i mungojnë elementet për të argumentuar se ajo është një material parasllav në Ballkan, ai mendon se guna ka origjinë ilire¹⁵⁵. Gjithashtu, Shukard pas një analize më të thellë shkencore, arrin në përfundimin se guna është një objekt ilir¹⁵⁶.

Të dhënat e autorëve klasikë nuk na ndihmojnë në këtë drejtim, pasi ato janë të përcipta dhe tepër të përgjithëshme. I vetmi burim janë të dhënat arkeologjike të kohëve të lashta që u zbuluan.

Nga zbulimet arkeologjike në Spanjë, Ballkan, Kretë, Azi të Vogël, etj. u përcaktuan në vija të përgjithëshme karakteret e një qytetërimi të lashtë, i cili, duke patur për qendër Kretën, lulëzoi në brigjet e Mesdheut. Vilke, sipas Nopçës, duke krahasuar në mes tyre figurat e zbuluara në shpellat e Spanjës me figurat keramike të zbuluara në Klishevac (Jugosllavi), si dhe me figurat në vazot e Kretës dhe të Azisë së Vogël, nxorri në dritë në vija të trasha veshjen e lashtë të popujve të Mesdheut.

Në kumtesën e saj në vitin 1949, etnografia polake Janinà Rozen-Przevorska, duke u nisur nga studimi i sajë me temën «Rindërtimi i veshjeve të popujve të lashtë të Evropës», krahasoi figurat e zbuluara në pellgun e Mesdheut që hynë në inventarin e objekteve të kulturës së quajtur kreto-mikenase, ose mesdhetare, me veshjet e sotme të po-

151) Gravura të ndryshme mbi veshjet e vjetra të banorëve të vendit tonë gjejmë edhe në veprën e Coronellit «Albania, Città, Fortezze», etj., shtypur në Venedik Skënderbeut», shtypur në Frankfurt, MDL — XXVII, por ka të ngjarë që në gravurat e tyre të ketë dhënë një kontribut të madh fantazia e autorëve.

152) Pouqueville — «Voyage de la Greces», Paris, 18, vëll. 2, f. 214-215.

153) Amie Boué, vep. e cit., vëll. II, f. 180-210.

154) A. Baldacci — «Itenerari Albanesi». Roma, 1917, f. 6.

155) Fr. Nopcsa — «Albanien», f. 228.

156) C. Schuchhard — «Der germanische Mantel und das Illyrische Röckchen», Berlin, 1936 dhe «Die Urillycier und ihre Indogermanisierung», Berlin, 1934.

pujve ballkanikë dhe arrin në përfundimin se guna e popujve bullgar, rumun, jugosllav, shqiptar dhe grek lidhet gjenetikiisht me këtë shtresë kulturore dhe se ajo përfaqëson zhvillimin e mëtejshëm të veshjeve të kësaj shtrese.¹⁵⁷⁾ Siç duket, autorja nuk i ka patur parasysh studimet e thella të Nopçës mbi këtë argument. Figurinat e kulturës së lashtë mesdhetare paraqesin veshjet e një populli jugor, apo me klimë të butë, të shkëputura pjesa e fundit nga ajo e sipërmja, fundi i mbyllur krejtësisht përpara, kurse sipër herë i zbuluar fare e herë i mbuluar me një pjesë të dytë, me strukturë tektonike dhe funksion morfologjik krejt të ndryshëm; kurse guna ballkanike paraqitet si veshje e popujve kontinentalë, që ka për qëllim mbrojtjen nga klima e ftohtë, fund e sipër prej një cope, e çelur përpara që nga gryka e gjer poshtë dhe me strukturë morfologjike të ndryshme. Nopca shpreh mendimin se veshja e popujve të lashtë që përfaqësuan qytetërimin krëto-mikenas dhe që është veshja më e vjetër e popujve të Evropës, la gjurmat e veta në xhupletën e Malësisë së Madhe, që nuk ka kurrfarë lidhje me gunën ballkanike¹⁵⁸⁾. Mendimi i Nopçës u aprovua edhe nga etnografë e arkeologë etj. të njohur si Haberland, Battaglia, Baldacci etj.¹⁵⁹⁾

Nga materialet e shumta të kulturës greko-romake që gjënden të përhapura në pellgun e Mesdheut, në asnjë vënd nuk ndeshim në një veshje të ngjashme me gunën, gjë që vërteton se ky objekt nuk i përkiste asaj kulture. Por fakti që nuk i përkiste kulturës greke e romake nuk përjashton mundësinë që t'u përkiste popujve të tjerë më pak të zhvilluar që kishin pranë, por që kishin traditat e kulturës së tyre.

Opresku¹⁶⁰⁾, në një studim mbi traditat e kulturës së popullit rumun, në basorelievet e kolonave të Trajanit që paraqesin përpjekjet e ushtarëve të Romës me popullin dak, thotë se ushtarët e Dakjes së vjetër ishin të gjithë të veshur me gunën prej lëkure berri. Gjithnjë i njëjti autor thotë se në Akademinë e arteve rumune në Romë pa figurina të ndryshme dakësh dhe trakësh që të gjithë të veshur me gunë. Gjithashtu, shton Opresku, edhe gjatë pushtimit romak populli trak la skulptura të trasha që, në vija të përgjithëshme, tregojnë veshjen e barbarëve të Romës në fushat e Rumanisë. Nga këto të dhëna ai arrin në përfundimin se guna në popujt e Ballkanit është trashëguar nga kultura e popujve trak dhe dak. Këtë mendim e mbështetin edhe të tjerë autorë rumunë, si Nikolaesku, Dimitresku, Romulus Vuja, Vlorea Bobu Floresku¹⁶¹⁾, etj.

Zbulimet e reja arkeologjike në Shqipëri bënë që të përforcohej mendimi i Opreskut, por baza e origjinës së gunës u zgjerua edhe në popullin ilir. Në një stelë të gjetur në Drashovicë (në rrethin e Vlorës), e cila u transportua në muzeumin lokal të Vlorës dhe që po e paraqesim në fig. 39, shihet i nxjerrë në basoreliev një artizan me një çekan në dorë, në veshjen e të cilit nuk shihen tiparet romake. Në pamjen e përgjithëshme ai të jep përshtypjen e një skllavi ilir të Romës: me flokë të prerë, veshje të shkurtër, etj., dhe të i cili shihet qartë guna e punuar me zhgun, e ngjashme me gunën e sotme.

157) Janina Rosen — Przeworska — «Spoleczna Funkcja Odriesy». Varshavë, 1949.

158) Nopca — «Albanien» etj. f. 215-218.

159) Në veprat e përmëndura në këtë punim.

160) G. Oprescu — «L'art du paysan Roumaine», botim i Akademisë rumune. Parathënie.

161) Florea Bobu Florescu — «Genese du costume populaire roumain» Studie si cercetari di Istoria Artei, 1959, Nr. 1, f. 43.

Një zbulim të ri bëri më 1964 arkeologu ynë Burhan Dautaj në qytetin ilir Dimalum¹⁶²). Mëdis të tjerash, ai zbuloi edhe një skulpturë (fig. 40), ku shihet një grua ilire së cilës i dallohet fare qartë guna, e ngjajshme me gunën që shihet në stelën e Drashovicës dhe me atë që përdor sot populli ynë.

Nga këto të dhëna të dyanëshme vërtetohet në mënyrë bindëse sikurse emri i objektit në studim i përket fondit leksikor të gjuhëve trako-ilire, ashtu edhe forma e objektit i përket fondit të kulturës trako-ilire dhe se nga këto i trashëguan popullsitë e ndryshme të gadishullit.

Fig. 39. Foto e sekt. të Arkeologjis
Nr. 4425.

Fig. 40. (B. Dautaj, Art. i cituar)

162) Burhan Dautaj — në «Studime Historike», viti 1965, Nr. 2.

Gjurmimi i gjenezës së objektit nuk do të mjaftonte pa studjuar rrjedhjen dhe transformimin e tij gjatë shekujve si dhe pa shqyrtuar gjëndjen e tij në kohën e sotme.

Siç e vumë në dukje, guna në përgjithësi ka qënë një veshje popujsh blegtorë, e cila kishte si qëllim kryesor mbrojtjen e trupit nga klima e keqe dhe temperatura e ulët. Me zbritjen e këtyre popujve nga vise të ftohta në vise më të ngrohta, me kalimin nga blegtoria në bujqësi, nga kasollet e hapura në banesa të mbyllura, etj., u krijuan kushte të reja jete, të cilat u pasqyruan edhe në veshje. Guna e vjetër, që për mijra e mijra vjet i kishte mbrojtur popujt nga klimat ekstreme, filloi të mos ishte më aq e nevojëshme dhe, dalngadalë, të delte jashtë përdorimit. Fazat e ndryshme të transformimit të saj i shohim ende sot, kurse rastet e zhdukjes janë aq të shumta sa që po bëhen të përgjithëshme.

Frugët e zhdukjes së objektit në studim janë dy: mospërdorimi gradual dhe lënia e përkohëshme në lënien e përherëshme. Këto dy rruge po i analizojmë më poshtë:

Forma e vjetër e gunës që e gjatë, gjer në gjysmë të kërcirit të këmbës, dhe e gjerë, sa e mbështillte mirë trupin. Sigurisht, kjo gjatësi e gjerësi kishin një qëllim: mbrojtjen sa më mirë të njeriut nga klimat e ftohta. Mbeturinat e kësaj forme i shohim në malësinë e Matit, në Dibër, etj., Edhe në gravuret e fillimit të shekullit XIX ajo kudo paraqitet me këtë madhësi. Por kjo gjatësi e gjerësi e bënte objektin të rëndë dhe pengonte në punë e lëvizje.

Për të lehtësuar lëvizjen, veçanërisht në ecje, të dy kindave anash poshtë iu bë nga një e çarë e vogël¹⁶³). Me hyrjen në përdorim të këmishës dhe të brekëve¹⁶⁴), ato çelën shtigje të shumta që guna të lehtësohej edhe më tepër, duke u përmbledhur, në mënyrë që të rrinte përpara e hapur. Kështu filluan t'i palosin kindat anash, si në Mat, Fushë-Krujë, Mokër¹⁶⁵), etj.; po kështu edhe në Bullgari¹⁶⁶); ose ta palosin në mes shpinën, si në Dropull¹⁶⁷). Por në raste të shumta u shpërvjellën dy buzët anash nga jashtë prapa dhe u vu një rrip që i mbante përparësit të hapura, siç e shohim në Lunxhëri, Vakëfe¹⁶⁸), etj. Këtë formë e shohim edhe në gunën bullgare¹⁶⁹), etj. Këto ndryshime, të cilat lehtësuan përdorimin e gunës në punë e lëvizje, veçanërisht në ecje, duke e lënë të çelur përpara, u bënë të mundëshme vetëm në saje të këmishës që mbulonte pjesët e trupit.

Për të lehtësuar peshën ky objekt filloi të pësojë ndryshime si në gjërësi ashtu edhe në gjatësi, duke u transformuar krejtësisht. Më parë filloi të shkurtohej nga kërciri deri në mes. Të gjitha këto faza shkurtimi i gjejmë si në popullin tonë ashtu edhe në popujt e tjerë ballkanikë. Nga guna e Matit në gjysmë të kërcirit u kalua në atë të Mirditës deri në gju, te ajo e Librazhdit deri në gjysmë të kofshës, te e Zërqanit deri mbi vithe, te e fushës së Domosdovës deri në mes (qesikja), duke u zëvendësuar, më në fund, me format e ndryshme të zhvillimit

163) Shih figurat Nr. 5 c), 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18.

164) Këmisha dhe brekët janë elemente të reja në këtë kompleks.

165) Shih Fondet e Sektorit, Nr. 6002, etj.

166) M. Véléva, vep. e cit.

167) Shih Fondet e Sektorit, Nr. 2343, 7488, etj.

168) Shih fondet e Sektorit, Nr. 2364, 2363, 2360, 7340, etj.

169) M. Véléva, vep. e cit.

të këmishës apo të kofsharëve. Kështu guna e vjetër arriti të transformohet në një jelek apo xhamadan, që sot e gjejmë kudo në popujt ballkanikë si mbeturinë të gunës. Që jelekët e xhamadanët janë format e fundit të gunës, për këtë kemi mjaft prova: në gravurat e shekullit të kaluar, gjatë të cilit guna është përdorur më dendur, nuk vihet re të jenë përdorur këto pjesë veshjeje. Edhe sot, në raste të shumta ku guna përdoret ende, nuk njihen këto forma të shkurtuara të saj. Edhe emrat «shkurtë» (Sulovë), «shkurtilashë» (Kolonjë), «skourtega» (Maqedoni 170), etj., që përdoren për jelekë e xhamadanë, dëshmojnë se këto objekte përfaqësojnë formën e shkurtuar të një objekti më të gjatë. Në shënimet e Prend Sulit gjejmë shprehjen «herët kha (në Mirditë) vishin dallam shkurtit (Korçelitë)», etj. 171); që dëshmon për këtë fakt. Edhe format e prerjes së gunës paraqiten të njëjta me jelekë e xhamadanë, por në përpjestime të shkurtuara. Gjithashtu, të çarat që u bëheshin kindave anash-poshtë për të lehtësuar në ecje, me shkurtimin e gunës nga poshtë-lart, u ngjiten edhe ato nga gjuri në kofshë, sipër kofshës. dhe arritën, të çfaqen edhe në mes në jelek e xhamadan, ku nuk kanë më kuptim. Në të gjitha krahinat në të cilat guna përdoret, shihet se vazhdon tendenca e shkurtimit: nuset gjithnjë i bëjnë më të shkurtëra se plakat, etj.

Me sa duket, guna nisi të shkurtohej në fillim të shekullit të kaluar dhe zona e parë ku filloi të bëhej kjo ka qënë krahina e Toskërisë (në kuptim të hershëm), ku u ruajt emri «shkurtë e «shkurtilashë», prej nga u përhap edhe në Maqedoni me formën «skourtega». Për këtë edhe Prend Suli thotë si me tallje (për vendet që nuk e kishin shkurtuar) «dallam shkurtit». Për këtë jemi mbështetur edhe në fjalën e Ami Buesë se sërëbët përdornin një xupe (gunë) të shkurtër shqiptare 172).

Përveç rrugës së transformimit, kemi edhe atë të heqjes së plotë të këtij objekti dhe të lënies së tij jashtë përdorimit. Kjo rrugë u ndoq nëpërmjet disa fazave të ndërmjeme.

Nga një kohë që guna ishte pjesë veshjeje e pandarë e njeriut, me të cilën ai mbështillej dimër e verë, në shtëpi e jashtë, në punë e në festë dhe e konsideronte turp të mos paraqitej me të (veçanërisht gruaja), arriti që ajo të lihej krejt jashtë përdorimit. Më parë e lanë fëmija (djem e vajza); më vonë burri e hoqi në shtëpi, por e mbante jashtë, deri sa e flaku fare; gradualisht pastaj e hoqi gruaja, më parë në shtëpi, por jashtë nuk delte pa të; pastaj mbeti veshje ceremoniale për festa, më pas si veshje e domosdoshme vetëm për martesë dhe, në fund, u hoq fare.

Kështu sot, në Shqipëri e në Ballkan, në shumë vende kemi ende në përdorim gunën; në shumë të tjera e kemi të zëvendësuar me forma të shkurtëra; kurse në raste të shumta u la fare jashtë përdorimit.

RROK ZOJZI

170) A. Boué, vep. e cit., vëll. II, f. 213.

171) Prend Suli, rev. «Leka», viti 1937, Nr. 7-8, f. 395.

172) A. Boué, vep. e cit., vëll. II, f. 207.

LA GUNA DANS LA TRADITION DES PEUPLES BALKANIQUES

En partant de l'unité et de la variété des traditions culturelles des peuples balkaniques, l'auteur observe que ces deux qualités ne sont reflétées plus clairement que dans leur habillement. Les vêtements des peuples balkaniques ont été jusqu'à ce jour étudiés en échelle nationale et ce n'est que fort rarement qu'on est passé à un examen général. Même quand on est passé à de telles observations, faute de renseignements, les résultats ont été incertains.

Les vêtements portés par les peuples des Balkans présentent une variété entre eux dans plusieurs points de vue. Partout dans les Balkans, chez l'homme et la femme, le riche et le pauvre, le jeune homme et le vieillard, nous voyons l'usage de la chemise, de la gune, d'une paire de caleçons, d'une ceinture, et chez la femme d'un tablier. Quoique ces éléments se présentent avec des matériaux, des couleurs, formes et décors variés, ils n'en accusent pas moins de lignes communes quant à la construction. Pour en donner la conformation, il faut faire l'analyse de chaque pièce de vêtement. Etant donné qu'un tel travail implique les matériaux concrets à analyser, l'auteur analyse la gune qui est la pièce la plus importante des vêtements des peuples balkaniques.

Il fait l'analyse de la gune en s'appuyant sur les 126 exemplaires du type albanais, yougoslave, roumain, bulgare et grec. Les sources des matériaux sont puisées dans la littérature illustrative.

Il en commence l'analyse par son nom, et ayant constaté que le terme «gune» se trouve dans tous les peuples des Balkans et même en Europe du Sud et du Centre, il revient à l'analyse du matériel et constate que d'après l'antiquité on a dû employer auparavant le cuir, la laine, l'étoffe, la toile et le velours. Ces matériaux ont dû avec le temps se céder la place l'un l'autre. Ensuite il en analyse les couleurs et arrive à la conclusion que la couleur blanche a devancé toutes les autres, puis vinrent successivement les autres couleurs. Il tend toujours à analyser la forme de la coupe qui fournit les éléments les plus sûrs de l'unité de l'objet. Sur 3 pièces composantes (2 pairs et un impair), il n'y en a qu'une qui diffère d'une gune à l'autre, tandis que deux autres ne changent pas. Il analyse ensuite la gune aux manches et sans manches et arrive à conclure que la forme originale a été sans manches.

Après cette analyse il arrive à une synthèse. En recueillant les éléments d'origine de la gune, nous voyons que sa forme première était en peau de mouton, et sans manches, comprenant 3 pièces. Puis il cherche quel est l'exemplaire actuel qui conserve les caractéristiques originales et arrive à la conclusion que le «gozhup» de Dukagjini conserva la forme originale.

Après cette constatation il observe la genèse de l'objet. Selon quelques données que conserve l'objet, l'auteur estime que l'origine doit être cherchée dans deux peaux que les hommes primitifs utilisaient pour se couvrir le corps en mettant l'une devant, l'autre sur le dos, et les rattachant sur les épaules et les deux côtés.

L'auteur fait tout d'abord l'analyse de son nom. En s'appuyant sur différentes étymologies, il prouve que le nom «gune» revient aux peuples traco-illyriens. Dans sa forme aussi, les matériaux moyenâgeux lui faisant défaut, il revient à l'antiquité et s'efforce de relever la liaison existant entre l'antiquité et la période actuelle. En s'appuyant sur les matériaux archéologiques existants, il conclut que cet objet appartient aux peuples antiques illyro-traces.

Après ces conclusions, l'auteur suit la dégénération de cet objet et sa mise hors d'usage à l'époque contemporaine.

ГУНА В ТРАДИЦИЯХ БАЛКАНСКИХ НАРОДОВ

Исходя из единства и разнообразия в культурных традициях Балканских народов, автор отмечает, что нигде не проявляются более ярко эти два признака, чем в их одежде. До настоящего времени одежда балканских народов исследовалась в рамках национальной последовательности, редко прибегалось к обобщающему рассмотрению. И при обобщающем рассмотрении из-за недостатка сведений, не было достигнуто достоверных выводов.

Среди народов Балканов более чем с одной точки зрения можно отметить разнообразие в одежде, но это лишь при строгом контроле

морфологическом анализе. В действительности же, везде на Балканах у мужчин и женщин, у богатых и бедных, у молодых и старых, мы встретимся с той же рюашкой, с той же гуной, (род бурки), с теми же гамашами, с тем же поясом и у женщин с тем же передником. Хотя они сшиты из разного материала, разными формами и украшениями, везде обнаруживаются некоторые черты. Это можно подтвердить лишь при анализе каждой части одежды. Вследствие того, что такая работа потребовала бы большого конкретного материала, автором проанализирована только гуна, представляющая собой более показательную часть одежды балканских народов.

Основу анализа составили 126 экземпляров из Албании, Югославии, Румынии, Болгарии и Греции.

В основном материалы извлечены из иллюстративной литературы.

Анализ начинается названием гуны, причем устанавливается, что слово это встречается у всех балканских народов, а за пределами Балканов и в Южной и Центральной Европе. При анализе материала установлена такая хронологическая последовательность: сперва использовалась кожа, а далее, шерсть, полотно и бархат. Далее анализируются цвета: Первым цветом был белый, позднее, вмешались другие цвета. Форма кройки даёт надежные элементы единства объекта. Из 3 составляющих частей (2 парных и 1 отдельной) лишь одна часть меняется от одной гуны к другой, а 2 остальных остаются неизменными. При рассмотрении гуны с рукавами и безрукавкой, установлено, что исходный тип был безрукавным.

После анализа переходится к синтезу. При сборке начальных элементов гуны, выявляется её исходная форма из овечьей шкуры, без рукавов, состоящие из 3 частей. Из обследования современных экземпляров делается вывод, что оригинальные характеристики сохранены в типе гуны области Дукагьины.

Прослеживается далее генезис объекта. На основании некоторых данных, сохраняющихся в самом объекте, автор полагает, что происхождение следует искать в тех двух овчинках, которыми первобытный человек облакал свое тело, прилагая одну спереди, другую сзади, связав их под плечами в двух местах.

Прослеживая происхождение объекта, рассматривается и его название. На основании данных разных этимологов, доказывающих, что название гуна принадлежит древним трако-иллирийским народам. В связи с формой так как не хватает средневековых материалов, сделана попытка установить связи между древностью и настоящим. На основании существующих археологических материалов приходится к выводу, что этот объект принадлежал при древним трако-иллирийским народам.

Далее автором рассматривается вырождение объекта и его изыятия и выход из употребления.

VESHJA E VLEHVE TË RRETHIT TË KORÇËS (1)

Këto vitet e fundit, shumë familje vllhësh nomadë janë vendosur grupe-grupe nëpër fshatra të rrethit të Korçës, si p.sh. në Drenovë, Mborje, Boboshticë, Floq, Dardhë, Kamenicë, Voskopojë, Vithkuq, etj. Përveç fshatrave të rrethit të Korçës, vllhët janë vendosur edhe nëpër fshatra të ndryshme të rrethit të Gjirokastrës, në afërsitë e Delvinës etj.

Duke qenë se jeta e vllhve po ndryshon në mënyrë rrënjësore, për shkak të ndryshimeve të thella që ngjanë në jetën e tyre ekonomike, edhe veshja e vjetër po ndryshon me shpejtësi, duke iu përshtatur kushteve të reja.

Në këtë artikull do të përshkruaj veshjen e vllhve të vendosur në fshatrat Drenovë e Boboshticë, duke u bazuar kryesisht në të dhënat e mbledhura në këto fshatra në tetor të vitit 1963, të plotësuar aty-këtu me materialet e koleksioneve të muzeut lokal të Korçës e të sektorit të etnografisë të Institutit të Historisë e Gjuhësisë.

Në anën tjetër, do të përpiqem të ve në dukje ngjashmëritë midis veshjes vllheke e asaj shqiptare dhe, së fundi, do të përpiqem të bëj një shtresim kronologjik të pjesëve të veshjes, duke dalluar elementet më të vjetra. (2)

Veshja e grave

Simbas informatave që muarëm deri rreth vjetëve 30, veshja e grave vllahë përbëhej nga këmisha e gjatë, jeleku, cibuni, brezi dhe përparja prej shajaku.

1) Fotografitë që ilustrjnë artikullin janë bërë nga autorja, kurse vizatimet janë punuar nga Ikbale Bihiku, sipas skicave të autores.

2) Një përshkrim të saktë të veshjes së vllhve na ka dhënë G. Weigand në veprën e vet: *Die Aromunen, ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen*, Leipzig, 1895. Informata për veshjen e barinjve vllhë në fillim të shekullit tonë gjenden, po ashtu, te A. J. B. Wace and M. S. Thompson: *The Nomads of the Balkans*, London, 1913, f. 60. Një përshkrim të veshjes së vllhve nomadë na ka dhënë gjithashtu edhe T. Capidan në veprën e tij «Farserotii», Bucuresti, 1931, f. 20-23. Këtë e ka përsëritur disi më të shkurtuar në veprën e tij të mëvonëshme: *Les Macedo-Roumains*, Bucarest, 1937, f. 15. Por ky autor nuk ka bërë asnjë përpjekje për të vënë në dukje ngjashmëritë ose edhe ndryshimet e veshjes së vllhve me veshjen e shqiptarëve. (Në faqen 82 të veprës së cituar fig. 42 mban diciturën: «Frashëriote nga Beratit», kurse në të vërtetë ajo është një nuse nga Malësia e Madhe e veriut të Shqipërisë, e veshur me kostumin aq karakteristik të xhubletës). Të dhëna të vlefshme gjejmë edhe te T. Papahagi: «Dictionnarul dialectului aromân», Bucuresti 1963, në zërat përkatëse për veshjet.

Së pari gratë vllehe vishnin një fanellë, që në të folmen e tyre e quajnë **koça** ³⁾. Ajo përgatitet prej shajaku ⁴⁾ të zi ose blu të errët, punuar në vegël nga vetë gratë. Prerja bëhej si në fig. 1, duke iu përshtatur kryesisht gjërësisë së fletës së shajakut, që lëkundej midis 28-30 cm. Në supet shajaku nuk pritej fare; në të dy anët i shtohej nga një kind i drejtë, baraz me gjysmën e gjërësisë së fletës së shajakut, dhe mënga kishte një fletë tjetër. Mund të shënojmë këtu se te gjoksi, atje ku kopsiteshin të dy fletët, fanella kishte një lapë të ngushtë e të gjatë shtuar anës së djathtë, me qëllim që të siguronte një mbyllje sa më të mirë për mbrojtjen e gjoksit nga era.

Mbi fanellë vishej **këmisha**, e cila përgatitej prej pëlhure pambuku të bardhë, të importuar. Ajo ishte e gjatë deri te pulpa e këmbës, me mëngë të gjata e të gjëra, të mbledhura me një dorëz të ngushtë te kyçi i dorës. Këmisha zbukurohej pak te jaka e te dorezat e mëngë-

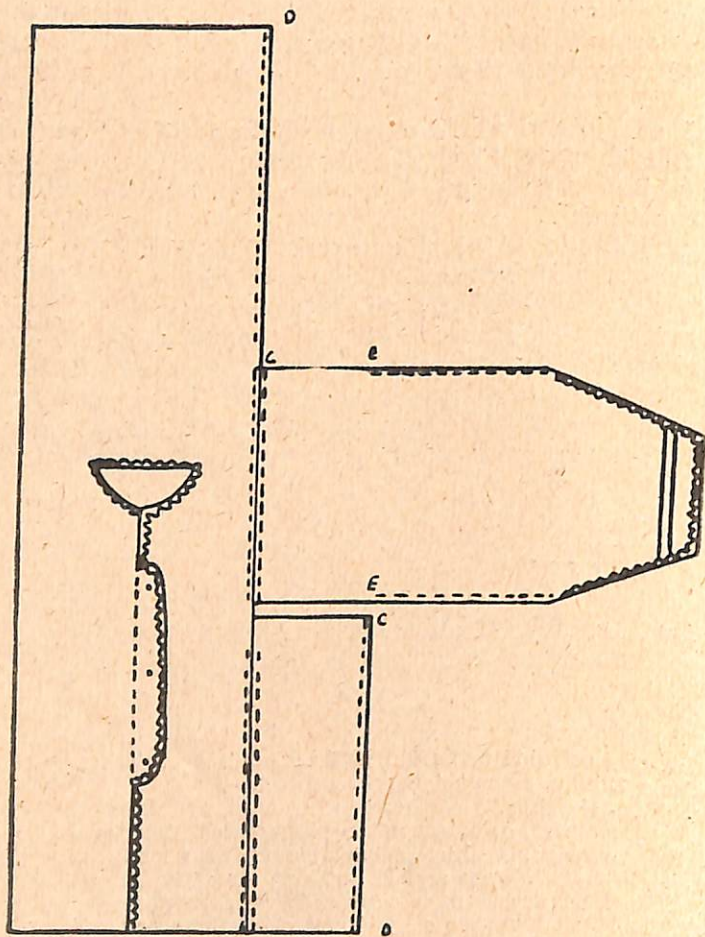

Fig. 1

3) Kjo fjalë mungon në veprën e cituar të T. Papahagi.

4) Në këtë artikull fjala **shajak** është përdorur gjithnjë për të treguar një pëlhurë-lesh të punuar në vegël me katër lisa dhe të dërstilur.

ve. Shumë herë mëngët e saj nuk ishin të bardha, por të zeza ose blu. Këmishët e plakave nuk kishin asnjë zbukurim.

Pas këmishës vinte cibuni (**sheguni**, në të folmen e vllahve)⁵⁾ prej shajaku të zi (fig. 2) dhe mbi të një jelek shajaku që ishte i tëri i qerdisur (fig. 3) me gajtan ngjyrë vjollce, të gjelbër e mavi, zbukuruar aty-këtu edhe me pak fije tehri ari. Cibuni me gajtanët e tij ngjyrë vjollce në çiklamin të kujton cibunin e grave të Murzinës në rrethin e Delvinës. Motivet e zbukurimit të jelekut paraqiteshin të njëjta me ato të çepkeneve të dikurshme të burrave të Devollit e të rre-

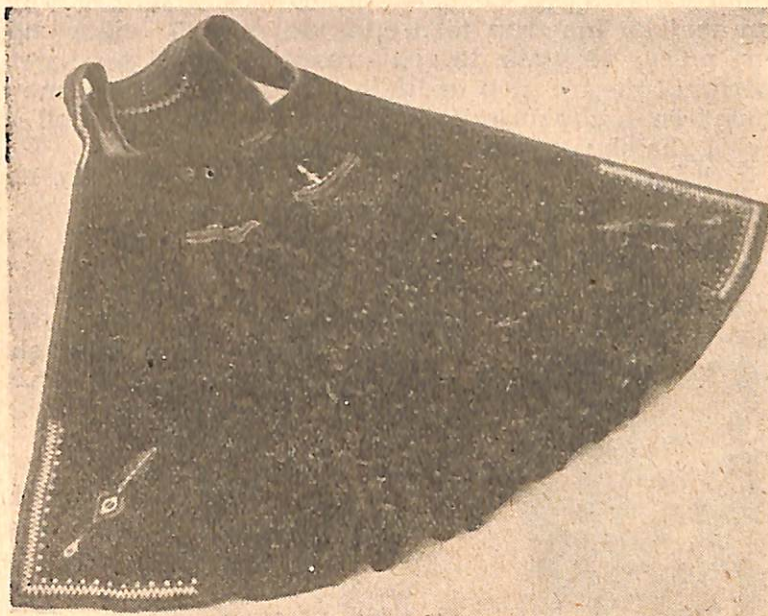

Fig. 2

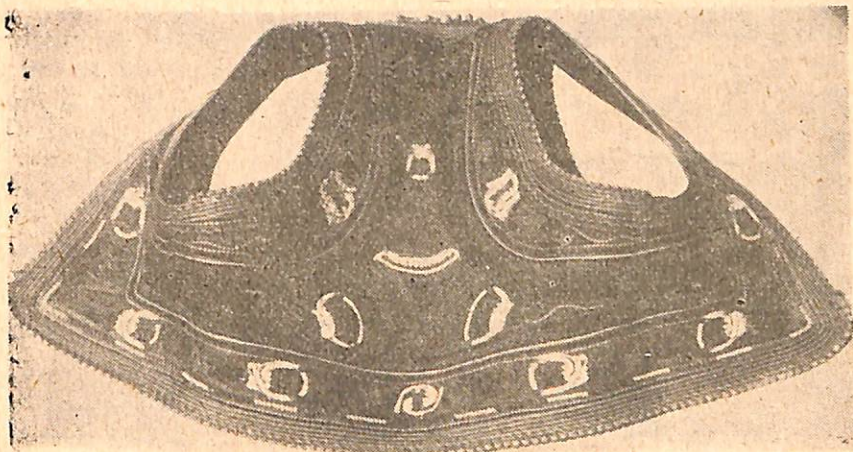

Fig. 3

5) T. Papahagi e shkruan «siguna» dhe «sigune»; vep. e cit. zëri përkatës.

thit të Korçës, megjithëse këto të fundit ishin të bardha e të qendisu-
ra me gajtan të zi.

Si këmishën e gjatë ashtu edhe cibunin e jelekun këta vllahë ka-
në kohë që nuk i përdorin, kështu që as në Drenovë e as në Bobosh-
ticë nuk pashë ndonjë prej tyre. Ekzemplarët e fotografuar ruhen në
fondet e muzeut lokal të Korçës⁶⁾. Këto pjesë veshjeje i kanë për-
shkruar edhe autorët e përmendur në shënimin Nr. 1 Madje, ata shtojnë
edhe një veshje tjetër dimri, sharkun (sarka) e grave, që tani ka dalë
krejt nga përdorimi. Ai ishte fare i ngjashëm me floken që vishnin di-
kur mbi cibun gratë e rretheve të Korçës, Kolonjës, etj.

Sot gratë vllehe pak të shkuara në moshë veshin mbi këmishën
një fustan shajaku me trup të drejtë, me pala të gjëra nga mesi e
poshtë, me mëngë të gjata, të zbukuruara te gjoksi te skajet e mëngë-
ve dhe përfundi me një rrip kadifeje të zezë. Ky fustan, me prerjen e
tij dhe mënyrën e zbukurimit me rripa kadifeje të sjell ndërmend
fustanet prej shajaku të grave të Kolonjës.

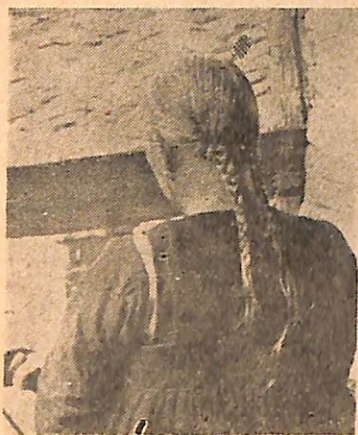

Fig. 4

Plaka Kostandina Trasha, nga katundi
Drenovë, kishte veshur mbi fustanin
prej shajaku një veshje të sipërme të
gjatë gjer nën mes, pa mëngë dhe që në
të folmen e vllahve quhet **sërëkushte**
(me sa duket, një zvogëlim i fjalës **sāri-
cā**). Kjo veshje ishte prej shajaku blu
të errët, prerë e qepur me dorë nga ve-
të gruaja shtëpijake, me penjë leshi dhe
me nga tri radhë gajtan të leshtë blu
anëve. Trupi i sërëkushtes ishte i drejtë
deri në 7-8 cm. nën sqetull dhe pastaj i
vinte përfundi një si bordurë pothuaj 20
cm, e gjërë, e përbërë prej kindash në
formë trapezi (me baza 7 cm. dhe 2 cm),
të cilët, të qepur njeri pas tjetrit (rreth
40 kinda gjithsej), bashkoheshin me rudha
me trupin e drejtë të sërëkushtes (shih

foton Nr. 4 dhe skicën Nr. 5.)

Sërëkushta, nga prerja e saj, afrohet me xhokën e kostumit të
gruas së Malësisë së Madhe, që pregatitet prej shajaku të zi dhe në
përgjithësi është më e zbukuruar se sërëkushta⁷⁾. Edhe Capidan ka

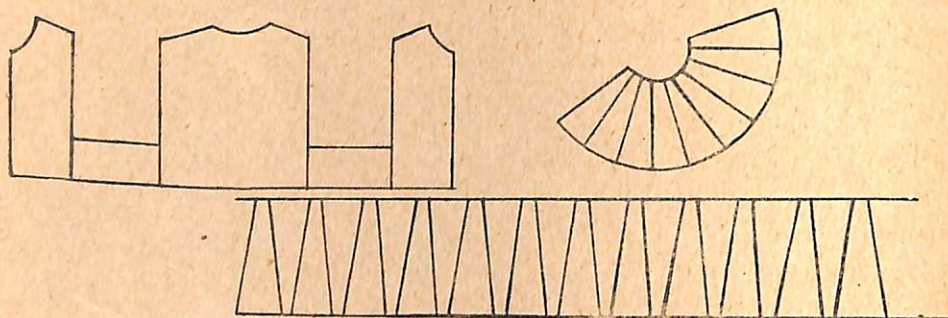

Fig. 5

6) Objektet me numër inventari 245 dhe 972.

7) Për krahasimin me Malësinë e Madhe shih objektet me numur inventari 470;
2913, 2914, 5142, etj. në fondet e sektorit të etnografisë.

përshkruar një sërëkushte⁸⁾, kurse Weigand, Thompson and Wace dhe Papahagi nuk. e përmendin fare këtë.

Pastaj gratë vinin përparësen (**podhjaua** në të folmen e tyre), e cila më përpara bëhej prej cohe të kuqe dhe zbukurohej me qendisje të ndryshme, kurse sot bëhet po ashtu si fustani, prej kadifeje të zeze me pak zbukurime përfundi (fig. 6).

Mbi përparëse ngjishnin brezin (**kurao**), i cili mund të ishte 5-10 cm. i gjërë, prej lëkure, i punuar nga saraçët dhe i zbukuruar me disa komça, ose me një shtresë ruazash të punuar nga vetë gratë (fig. 7), që i aplikohet sipër pjesës prej lëkure; por ka edhe raste kur brezi bëhet thjesht prej ruazash me një shtresë astari nën të. Gratë mbathnin çorape prej leshi, të gjata deri në gju e të lidhura me gjalmë. Këto i punonin vetë gratë me pesë shtiza me fije leshi prej ngjyrash të ndryshme, duke filluar që nga maja. Pastaj vinin opingat e kuqe me xhufka të mëdha, të cilat më vonë u zëvendësuan nga këpucë të zeza të thjeshta.

Një pjesë interesante e veshjes së grave është **limbaveta**, një lloj shalli i pambuktë, i gjatë rreth 1,50 m., i cili sillet një ose dy herë rreth qafës, duke lëshuar të dy krerët prapa. Edhe për këtë pjesë të veshjes nuk flet asnjëri nga autorët e lartpërmendur.

Fig. 6

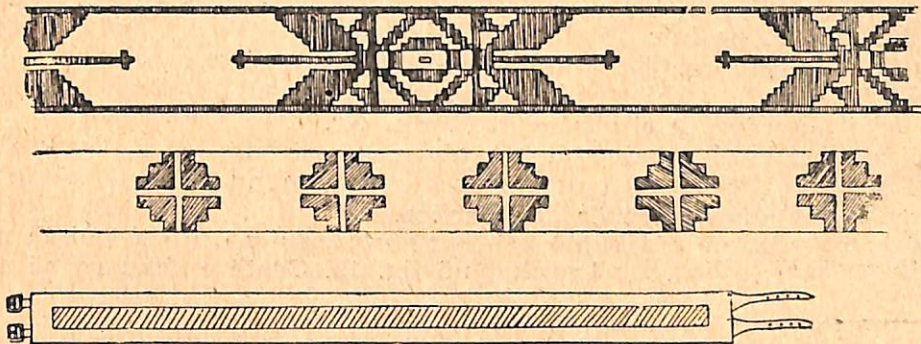

Fig. 7

8) T. Capidan: *Farşerojil*, Bucureşti, 1931, f. 21.

Një copë mjaft interesante në veshjen e grave vllahe dhe që përdoret si veshje dimri, është dhe **polla**, siç e quajnë atë vllahët. (Fig. 8

Fig. 8

dhe skica 9). Ky ndoshta mund të jetë një shtrembërim i fjalës **poalë**. Kjo është një lloj shalli apo pelerinë në formë katërkëndëshi këndrejtë në përmasa afërsisht 100 cm. x 72 cm. Bëhet me dy fletë e një të katërt shajak të zi. Është e zbukuruar anëve me rripa kadijeje të zezë ose blu, me shirita leshe me fiqe të zeza e ngjyrë vaji dhe vende-vende me ruaza të vogla në ngjyrë të zezë, blu, bojë vaji e bojë qielli. Polla mbërthehet me një rrip të ngushtë shajaku, të gjatë 10-12 cm. Në skajin e rripit qepet një kapëse teli, që shërben për t'u mbërthyer me një iliq në pjesën koresponduese, që ndodhet në anën tjetër të pollës. Polla është një petk që hidhet supeve vetëm në dimër; kur gruaja është e ngarkuar në shpinë, ajo hidhet mbi ngarkesën. Nga forma e saj, ajo të kujton pa tjetër klamidën e grekëve të lashtë (që mbulonte gjithashtu të dy supet, duke u kapur rreth qafës me një fibul, po nuk mund të mbulonte gjithë trupin, prandaj vishej zakonisht mbi tunikën) si edhe veshje të tjera të ngjashme të kohës antike si ishin abolla, sagum etj. (9).

Ngjashmëri si në formë ashtu edhe në përdorim polla paraqet me **strukën** e Malësisë së Vçgël, të cilën F. Nopcsa na e përshkruan si «një petk katërkëndësh, dy herë më i gjatë se i gjërë, i përbërë prej një pëlhure të leshtë me thekë në fund...», që malësorët «e veshin sidomos për shi, duke e hedhur në shpinë dhe mbi supe». Po ky autor e afron strukturën e këtyre malësorëve me «col-in» rumun, ose «sarica-n» (10).

Këtë pjesë të veshjes nuk e ka përshkruar dhe as përmendur ndonjëri prej autorëve të cituar në shënimin Nr. 1.

Gratë vllahe i mbajnë flokët të ndara në mes e të thurura në dy gërsheta që lëshohen prapa. Nusët e reja mund të venë në flokët për zbukurim ndonjë krehër dhe karfica.

Zakonisht, gratë e mbajnë kokën të mbuluar me një shami të madhe të zezë, të lidhur, siç tregohet në fig. 10. Gratë e shkuara në mo-

9) Shih për këtë L. Heuzey — «Histoire du costume antique», Paris 1935, f. 115, fig. 61, në f. 122 dhe f. 130, dhe Ch. Daremberg — E. Saglio — «Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines», Paris 1887, T. 1, f. 9; T. 10, f. 1008.

10) F. Nopcsa — «Albanien», Wien 1925, f. 174, 197.

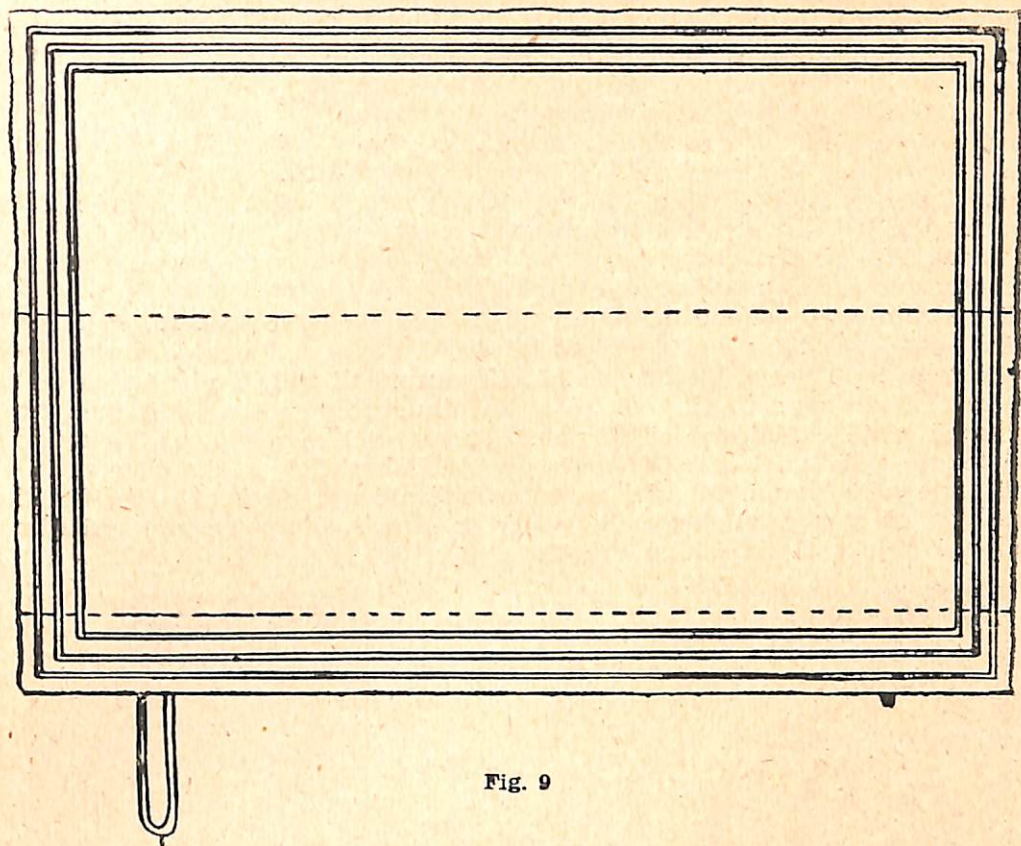

Fig. 9

shë lidhin mbi të parën një shami të dytë, e cila vendoset në majë të kokës, duke lëshuar cipat drejt përpara, të kapur te përparja në bel, ose duke i lidhur pra-pa kokës. Mendoj se kjo mënyrë e të lidhurit të kokës është një ndikim relativisht i vonë i ambientit shqiptar, sepse të gjitha plakat pak të shkuara në moshë që pyeta më thanë se më përpara nuk e mbështillnin kokën kështu. Gratë më të reja në moshë, në vend të shamisë së dytë, lidhin një shall leshi të punuar me dorë, kurse nusët e reja, kur dalin, nuk mbajnë fare shami në kokë, por i krehin flokët mirë dhe hedhin supëve një shall të mëndafshhtë, të punuar me dorë, me ngjyra të ndryshme (fig. 11).

Fig. 10

Sipas përshkrimeve të atyre që kam pyetur, gratë vllehe, deri rreth vjetëve '30, kanë mbajtur në kokë çuparen¹¹⁾, që bëhej me një qeleshe të zakonëshme burri, së cilës i hiqej fundi dhe rrethi që mbe-

11) Për këtë objekt T. Papahagi, në vep. e cit., zëri përkatës, jep këtë shpjegim: «couvre — chef des femmes des Farserot».

tejt vishej me një copë të zezë, mbi të cilën lidhej një shami e qendrisur me shumë ngjyra. Mbi këtë shami qepej kurora prej metali e larë në argjend. Këto kurora çenë zakonisht të punuara me të rranur dhe me incizim dhe herë-herë kishin të aplikuar një yll në mes, dy selvi anëve e të tjera motive të zbukuruara me savat. Në fondet e sektorit të etnografisë ruhet vetëm një ekzemplar i tillë, kurse në fondet e muzeut lokal të Korçës janë shtatë copë, ⁽¹²⁾ nga të cilat po japim katër skica. (fig. 12). Si formë, këto kurora nuk janë veçse një hark i gjatë afërsisht 30-32 cm. dhe i gjerë 6-7 cm. Çuparja qëndronte disi e mbështetur te shamia e zezë. e mbështjellë në një rrip 5-6 cm. të gjërë, të cilin gratë vllehe e lidhnin në mes të ballit. Kjo shami e lidhur kështu në mes të ballit, me çipat që varen prapa, ishte një karakteristikë dalluese e grave vllehe, pas së cilës mund t'i njihje që në shikimin e parë. Një shami të tillë të zezë, të lidhur po në të njëjtën mënyrë, mbajnë gratë e Malësisë së Madhe. Por sot vetëm në të rrallë mund të takosh ndër vllahët e Drenovës dhe të Boboshticës plaka që e mbajnë ende këtë shami. Mendoj se çuparja është një element specifik i veshjes së grave vllehe; në veshjen e grave shqiptare nuk njohim ndonjë objekt të ngjashëm me të.

Fig. 11

Një element tjetër që duhet vënë në dukje është përdorimi i tatuazhit. Edhe T. Capidani përmend një zakon të tillë, por pa dhënë

12) Objektet me numra inventari 23/1 — 23/7.

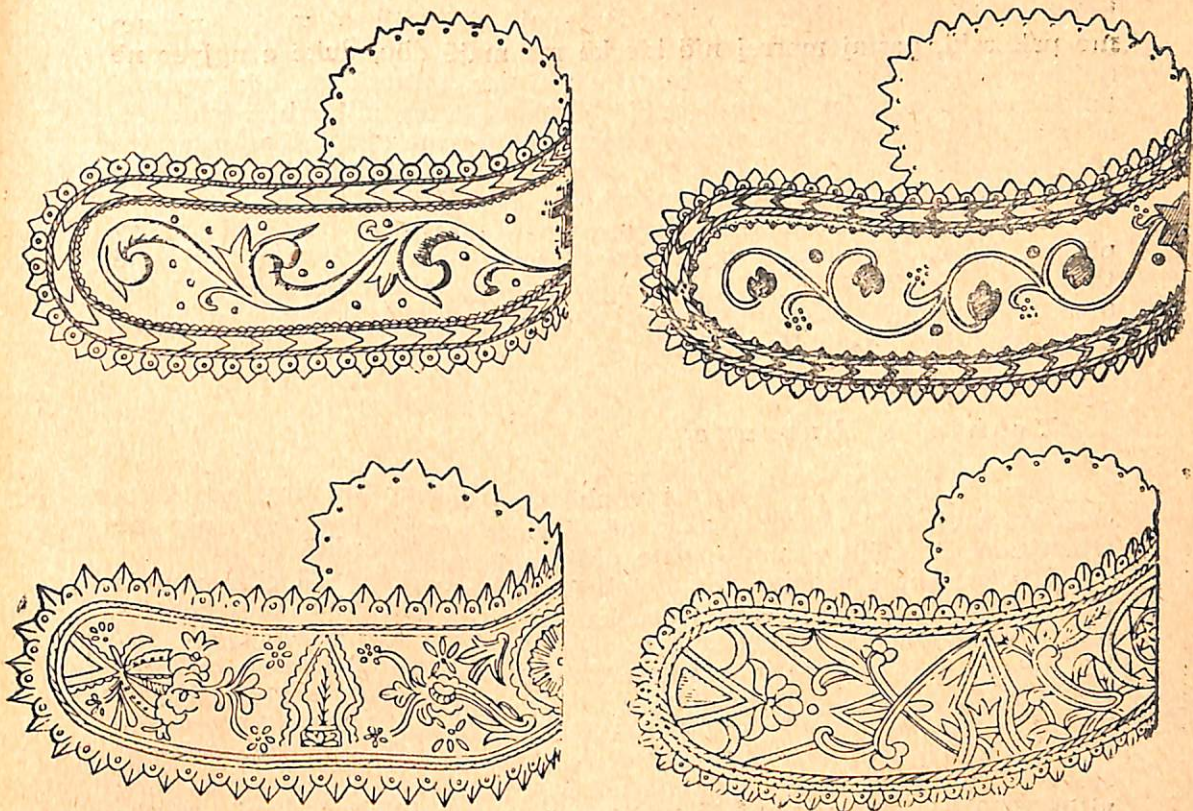

Fig. 12

hollësira 13). Ndër vllahët e sotëm ka akoma plaka që ruajnë në trupin e tyre shenja tatuazhi, të cilat ato i quajnë «vula». Plaka pothuaj njëqindvjeçare Marina Niço në Boboshticë, kishte dy vizatime të thjeshta (skica 13) në të dy duart dhe një tjetër në mes të ballit. Në

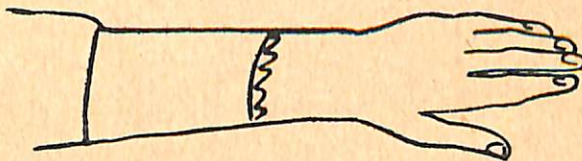

Fig. 13

llërën e dorës së diathtë kishte të shënuar datëlindjen e saj: 1869. Ajo më tregoi se këto «vula» me thëngjill (kār̄bun, në të folmen vlla-

13) T. Capidan — «Les Macedo-Roumains», Bucarest, 1937, f. 17.

he) i ka bërë kur ishte 12 vjeçe. Shtypej thëngjilli si miell, njomej me pak raki, pastaj merrej një kleçkë me majë dhe, duke e ngjyer në qullin e pregatitur, bëhej vizatimi i dëshiruar, gjithnjë në llërë apo në ballë, por jo në ndonjë pjesë tjetër të trupit. Vizatimit i hidheshin disa pika raki përsipër dhe pastaj çpohej lëkura me gjilpërë sipas vijave të vizatuara. Përzierja e formuar nga pluhuri i thëngjillit, rakia dhe gjaku hynte në lëkurë duke lënë shenja për tërë jetën.

Sikurse e pamë më lart, në veshjen e grave vllahe të bie në sy përgjithësisht përdorimi i ngjyrave të errëta me një mbizotërim të theksuar të ngjyrës së zezë. Kjo ngjyrë arrin të përdoret deri në këmishët e brendëshme. Zbukurimet e pjesëve të veshjes, siç u vu në dukje më sipër, janë të pakëta.

Veshja e burrave

Deri rreth vitit 1910 burrat vllahë janë veshur me tirq, apo kallce, prej shajaku të bardhë, këmishë të gjatë ose fustane dhe sipër me cibun e peshli. Kjo e fundit ishte prej shajaku të bardhë.

Ky variant i veshjes vllahe është më i vjetri për të cilin munda të mbledh informata. Me qenë se ka dalë nga përdorimi prej kohësh, nuk e gjeta dot as në Drenovë as në Boboshticë, por një kostum i tillë ruhet në fondet e muzeut lokal të Korçës¹⁴⁾, megjithëse jo krejt i plotë, sepse i mungon këmisha e gjatë. Duke qenë se të dhënat që mblodha nga informatorët¹⁵⁾ përputheshin plotësisht me këtë kostum, përshkrimin e kam bazuar në pjesët e tij, duke e ilustruar me fotografitë e një plaku vllah nga Dardha me një veshje të tillë, fotografuar në vitin 1960.¹⁶⁾ Këtë variant të veshjes së burrit vllah e kanë përshkruar më 1892 Weigand dhe më 1913 Thompson and Wace.¹⁷⁾ Në fillim vishej fanella, e cila përgatitej prej pëlhure vegle prej leshi të bardhë. Ishte e gjatë deri nën mes, me mëngë të gjata, e hapur përpara pak në anën e djathtë. Te gjoksi dhe te dorëzat e mëngëve zbu-kurohej me pak qendisje këtë e qepnin vetë gratë. Sipër fanellës vinte këmisha prej kambriku të bardhë, e gjatë deri nën mes, me mëngë të gjata deri te llëra dhe shumë të gjëra që nga supi. Edhe kjo bëhej me material të blerë dhe e qepnin vetë gratë. Nga mëngët e këmishës dukeshin mëngët e fanellës, që arrinin deri te kyçi i dorës. Poshtë visheshin të mbathurat, të cilat bëheshin ose prej pëlhure vegle prej leshi të bardhë, ose prej kambriku, dhe ishin të gjata deri në gju, të përgatitura gjithnjë nga gratë. Vinin pastaj tirqet, që në të folmen e tyre vllahët u thonë çoriçi¹⁸⁾, të cilat bëheshin prej shajaku të bar-

14) Objektet me numëra inventari 272-278.

15) Për këtë më kanë folur Ndino Niça, nga katundi Drenovë dhe Tusha Niço, nga Boboshtica.

16) Fotografitë me numër 24 e 25 janë bërë nga Rr. Zozji.

17) G. Weigand në vep. e cit. f. 260. Në f. 256 ka një fotografi që paraqet një çel-nik frashëriot të veshur me kostumin e lartpërmendur; A. J. B. Wace — M. S. Thom-
pson «The Nomads of the Balkans», London, 1913, Kap. IV.

18) T. Papahagi në vep. e cit. bën këtë përshkrim për tirqit (cioariti): «Sorte de
chausses en drap de menage blanc ou noir qui montent au-dessus des genoux, ou on
les fixe a l'aide des jarretieres nommees stringle, en bas sous le creux de la plante
du pied on les fixe a l'aide de steffle et au-dessous des genoux a l'aide de caltavete...»
Cioareci aromânilor au exact forma cioarapilor oraşenesti de damă, dar nu au talpi».

dhë, të rudë dhe që ishin të prera verëf (skica 14) në formën e zakonëshme, këto ishin të gjata deri në rrëzë të kofshës, dhe kishin lart nga një iliq të gjatë, me anën e të cilit kapeshin me një gjalmë te brezi, për t'i mbajtur ngritur. Tirqet, me që ishin prerë verëf, lejonin lëvizje të lehta të gjunjëve, megjithëse ishin të ngushta. Ato i priste dhe i qepte gjithnjë rrobaqepësi. Nën gju, për të qëndruar më mirë, lidheshin me dizga (në të folmen e vllëve **kalciveti**), të punuara nga gratë. Fustani ngjishej në mes dhe arrinte deri mbi gjunjët. Bëhej prej kambriku të bardhë dhe gjërësia e tij varej se sa i pasur

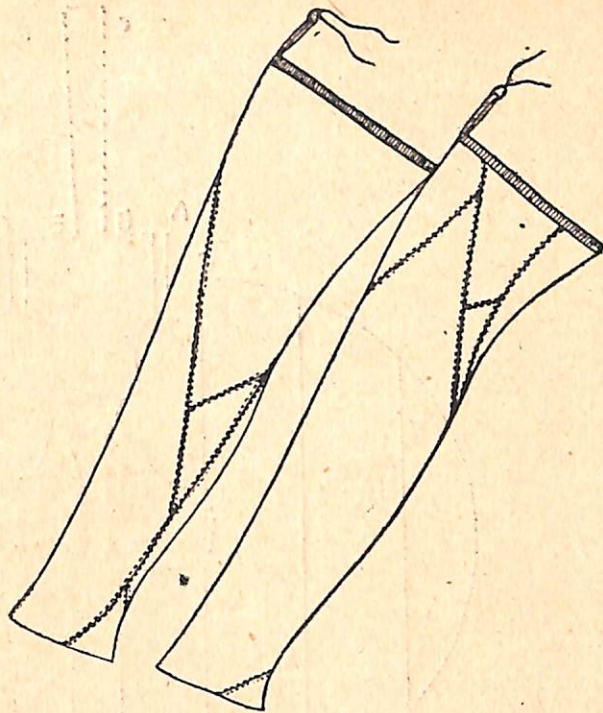

Fig. 14

do të ishte ai që e mbante; por njëkohësisht gjërësia e tij varej edhe nga ajo se nga cili do të përdorej. Fustanet e dhëndërisë ishin përgjithësisht më të gjëra se ato të zakonëshmet dhe bliheshin të gatëshme në treg. Mbi këmishë vishej jeleku prej cohe blu, ose prej shajaku, me prerje krejt të thjeshtë. Vinte pastaj sipër tij cibuni (**shegaku**, në të folmen e vllëve), i gjatë baraz ose pak përmbi fustanin. Cibuni përgatitej prej shajaku të bardhë dhe, përveç dy-tri fijeve gajtani të bardhë leshi qepur anëve rreth e qark, nuk kishte për zbukurim veçse një motiv të thjeshtë sigmoid te gjoksi. të cilin, për ta vënë më mirë në dukje, e vendosnin mbi një sfond të errët, zakonisht blu ose të zi. Ay nga mesi e poshtë kishte një gjërësi të konsiderueshme, që lëshohej në shumë kinda rreth trupit (skica 15 dhe fotua 16). Mbi cibun ngjishej brezi (**bër**)¹⁹, i gjatë 2-2.5 m, i cili ishte prej plaçke me ngjyra të ndryshme, që blihej në treg, dhe së fundi vishej peshlliu (**dullmiç**, në të folmen e vllëve)²⁰, prej shajaku të bardhë. Ky kishte prerjen karakteristike shqiptare, me mëngët të lëshuara prapa, të cilat shumë herë ishin mjaft të zbukuruar, këto kishin një funksion pothuaj krejt dekorativ, sepse visheshin shumë rrallë (foto 16). Në verë, kur nuk mbahej cibuni, peshlliu vishej mbi jelek. Në këtë burrat vllëhë mbanin feste të kuqe me xhufkë, ose edhe thjeshtë

19) Me po këtë kuptim e po këtë formë edhe T. Papahagi, vep. e cit. (**bār**).

20) T. Papahagi në vep. e cit. e shpjegon: «Manteau de drap, court jusqu'a la taille, que portent les aroumains», me prejardhje nga «**dulamā**» = dolloma.

21) Me këtë formë e po këtë kuptim e gjejmë këtë fjalë dhe të T. Papahagi, vep. e cit. (njëjës: pãrpode).

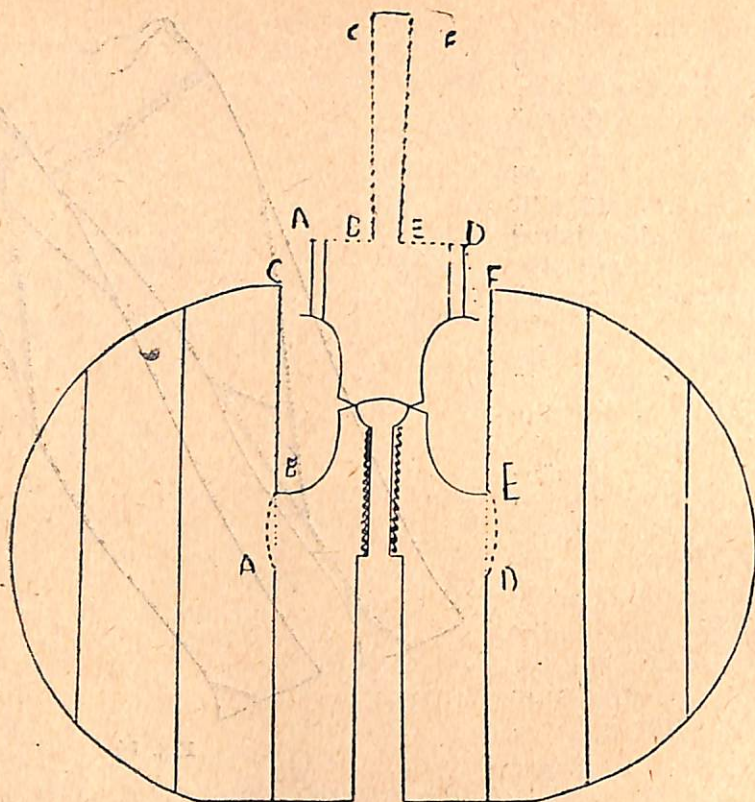

Fig. 15

të bardhë, të blerë në qytet. Çorapet e tyre (përpoxi, në të folmen vllëhe²¹⁾ ishin prej leshi të bardhë, të gjata deri te nyja e këmbës, ose deri nën gju, kurse opingat e tyre ishin të zeza me proka dhe me një xhufkë të madhe, të blera në Korçë, Delvinë, etj.

Siç shihet nga përshkrimi dhe nga fotografia me numër 17 që e vura për krahasim, veshja e vllëhve ishte e njëjtë me atë të banorëve të krahinës së Oparit. Për të kuptuar këtë ndikim të fortë duhet të kemi parasysh se vllëhët shpesh herë stanet dhe kullotat e tyre verore i kishin në malet e Oparit.

Banorët e Oparit kanë filluar ta lenë këtë veshje rreth vjetëve 1900 e këtej, kurse vllëhët nuk e përdorën më këtë që nga fillimi i luftës së parë botërore, duke e zëvendësuar në përgjithësi me një kostum shumë të ngjashëm dhe me të njëjtën prerje, porse ngjyra e shajakut ndryshon nga e bardhë në blu të errët⁽²²⁾. Për këtë variant ka ndikuar, mendoj veshja e atëherëshme e fshatarëve të rrethit të Korçës, të cilët filluan të lenë këtë kostum pas luftës së parë botërore, kurse vllëhët e mbajtën deri rreth vjetëve 1925-1930.

²²⁾ Një kostum i tillë ruhet në fondet e Sektorit të etnografisë të Institutit të Historisë e Gjuhësisë. Shih objektet me numra inventari 2304, 3449, 3452, 4720, 6796.

Në veshjen e burrit vllah duhet përmendur edhe guna e dhirtë, llabania dhe një aksesor pothuaj i pamungueshëm siç është krraba.

Fig. 16

Guna (në të folmen e tyre **tëmbare**)²³⁾ përgatitej me shajak të dhirtë (fig. 18) dhe kishte prerjen që tregohet në skicën 19: mëngët e saj nuk visheshin, por lëshoheshin prapa për bukuri; kapuçi (**kaçula**) vihej në kokë vetëm kur binte shi ose borë. Këtyre gunave nuk u hynte shiu. Ishte shumë karakteristik qëndrimi i bariut në këto raste. Ai ulej këmbëkryq duke mbështetur faqen në një dorë, brryli i së cilës mbështetej në gjurin përkatës, dhe kështu dremiste i rrethuar nga kopeja që kulloste. Një variant i gunës është tallagania (**tälägane**)²⁴⁾ më e tra-

23) T. Papahagi e shpjegon: «Manteau de poil de chèvre à capuchon; dhe shton këtë vërejtje: «Ca obiect etnografic aceasta mantă are o arie intinsa». Vep. e cit., zëri përkatës.

24) Në vep. e cit. të T. Papahagi për fjalën **tälägane** gjejmë këtë shpjegim: «Manteau de laine semblable à la tëmbare», alb. **tallagan**.

shë dhe e rëndë; ajo e ka kapuçin të qepur pas jakës dhe mëngët e saj vishen. Gunën dhe tallaganen vllahët i mbajnë edhe sot.

Si guna ashtu edhe tallagania janë veshje të përdorura gjerësisht në gjithë jugun e Shqipërisë.

Fig. 17

Llabania ishte një pjesë e veshjes që përdorej për t'u mbrojtur nga rreshjet. Ajo ishte një kapuç që zgjatej prapa deri në fund të shpinës, duke mbrojtur kështu jo vetëm kokën, por edhe shpatullat e krejt shpinën. Po të kishe një ngarkesë në sup apo mbi shpinë (ndonjë trajstë ase hebe), llabania lëshohej mbi të. Ajo bëhej prej dy ose tri fletësh shajaku të dhirtë dhe kishte një prerje fare të thjeshtë. (Skica 20). Vihej përgjithësisht mbi rrobat e zakonëshme. Llabanen e përdorin gjerësisht edhe sot barinjët labë dhe fshatarët e rrethit të Korçës. Me sa na tregon një zbulim arkeologjik i kohëve të fundit, ajo është një pjesë e veshjes e dokumentuar mjaft herët në vendin tonë. Një bust i gdhëndur në gur, i gjetur në kalanë e Krotinës (Dimali antik, qytet ilir i themeluar në shekullin IV para erës sonë), paraqet një grua me një llabane në kokë, datuar në periudhën e herëshme he-

Fig. 18

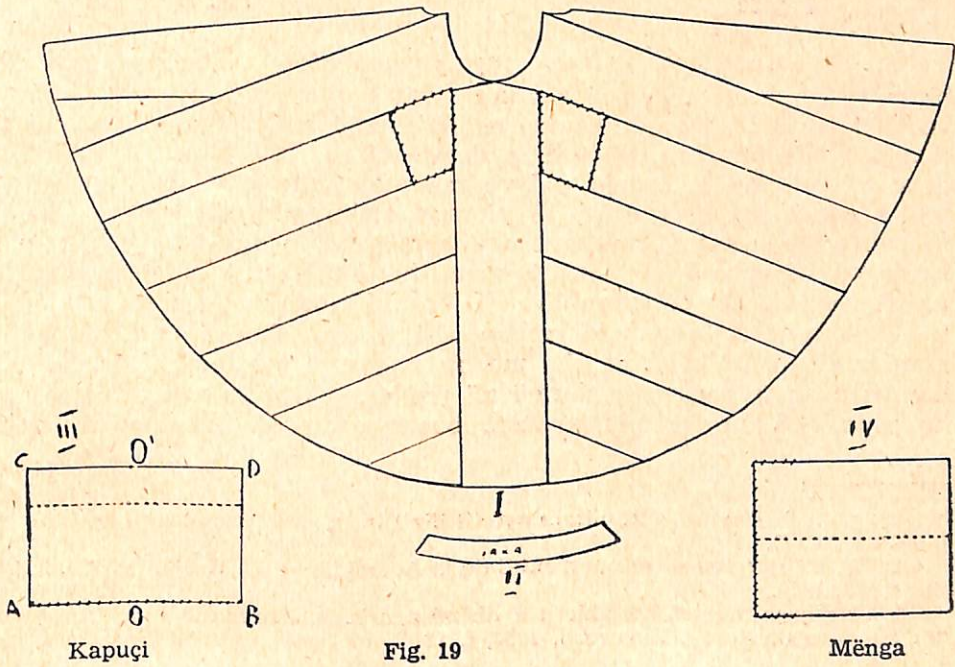

Fig. 19

lenistike²⁵). Shumë e ngjashme me llabanen tonë është «gluga» rumune, e dokumentuar, edhe ajo, mjaft herët dhe që ruhet akoma në shumë vise të Rumanisë²⁶).

Krrabën (kërrig, në të folmen e vllëve) barinjtë vllëhë e punonin me dru ahu ose thane, kurse dorëzën e saj me dru bushi, të skalitur zakonisht në formën e një koke gjarpëri, mbi zverkun e të cilit ngandonjëherë shtrihet një njeri. (Skica 21).

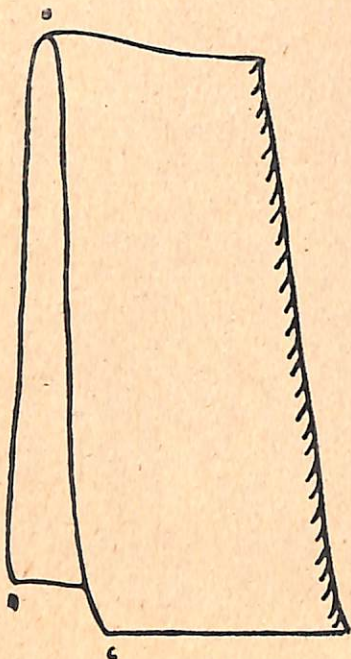

Fig. 20

Fig. 21

Siç thamë, rreth vjetëve 1925-1930 kostumi i burrave me cibun blu u zëvendësua nga një kostum krejt i ndryshëm. Ai përbëhej, përveç këmishës e të mbathurave, nga një palë bollka (pantallona) të bardha prej shajaku me një prerje shumë të thjeshtë (skica 22), të cilat i qepnin vetë gratë. Prerja e tyre me materialin e vënë drejt së gjati (duke përdorur dy gjerësi të plota shajaku për çdo këmbë) dhe me një allticë për shtrat, paraqet ngjajshmëri të madhe me veshjen e burrave të Moldavisë së Veriut, megjithëse bollkat e vllëve nuk janë aq të gjata se ato të rumunëve²⁷). Veshja plotësohej sipër me një pallto shajaku të zi, qepur te rrobaqepësi, e cila ishte si një xhaketë e gjatë me mostra përpara dhe me dy xhepa të mëdhenj (foto 23). Këto lloj palltosh u përhapën shumë në rrethin e Korçës pas luftës së parë botërore. Në dimër, nën pallton, burri vishte një xhamadan shajaku

25) Shih B. Dautaj — Zbulimi i qytetit ilir Dimal, «Studime historike», 1965, Nr. 2, f. 93-102, fig. D.

26) F. B. Florescu — «Monumentul de la Adamklissi», f. 444-445, fig. 227, 228, 229, Bucuresti, 1959.

27) Krahaso prerjen me skicën e dhënë nga F. B. Florescu në: «Portul popular din Moldova de Nord», Bucuresti, 1956, f. 22.

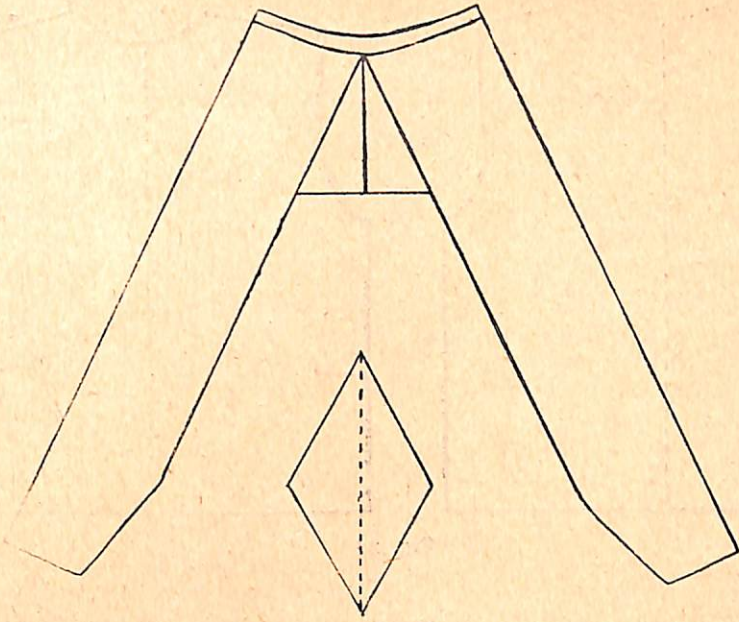

Fig. 22

Fig. 23

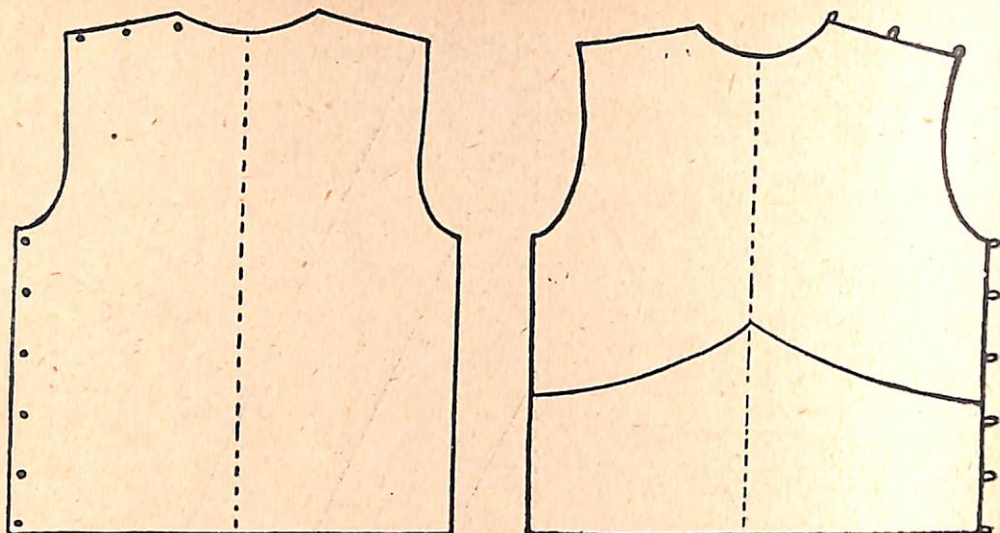

Fig. 24

blu apo të zi (si ai i palltos), me prerjen që shihet në skicën 24, të cilin shumë herë e qepnin vetë gratë.

Me kohë bollkat e bardha filluan t'i zëvendësojnë me pantallona shajaku blu apo të zi, të prera qillotë, siç i mbanin gjithë fshatarët e rrethit të Korçës. Këtë kostum e veshin edhe në ditët tona, burrat vllahë të fshatrave që kemi marrë në studim. Ata më të rinjtë në moshë, në vend të palltove prej shajaku, mbajnë xhaketa prej kadifeje, me prerjen e zakonëshme qytetare, kurse në vënd të xhamadanëve prej shajaku mbajnë triko leshi të thurura nga gratë.

* * *

Vetë përshkrimi i materialit na sugjeron disa vërejtje më të përgjithëshme në lidhje me veshjet dhe pjesët e tyre. Kështu vëmë re se morfologjia e veshjes popullore të vllahve është pothuaj e njejtë me atë të veshjeve popullore shqiptare të krahinave në të cilat ata kanë banuar. Ky fakt ngre probleme të rëndësishme mbi ndikimin etnografik reciprok të këtyre dy popullsive, ndikim i kushtëzuar nga bashkëjetesa e tyre relativisht e gjatë. Ky ndikim duhet ndjekur e studiuar me kujdes në të gjitha çfaqjet e tij, pasi vetëm në këtë mënyrë do të kemi mundësi ta interpretojmë problemin drejt.

Kështu, për t'i kuptuar më mirë disa anë të morfologjisë dhe zhvillimit të kostumit të vllahve, duhen mbajtur parasysh raportet etnografike që kanë ekzistuar midis vllahve dhe shqiptarëve të krahinave ku ata veronin apo dimëronin. Pjesët që paraqesin ngjashmëri kemi vënë në dukje gjatë përshkrimit të tyre. Shtegtimet blegtorale kanë luajtur, pra, një rol të rëndësishëm në këtë drejtim. Megjithatë, ndikimet e zonave të rrethit të Korçës janë më të forta në veshjen e burrave, kurse në veshjen e grave ndikimi i kësaj zone është më i vonë. Më i hershëm dhe i thellë në veshjen e grave paraqitet ndikimi i rrethit të Delvinës. Kjo, ndofta, duhet lidhur edhe me tregjet ku vllahët furnizoheshin me artikuj veshmbathieje. Këto dëshmojnë për lidhjet e ngushta që kanë ekzistuar midis këtyre popullsive gjatë ko-

hës. Këto lidhje kanë lehtësuar qarkullimin e disa elementeve të veshjes nga njëra popullsi te tjetra. Por nuk mund të thuhet se lidhjet me zonat e tanishme fqinje janë të vetmet. Siç e kam vënë në dukje gjatë përshkrimit të veshjeve të vllahve vihen re ngjashmëri edhe midis vllahve dhe Malësisë së Madhe, krahinë me të cilën sot i ndan një largësi e konsiderueshme. Por këto afërsi gjejnë shpjegimin e tyre historik në drejtimin e dikurshëm të shtegtimeve të vllahve nomadë²⁸⁾.

Tipar tjetër i përgjithshëm që bie në sy janë ndryshimet e shumta që ka pësuar veshja e vllahve që nga fundi i shekullit të kaluar deri në ditët tona. Madje duhet të theksojmë se këto ndryshime kanë ndjekur, në përgjithësi, ndryshimet që ngjisnin në veshjen e shqiptarëve të krahinave ku ata jetonin.

Studiuesit i tërheq vëmendjen fakti se ndër vllahët nuk ka asnjë shenjë të punimit të pëlhurave të pambukta për t'i përdorur në pregatitjen e pjesëve të ndryshme të veshjes, qoftë edhe me fije pambuku të importuar. Në anën tjetër, gratë vllahë janë shquar për endjen e lloj-lloj punimeve të leshta, veçanërisht të shajakut.

Duhet të vemë në dukje këtu faktin se numri i pjesëve të veshjes të prodhuara krejtësisht brenda ekonomisë shtëpijake, kryesisht nga gratë, ka ardhur gjithnjë duke u zvogëluar. Materiali i preferuar prej vllahve për të zëvendësuar shajakun e zi është kadifeja e zezë, e pambuktë, prodhim i industrisë sonë tekstile.

Një tjetër konstatim i rëndësishëm është mungesa e plotë e përdorimit, nga vllahët, të opingave prej lëkure kau të punuara vetë. Megjithëse në Shqipëri përdorimi i llojeve të opingave prej lëkure të punuara nga vetë fshatarët ka qenë i përhapur gjërësisht në shumë krahina, këta vllahë nuk kanë përdorur opinga të tilla, por kanë preferuar opingat e zeza të forta, me proka poshtë e me xhufka në majë, ndoshta si më të qëndrueshme për jetën e tyre endacake. Këto opinga i punonin zanatçinjtë në qytet.

Nga gjithë pjesët e veshjes që përshkruhen dhe shqyrtohen në këtë artikull, vihet re se veshja e grave ka qenë disi më konservatore se ajo e burrave, sepse në të janë ruajtur disa elementë që paraqiten si më të vjetra. Këto janë çuparja, sërëkushta, dhe sidomos polla. Në veshjen e burrave origjinë të vjetër ka llabania. Po ashtu, si një mbeturinë e prodhimit të dikurshëm shtëpijak më duket rasti i pantallonave të bardha prej shajaku, sepse vetë prerja shumë e thjeshtë të sugjeron mendimin e vjetërsisë së tyre.

ANDROMAQI GJERGJI

---

28) Për drejtimet e shtegtimeve të vllahve shih G. von Hahn «Albanesische Studien» Jena, 1854, f. 16. T. Capidan «Farşeroții, București, 1931, f. 147, hartën përkatëse në artikullin e N. Dunăre: A juhtartas illetve pasztorkadas hagyományos típusai a romanoknál (Tipet blegtorale tradicionale të rumunëve), botuar në: «Ethnographia», LXXV 2, Budapest 1964, f. 268 etj.

L'HABILLEMENT DES VALAQUES DANS LE DISTRICT DE KORÇE

Les matériaux exposés dans cet article sur les habits que porte la population valaque ont été recueillis par l'auteur en octobre 1963 parmi les valaques installés dans les villages de Drenove et Boboshtice, district de Korçe, ainsi que dans les fonds du musée local de la ville de Korçe.

Au début, on a décrit les habits de femmes, avec les changements qu'ils ont subis au cours des 30-40 dernières années. On a décrit 13 pièces de vêtements ainsi que des frisures et des tatouages, et relevé les analogies dans l'habillement de la population albanaise. C'est la même chose qu'on a fait pour les vêtements d'homme dont on a décrit 20 pièces.

En terminant l'auteur fait quelques observations générales. Ainsi nous voyons apparaître sous les yeux que la morphologie de l'habillement populaire des valaques est presque la même que celle de l'habillement populaire albanais des régions qu'ils ont habitées. Donc pour comprendre parfaitement le développement de l'habillement des valaques, l'auteur estime qu'il faut tenir compte des rapports ethnographiques entre les valaques et les albanais des régions où ils passaient l'été ou hivernaient. On remarque que les influences des zones de la région de Korçe (Opar, Kolonia et plaine de Korçe) sont plus fortes dans l'habillement des hommes, tandis que dans celui des femmes l'influence de cette zone est plus retardataire et c'est l'influence de la région de Delvina qui la précède. Mais nous ne pouvons pas affirmer que les relations avec les zones actuelles voisines sont les seules, car certaines analogies sont remarquées dans l'habillement de Malesia e Madhe (district de Shkoder).

On remarque également que depuis la fin du siècle dernier, l'habillement des valaques a subi de profonds changements qui, dans l'ensemble, ont suivi les changements qui se produisaient dans l'habillement des albanais des régions où ils vivaient.

Il importe de souligner ici le fait que le nombre de pièces produites entièrement dans l'ambiance de l'économie domestique, et dans l'essentiel par les femmes, n'a pas fait que diminuer. Le matériel préféré par les valaques pour remplacer le bure noir, est le velours noir en coton, fabriqué par notre industrie de textiles.

Une autre constatation qu'on pourrait faire est l'absence complète de l'emploi par les valaques des «opingues» (chaussure genre mocassin) en cuir de boeuf.

Dans toutes les pièces de vêtements décrites et examinées dans cet article l'on remarque que les vêtements de femmes ont été, dans une certaine mesure, plus conservés car ils ont gardé certains éléments qui semblent être plus révolus; ce sont: çu-parja, koça, sërëkushta et polla. Tandis que pour le vêtement d'homme, c'est la llabania qui remonte à une plus haute période. Telle une survivance de la production d'autrefois, peuvent être aussi les pantalons blancs en bure, car leur coupe très simple dit assez de leur ancienneté.

КОСТЮМ КУЦОВАХОВ ОБЛАСТИ КОРЧИ

Материалы, представленные в этой статье о народном костюме куцовлахов, собраны автором в октябре 1963 г. у куцовлахов, поселившихся в деревнях Дренова и Бобошница корчинской области, а также извлечены из фонда этнографического сектора и местного Корчинского музея.

В начале описывается женская одежда, с соответствующими изменениями последних 30—40 лет. Описаны 13 части одежды, а также завивка и татуировка, причём устанавливаются аналогии с одеждой албанского населения. Подобным же образом приводится мужская одежда с описанием 20 частей.

В заключении автором сделаны общие замечания. Таким образом бросается в глаза тот факт, что морфология народной одежды куцовлахов, является почти одинаковой с морфологией албанской народной одежды в тех краях, где они жили. Следовательно, для лучшего понимания процесса развития одежды куцовлахов, автор полагает, что следует иметь в виду этнографичес-

кие отношения между куцовлахами и албанцами, в тех краях, где они жили или зимовали. Наблюдается ещё такой факт: влияния районов корчинской области (Опора, Колонии Корчинской равнины) проступают более сильными в мужской одежде, в то время как в женской одежде это влияние является более позднего происхождения. Наиболее ранним и глубоким в женской одежде выступает влияние области Дельвины. Но нельзя утверждать, что связи с настоящими соседними районами являются единственными, потому что некоторые аналогии наблюдаются и с одеждой Малеси э Мадые (область Шкодры).

Ещё бросается в глаза то, что с конца прошлого века и до настоящего времени одежда куцовлахов претерпела много изменений, в общих чертах идущих вслед за изменениями, происходившим в одежде албанцев тех краев, где они жили.

Следует отметить здесь тот факт, что число частей одежды, производимых полностью в пределах домашнего хозяйства, главным образом руками женщины, всё время уменьшается. Для замены чёрного сукна куцовлахами предпочитается чёрный хлопчатобумажный бархат, который в последнее время выпускается нашей текстильной промышленностью.

Кроме того, можно ещё установить полное отсутствие у куцовлахов самодельных латией из бычьей шкуры.

Все части одежды, описанные и рассмотренные в данной статье, наводят на мысль, что женская одежда была в некоторой степени более консервативной, потому что она сохранила некоторые более старые элементы. В мужской одежде старой по своему происхождению является лабана. Остатком прежнего домашнего производства могут быть белые брюки из сукна, потому что сама их очень простая кройка наводит на мысль о их старом происхождении.

MJETET E PESHKIMIT NË BREGUN E BUNËS

Në kuadrin e ekspeditave të Sektorit të etnografisë për të grumbulluar materiale në lidhje me atllantin etnografik shqiptar, në tetor të vitit 1963 u bë një ekspeditë në Bregun e Bunës. Gjatë kësaj ekspedite, përveç mbledhjes së materialeve për temën «Enë e orendi shtëpijake», autorit të këtij artikulli i ranë në sy mjetet e peshkimit që janë përdorur në këtë zonë.

Zona etnografike e Bregut të Bunës shtrihet gjatë brigjeve të lumit Buna. Në të bëjnë pjesë fshatrat Daragjat, Shirq, Mushan, Grash, Sukat e Dajçit, Obot, Dajç, Samrisht i Syrëm, Samrisht i Poshtëm, Rushkull, Be'aj, Pentar, Mali i Gjymtit, Krrroq, Luarz, Reç dhe Veli-pojë. Të gjithë fshatrat, me përjashtim të Obotit dhe Krrroqit, që ndodhen në anën e djathtë, shtrihen në anën e majtë të rrjedhës së Bunës. Pregu i Bunës në veri kufizohet me anën e Malit dhe Shtoin e Ulqinit, në lindje me Bregun e Drinit, në jugë me malin Kolaj dhe në perëndim me detin Adriatik.

Lumi Buna është mjaft i gjërë, ai lidh liqenin e Shkodrës me detin Adriatik. Sasia e ujit që zbret nuk është e njejtë: gjatë vjeshtës e pranverës ka ujë të mjaftë, kurse gjatë verës pakësohet. Me që liqeni, nga i cili furnizohet me ujë, ndodhet në lartësi të vogël mbi nivelin e detit, rrjedha e këtij lumi është e ngadalëshme. Këto kushte e bëjnë këtë si të vetmin lumë të lundrueshëm të Shqipërisë. Deri në fillim të shekullit tonë, nëpër Bunë lundronin edhe vapore me ngarke-së të vogël, të cilët arrinin deri në tregun e Shkodrës, duke i dhënë këtij qyteti tiparet e një porti detar. Por përveç transportit të mallrave, ky lumë pati një rëndësi të madhe edhe për peshkim. Sasi të mëdha peshqish, sipas kushteve të jetës së tyre, zbritnin nga liqeni për në det dhe njëkohësisht sasi të tjera ngjiteshin nga deti nëpër Bunë për në liqen.

Gjatë shekullit të kaluar, me derdhjen e një dege të Drinit-Drinasës-në Bunë, ky lumë i ndryshoi tiparet e tij. Drinasa në njërën anë shtoi sasinë e ujit dhe e nxitoi rrjedhën e Bunës, në anë tjetër, me llumin dhe rërën që solli, mbushi shtratin e saj. Nga kjo shtrati i Bunës nuk është më në gjëndje të përmbledhë të gjithë sasinë e ujit dhe në vjeshtë e pranverë vërshon fushat djathtas e majtas. Mbushja e shtratit pakësoi mundësitë e lundrimit të anijeve në pjesën e sipërme, ndërsa sjellja e ujrave të turbullta, shtimi i rrjedhës dhe pakësimi i thellësisë penguan edhe vajtjen e ardhjen e peshqve.

* * *

Peshkimi në bregun e Bunës, megjithë kushtet e favorëshme natyrore, nuk ka qenë aq i zhvilluar; megjithatë, banorët e kësaj zone kanë trashëguar mjete peshkimi primitive, të cilat kanë një vlerë të veçantë për etnografinë.

Në këtë artikull do të bëjmë përshkrimin e materialit që mblo dhëm gjatë ekspeditës, duke mos u ndalur në analizën historike të tij, pasi një gjë të tillë mendojmë ta bëjmë në të ardhmen, në një kuadër më të gjërë, kur të kemi grumbulluar një sasi të mjaftueshme materialit edhe nga krahinat e tjera të vëndit.

Dhe tani po kalojmë në përshkrimin e mjeteve të peshkimit që janë përdorur në këtë zonë.¹⁾

Koshi²⁾ është një mjet peshkimi në formën e sferës, i cili

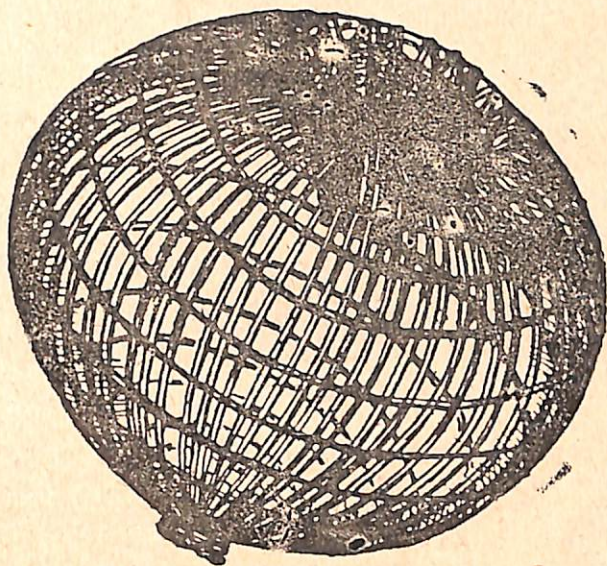

Fig. 1

është ndërtuar me shufra shelgu. Në pjesën e fundit ka grykën që është e futur nga ana e brëndëshme. Ajo vjen duke u ngushtuar dhe lë hapur një vrimë të vogël me diametër 0.05 m. në të cilën hyjnë peshqit.

1) Fotografitë e këtij artikulli janë të autorit. Skicat janë punuar nga Ikbale Bihiku.

2) Shkurtimisht për koshat kanë shkruar: Gjush Sheldia në artikullin: «Shiroka e gjuetia e peshkut në liqe të Shkodrës e në Lumin Buenë, Dri e Kir, botuar në «Hylli i Dritës», viti 1943, Nr. 9-12, f. 410; Injac Gj. Ndojaj: «Fauna ihtiologjike e liqenit të Shkodrës, në Buletinin teknik, Tiranë, 1943, Nr. 2, f. 185. Ky vetëm sa e përmend koshin si mjet peshkimi.

Franz Nopcsa në veprën e njohur «Albanien: Bauten Trachten Geräte Nordalbaniens», f. 113-114, shkruan shkurtimisht për koshat e Shqipërisë së veriut.

Në fondet e Sektorit të etnografisë ruhen disa kosha me forma të ndryshme që janë përdorur në krahinat e vëndit tonë. Në Shirokë ruhet koshi me numër inventari 540 i ngjashëm me atë që kemi përshkruar; në Bajzë të Kastratit, — ai me numër inventari 7232; në fshatrat e Pogradecit — ai me numër inventari 854, në Shupenzë (Dibër) ai me numër inventari 2673; në Nikaj — Mërtur — koshi me numër inventari 4478.

Zakonisht, koshi vendoset në vënde ku uji nuk lëviz (rrjedh) një deri një metër e gjysmë thelë fig. 2. Që të mos lëvizë nga vendi dhe të qëndrojë në fund, në njërën anë i vendosin gurë. Në pjesën e sipërme

Fig. 2

të tij lidhin një copë tel, të cilit në majë i venë një tufë me kashtë, për të treguar se në ç'vend ndodhet i zhytur. Për të tërhequr peshqit, grykën e koshit e lyejnë me brumë. Peshku, në kërkim të ushqimit, futet brenda, nga ku nuk mund të dalë më. Në shumicën e rasteve koshi vendoset në mbrëmje dhe nxirret në mëngjes.

Madhësia e koshave është e ndryshme. Koshi që kemi paraqitur ka këto përmasa: lartësia 0,56 m, perimetri në mesin e tij 2,10 m, diametri i grykës në fillim 0,32 m dhe në pjesën e fundit 0,05.

Thurja e koshave nuk kërkon ndonjë mjeshteri të madhe. Ato mund t'i ndërtojë çdo fshatar.

Me kosha gjuajnë më shumë njila dhe mlysha. Këto i gjuajnë në periudhën e dimrit, pasi peshq të tjerë në këtë kohë është vështirë të kapen, sepse ata nuk lëvizin nga të ftohtit.

Kovna. Për gjuajtjen e ngjalave në Bregun e Bunës përdorin një mjet peshkimi që quhet kovën. Kovna (fig. 3) ka formë vezake. Pjesa e sipërme e sajë vjen më e ngushtë se pjesa e poshtëme. Ndërtohet me thupra thane dhe mrine, por preferohen më shumë ato të thanës. Thuprat nuk thuren sikundër në koshat, por vendosen pothuaj paralel njera me tjetrën, duke lënë ndërmjet tyre një boshllëk të vogël, që mund të shkojë deri në një centimetër. Thuprat lidhen së bashku me tel të hollë. Në pjesën e brëndëshme të kovnës, afër mesit, vendoset një rreth druri, për të mos lejuar harkimin e kundërt të thuprave. Kovna përbëhet kryesisht nga pjesa e sipërme, e cila zakonisht është më e ngushtë se e poshtëmja. Kjo, që bregbunasit e quajnë gryka për **nxjerrjen e ngjalës**, ka një diametër prej 0,05 m. Në

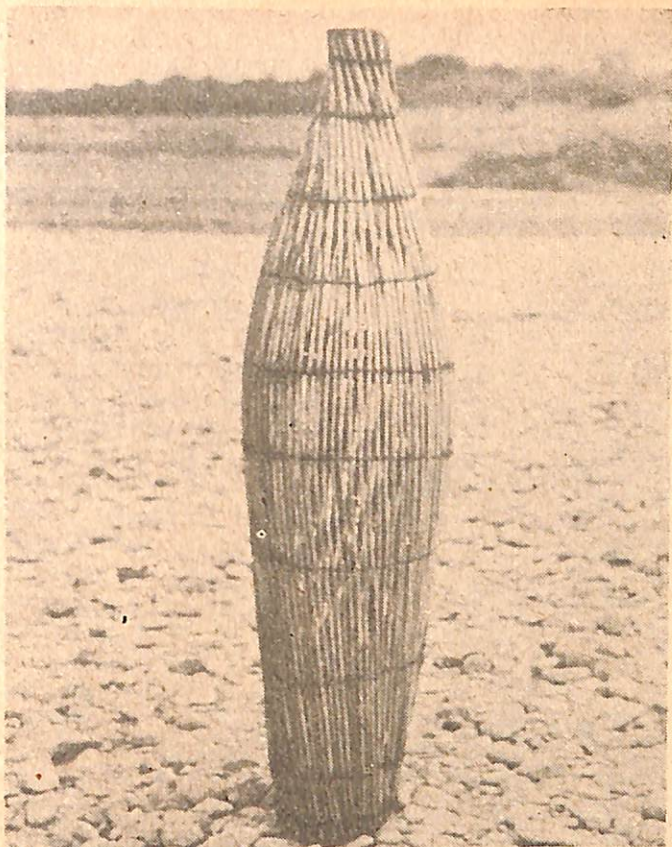

Fig. 3

kohën kur kovna vendoset në ujë, mbyllet me një shtupë (tapë) dru frashëri. Pjesa e poshtëme, ose **gryka e ngjalës**, është më e madhe, me diametër prej 0,12 m/ Në grykën e ngjalës vendosen 7 shpatëza fiku, të cilat, duke u lidhur njëra me tjetrën, formojnë një trup në formë koni me majë të prerë. Shpatëzat kanë formën e shigjetave dhe përfundojnë në fund me majë të mprehtë. Gjatësia e shpatëzave është 0,25 m. dhe gjërësia 0,04 m. Madhësia e kovnës ndryshon; kjo varet nga ai që e ndërton. Këtu po japim përmasat e kovnës së përshkruar dhe të kovnës që ruhet në fondet e Sektorit të etnografisë³⁾. E para ka këto përmasa: lartësia 0,90 m dhe perimetri i mesit 0,70 m. Madhësitë e pjesëve të tjera i kemi dhënë më lart. E dyta e ka lartësinë 1 m, perimetrin e mesit 0,72 m, diametrin e grykës së nxjerrjes së ngjalës 0,08 m dhe atë të grykës së ngjalës 0,20 m. Këto mjete peshkimi punohen nga vetë fshatarët.

Përdorimi i kovnës është i thjeshtë. Zakonisht e futin brenda në ujë që nuk lëviz një deri një metër e gjysmë thellë. fig. 4). Për të tërhequr ngjالات brenda në kovnë futin bërsakë (peshq të vegjël), të cilët ngjala i gjuan shumë. Që kovna të mos lëvizë dhe të rrijë në fund i vendosin brenda gurë.

3) Objekti me numër inventari 2966.

Fig. 4

Karumja 4). Kjo është një vegël peshkimi që ka formën e një luge, dhe me të cilën gjuhet vetëm krapi. fig. 5. Skeleti i saj ndërtohet me thupra shelgu, ndërsa tri të katërtat e pjesës konvekse rrethohen me tel, i thurur në formën e rjetës. Pjesët përbërëse të karumas janë, **rrethi**, që nuk është krejt i rumbullaktë, por vjen në formën e elipsit dhe ka këto përmasa: diametri i madh 1.18 m, diametri i vogël 0.86 m, bishti 2.60 m, shtylla e bishtit 0.64 m, gryka 0.64 m e gjatë e 0.45 m e gjerë dhe teli. E ndërtojnë vetë fshatarët, më shumë burrat.

Në periudhën e pranverës, kur krapi rreh (lëshon putargën), gjuhet me karume. Karakteristike për këtë lloj peshku është se ai, kur lëshon vezët, nuk shkon vetëm, por në grupe prej 10-12,

dhe vezët i lëshon në vënde ku ka pak ujë, deri në dy pëllëmbë. Përveç kësaj, bën zhurmë, e cila dëgjohej që larg. Nga kjo kemi edhe shprehjen **rreh krapi**. Peshkatari, i cili rri në këmbë në pritje të gjahut, me të dëgjuar zhurmën, lëshon karumen në ujë, duke zënë brënda në të pjesën më të madhe të peshkut (fig. 6). Peshqit nxirren nga karumja me dorë, ose me karvariq.

Gamra 5) Kjo është një vegël peshkimi e përbërë nga një fill mëndafshi dhe nga një gjëlpërë. Shpesh përdoret pa gjëlpërë. Ndërtohet thjesht: merret një pe mëndafshi rreth 2-3 m i gjatë, në të cilin, me ndihmën e një gjëlpëre, ose të një theke fshese, shkohen një sasi rrajzash (krimba të vegjël). Pas kësaj, peri mblidhet në formën e lëmshtit, lidhet me një spango të gjatë dhe hidhet në ujë. Ngjala, në kërkim të ushqimit, shkon për të ngrënë krimbat dhe kështu i ngelin dhëmbët në gjëlpërë, ose në pe. Atëhere peshkatari çon gamrën ngadalë përpjetë, deri në sipërfaqe të ujit, dhe, me ndihmën e karvariqit, ose edhe me dorë, e hedh ngjalën në breg apo në lundër.

4) Gjush Sheldia në artikullin e cituar në «Hylli i Dritës», Nr. 9-12, f. 410, karumen e quan rreth.

5) Gamrën e përshkruan edhe Gjush Sheldia në artikullin e cituar, f. 34.

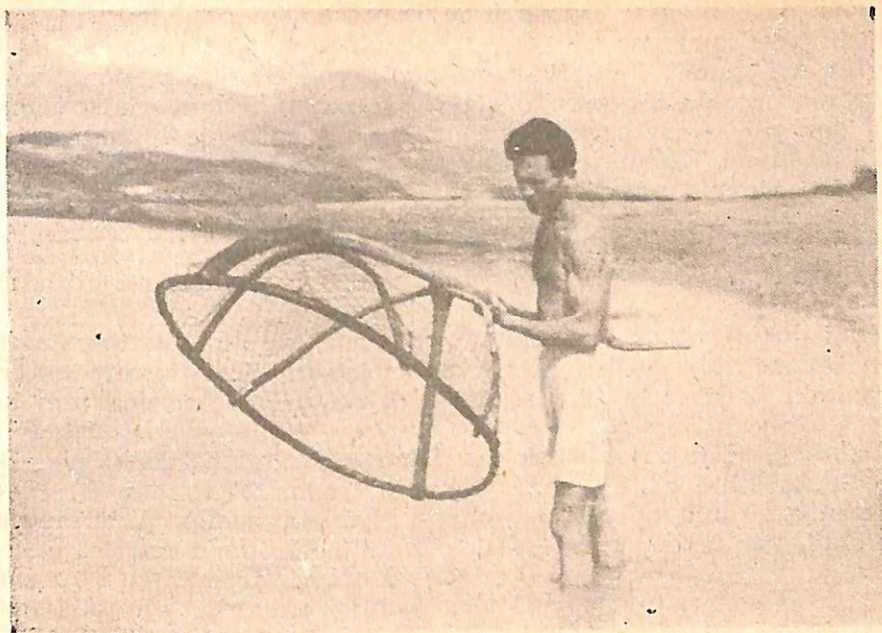

Fig. 5

Fig. 6

Me gamër zihet më shumë ngjala, e cila gjuhet sidomos kur uji është i turbullt. Ka patur raste që në një ditë janë zënë rreth 20-25 kg ngjala.

Grepi⁶⁾ Në breg të Bunës praktikohet edhe peshkimi me grep. Zakonisht peshkojnë me një grep, por nuk mungojnë rastet që në ujë të hedhin më shumë. Përdorimi i shumë grepave në të njëjtën kohë ka qenë përdorur sidomos para çlirimit. Grepat i lidhnin në spango në largësi deri një metër nga njëri tjetri. Kishte raste që hidhnin në ujë deri në 50 grepa. Zakonisht, grepat i vendosnin në vendet ku lumi ishte i qetë. I hidhnin në ujë natën dhe në mëngjez i mblidhnin. Për të tërhequr peshqit, grepave u vinin gjuhëza (peshq të vegjël), ose krimba.

Peshkimi me shumë grepa është përdorur pothuaj në gjithë botën.

Është dokumentuar se grepi në vendin tonë ka gjetur përdorim qysh në epokën e eneolitit. Në gërmimet arkeologjike të vitit 1962, në vendbanimin prehistorik të Maliqit, janë zbuluar disa grepa prej kocke⁷⁾.

Fuzhna⁸⁾. Një mjet tjetër peshkimi që është përdorur në Bregun e Bunës është edhe fuzhna. Siç shihet edhe në figurën Nr. 7, ajo ka formën e pirunit me pesë ose shtatë gjemba. Gjembat janë me majë të mprehtë, për të çpuar më lehtë peshkun, dhe kanë formën e krrabës,

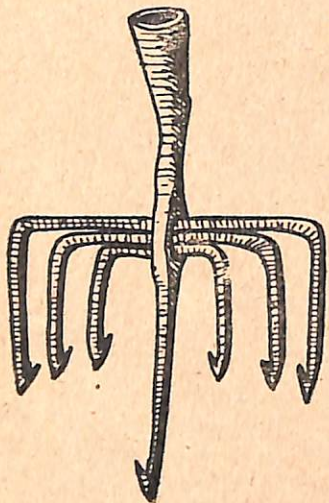

Fig. 7

apo të grepit, në mënyrë që peshku të mos bjerë. Zakonisht gjembi i mesit është më i gjatë se të tjerët 0,27 m, dy të anës janë 0,17 m ndërsa të tjerët 0,12 m. Gjatësia e qafës dhe e tytës së bishtit shkon deri në 0,17 m ajo e përgjithshme 0,44 m ndërsa gjërësia 0,26 m. Bishti bëhet prej druri, me gjatësi 1,30 deri 2 m.

Në Bregun e Bunës fuzhnën e përdorin më shumë për peshkimin e krapit, të cilin e gjuajnë më shumë në kënetën e Murtepës. Këtu rritet një lloj bari që quhet likon. Në sipërfaqen e ujit likoni lëshon gjethet, të cilat kanë formën e kokës së lakrës. Mbi gjethë zhvillohet një kokër e kuqe me lule, të cilën e quajnë farë likoni. Krapit këtë lule, e ha shumë dhe, kur del në sipërfaqe të ujit për t'u ushqyer peshkatari, i cili rri gati në lundër me fuzhnë në dorë, e qëllon. Peshkimi, zakonisht, bëhet ditën në pranverë dhe në fillim të verës, por ka raste që peshkohet edhe natën, kur ka hënë.

Fuzhna është një objekt origjinën e së cilës duhet ta kërkojmë shumë kohë përpara. Nga ana arkeologjike është dokumentuar se ajo i përket periudhës së bronzit. Në Bosnjë, në Dolinën e Savës, është

6) Grepat përmenden edhe në artikujt e cituar të Injac Gj. Ndojës, f. 185, dhe të Gjush Sheldisë, në Nr. 9-12 po të «Hyllit të Dritës» f. 410.

7) Fr. Prendi — Raport mbi gërmimet arkeologjike në vendbanimin prehistorik të Maliqit. Arkivi i Sektorit të arkeologjisë.

8) Në artikujt e cituar të Injac Gj. Ndojajt, f. 185, dhe të Gjush Sheldisë (Nr. 9-12), f. 410, përmendet edhe fuzhna. Në fondet e sektorit të etnografisë ruhen dy fuzhna: ajo me numër inventari 1750 është e ngjashme me atë që kemi përshkruar dhe ka shtatë gjemba, kurse ajo me numër 1985 ka pesë gjemba me madhësi të njëjtë. Gjembat e anshëm vinë në formë të harkuar.

gjetur një fuzhnë peshku e kohës laten. (Shekujt IV-II para erës sonë)⁹.

Karriqi¹⁰) është një vegël peshkimi e thurur me fiqe liri në formën e rrjetës fig. 8).

Fig. 8

Karriqi vendoset në **brena**. Këta janë katër shkopinjtë të gjatë deri në 2 m. secili dhe që lidhen me njëri-tjetrin, në formë kryqi, me litar prej druri ose me tel. Në mesin e brenëve (kryqja të brenave) lidhet **shuli**, që zakonisht është më i gjatë se brenat. Përveç shulit, në mesin e brenave lidhet edhe një litar pak më i gjatë se shuli.

Fshatarët e Bregut të Bunës me karriq zënë peshk gati gjithë vitin. Ata gjuajnë në disa mënyra: me lundra, duke qëndruar në këmb në breg (fig. 8 dhe në kalimere. fig. 8a). Kur peshkatori gjuan peshk me karriq duke përdorur për vozitje lundrën, atëhere; në shumicën e rasteve, zgjedh disa vende ku uji lëviz me ngadalë, ndërsa kur gjuan nga bregu, shkon në ato vende ku formohen pellgje të thella uji, që quhen **avarde**. Këto janë rripa toke të futura në formën e brylit në lumë dhe që e detyrojnë ujin të rrotullohet. Në avarde peshkatori gjuan edhe duke qëndruar në kalimere. **Kalimerja**¹¹) është një shtrat i vogël, i ndërtuar me hunj, në cepin e sipërm të tokës dhe që, nganjëherë, mbu-

9) Vejsil Čurčić — «Die Volkstümliche Fischerei in Bosnien und Herzegowina W. B. H.», vol. 12, f. 507.

10) Në artikujt që janë cituar karriqin e përshkruajnë shkurtimisht edhe Injac Ndojaj (f. 184), e Gjush Sheldia (numër 1-3, f. 32). Në fondet e sektorit të etnografisë gjënden dy rrjeta në formën e karriqit ajo me numër inventari 3759, që përdorej në Divjakë (Myzeqe), dhe ajo me numër 4309, që përdorej në Rëmbec (Korçë).

11) Sipas Gjush Sheldisë, i pari që e ka ndërtuar kalimeren ka qënë «Ejëll Vasa, ase, si e thërrasin atë shirokasit, një ndër peshkatarët ma të vjetër qi rmojnë». (Artikull i cituar, Nr. 1-3, f. 27).

lohet me kashtë ose me degë. (F. 8a). Zakonisht, kur gjuhet peshk nga bregu, ose me lundër, karriqi mbahet nga shuli, i cili ka një pozicion

Fig. 8 a

diagonal me brenat, ndërsa kur gjuhet nga kalimerja, shuli qëndron në mes të karriqit. Për të lehtësuar përdorimin e karriqit, në kalimere vendoset në tokë një hu i gjatë, në të cilin shkojnë unazën e shulit. Ky ndodhet në fund të tij dhe quhet levlar. Levleri mund të jetë prej druri ose prej metali. Në këtë rast peshkatarit e mban karriqin me anë të litarit.

Në të tria rastet e përshkruara të gjuajtjes së peshkut me karriq, në gishtin tregues të dorës së djathtë mbahet një pe, që lidhet me rjetën dhe që tregon lëvizjen e peshkut në karriq.

Me karriq zënë më shumë kubën dhe qefullin. Prandaj për gjuajtjen e tyre ka edhe karriqë madhësia e syzeve të të cilëve ndryshon nga njeri-tjetri. Kështu, p.sh., gjerësia e syzës së karriqit të kubës është 0,035 m, ndërsa e qefullit 0,03 m.

Në përgjithësi karriqët ndërtohen nga vetë fshatarët, sidomos nga gratë.

Pinari. Një vegël peshkimi e përdorur mjaft në Bregun e Bunës është edhe pinari. Ky është një rjetë e bërë me fiye lini në formë koni. Fig. 9.

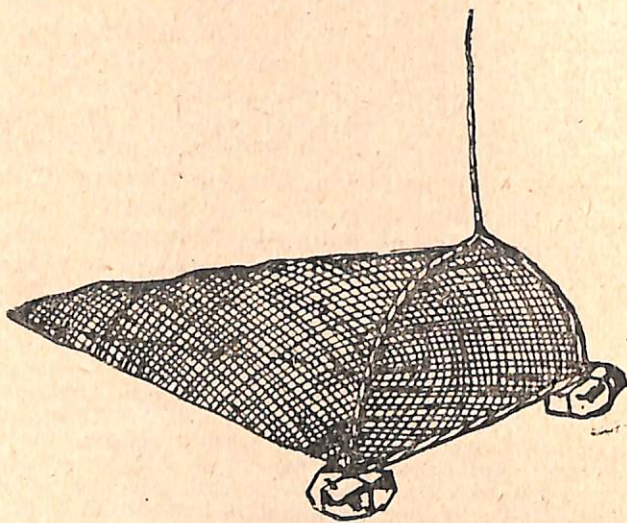

Fig. 9

Peshku gjuhej me pinar kur binte shi dhe kanalet mbusheshin me ujë nga lumi ose nga kënetat. Ai hynte nëpërmjet kanaleve për të kullotur. Në kohën kur uji binte përsëri në shtratin e tij, fshatarët vendosnin pinarët në vijat e ujit. Peshku, duke notuar në drejtim të rrjedhës së ujit, hynte në pinar. Kur vendosej në kanal, pinari mbërthehej në tokë me kuja, ndërsa peshkatari e mbante me ndihmën e një copë litari të lidhur në grykën e pinarit.

Pinarët punoheshin në familje nga gratë dhe burrat. Nuk kanë madhësi të caktuar; gjatësia e tyre lëviz nga 3 deri në 4 m. ndërsa diametri nga 1 deri në 1.5 m.

Plumç¹²⁾ Është një rjetë peshkimi në formën e ombrellës; në perimetër të saj vendosen një sasi plumbçash, nga të cilët ka marrë edhe emrin (fig. 10). Në qendër të rjetës vihet një copë litar që shërben për të mbajtur e ngritur plumçin kur është hedhur në ujë.

Madhësia e rjetës së plumçit nuk është e caktuar, sipërfaqja e saj

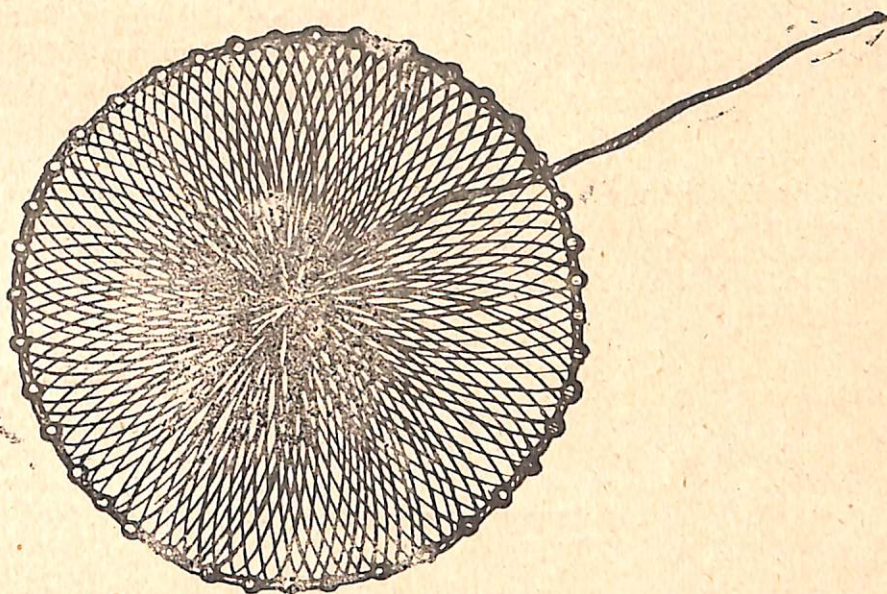

Fig. 10

mund të shkojë deri në 30 metra katrorë. Thuret me fije kërpi. Fshatarët e blinin në qytetin e Shkodrës.

Nga vetë ndërtimi, përdorimi i plumçit kërkon mjeshtëri të veçantë. Zakonisht, hidhet në ujë në ato vende ku nuk ka mundësi të përdoret rjeta. Plumçin e hedhin në ujë nga lundra. Plumçat, duke rënduar, mblidhen në fund, duke zenë brenda të gjithë peshkun që gjëndet i përfshirë prej sipërfaqes së rjetës. Atëhere peshkatari tërheq litarin dhe plumçat shkojnë duke ngushtuar perimetrin e rjetës deri sa në sipërfaqe mbyllen fare. (Fig. 11). Peshku i zënë hidhet në lundër. Me plumç gjuajnë më shumë njila dhe mlysha.

12) Injac Gj. Ndojaj, art. i cit. 185 dhe Gjush Sheldia, po art. i cituar (numër 9-12, f. 410), shkruajnë për plumçat.

Në fondet e Sektorit të Etnografisë gjëndet një plumç me numër inventari 2961, që përdoret në Shirokë.

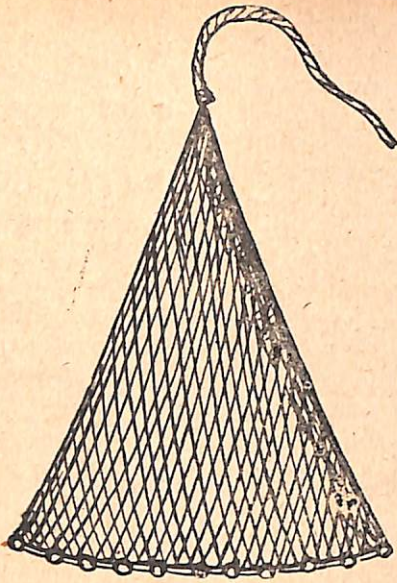

Fig. 11

Koci ndërtohet nga vetë fshatarët me kallamë dhe e lidhin me tel të hollë. Largësia e kallamëve nga njeri-tjetri është sa trashësia e gishtit. Madhësia e kocit ndryshon. Diametri i tij mund të lëvizë prej 1,30 deri në 2 m. Gjerësia e fnerit shkon nga 0,15 deri në 0,20 m.

Koci. Një nga mënyrat e gjuajtjes së peshkut në pritë është edhe ajo me koc. Koci është një thurimë me kallama në formë të rrumbullaktë dhe me një vend të çarë që quhet fner, në të cilin hyjnë peshqit.

Zakonisht, mënyra e gjuajtjes me koc në Bregun e Bunës bëhej atëhere kur shtohet uji dhe hynte në kënetë. Fshatarët, në të tilla raste, ndërtonin në vende të ndryshme hendeqe me forma të rrumbullakta. Në grykën e hendekut vendosnin kocin. Kur uji fillonte të pakësohej dhe të zinte shtratin e tij, së bashku me të, nëpërmjet fnerit, futej edhe peshku, i cili nxirrej mandej nga koci me anë të karvariqit,

ABAZ DOJAKA

LA PECHE AU BREG DE BUNA

Les moyens de pêche au Breg de Buna est un petit article dans lequel sont décrits les instruments de pêche qu'emploie cette zone ethnographique.

Le Breg de Buna s'étend au sud-est de la ville de Shkoder et comprend dix-huit villages.

Le fleuve de Buna, sur les rives duquel s'étend cette zone, est assez large et navigable dans sa partie inférieure. Les bords de ce fleuve, revêtus d'une végétation caractéristique des fleuves méditerranéens et riches en humus, d'où le poisson peut extraire une bonne nourriture, souvent bas, sont exposés aux eaux formant des bassins qui abondent en poissons.

Malgré les conditions naturelles favorables, la pêche dans cette zone n'a pas été tellement développée. Les habitants des villages se servaient du poisson pris pour leurs besoins de famille, c'est pourquoi les moyens dont ils se servaient étaient rudimentaires.

L'article décrit presque tous les outils, s'arrêtant, dans certains cas, sur le processus de leur développement historique et les comparant aux matériaux des autres pays.

L'auteur arrive à la conclusion que les moyens de pêche de jadis sont restés pour une bonne partie en usage même de nos jours.

ОРУДИЯ РЫБОЛОВСТВА НА БЕРЕГУ р. БУНЫ

В этой краткой статье описаны орудия рыболовства, употребляемые в этнографической зоне, носящей название Берег р. Буны.

Берег Буны — это зона, расположенная на юго-западе города Шкодры и включающая 18 деревень.

Река Буна — это довольно широкая река, судоходная в своём нижнем течении. На берегах реки растёт характерная растительность средиземноморских рек, и они богаты гумусом, поэтому там много пищи для рыб; часто берега затопляются рекой, при этом образуются пруды со стоячей водой, в которых много рыбы.

Несмотря на благоприятные природные условия, рыболовство в этой зоне не было очень развитым. Местные жители занимались рыболовством лишь в пределах своих частных семейных нужд, вследствие чего и их снасти были примитивными.

В статье описаны почти все орудия, а в некоторых случаях рассматривается процесс их исторического развития в сравнении и с материалами других мест.

Автор приходит к выводу, что ряд орудий и снастей рыболовства, известных в этнографии, находит применение и в настоящее время.

SHTËPITË E BANIMIT NË FSHATIN E POJANIT

(Myzeqe)

Për studimin e arkitekturës popullore të vendit tonë një interes të veçantë paragesin edhe banesat fshatare të krahinës së Myzeqesë. Shtëpitë e banimit të kësaj krahine dallohen nga ato të krahinave të tjera, si nga forma e planimetrisë e nga teknika e ndërtimit, ashtu edhe nga materialet që janë përdorur për ndërtimin e tyre. Faktorët kryesorë që kanë sjellë këtë dallim janë pozicioni gjeografik, klima bregdetare, formacioni gjeologjik, vegjetacioni, si dhe kushtet ekonomiko-shoqërore në të cilat ka jetuar në të kaluarën popullsia fshatare e kësaj krahine.

Qëllimi i këtij artikulli është studimi i zhvillimit të formës së planimetrisë së banesës fshatare, i materialeve dhe teknikës së ndërtimit që është përdorur në përgjithësi në krahinën e Myzeqesë, duke marrë si bazë fshatin e Pojanit si dhe materialet e botuara nga autorë të ndryshëm mbi këtë krahinë. Fshati i Pojanit është marrë si bazë pasi në banesat e tij ruhen shumë mirë, edhe sot, elementet kryesore që karakterizojnë banesën fshatare të Myzeqesë.

Para se të fillojmë analizën e zhvillimit të formës së planimetrisë së banesës fshatare, po përmendim disa nga përshkrimet që kanë bërë për këto autorë të ndryshëm. Ja si ka shkruar autori i shekullit të kaluar. G.V. Hahn¹⁾ për banesat që ka gjetur në Myzeqe para vitit 1854: «Ndërtimet e fshatrave bujqësore nëpër të cilat të çon rruga kanë një pamje karakteristike. Oborret me shumë ndërtime rrethohen nga një gardh prej kallamash dhe përmbajnë 3 ose 4 shtëpi të vogla nga të cilat njëra është për bariun, kurse të tjerat shërbejnë për bagëtinë dhe ekonominë; konstruksioni bëhet prej druri, çatia prej kashte, murret prej kallamash, të cilat, në të shumtën e herëve, kanë një veshje me baltë ose bajga lopësh; vetëm ana e ngushtë nga ana e vatrës bëhet me qerpiçë. Zjarri digjet ashtu si edhe në shtëpitë fshatare greke, drejtpërdrejt në tokë, 3-4 këmbë nga midisi i çdo muri... Ka dy dyer në të një të anëve më të gjata të shtëpisë, nga të cilat kryesorja mbyllet vetëm natën. Këto shërbejnë për ajr e dritë».

E. Vlora²⁾ para vitit 1911 ka shkruar «Në Myzeqe mbizotëron një tip shtëpie i veçantë, të cilën mund ta quajmë tropik... Oborri i madh rrethohet prej një gardhi kallamash ose ferrash; brenda tij ka 3 ose

1) G. V. Hahn — «Albanesische Studien», Jena, 1854, fq. 73.

2) E. Vlora — «Von Berat zu Tomor» Wien, 1911.

më shumë kasolle të vogla, nga të cilat njëra shërben si banesë, njëra për stallë dhe tjetra për hambar, etj... Këto janë ndërtime të varfëra një skelet druri me mur kallamesh të lyera me baltë e bajga dhe një çati me kashtë. Kanë dy dyer në anën për së gjati, që është 7-8 metra dhe që shërbejnë për dritë e ajr. Pajisja e brendëshme përbëhet nga shtresa, të cilat ditën mbliidhen dhe vendosen te muri...»

Një tjetër autor, U. Rozati³⁾ ka shkruar përpara vitit 1915: «Në afërsi të Fierit banesat e fshatarëve janë, pa dyshim, më të mira. Fshatarët muslimanë kanë dy ndërtesa të veçanta: selamllëkun dhe haremin. I pari shërben për pritjen e mysafirëve dhe i dyti përdoret si banesë e vertetë e familjes... Fshatarët kristianë të Fierit kanë banesa të njëlllojta, por në një bllok».

M. Urban⁴⁾ ka shkruar përpara vitit 1938: «Fermat më primitive të fushave bregdetare dëshmojnë se mbrojtja më e mirë për bujkun paqëndashës ish vobegësia. Një banesë e shtrembër, godina për ekonominë, në gjëndje edhe më të trishtuar, rrethojnë fermën; i gjithë vëndi është plot shkurre të egra e të dendura dhe me disa merqinja shkarpa.

Oborri është krejt i çrregullt dhe në fillim njeriu ka përshtypjen se hyn në një fermë të lënë pas dore...»

* * *

Fshati i Pojanit gjëndet 11 km. në perëndim të qytetit të Fierit, në fushën që shtrihet në perëndim të kodrës mbi të cilën ka qenë ndërtuar në kohën antike qyteti i Apollonisë.

Për kohën e ndërtimit të fshatit të Pojanit nuk kemi gjetur ndonjë dokument konkret që të na ndihmojë në këtë drejtim. Sipas traditës gojore, ky fshat është ndërtuar aty nga shekulli i fundit i pushimitit turk, nga 3-4 familje bujqësh të vendosur këtu për punimin e tokës.

Që nga krijimi i fshatit deri në vitin 1912 e gjithë kjo zonë dhe deri në Divjakë, gjithsejt 36 fshatra, ka qenë pronë e sulltanit të Turqisë. Të gjitha fshatrat e kësaj zone administroheshin nga nënpunës të shtetit turk, të cilët, në kohën e prodhimeve, organizonin korrjet e shirjet dhe mbliidnin nga fshatarët të gjitha detyrimet në natyrë.

Mënyra e jetesës familjare e shoqërore në fshatin e Pojanit ishte e njëlllojtë me atë të fshatrave të tjera që shfrytëzoheshin nga sundimtarët turq.

Fshatarët merreshin kryesisht me bujqësi dhe me rritjen në natyrë të gjedhëve (lopë, që, buaj, kuaj, etj.). Ata ishin të detyruar t'i jepnin pronarit një të tretën e prodhimeve në natyrë, kurse nga dy të tretat që u mbeteshin i paguanin shtetit turk të gjitha taksat e tjera, duke përballuar njëkohësisht detyrimet për kryeplakun priftin, rojtatin etj.

Në këtë kohë fshatarësia kishte si pronë të saj vetëm shtëpinë si ndërtesë, pa tokën, veglat e punës, gjedhët, bagëtinë e imtë dhe shpendët shtëpijake.

3) U. Rosatti — «Relazione della commissione per lo studio dell' Albania». Roma, 1915.

4) M. Urban — «Die Siedlungen Südalbaniens» Ohringen», 1938.

Banorët e fshatit të Pojanit përbëhen nga tre grupe me origjinë të ndryshme — lalë, vllëhë dhe kosovarë. Ata që quhen lalë janë vendës dhe, siç thamë, kanë krijuar fshatin e Pojanit. Sot ky grup përbëhet nga 22 familje, të cilat trashëgojnë mbiemrin e të parëve të tyre: Dimo (8 shtëpi), Parvazi (9 shtëpi) dhe Doraci (5 shtëpi).

Familjet e vllëve janë me prejardhje nga krahinat e Korçës e të Kolonjës dhe që janë vendosur këtu në kohë të ndryshme. Ata janë çobenj që dimëronin bagëtinë e tyre në kullotat e këtij fshati, ose nga familjet e atyre vllëve që merreshin me transportimin e mallrave me karvanë, kryesisht të atyre mallrave që eksportoheshin apo importoheshin nëpërmjet skelës së Semanit. Në të kaluarën vllëhtë përdornin në familje të folmen e tyre arumune dhe, në të shumtën e rasteve, jepnin e merrnin ndërmjet tyre. Në këtë fshat sot numërohen gjithsejt 20 familje, të cilat, me përjashtim të pjestarëve me moshë të kaluar, kanë humbur gjuhën dhe zakonet e tyre, duke i zëvendësuar me ato të vendësve.

Në fshatin e Pojanit, në vitin 1924 u vendosën rreth 40 familje kosovare të emigruara nga fshatra të ndryshme të Kosovës. Sot në këtë fshat ka vetëm 9 familje kosovare; të tjerat janë shpërngulur në fshatra e qytete të ndryshme.

I. — MATERIALET DHE TEKNIKA E NDËRTIMIT

Duke iu nënshtuar kushteve klimaterike, dhe sidomos atyre ekonomike e shoqërore në të cilat jetonin, banorët e këtij fshati, për ndërtimin e banesës së tyre dhe të anekseve të saj, përdornin materiale që gjëndeshin ose prodhoheshin në vend. Nga materialet më kryesore mund të përmendim lëndën e drurit, kallamët, zhukat, kashtën e piprit e baltën. Si lëndë druri më e preferuar ka qenë ajo e lisit, të cilën fshatarët e siguronin nga pyjet e shumta që kanë qenë në afërsi të fshatit. Kallamët i mbillnin nëpër ledhet e arave të tyre, kurse zhukat dhe kashtën e piprit i korrnin në kënetat rrotull fshatit.

Të gjitha këto materiale i përdornin pa iu bërë ndonjë punim paraprak, kështu që për përgatitjen e tyre nuk ndihej nevoja e specialistëve, pra ato grumbulloheshin nga vetë fshatarët. Ndërtimi i banesës, si dhe i anekseve të saj, bëhej nga mjeshtrit e fshatit, ose të fshatrave përreth.

Ndërtimi i shtëpisë së banimit fillohej duke ngulur në tokë nga një kunj në të katër qoshet e saj. Në këtë mënyrë shënohej forma e banesës, e cila ishte gjithmonë një drejtkëndësh me gjatësi rreth 22-47 pëllëmbë dhe gjerësi 20-25 pëllëmbë⁵⁾ (4,40 — 9,40 m, x 4.00-5.00 m.). Në drejtimin e kunjave hapeshin gropa të thella 4-5 pëllëmbë, në të cilat futeshin furkat (trarë prej lisi ose mani). Për një shtëpi banimi me përmasat e mësipërme përdoreshin rreth 12-20 furka për ndërtimin e pareteve (mureve perimetrale) dhe 4 furka për paretet e brendëshme (muret ndarëse)⁶⁾. Furkat në paretet e jashtme dhe të brendëshme nguleshin me një largësi 6-7 pëllëmbë nga njera tjetra dhe lireshin të lar-

5) Deri vonë, në krahinën e Myzeqesë ka qenë në përdorim si njësi matjeje pëllëmba, që është baraz me 20 cm. Siç dihet, pëllëmba bën pjesë në sistemin metrik që ka qenë në përdorim qysh në kohët e lashta.

6) Kur banesa është me dy të ndara.

ta 10-16 pëllëmbë mbi tokë. Pasi nguleshin të gjitha furkat, ato lidheshin njera me tjetrën duke i mbërthyer në pjesën e sipërme me anën e përqarkëzve (trarë me trashësi të furkave). Përmbi përqarkëzit hidheshin trarët horizontalë të çatisë. Në mesin e këtyre të fundit vendoseshin në drejtimin vertikal, 5-7 copë cungala, trarë, nga gjatësia e të cilëve caktohet njëkohësisht lartësia e çatisë, e cila arrin nga 5 deri në 8 pëllëmbë. Në këtë fshat këta trarë quhen priftërinj. Në pjesën e sipërme priftërinjtë mbërtheheshin me kulmakun dhe anës lidheshin me trarët horizontalë me anën e makazeve (edhe këta trarë janë të njëlllojtë me furkat). Makazët vendoseshin 6-10 pëllëmbë larg dhe lidheshin njeri me tjetrin me brezat, mbi të cilët mbërtheheshin qep-rat (fig. 1). Në këtë mënyrë ndërtohej skeleti prej druri i shtëpisë së banimit.

Veshja e pareteve të skeletit bëhej me anën e kallameve, të cilët thuren nëpër 4-5 copë parvazë, që mbërthehen në drejtim horizontal ndërmjet hapësirave të furkave. Thurja e kallamëve bëhej nga lart poshtë dhe përpara mbulimit të çatisë. Kallamët thuren në drejtimin vertikal, duke lënë midis tyre një boshllëk prej 1-2 gishtërinjsh (fig. 2) aq sa është trashësia e kallamave. Të gjithë kallamët futen një pëllëmbë thellë në tokë.

Për thurjen e skeletit (në drunjtë) të banesës përdorej edhe një mënyrë tjetër, e cila i përket një teknike pak më të zhvilluar se e para. Sipas kësaj mënyre, kallamët vendosen në drejtimin horizontal (fig. 3) dhe mbërthehen me gozhdë nëpër furkat me një largësi prej 4-5 gishtërinjsh njeri nga tjetri dhe në të dy faqet e pareteve, si jashtë ashtu edhe brënda. Boshllëku që krijohet në mes të kallamëve mbushet me llaç balte të përzier me gurë të vegjël. Kjo mënyrë pune zbatohet nga poshtë lart. Në të dy rastet paretet lyhen me baltë, si brënda ashtu edhe jashtë (fig. 4).

Çatia e shtëpisë është gjithmonë me katër ujra. Për mbulesën e saj veprohet duke shtruar përmbi qep-rat, në drejtim të tërthortë me to, një rrezë prej kallamësh të hollë të thurur me zhukë. Mbi rrezën e kallamëve shtrohet kashta e piprit që përmëndëm më sipër. Kjo kashtë, që arrin deri në një metër shtatësi, korret në kënetë dhe vendoset duke e bërë deri një pëllëmbë të trashë. Vendoset duke filluar me rradhë që nga streha e çatisë dhe duke u ngjitur në drejtim të kulmit. Shtruarja e saj bëhet në mënyrë që çdo shtresë të mbulojë dy të tretat shtresës që ka nën të dhe përsipër çdo shtresë vendosen një ose dy kallamë për së gjëri, të cilët qepen me qep-rat e çatisë me flje zhuke, ose me purteka të holla prej shelgu. Që mbulesa e çatisë të jetë sa më e qëndrueshme kundrejt erërave të forta të dimrit, mbi të hidhen drurë të gjatë, të cilët, pasi lidhen me litare prej zhuke, hidhen përmbi kulmar në të katër faqet e çatisë. Çatia e mbuluar me kashtë prej pipri në mënyrën që e përshkruam, nuk pikon asnjëherë, sado i madh të jetë shiu, dhe qëndron për një kohë të gjatë, deri në 15 vjet.

Duke u bazuar në teknikën dhe në materialet që janë përdorur për ndërtimin e shtëpive, fshatarët i ndajnë këto në pesë grupe kryesore: 1) shtëpi me furka në dhë; 2) shtëpi me furka në gur; 3) shtëpi me furka në dhë ose gur të thurura me perikota mali⁷⁾; 4) shtëpi me mure prej guri; 5) shtëpi me mure prej perikotash maqine.

7) Perikota mali fshatarët quajnë copat e tullave të pjekura që i nxirrin nga muret e ndërtesave dhe nga muri rrethues i qytetit antik të Apollonisë.

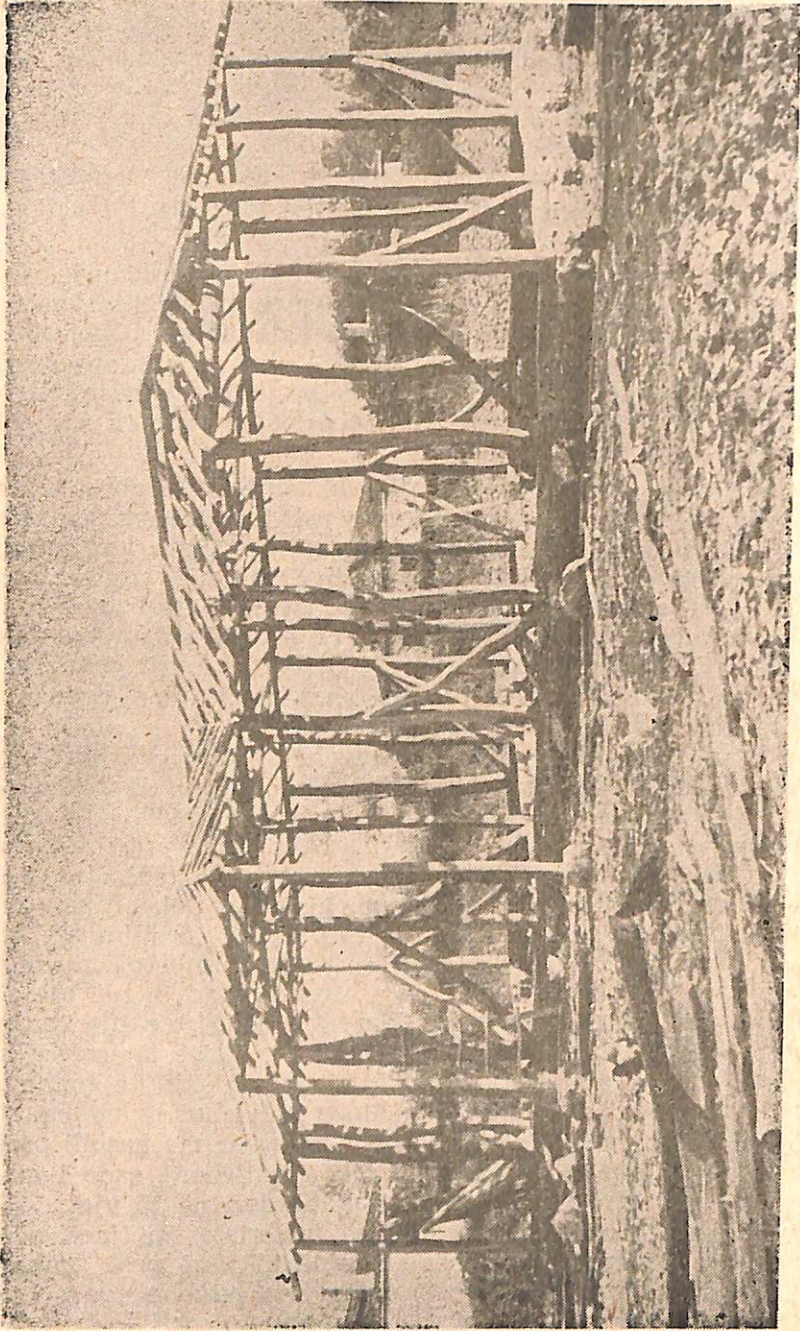

Fig. 1

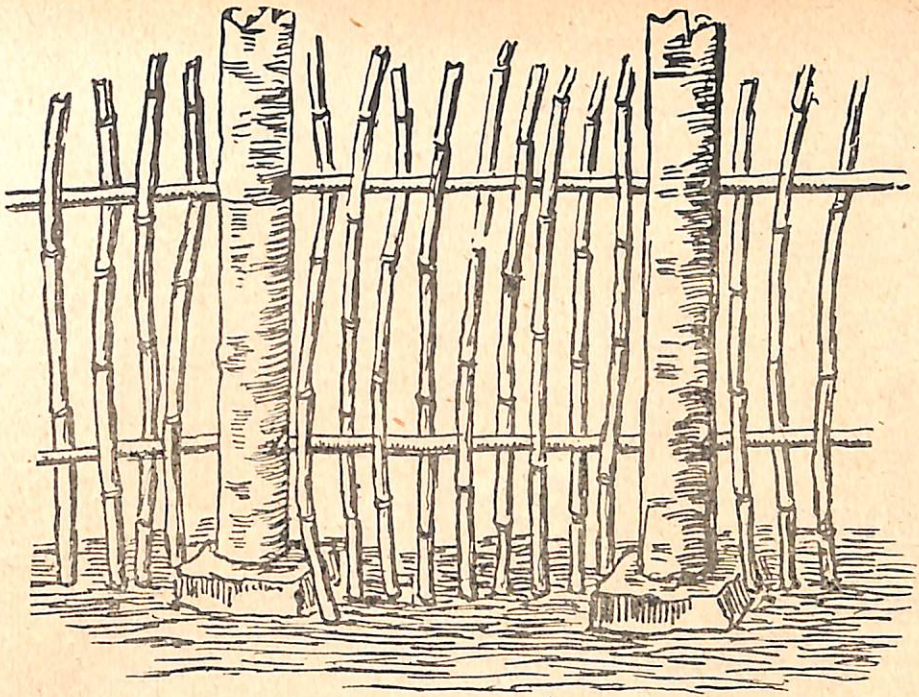

Fig. 2

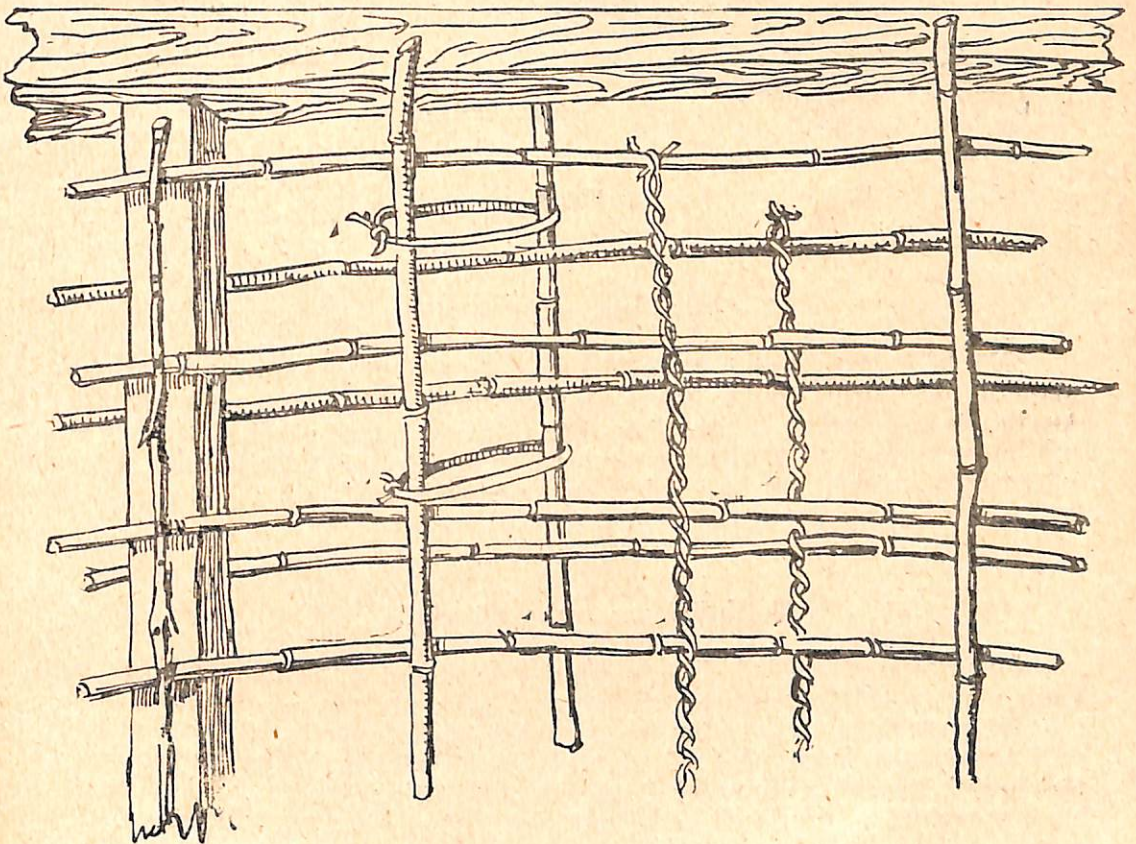

Fig. 3

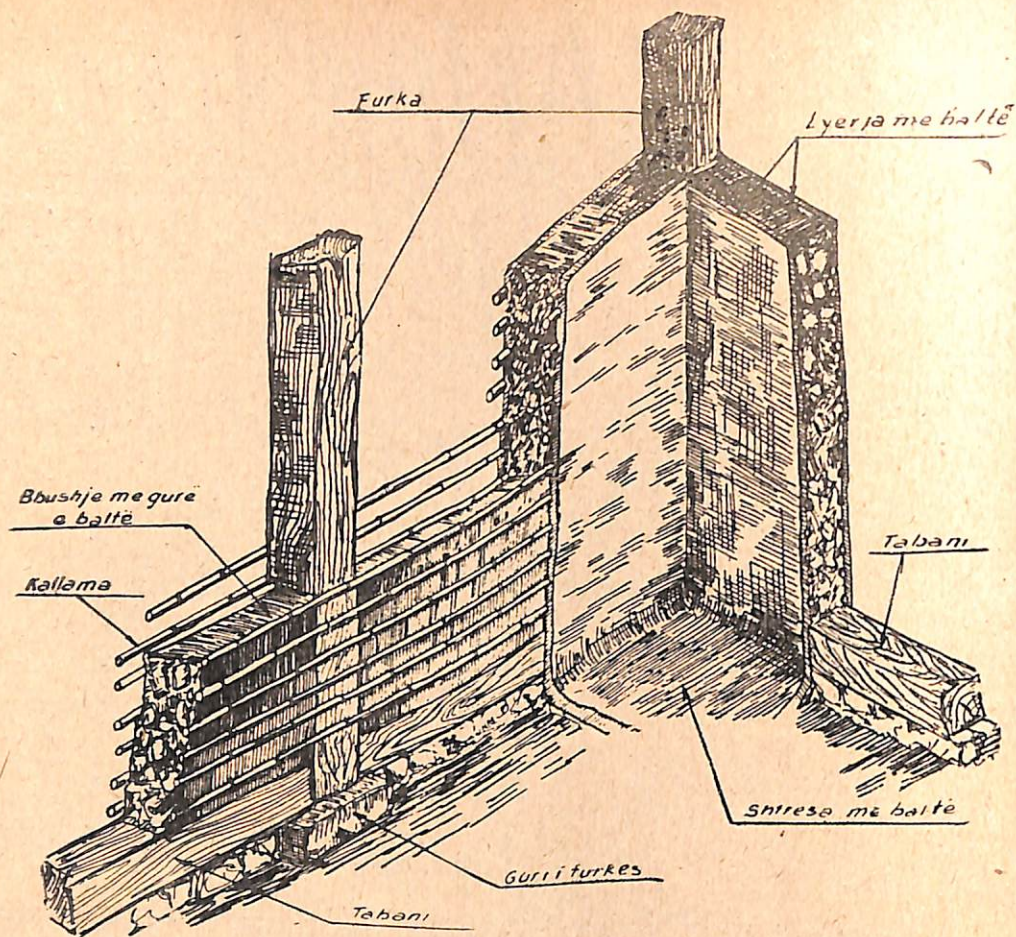

Fig. 4

1. Shtëpi me furka në dhé.

Në këtë grup hyjnë të gjitha ato shtëpi që e kanë të ndërtuar skeletin prej druri, duke futur në tokë furkat (shtyllat vertikale) dhe ku thurja e paretëve të jashtëme dhe të atyre ndarëse bëhet me kallamë të vendosur në drejtimin vertikal. Kjo teknikë ndërtimi ka qënë përdorur gjerësisht në këtë fshat deri në vitin 1930.

2) Shtëpi me furka në gur.

Shtëpitë e grupit të dytë, sikundër kuptohet edhe nga emri që u kanë vënë vetë fshatarët, — shtëpi me furka në gur, — dallohen nga ato të grupit të parë vetëm se furkat (shtyllat vertikale) të skeletit prej druri nuk futen në tokë, por vendosen përmbi blloqe gurësh katërkëndësh, ose të rrumbullaktë, me madhësi të ndryshme. Në këtë rast blloqet e gurëve vendosen duke gërmuar pak tokën, në mënyrë që të

vihen të gjithë në një nivel dhe në një drejtim. Në sipërfaqe të çdo guri hapet një vrimë e rrumbullaktë, 4-6 cm. e thellë, dhe në pjesën e poshtme të furkave, në qendër të sipërfaqes fundore të tyre, mbërthehet nga një copë hekuri ose gozhdë farkëtari pa kokë, e cila lihet të qëndrojë e dalë aq sa është thellësia e vrimës së hapur në gur. Në këtë mënyrë bëhet lidhja e furkave me gurët. Furkat lidhen njera me tjetrën në pjesën e poshtme me tabanët (trarë që vendosen në drejtimin horizontal). Tabanët mbështeten mbi gurët dhe mbërthehen me furkat që kanë anës me gozhdë të mëdha. Zbrazësira që krijohet nën taban murosset me gurë e baltë. Shtëpitë e ndërtuara në këtë mënyrë janë në

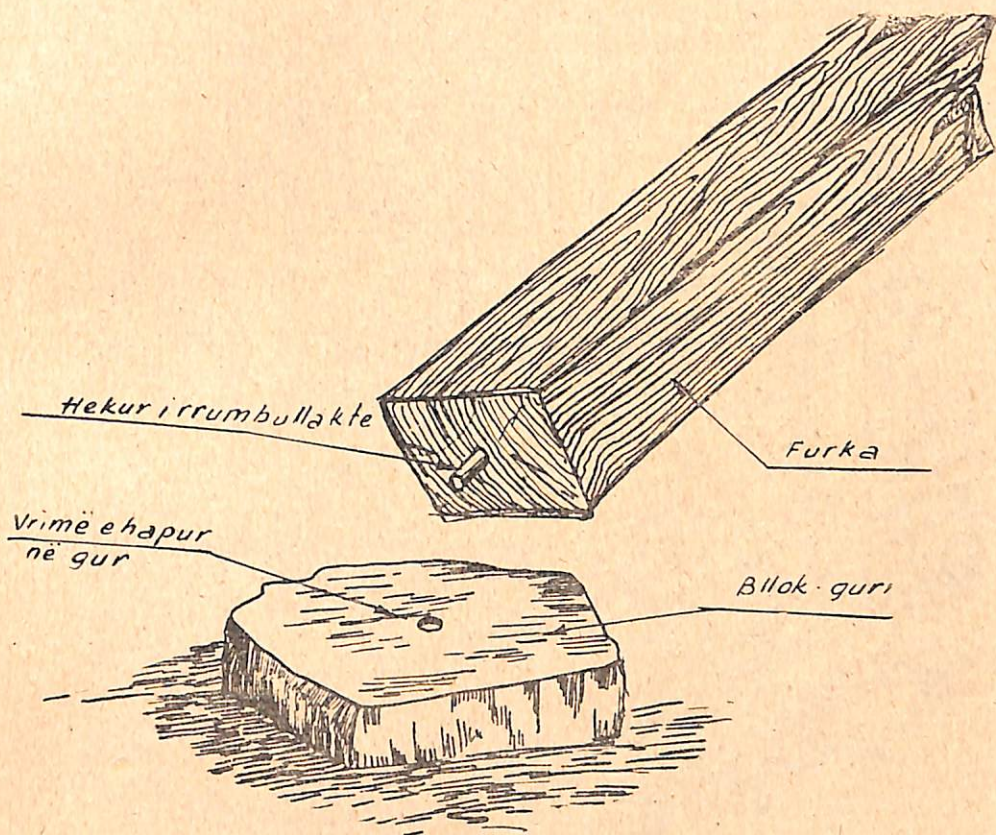

Fig. 5

përgjithësi të thurura me kallamë të vendosur horizontalisht, sipas mënyrës që shpjeguan.

3) Shtëpi me perikota mali

Në grupin e tretë hyjnë të gjitha ato shtëpi në të cilat për ndërtimin e pareteve të jashtme dhe të brendshme përdoren perikota mali. Me qenë se copat e tullave që përdoren në këtë rast janë me madhësi e forma të ndryshme, muret e ndërtuara prej tyre nuk janë të qëndrueshme. Për këtë arsye skeleti prej druri i ndërtesës sigurohet

duke i lidhur furkat njera me tjetrën me trarë të vendosur në drejtimin diagonal dhe vetëm zbrazësirat që mbeten nga kjo lidhje në hapësirën ndërmjet furkave, mbushen me mur të ndërtuar me perikota mali të lidhura me llaç balte. (fig. 6).

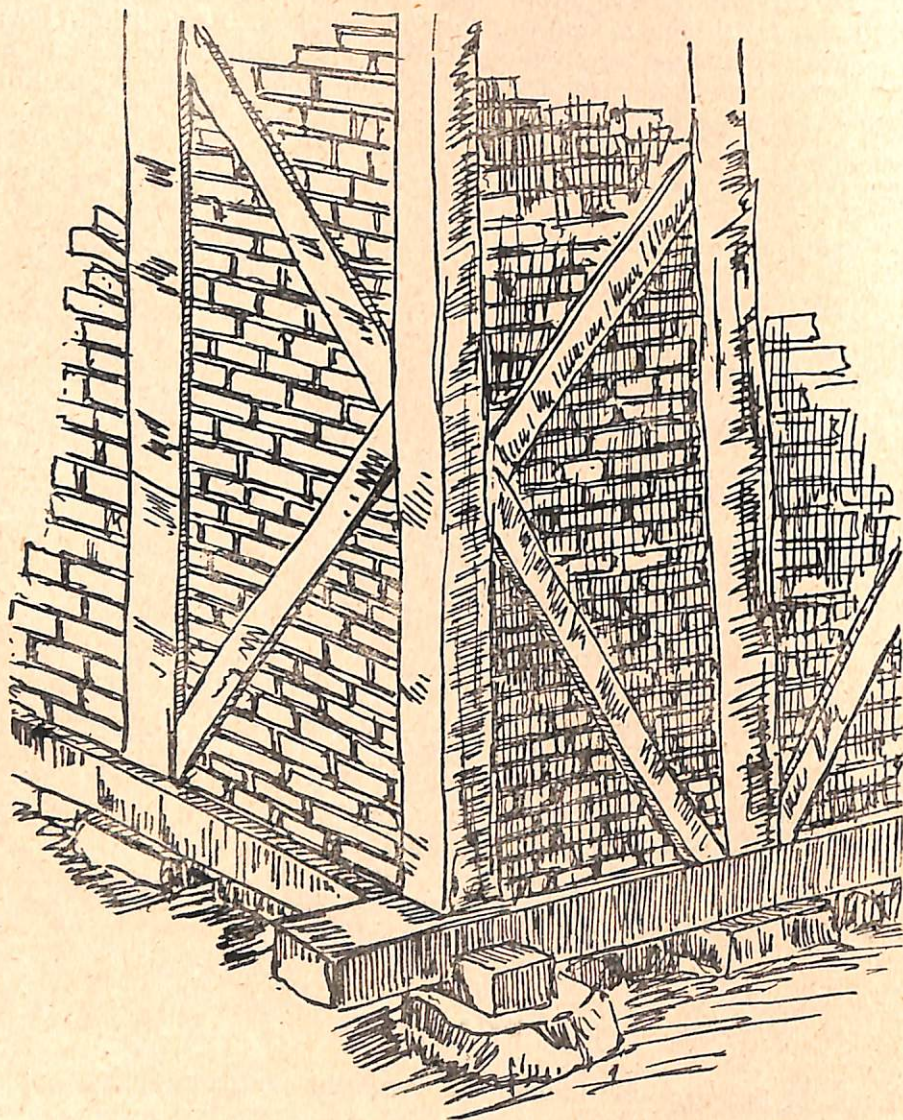

Fig. 6

Siç shihet, ndërmjet shtëpive që bëjnë pjesë në grupet e përmendura gjejmë ndryshime vetëm përsa i perket mënyrës së ndërtimit dhe të materialeve që përdoren. Kjo tregon për një zhvillim gradual të teknikës së ndërtimit. Por në të tre grupet ne gjejmë banesën tipike të Myzeqesë, me të gjitha karakteristikat që e dallojnë atë.

4) Shtëpi me mure prej guri

Këto shtëpi, të cilat, sipas ndarjes sonë, hyjnë në grupin e katërt, janë ndërtuar me mure prej guri të lidhura me llaç balte dhe janë mbuluar me tjegulla në formë lugu. Në këtë mënyrë i kanë pas ndërtuar në fillim shtëpitë e banimit vllhtë. Shtëpitë e këtij grupi ndryshojnë nga ato vendëset jo vetëm përsa i përket teknikës së ndërtimit dhe materialeve që janë vënë në përdorim, por edhe nga ana e arkitekturës. Siç do të shohim në analizën që do t'u bëhet më poshtë, në këtë grup gjejmë tipet karakteristike të shtëpive të krahinave nga të cilat kanë ardhur vllhtë.

5) Shtëpi me mure prej perikotash maqine.

Në këtë grup hyjnë të gjitha shtëpitë e reja që janë ndërtuar pas kolektivizimit të fshatit, për ndërtimin e të cilave janë përdorur të gjitha materialet që përdoren në ndërtimet e ditëve tona, si tulla të pjekura, gëlqere, çimento, beton, hekur-beton, etj.

II.- ZHVILLIMI I FORMËS SË PLANIMETRISË SË BANESËS

1) Shtëpitë e lalëve

Duke analizuar materialin grafik të mbledhur nga rilevimi i gjithë shtëpive të banimit të fshatit Pojan, si dhe të ndonjë shtëpie karakteristike të fshatrave të tjera të Myzeqesë, e shofim të arësyeshme që zhvillimin e formës së planimetrisë së banesës ta ndajmë në dy periudha. Periudha e parë përfshin kohën deri në kolektivizimin e fshatit dhe periudha e dytë atë pas kolektivizimit të tij.

Për trajtimin e procesit të zhvillimit të banesës para kolektivizimit, janë shfrytëzuar përsëkrimet e pakëta të autorëve vendës dhe të huaj që përmendëm më lart. Por pa dyshim materialet themelore mbi analizën e të cilave do të mbështetemi për të ndjekur rrugën e zhvillimit të banesës fshatare në këtë krahinë, janë tipet e ndryshme të banesave të vjetra që kanë mbetur ende, si në pojan ashtu edhe në disa fshatra përreth.

Për periudhën e parë vërejmë se prototipi i banesës fshatare që ishte në përdorim të gjërë në të kaluarën, ka qenë kasollja njëkthi-nëshe. Këtë lloj ndërtese e kemi gjetur aty-këtu edhe sot, si në Pojan ashtu edhe në fshatra të tjera të Myzeqesë, veçse në kohën e sotme kjo nuk përdoret më për banim, po për të gatuar në stinën e verës, për depozitimin e prodhimeve bujqësore, ose dhe për strehimin e bagëtisë.

Kasollja Myzeqare, me formën e saj të thjeshtë, me materialet dhe teknikën primitive që janë përdorur për ndërtimin e saj, na kujton banesën e kohës prehistorike, gjurmët e së cilës janë gjetur për herë të parë në vëndin tonë në gjurmimet që u bënë gjatë vitit 1962-64 në vendbanimin eneolitik të Maliqit⁸⁾. Po të marrim parasysh faktin që banesa është e lidhur ngushtë me zhvillimin ekonomik e kultural të

8) Frano Prendi — Raporti i gjurmëve të Maliqit, 1962 - 1963.

njeriut që banon në të, atëhere shohim qartë gjendjen e mjeruar në të cilën ishte katandisur popullsia e këtij fshati, si dhe ajo e fshatarëve të tjerë përreth, gjatë regjimeve të kaluara. Duhet të kemi parasysh se fshati Pojan gjendet në rrëzë të kodrës mbi të cilën ngrihej dikur madhështor qyteti antik i Apollonisë, monumentet, ndërtesat publike dhe shtëpitë e banimit të të cilit kanë qenë ndërtuar me një arkitekturë e teknikë të përsosur. Pra, rikthimi i popullsisë fshatare përreth këtij qyteti në forma dhe teknikë ndërtimi kaq primitive tregon kryesisht shfrytëzimin barbar që i bëhej popullsisë vendëse gjatë pushtimeve të huaja, sidomos gjatë pushtimit otoman.

Në fazën fillestare të zhvillimit kasollja myzeqare ka patur një të ndarë me përmasa rreth 6 x 4 metra, e cila përdorej për strehimin e pjestarëve të familjes, për gatimin e bukës e të gjellës, për ngrënie si dhe për pritjen e miqve të shtëpisë.

Ndërtimi i kasolles bëhej me teknikën dhe materialet që përshkruam në fillim. Ajo ka patur një hyrje të vetme të hapur, gjithmonë në njerin nga paretet e mureve gjatësore të ndërtesës. Në të shumtën e rasteve hyrja bëhej midis sipërfaqes së murit të fasadës, ose në afërsi të qosheve të saj. Përbrënda kasolles ndërtohej vatra e zjarrit, në formë disi të rrumbullaktë, përmbi dysheme. Vatra e zjarrit zinte vënd në mes të kasolles, ose në afërsi të mureve perimetrale të saj, dhe ishte gjithmonë pa oxhak; tymi i zjarrit delte jashtë nëpërmjet kashtës, me të cilën ishte bërë çatia. Kasollja në përgjithësi nuk ka patur dritare dhe ndriçimi i saj ditën bëhej me anën e hapjes së derës së hyrjes (fig. 7).

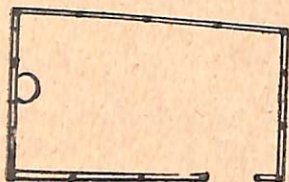
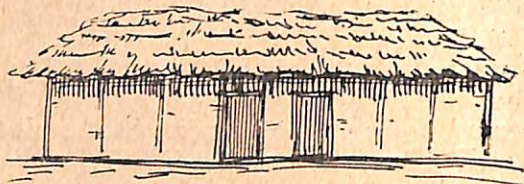
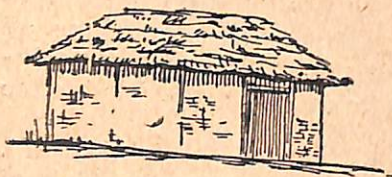

Fig. 7

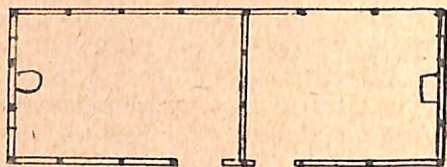

Fig. 8

Në një fazë të dytë vërejmë se kasollja është zhvilluar në drejtimin horizontal. Duke shtuar sipërfaqen e banimit dhe numrin e kthinave, u krijua banesa me dy të ndara. E ndara e dytë që shtohet shërbente zakonisht për fjetje dhe për pritjen e miqve. (fig. 8).

Banesa me dy të ndara është krijuar me ndërtimin e dy kasolleve ngjitur njera me tjetrën (në anën e mureve të shkurtëra). Planimetria e banesës në këtë rast merr formën e një drejtëkëndëshi të zgjatur, kurse të ndarat ruajnë formën dhe përmasat e mëparëshme, por në të shumtën e rasteve këto të fundit kanë formën katrore. Të dy të ndarat kanë hyrje të veçantë, nga përpara dhe nuk komunikojnë përbërë-

da njera me tjetrën. E ndara ku është vatra e zjarrit quhet nga fshatarët «matkë e shtëpisë» dhe e ndara tjetër «odë».

Ky variant me sa kemi vënë re, nuk zhvillohet më në drejtimin horizontal, as edhe në atë vertikal, por vazhdon të përdoret gjerësisht si i tillë, aq sa bëhet tip i veçantë banese. E. Vlora, siç e pamë, e konsideron këtë si tipin karakteristik të Myzeqesë⁹⁾. Ekzistenca e këtij tipi në Bregun e Matës, siç vërehet në fig. 9. të botuar nga Fr. Nopça¹⁰⁾, na shtyn të mendojmë se banesa të tilla kanë qenë ndërtuar në të gjithë fushën bregdetare të vendit tonë. Në figurën 8 kemi paraqitur një shtëpi të këtij tipi që gjëndet në Pojan dhe që sot përdoret për strehimin e bagëtisë.

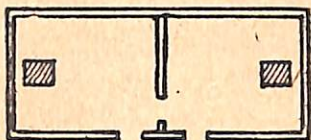
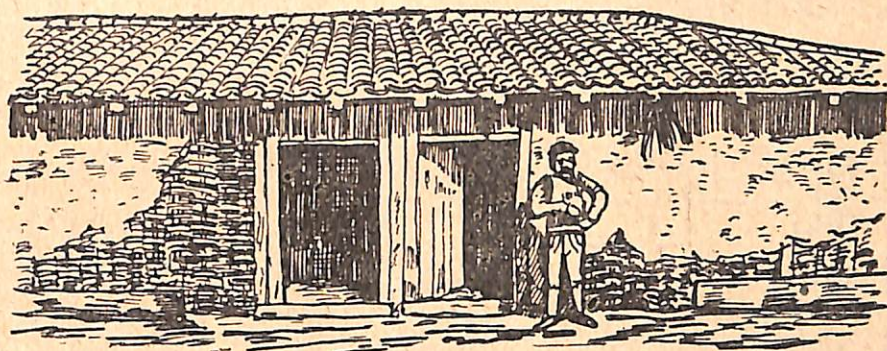

Fig. 9

Me ndërtimin e dy kasolleve afër njera-tjetrës, aq sa ndërmjet tyre të lihet një korridor i ngushtë (1,50-2,50 metra), dhe me mbulimin e të dy kasolleve me një çati të vetme, është krijuar gjithashtu banesa me dy të ndara kryesore (matkën e shtëpisë dhe odën) si dhe me një të ndarë të tretë ndërmjet tyre, e cila në fillim mendojmë të ketë shërbyer për ruajtjen e prodhimeve bujqësore dhe të veglave të punës. Kjo e ndarë quhet hajati.

Në fazën fillestare të këtij tipi hajati ka qenë i hapur në gjithë gjerësinë dhe në të dy krahët e tij, duke krijuar në këtë mënyrë dy hyrje të mëdha, në fasadë dhe prapa banesës. Kjo është forma e banesës myzeqare që përshkruan Hahni dhe që e konsideron si tipin kryesor të kësaj krahine. Në figurën 10 riprodhohen planimetria dhe pamja e një banese të këtij tipi të botuar nga M. Urban¹¹⁾.

9) E. Vlora, vep. e cit. faqe 60.

10) Fr. Nopcsa, vep. e cit. faqe 33.

11) M. B. Urban, vep. e cit., fq. 40.

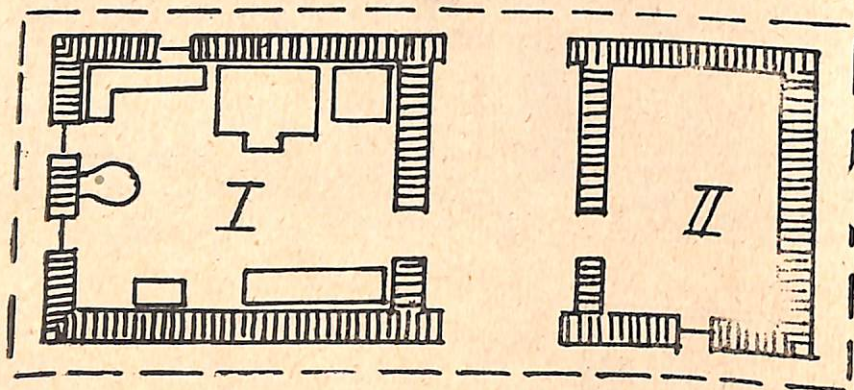
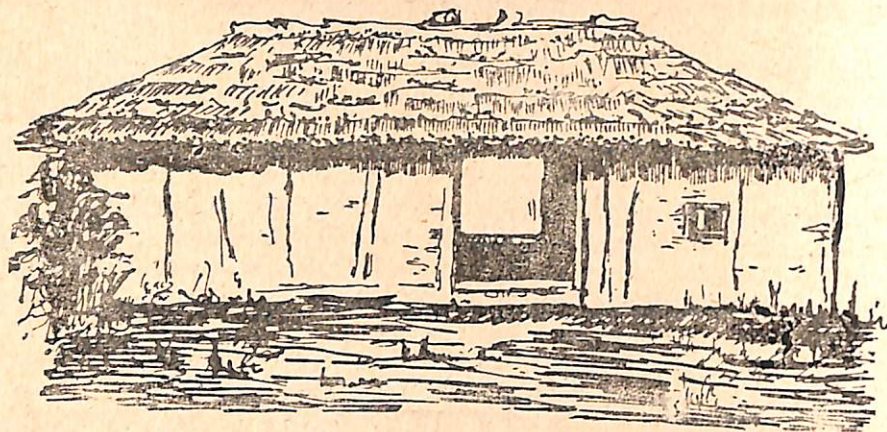

Fig. 10

Në Pojan nuk kemi gjetur të ndërtuar ndonjë shtëpi me të gjitha karakteristikat e tipit të mësipërmë por fshatarët thonë se para njëzet vite vërtetohen edhe nga gjurmët e varianteve të këtij tipi që kemi gjetur në Pojan (fig. 11) sidhe në Topojë, fshat në perëndim të Pojanit, (fig. 12, pjesa A-B). Në planimetrinë e kësaj shtëpie kemi një gërshe-lizojmë më vonë. Duke ndjekur rrugën e zhvillimit të këtij tipi, vërejmë se hajati në fasadë vazhdon të jetë i hapur, kurse në anën e prap-nikim me stallat e bagëtive dhe kopshtet.

Mbyllja e hajatit në anën e përparëshme, dmth në fasadë të banesës, është bërë në dy faza. Në fazën e parë mbyllja bëhet në një të tretën e gjatësisë së tij. Në këtë mënyrë krijohet një tjetër e ndarë e vogël, hajati i hapur, i cili është ndërtuar që të mbrohet disi hyrja kryesore e shtëpisë nga shiu apo dielli (fig. 12, pjesa B-C). Faza e dytë, sipas mendimit tonë, është mbyllja e hajatit në një drejtim me muret anësore të të ndarave që ka anës (fig. 13). Në banesat e këtij lloji vërejmë se mbrojtja e hyrjes kryesore të shtëpisë, nga konditat atmosferike, në të shumtën e rasteve bëhet duke ndërtuar një strehë në

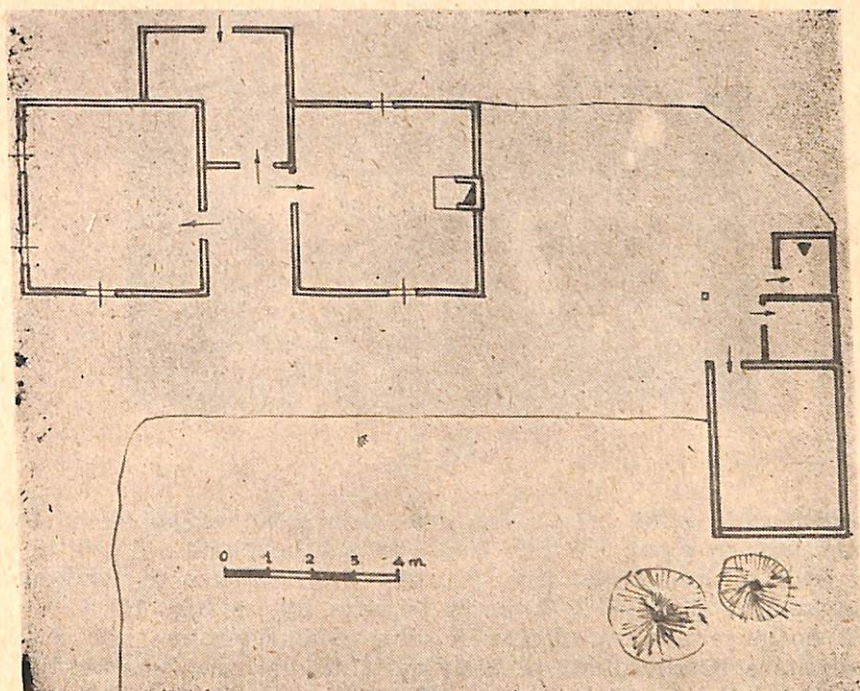
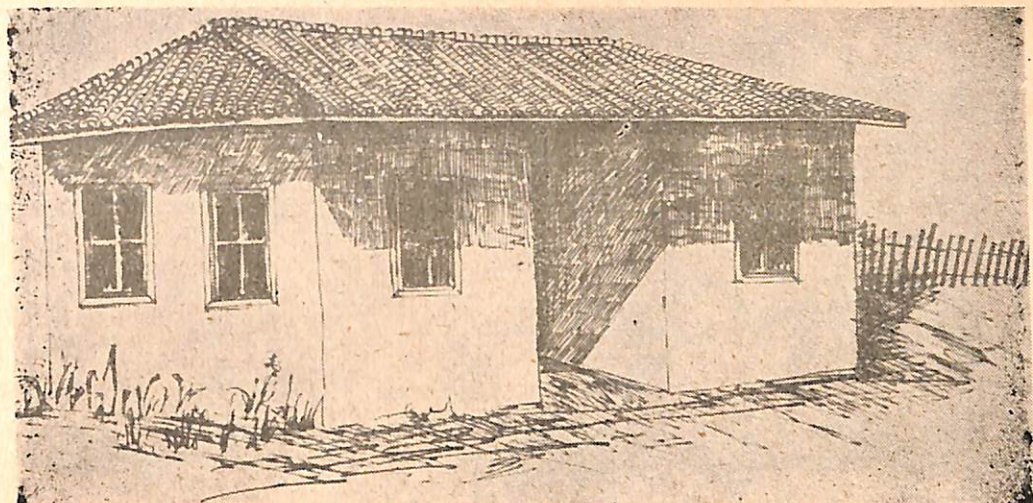

Fig. 11

formë samari të dalë deri një metër përmbi hyrje. Kjo strehë në njerën anë lidhet me konstruksionin e çatisë dhe në tjetrën mbështetet në dy pajanda, të cilat mbërthehen në furkat vertikale majtas e djathtas hyrjes. Variante të tilla kemi gjetur të ndërtuara si në fshatra të ndryshme, ashtu edhe në qytetin e Fierit (fig. 14). Deri këtu mund të themi se merr fund zhvillimi i hajatit dhe elementi i ri që i shtohet fasadës së shtëpisë, streha mbi hyrje, zhvillohet duke u zmadhuar, si

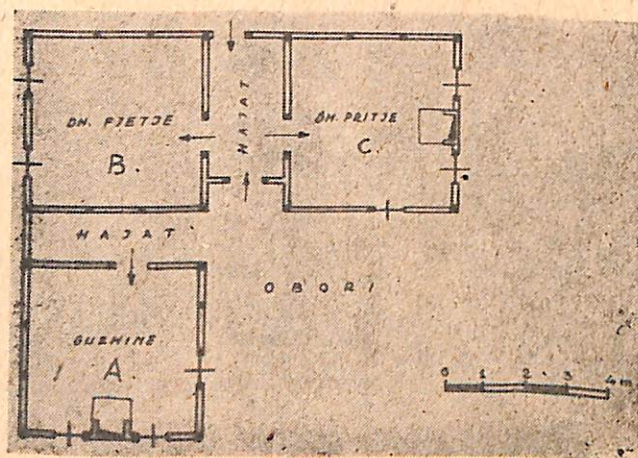
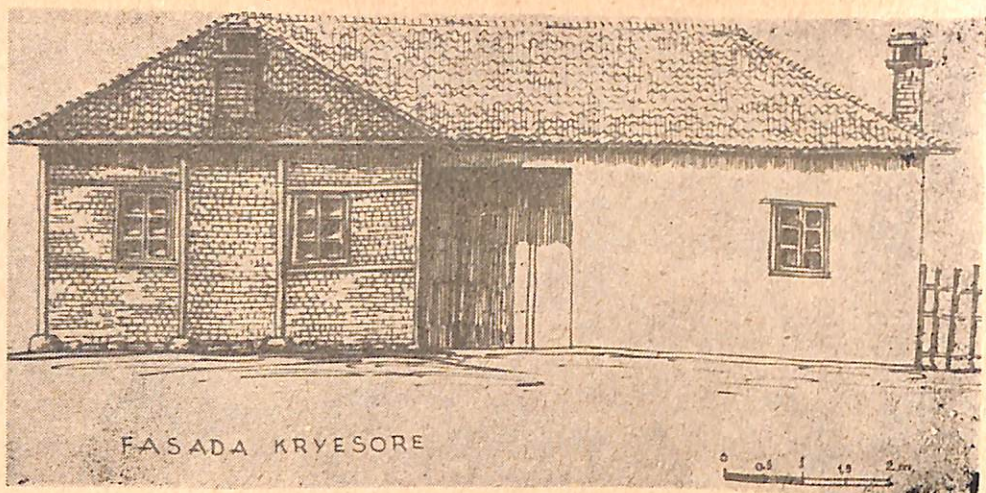

Fig. 12

në gjerësi ashtu edhe në gjatësi, duke ndryshuar njëkohësisht formën dhe mbështetjen e saj. Në këtë rast streha kthehet në një çati të vogël me tri ujra, që mbështetet me dy furka (shtylla druri) të vendosura në drejtim vertikal 1.50 — 2.00 metra përpara hyrjes (fig. 15).

Në qoftë se ndalemi deri këtu dhe e konsiderojmë këtë si fazën përfundimtare të zhvillimit të këtij varianti dhe duke marrë njëkohësisht parasysh faktin që banesa të tilla ruhen e ndërtohen me shumicë edhe sot, mund të themi se ky ka qenë dhe është edhe sot tipi kryesor i banesës fshatare (përdhese) të Myzeqesë, si dhe i shumë fshatrave fushore të vëndit tonë.

Për të parë zhvillimin e mëtejshëm në drejtimin vertikal të këtij tipi, po paraqesim (fig. 16, 17) një shtëpi që e kemi gjetur të ndërtuar në fshatin Shën-Pjetër dhe një fotografi të një shtëpie në Fier. Në këtë rast vërejmë se dyfishohen të ndarat e banimit dhe krijohet njëkohësisht edhe një e ndarë e re, një ballkon i mbyllur përmbi hyrjen kryesore të shtëpisë. Me qenë se ndërtimi i një shtëpie të tillë (dykatëshe) për kushtet fshatare ishte shumë i kushtueshëm, ajo në fshatra

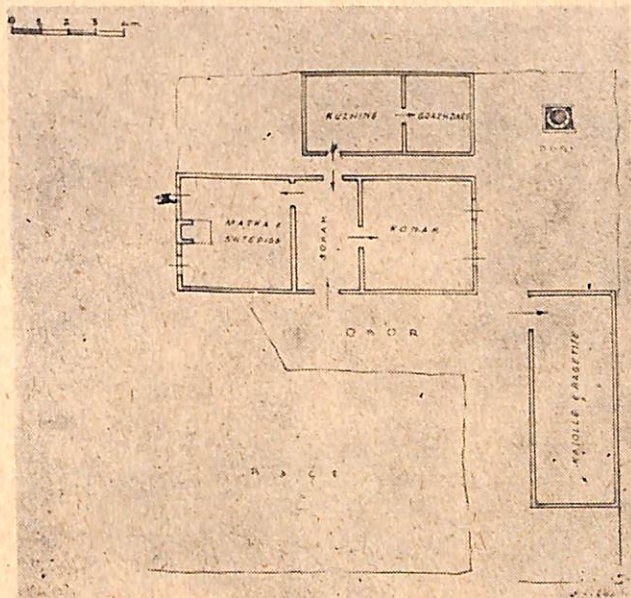
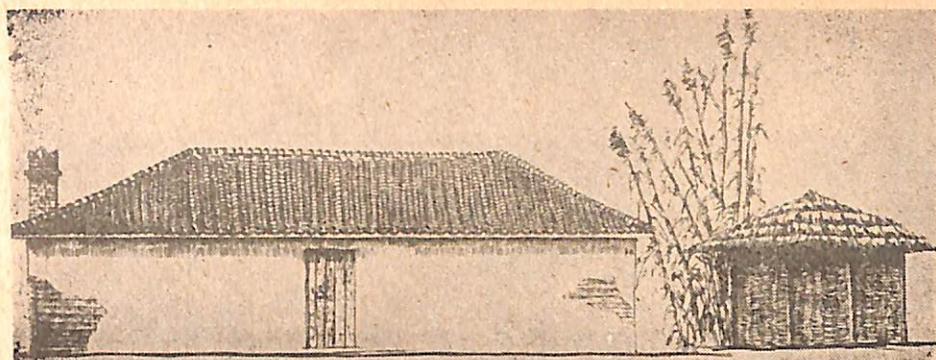

Fig. 13

ndërtohej shumë rallë dhe nga fshatarë të pasur. Të tilla shtëpi shihen me shumicë në qytetet e Myzeqesë si në Fier, Lushnjë e gjetkë. Në figurën 18 po riprodhojmë një skicë të fotografisë të botuar nga Rozati,¹²⁾ ku shihet qartë faza fillestare e krijimit të ballkonit të mbyllur.

Po kthehemi edhe një herë tek tipi i shtëpisë që përmendëm më sipër, me qëllim që të ndjekim rrugën e zhvillimit të formës së planimetrisë në drejtimin horizontal. Me sa kemi vënë re, shtimi i të ndarave në këtë drejtim është bërë gradualisht, në disa faza. Përpjekjet e para janë bërë duke ndërtuar të ndarën që është në të djathtë të hyrjes pak më jashtë dhe në një drejtim me shtyllat që gjenden përpara hyrjes kryesore. Në këtë mënyrë shtohet sipërfaqja e banuar, aq sa përballë shtëpisë së zjarrit krijohen dy të ndara të vogla të cilat, zakonisht përdoren për fjetje e pritje. Në fazën e dytë e ndara e tretë ndërtohet e gjitha në të djathtë të hyrjes. Në të dy këto faza vërejmë se përpara hyrjes kryesore vendoset vetëm një shtyllë, ajo e krahut të majtë,

12) U. Rosatti, vep. e cit. fq. 6.

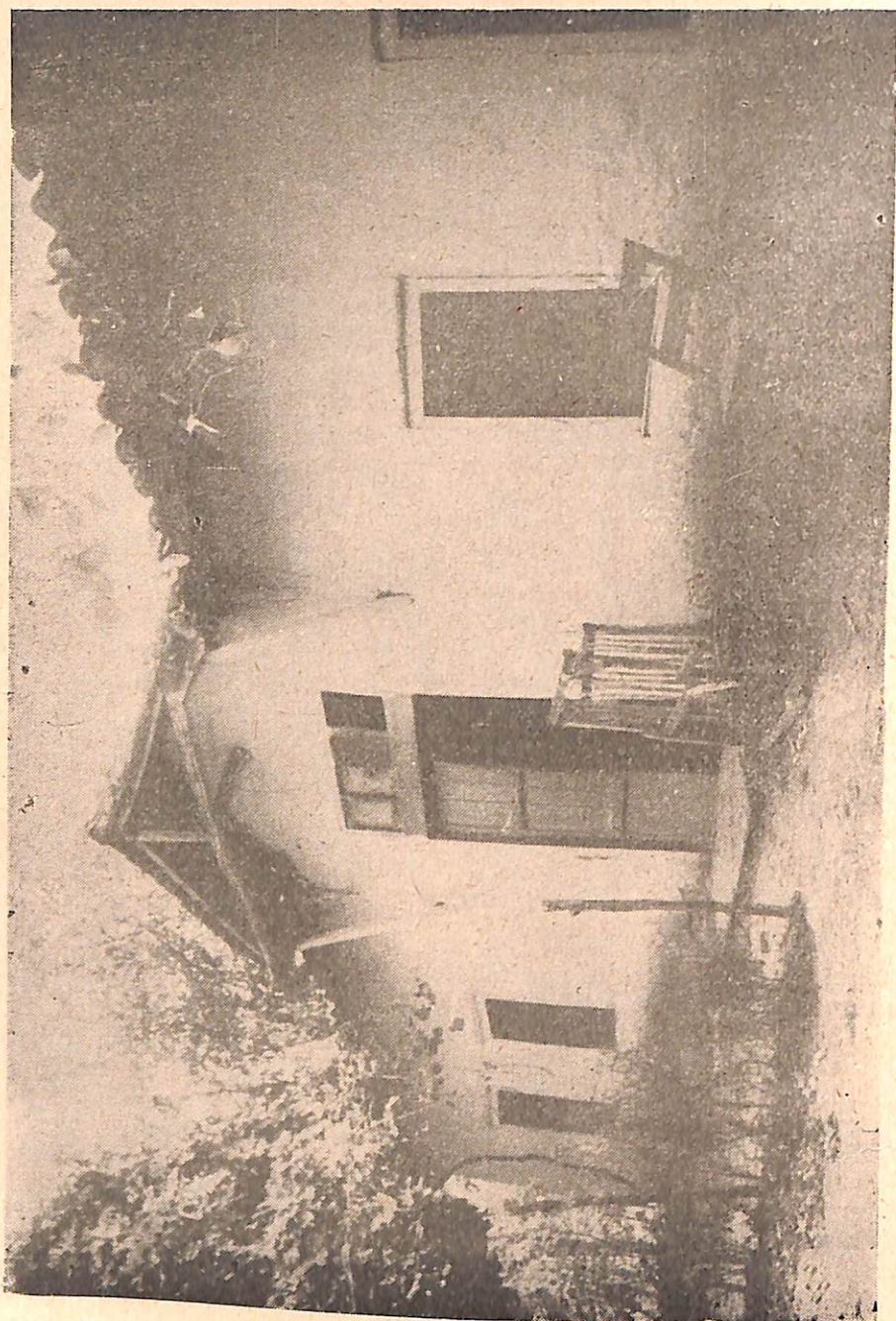

Fig. 14

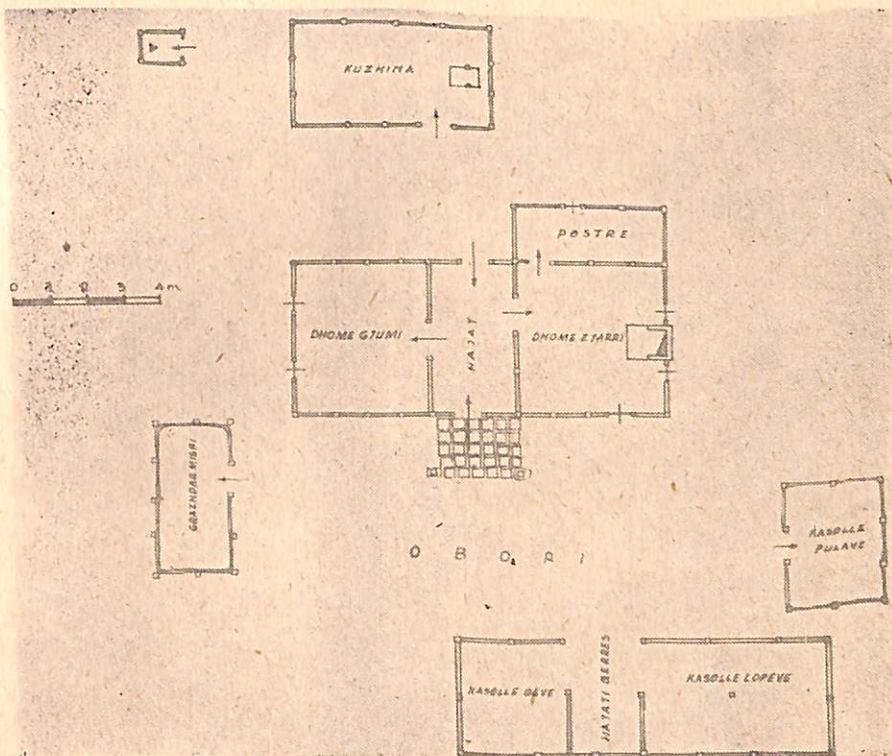
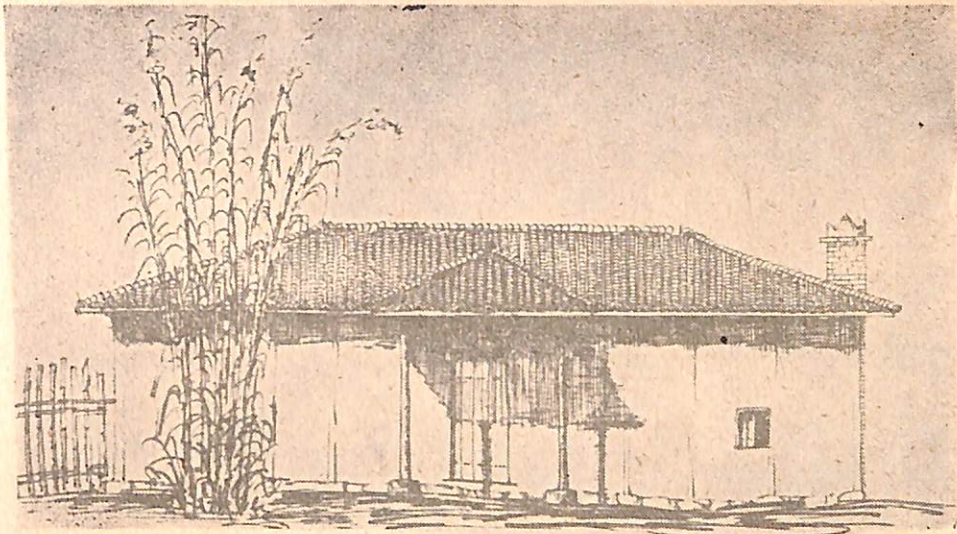

Fig. 15

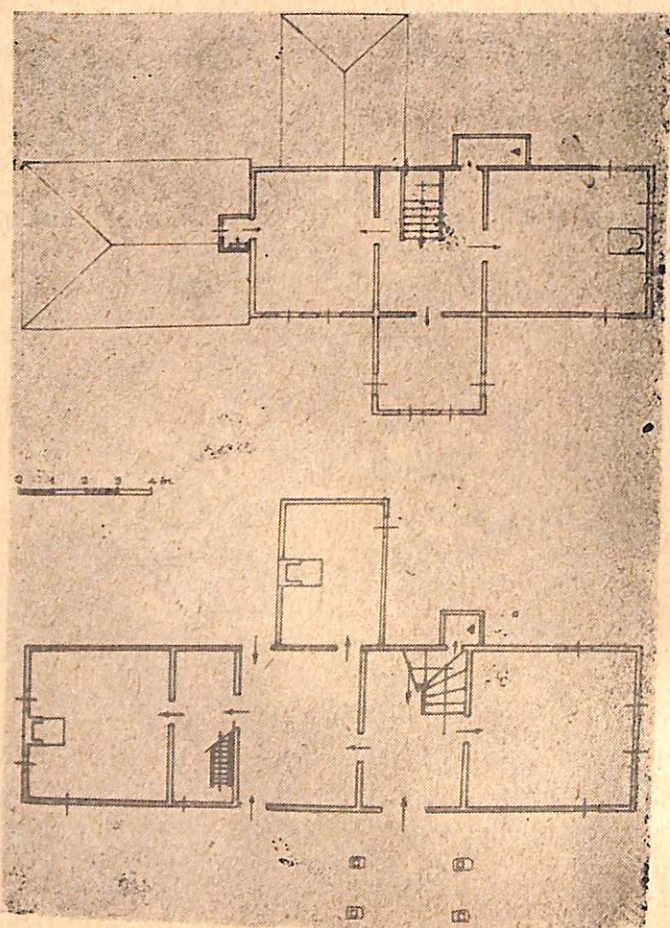
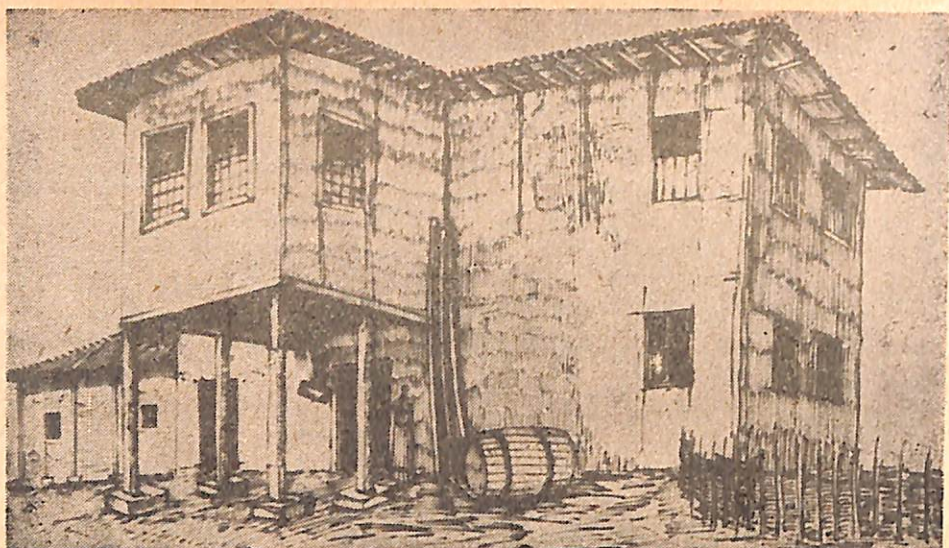

Fig. 16

Fig. 17

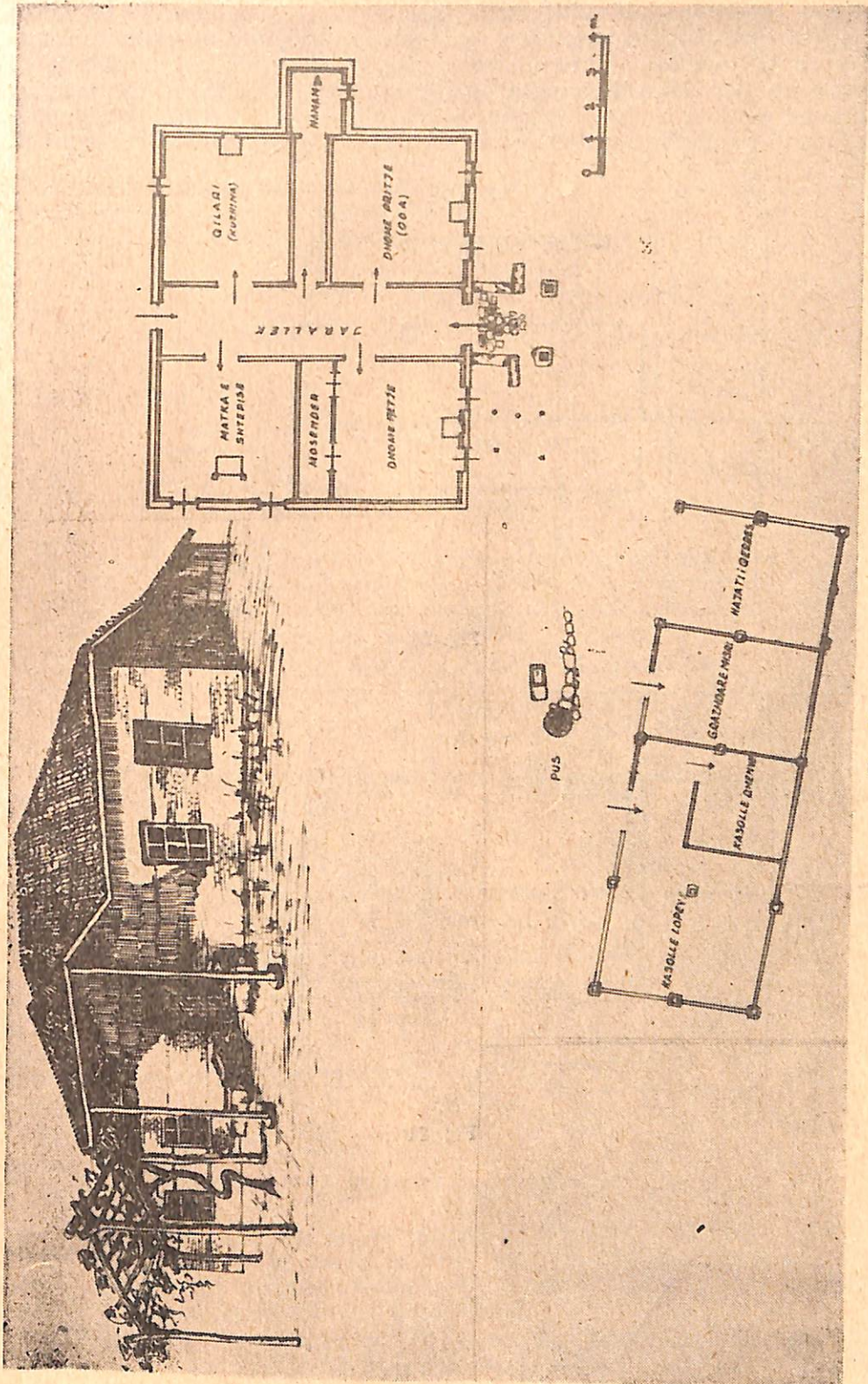

Fig. 19

Krutje e Sipërme gjatë vitit 1953. Një skicë të planimetrisë së kësaj shtëpie të rindërtuar e paraqesim në figurën 23. Duke u bazuar në materialet e përmendura, vërejmë edhe një rrugë tjetër të zhvillimit të banesës në drejtimin horizontal, po në mënyrë rrethore, me qendër gjithmonë matkën e shtëpisë, apo vatrën e zjarrit. Të tilla shtëpi ndërtonin në të kaluarën familjet e mëdha që kishin ekonomi të përbashkët.

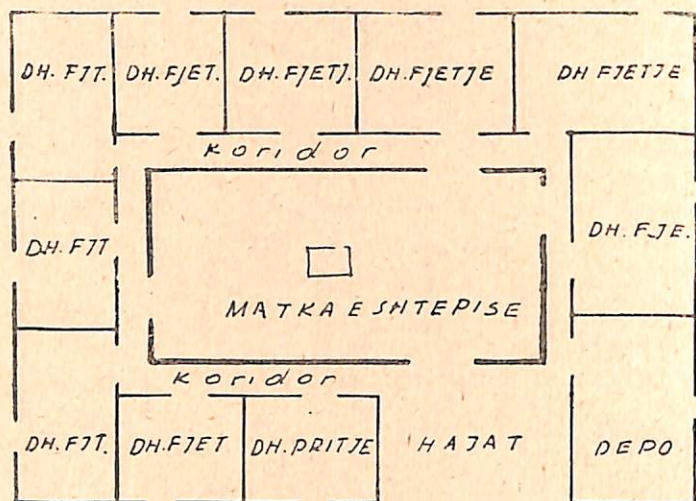

Fig. 20

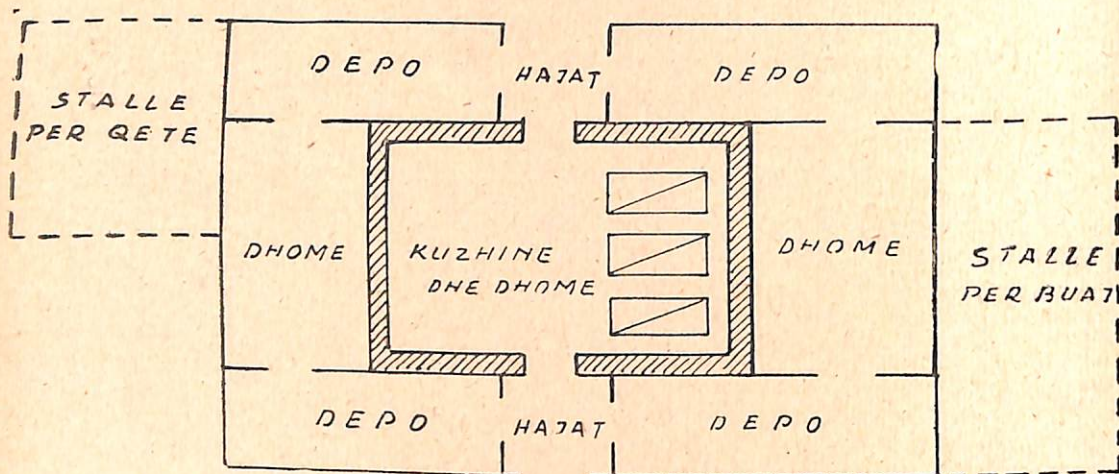

Fig. 21

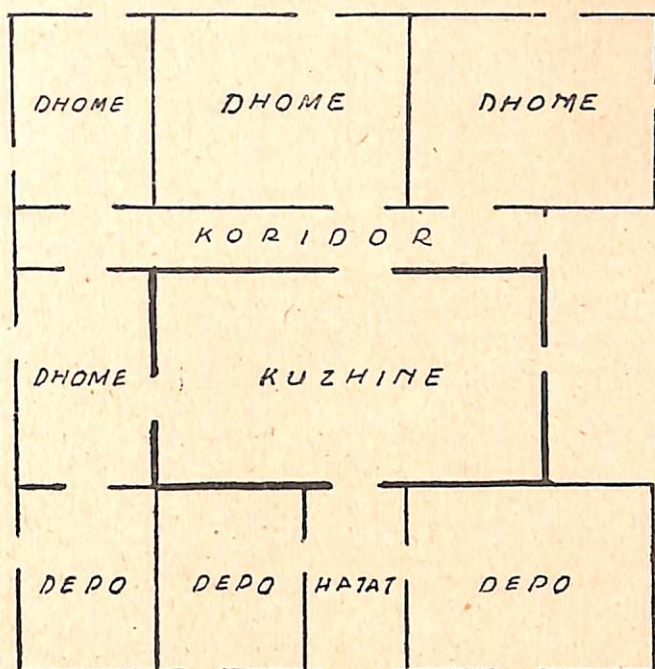

Fig. 22

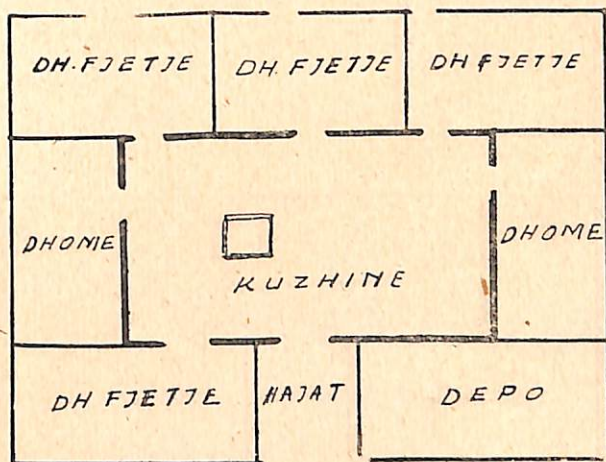

Fig. 23

2) Shtëpitë e kosovarëve

Shtëpitë e banimit të emigrantëve kosovarë dallohen nga ato të vendësve. Së pari ato dallohen pasi janë të ndërtuara gati në periferi të fshatit dhe në mes të tokës që u ishte dhënë për ta punuar në kohën e vendosjes së tyre në këtë fshat.

Por shtëpitë e banimit të kosovarëve dallohen më tepër mbasi ruajnë, si në pamjen e tyre të jashtme ashtu edhe në zgjidhjen e vendos-

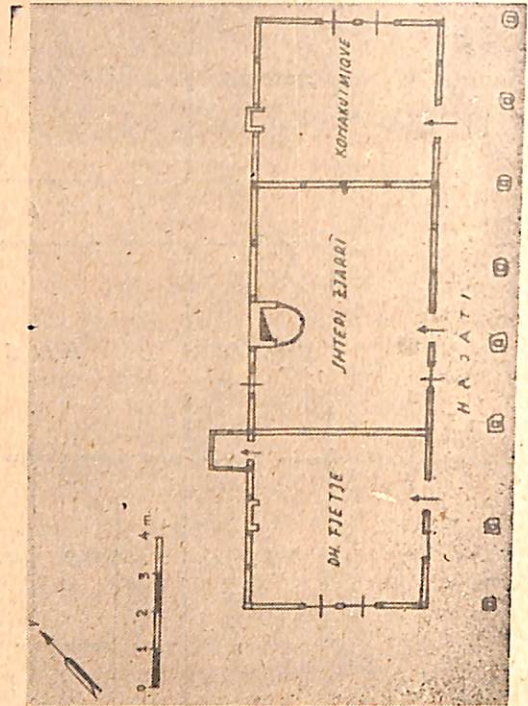
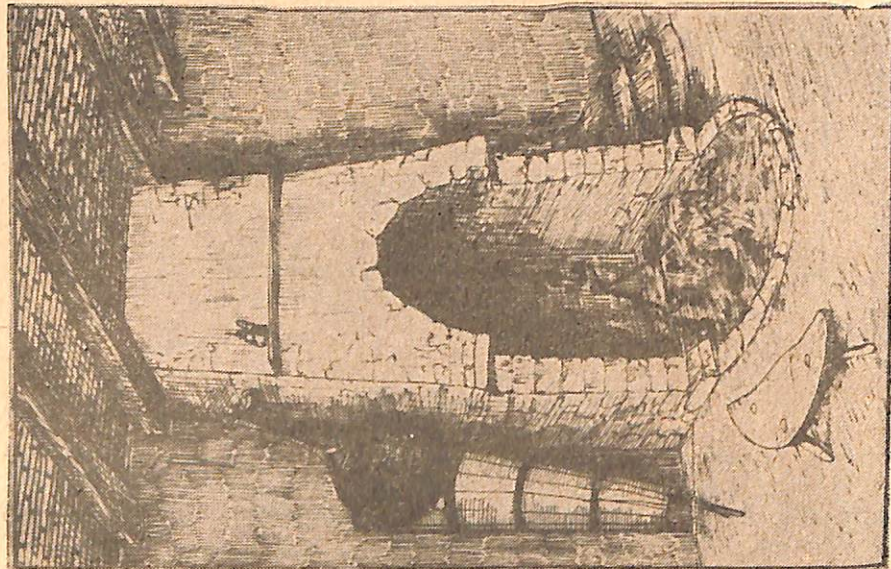
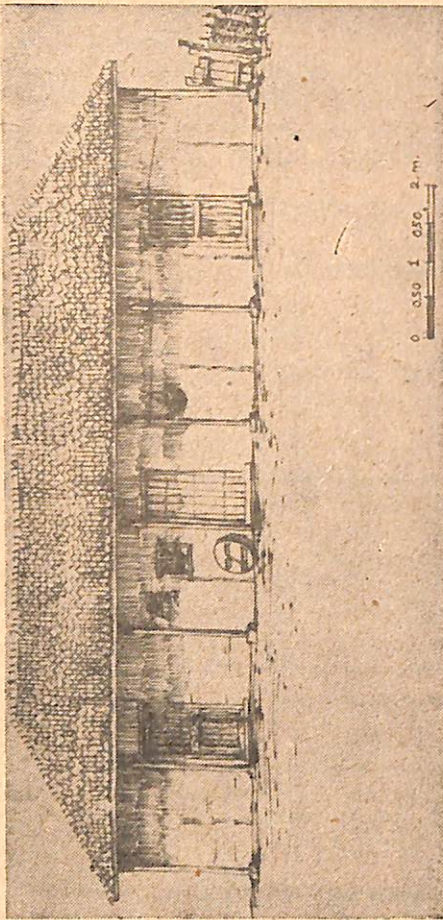

FIG. 24

jes e të ndarave të banimit në planimetri, të gjitha karakteristikat e vendit të tyre. Në pamjen e jashtëme shtëpitë kosovare të këtij fshati dallohen nga hajati i ngushtë e i gjatë që kanë të ndërtuar në të gjithë gjatësinë e fasadës, ose deri në gjysmën e saj. Kurse në planimetri të ndarat janë të vendosura në radhë njera pas tjetrës, duke i dhënë banesës, në vija të përgjithëshme, formën e një drejtkëndëshi shumë të zgjatur. Nga shtëpitë e kosovarëve që kemi gjetur të ndërtuara në këtë fshat, mund të themi se në të shumtën e rasteve dhoma e zjarrit është në mes të ndërtesës, në të djathtë dhoma e fjetjes dhe në të majtë ajo e miqve; hajati në këto raste është ndërtuar në të gjithë gjatësinë e shtëpisë. Shtojmë këtu se shumë familje kosovare sot janë anëtare të kooperativës bujqësore dhe, si rrjedhim, shtëpitë e reja i kanë ndërtuar në parcelat që u ka dhënë kooperativa përbrenda fshatit.

Por nuk përjashtohen edhe raste shtëpish të vendosura ndryshe, sikundër vërehet edhe në figurat 25 e 26. Në këto banesa dhoma e fjetjes është vendosur në mes, në të djathtë të saj ajo e zjarrit dhe në të majtë oda e miqve. Në këto shtëpi hajati është i ndarë në dy pjesë me anën e një kthine të vogël, që quhet çarranik, dhe që shërben për vendosjen e bulmetit. Sipas të thënave të vetë pronarit të shtëpisë, kjo ndarje e hajatit është bërë që të mos shiheshin nga mysafirët gratë e shtëpisë që punonin në dhomën e zjarrit. Për të njejtën arsye është vendosur edhe grazhdarja e misrit në drejtim të tërthortë me atë të shtëpisë, duke e ndarë në këtë mënyrë edhe oborrin në dy pjesë. Pjesa e hajatit që gjendet përpara odës së miqve quhet hajati i burrave dhe ajo pjesë që është përpara dhomës së fjetjes dhe shtëpisë së zjarrit quhet hajati i grave.

Dhoma e zjarrit në banesën kosovare i përgjigjet matkës së shtëpisë myzeqare dhe ka të njejtin përdorim. Përshtypje të madhe të bën oxhaku. Sikundër vërehet edhe në figurat 24 e 25, ai është madhështor, aq sa përmasat e tij janë në disproporcion si me lartësinë e banesës ashtu edhe me sipërfaqen e dhomës së zjarrit. Ndërtimi i një oxhaku të tillë tregon qartë se ndërtuesit e tij vinë nga vende të ftohta dhe, megjithëse tanimë kanë zbritur në Myzeqe, që ka klimë bregdetare, prap se prapë e «drojnë dimrin».

Shtojmë këtu se përpara ardhjes së kosovarëve, fshatarët vendës të Myzeqesë nuk e njihnin oxhakun dhe se kosovarët, si mjeshtrë të zotët që ishin, mundën që mënyrën e ndërtimit të oxhakut ta aplikonin edhe në muret e holla të kasolles myzeqare.

Mjeshtrit kosovarë, të detyruar nga kushtet ekonomike, sidhe nga mungesa e gurëve, në fillim shtëpitë e tyre i ndërtuan të thjeshta, por duke përdorur një teknikë më të përparuar nga ajo që përdorin vendësit. Kjo teknikë ndërtimi konsiston në vendosjen e shtyllave vertikale të skeletit të shtëpisë përmbi tabakët (trarë të vendosur horizontalisht me tokën). Tabanët mbështeteshin mbi një numër gurësh të ngulur në tokë rreth e qark shtëpisë. Lidhja e tyre, si në gjatësi ashtu edhe nëpër qoshet ku ata kryqëzohen, bëhet me anë kllapash, kurse shtyllat vertikale pregatiten me majë në formë prizmatike dhe futen në vrimat e hapura mbi tabanët. Kjo mënyrë lidhjeje përsëritet edhe në anën e sipërme me përqarkëzat. Për thurjen e skeletit të shtëpisë në ndërtimet e para ata kanë përdorur gardhin, të thurur me purteka lajthie ose frashëri, në vend të kallamëve. Arësyeja kryesore për

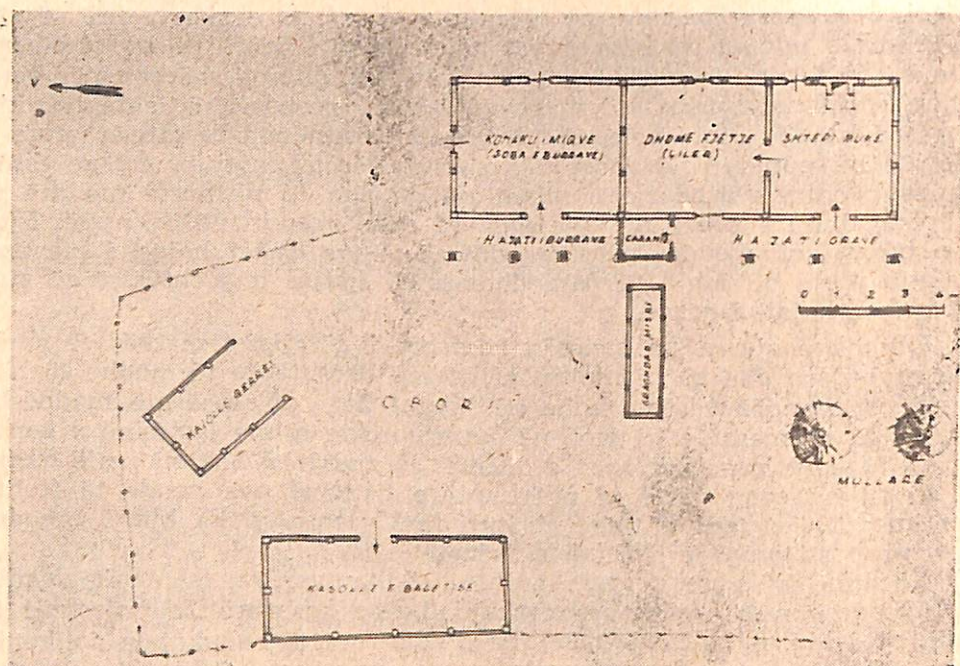
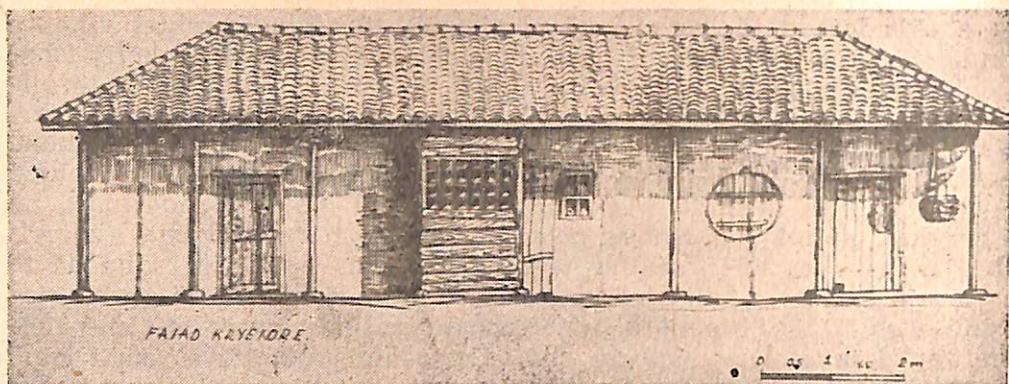

Fig. 25

këtë mendojmë të ketë qenë se ata duhet ta kenë përdorur gjërësisht këtë teknikë në vendin e tyre.

Përsa thamë më sipër, si për teknikën e ndërtimit ashtu edhe për formën e planimetrisë së shtëpisë kosovare, këto i përkasin periudhës së parë, pasi në periudhën e dytë, dmth. pas kolektivizimit, edhe kosovarët, me përmirësimin e gjendjes ekonomike, i ndërtojnë shtëpitë e reja me materiale dhe teknikën e re, si gjithë kooperativistët e tjerë.

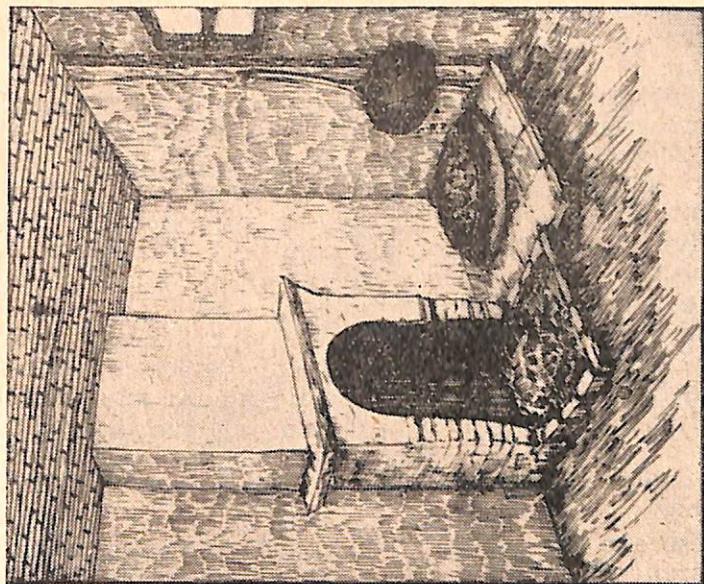
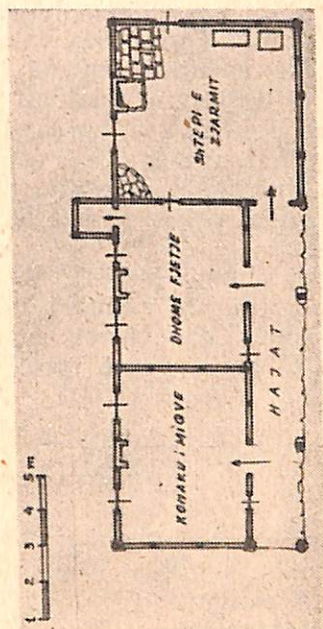
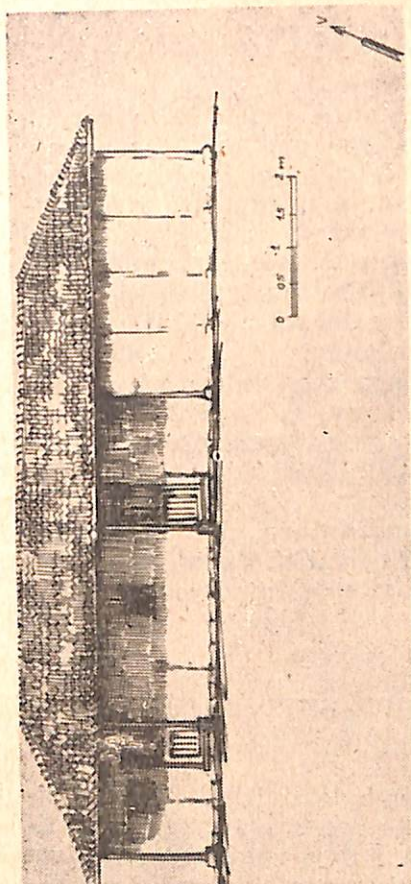

Fig. 26

3) Shtëpitë e vllëve

Sikundër thamë në fillim, vllëhet kanë ardhur në këtë fshat që prej shumë vjetëve përpara, dhe sot nuk ruajnë pothuaj as edhe një gjurmë përse i përket ndërtimit të shtëpive të banimit. Por nga të dhënat e fshatarëve të moçëm dihet se më përpara vllëhet ato i ndërtonin me gurë, me një kat (përdhese), ose edhe me dy kate. Përpara 5-6 vjetësh ishte një shtëpi e madhe dykatëshe e ndërtuar para 100 vjetëve nga një vllah pasanik. Sipas të thënave të disa fshatarëve, kjo shtëpi ka qenë e njëlllojtë me një shtëpi që është edhe sot në fshatin Kryegjatë, 4 km. larg në drejtimin Jugë lindje të Pojanit (fig. 27). Sikundër shihet, kjo ndërtesë nuk ka asnjë lidhje, si nga arkitektura ashtu edhe nga teknika e ndërtimit, me shtëpitë vendëse; pra, ajo i përket një periudhe dhe një krahine tjetër. Për këtë ne nuk po e analizojmë këtë tip shtëpie, por e paraqitëm vetëm sa për të patur një ide mbi shtëpitë prej guri të vllëve.

Vllëhtë, që prej shumë kohësh, janë ambientuar me klimën dhe zakonet e vendit, aq sa është vështirë që një i huaj t'i dallojë menjëherë nga fshatarët vendës. Kjo vërtetohet në vitet e fundit edhe përse i përket ndërtimit të banesave të tyre.

III.- NDËRTIMI I BANESAVE PAS KOLEKTIVIZIMIT TË FSHATIT

Një nga problemet që doli menjëherë pas kolektivizimit të bujqësisë në fshat, është edhe zgjidhja në mënyrë të drejtë e formave apo tipeve të shtëpive të banimit, sidhe ndërtimi i tyre nëpër kooperativat bujqësore dhe fermat shtetërore. Por megjithë përpjekjet që janë bërë deri tani nga organet kompetente, në këtë drejtim nuk na duket të jenë arritur sa duhet qëllimet kryesore. Për këtë arsye vërejmë që fshatarët, në të shumtën e rasteve, i kanë ndërtuar shtëpitë e banimit duke u bazuar kryesisht në tipet karakteristike të arkitekturës vendëse, duke patur gjithmonë parasysh pozicionin gjeografik të fshatit, kushtet klimaterike, sidhe sigurimin e lëndës së parë për ndërtimin, në mënyrë që banesa t'i shërbejë plotësisht jetës së re. Një zgjidhje të drejtë të këtij problemi kaq të rëndësishëm na duket se e kanë arritur vetë fshatarët e Pojanit.

Gjatë dhjetë vjetëve të fundit, që si pas ndarjes sonë i përkasin periudhës pas kolektivizimit të bujqësisë, ashtu si çdo gjë ndryshoi në punën dhe në jetesën e fshatarëve, edhe banesa e tyre filloi të zhvillohet e të zbukurohet me një ritëm shumë të shpejtë. Po t'i krahasojmë shtëpitë e reja që janë ndërtuar gjatë këtyre dhjetë vjetëve me kasolllet e vjetra, do të shohim shumë qartë se ajo që nuk u arrit gjatë qindra vjetëve, u realizua menjëherë brenda dhjetë vjetëve të fundit. Ndërsa, siç thamë më përpara, kasollja myzeqare na sillte ndër mend banesën prehistorike, shtëpitë e reja të Pojanit mund të krahasohen me ato të qyteteve tona.

Kooperativa bujqësore e Pojanit ka krijuar skuadrën e specialistëve muratorë dhe marangozë, për t'u ardhur në ndihmë anëtarëve të saj për të ndërtuar shtëpi të reja, ndërtesat publike, si shkollën, klubin, dyqanet e ushqimit e të veshmbathjes e të tjera. Deri sot janë

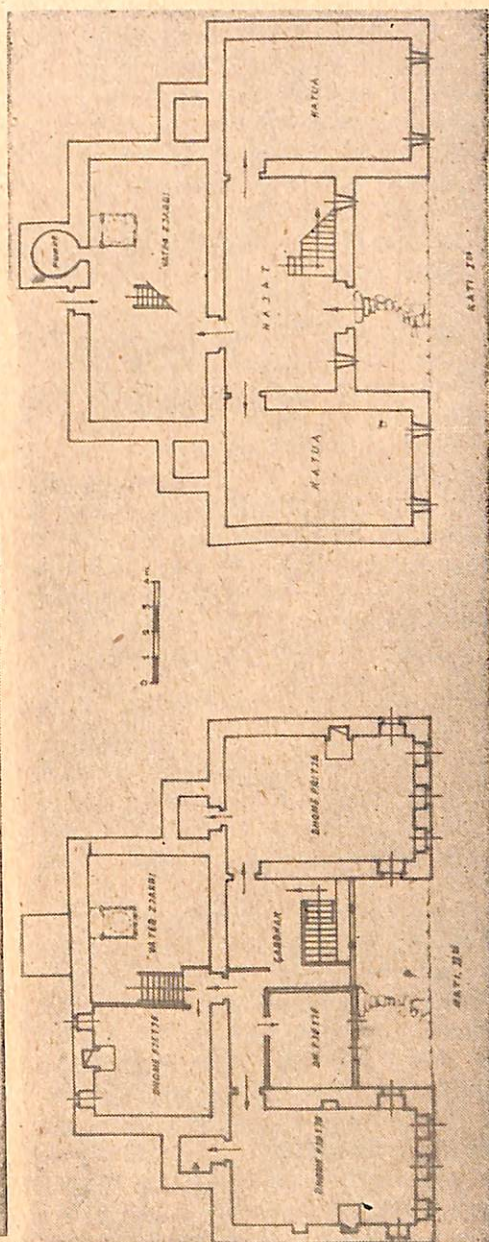
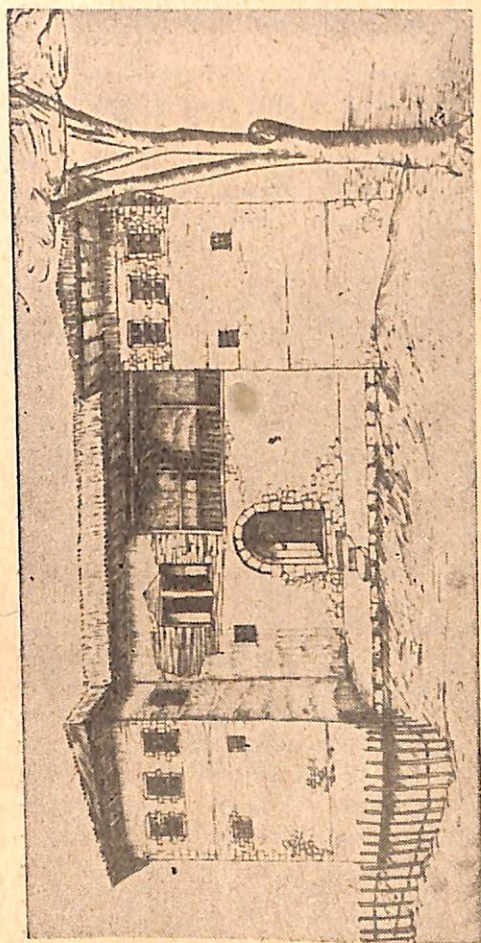

Fig. 27

ndërtuar 35 shtëpi nga mjeshtrit e kooperativës, si dhe një shkollë shtatëvjeçare, një dyqan për artikuj të përzier dhe klubi i fshatit.

Në ndërtimin e shtëpive të reja, në të shumtën e rasteve, janë ruajtur format karakteristike dhe planimetritë e shtëpive të vjetra, por është përmirësuar shumë si materiali ashtu edhe teknika e ndërtimit. Të gjitha shtëpitë vendosen sipas planit rregullues të fshatit, duke i ndërtuar në të dyja anët e rrugëve kryesore të tij. Përpara shtëpisë shihet kopshti me pemë e lule dhe prapa tyre kopshtet personale, ku mbillen zarzavatet e ndryshme, ndërtohen kotecët e pulave, etj.

Për ndërtimin e shtëpive të reja tanimë përdoren gjërësisht materiale shumë më rezistente nga të parat, si tulla të pjekura, llaç, etj, gëlqerja përdoret për ndërtimin e mureve, për suvatim brenda e jashtë. Sherbetimi me gëlqere të ngjyrosur brenda dhe jashtë gjithë shtëpisë është bërë një gjë e zakonshme. Në shumë shtëpi është përdorur si betoni ashtu edhe hekur-betoni; në brezat perimetralë, veçanërisht, janë përdorur arkitrarët mbi dyer e dritare, etj. Lënda e drurit përdoret me shumicë e sharruar për ndërtimin e konstruksioneve të çatave, tavaneve e dyshemeve dhe e zdrukthëtuara për shtrimin e dyshemeve, ndërtimin e dyerve e të dritareve, etj.

Në të shumtën e rasteve, për t'u mbrojtur sa më mirë nga lagështira e dimrit, fshatarët i kanë ndërtuar shtëpitë mbi një zokolaturë të ngritur nga sipërfaqja e tokës 0,80 deri 1 metër lartësi. Dhomat janë të gjitha të ndriçuara nga dy ose edhe më shumë dritare të mëdha, të mbyllura me xhamë dhe të zbukuruara me perde. Në çdo dhomë ka vatrë zjarr me oxhak, mobilje të ndryshme, si shtretër musëndra, dollapë rrobash, komo, etj. Të gjitha këto tregojnë një përmirësim shumë të madh dhe rrënjësor të mënyrës së jetesës, si pasojë e shtimit të të ardhurave ekonomike.

Sikundër thamë më përpara, shtëpitë e reja janë ndërtuar në bazë të tipeve të shtëpive të vjetra. Në këtë drejtim, pra, nuk vërejmë ndonjë zhvillim të theksuar përse i përket formës së planimetrisë. Një zhvillim i përparuar vërehet në përdorimin e materialeve të ndërtimit dhe sidomos të teknikës së ndërtimit, që ja ndërron krejt pamjen banesës fshatare, duke e bërë që të mos dallohet fare nga shtëpitë e qytetit.

Duke iu përshtatur kushteve të jetesës dhe punës që kryejnë sot në kooperativën e tyre, kooperativistët shtëpitë e banimit i ndërtojnë zakonisht me dy të ndara dhe me ndonjë aneks në afërsi, në anën e prapme (fig. 28), ose edhe me tri të ndara për familje që përbëhen nga më shumë se një kurorë. Në shtëpitë me tri dhoma që janë ndërtuar duke patur për bazë planimetrinë e shtëpive të vjetra që përmendëm, vërejmë një zhvillim të mëtejshëm të ambientit përpara hyrjes kryesore. Në këto raste vihet re se, me ngritjen e shtëpisë përmbi një zokolaturë, krijohet një verandë e mbuuar, e cila, në raste të tjera, zhvillohet në drejtim të krahut të majtë të hyrjes deri në qoshen e shtëpisë. Ngjitja në këtë verandë bëhet me anën e një palë shkallëve prej guri, me tre-katër bazamakë, të cilët, zakonisht, vendosen në drejtim të hyrjes kryesore. Shtëpi të tilla janë ndërtuar shumë vitet e fundit në këtë fshat.

Për të treguar gërshetimin e dy tipeve të shtëpive të vjetra që përmendëm, po paraqesim një shtëpi (fig. 12) të ndërtuar në fshatin Topojë. Sikundër vërehet edhe në figurë, planimetria e kësaj shtëpie është krijuar duke bashkuar tipin e vjetër, që karakterizohet nga ha-

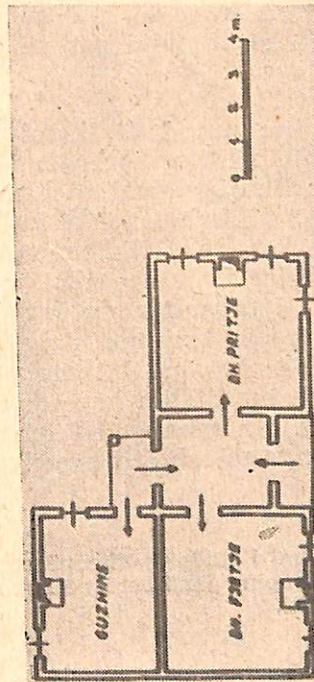
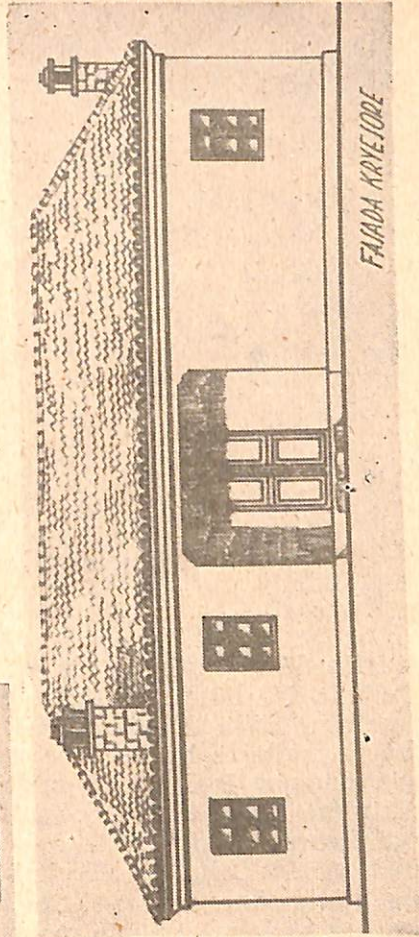
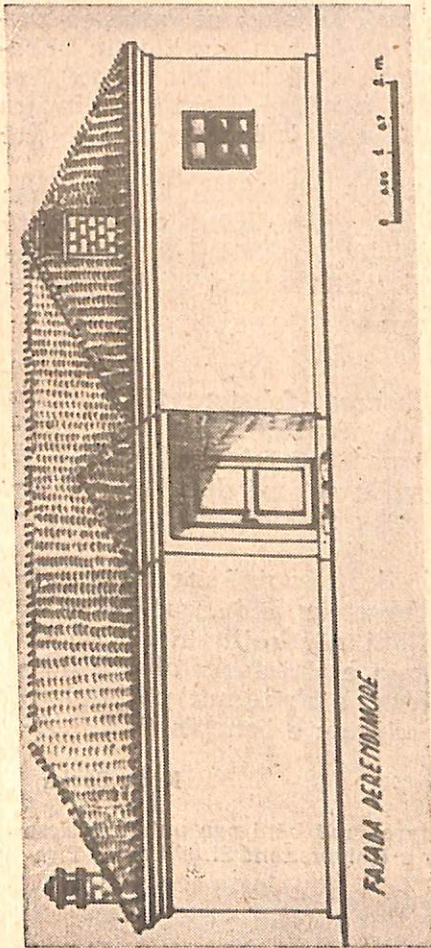

Fig. 28

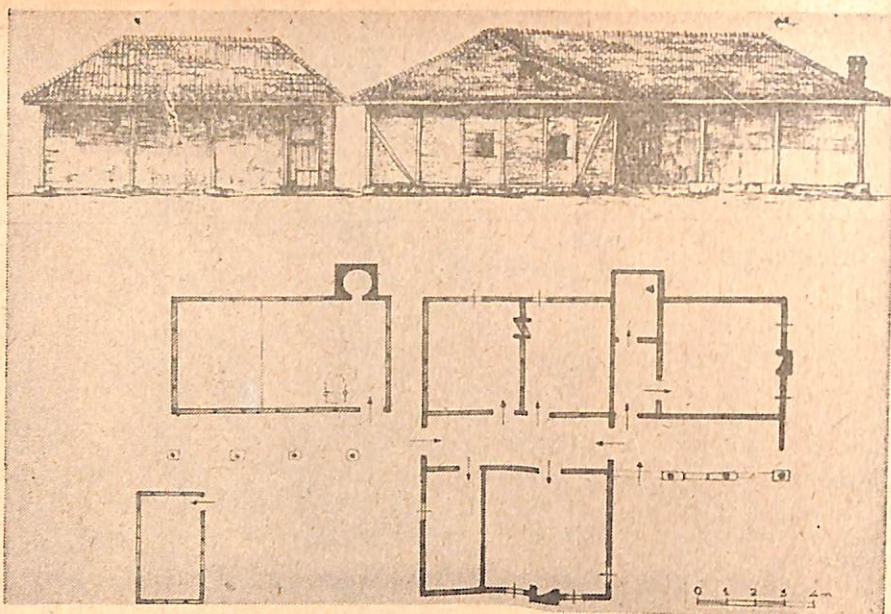

Fig. 29

jati i hapur në fasadë të shtëpisë, me atë që paraqet fazën e tretë të zhvillimit të hajatit. Në këtë rast tipi i parë krijohet në qoftë se marrim në planimetri të dyja të ndarat A-B së bashku me hajatin e hapur, që janë në të majtë të hyrjes, dhe tipi i dytë krijohet në qoftë se marrim të dyja dhomat B-C në të majtë e në të djathtë të hyrjes kryesore. Kombinime të ngjashme me këtë i gjejmë edhe në shtëpitë që paraqiten në figurat 29 dhe 30.

Në një rast tjetër (fig. 31) vërejmë një gërshetim të zhvilluar në një drejtim tjetër dhe me një tip të vetëm. Këtu duket qartë arësyeja e ndërtimit të kësaj shtëpie me tri hyrje. Qëllimi kryesor është që në një të ardhme të ketë mundësi që ajo të ndahet në tre pjesa-rë, duke marrë secili pjesë gati të barabartë.

* * *

Si përfundim mund të themi se në banesat fshatare të krahinës së Myzeqesë gjejmë tipe shtëpish të cilat na paraqesin faza të ndryshme të një zhvillimi gradual të banesës së parë që është ndërtuar në këtë krahinë që në kohët më të lashta, të cilën sot, në ditët tona, fshatarët e quajnë kasolle. Dokumentacionin grafik të këtij zhvillimi e paraqesim në tabelat I, II dhe III.

Në tabelën I paraqiten dy drejtime të cilat tregojnë me radhë etapet e ndryshme për krijimin e dy tipeve kryesore të banesës fshatare të Myzeqesë. Në tabelën II tregohet zhvillimi në drejtimin horizontal dhe atë vertikal, me qëllim kryesor dyfishimin e sipërfaqes dhe të ndarave të banimit. Në tabelën III tregohen fazat e zhvillimit përfundimtar të arritura nga mjeshtërit popullorë në krijimin e banesës së re kooperativiste.

Koço Zheku

Shënim: Rilevimi i shtëpive dhe përpunimi i tyre janë bërë nga autori, ndërsa fotografimi dhe stampimi janë bërë në Laboratorin e Universitetit Shtetëror të Tiranës nga Halit Gjiriti.

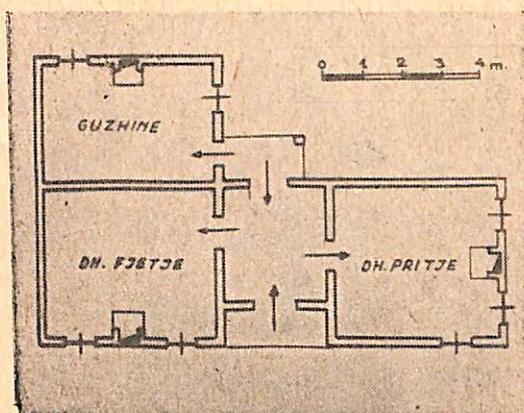
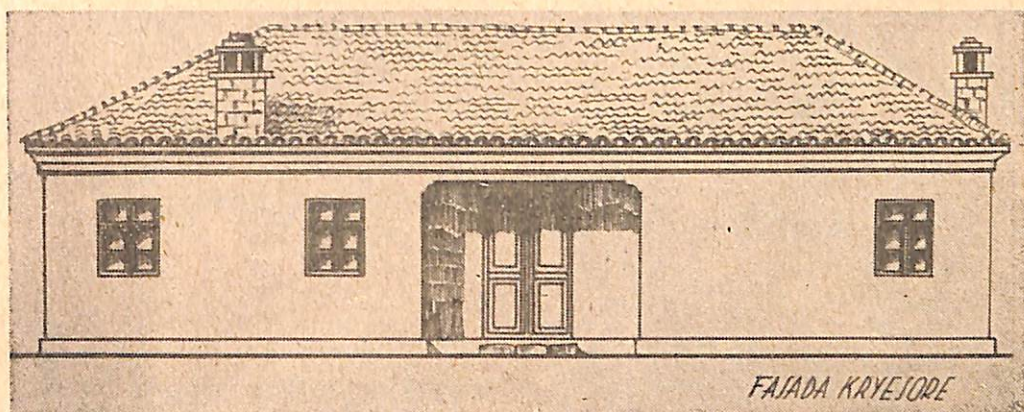
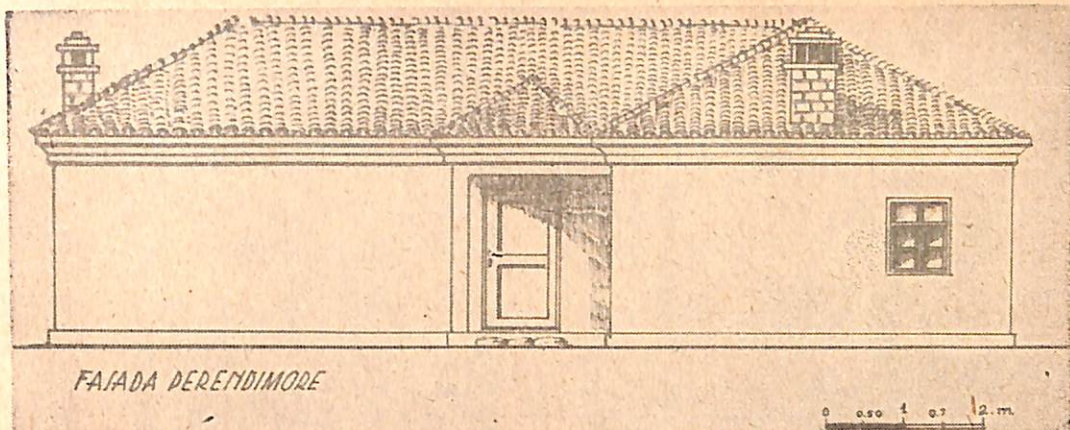

Fig. 30

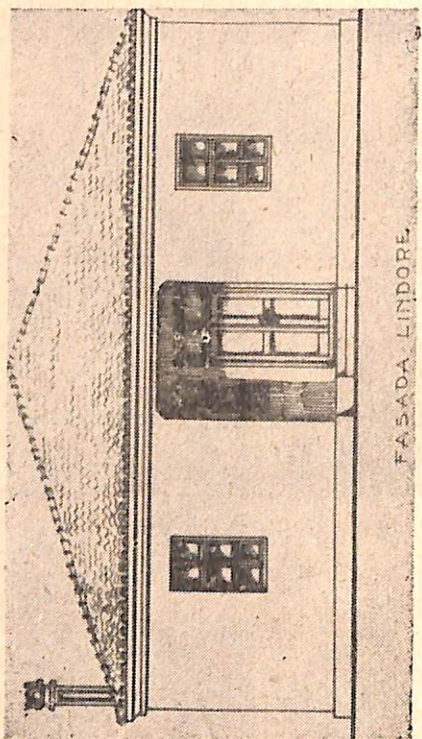
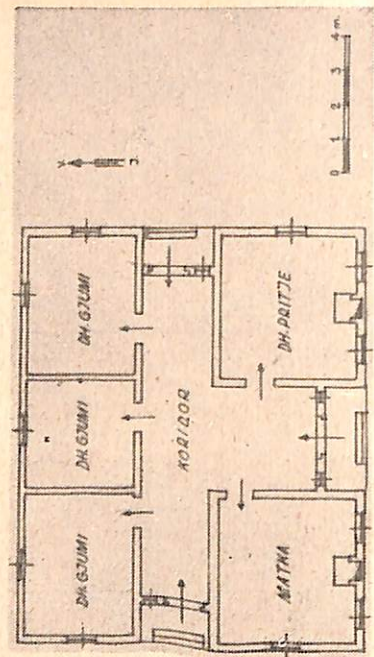
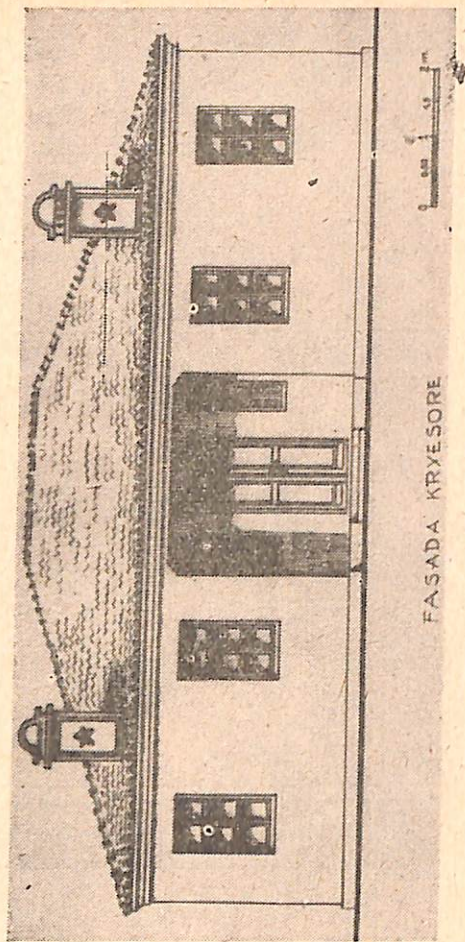
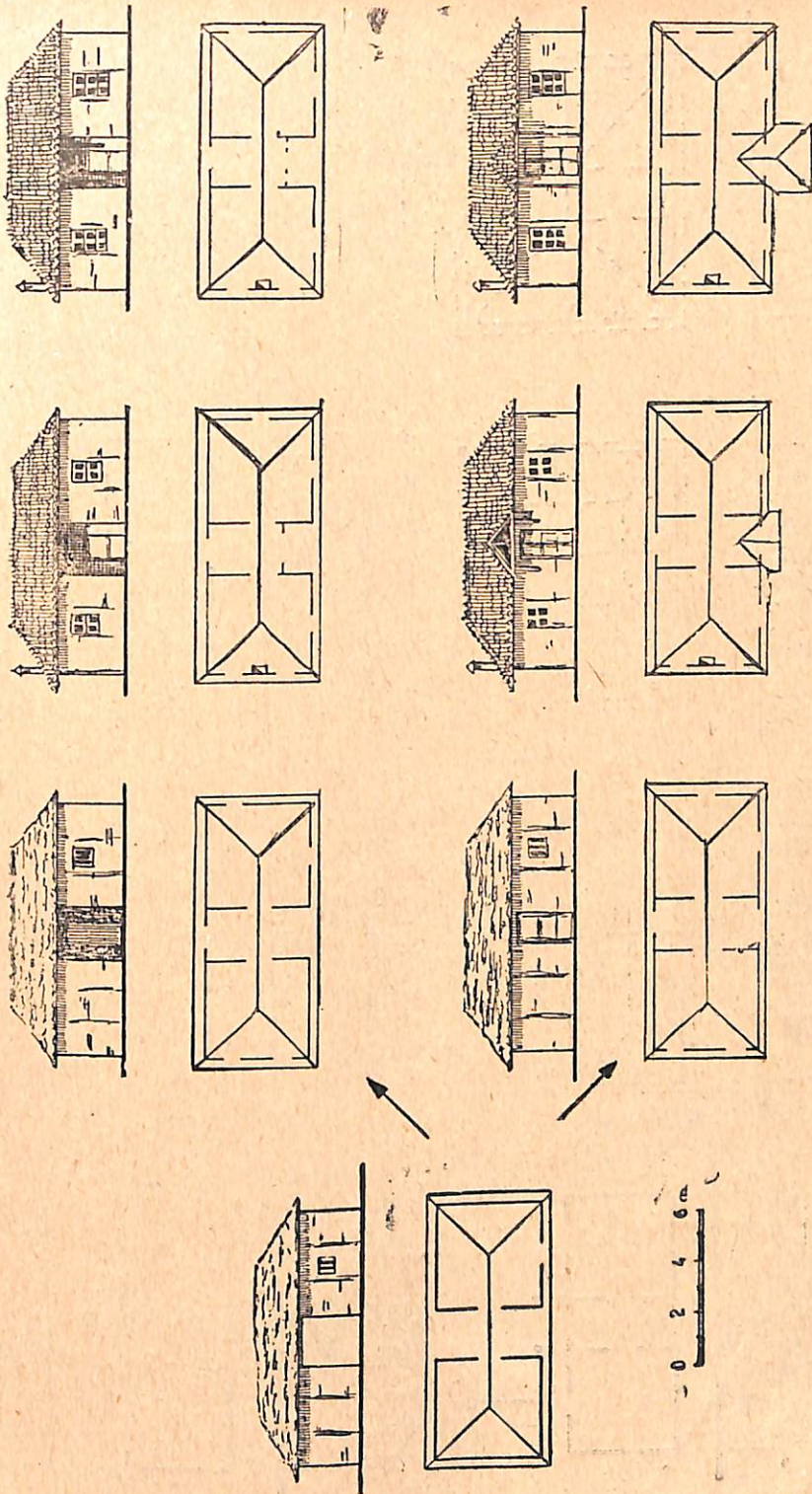
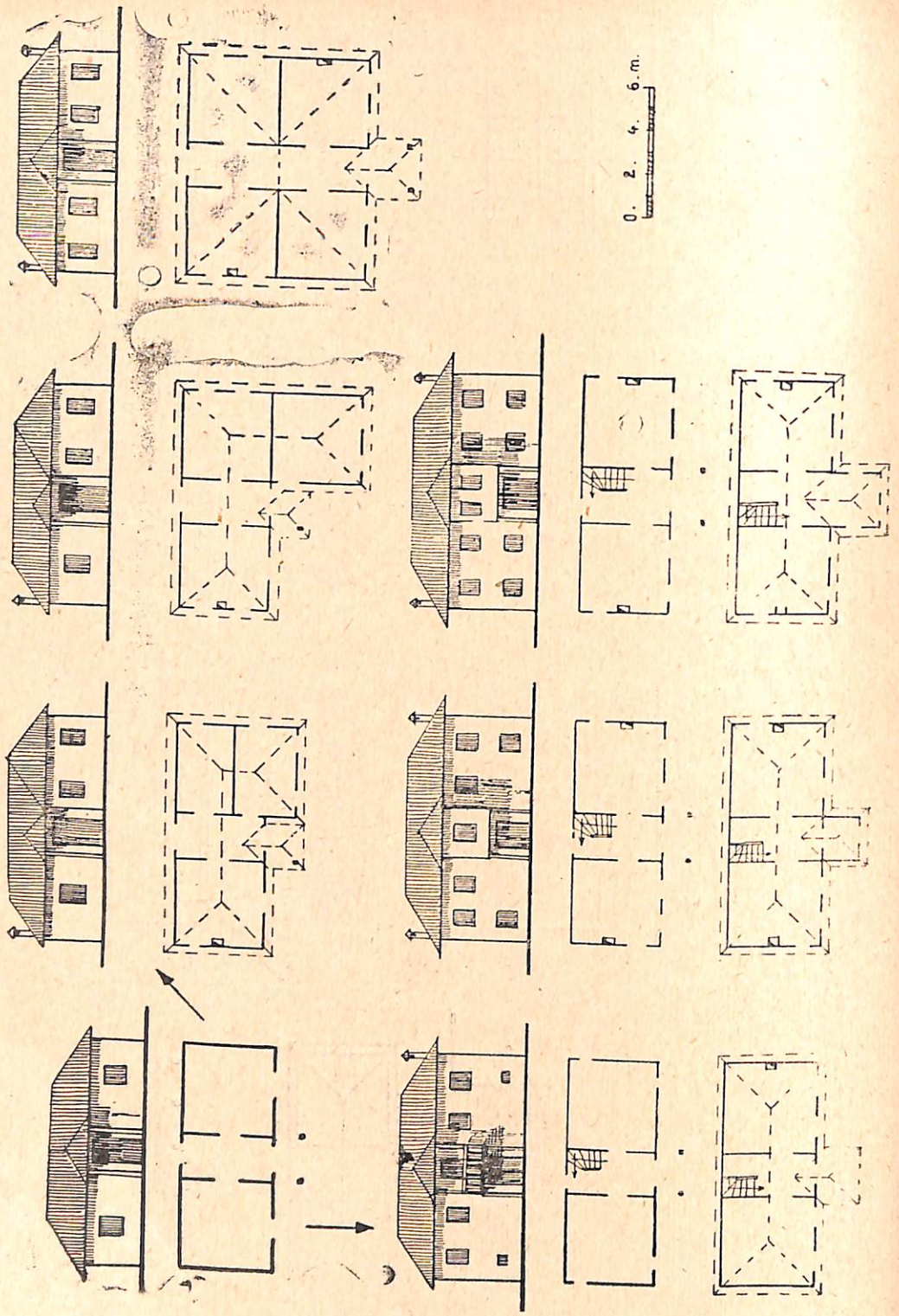
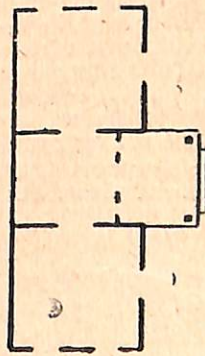
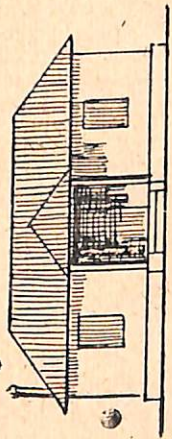
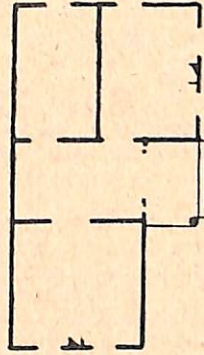
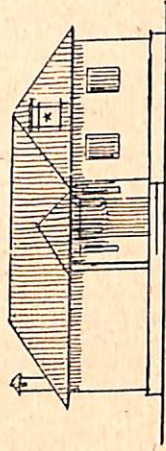
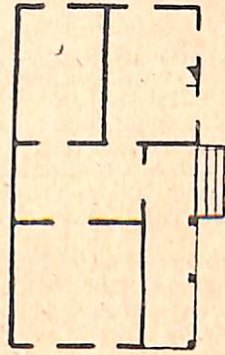
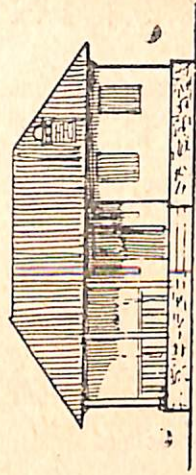

Fig. 31

LES MAISONS D'HABITATION DANS LE VILLAGE DE POJAN — MYZEQE

Dans cet article l'auteur traite du développement de l'habitation rurale dans la province de Myzeqe, étudiant essentiellement les maisons d'habitation du village de Pojan, district de Fieri, ainsi que quelque autre habitation caractéristique des villages environnants.

Les habitations rurales de cette province, selon l'opinion de l'auteur, présentent un intérêt particulier pour l'étude de l'architecture populaire albanaise; elles diffèrent des habitations des autres provinces soit par la planimétrie soit par la technique du matériel de construction. Les principaux facteurs qui ont influé sur la formation de l'habitation sont les conditions économiques-sociales, la position géographique, la végétation, etc.

Dans la première partie de cet article on cite les descriptions de divers auteurs relatives aux habitations populaires de Myzeqe.

Le village de Pojan se trouve 11 km. à l'ouest de la ville de Fieri, au pied de la colline sur laquelle a été bâtie la ville antique d'Apollonia. Les habitants du village sont divisés en trois groupes: 1) Les Lale, originaires du pays; 2) Les Velleh (valaques) venus de la province de Korçe et Kolonia; 3) Les Kossovares ayant émigré en 1925.

Les habitants de Myzeqe se sont occupés essentiellement d'agriculture et d'élevage (bovins).

Les maisons d'habitation étaient construites par les paysans eux-mêmes qui employaient les matériaux se trouvant sur place, bois de charpente, ajoncs, jonc, de la paille et de la terre argileuse. Les habitations ont toujours eu la forme rectangulaire. En se basant sur la technique et les matériaux employés, les habitations étaient divisées en cinq groupes: 1) habitations au squelette de gros pieux enfoncés dans le sol et cloisonnés d'ajoncs de torchis à l'intérieur comme à l'extérieur; 2) habitations au squelette de gros pieux posés sur des pierres, enveloppées d'ajoncs des deux côtés et enduites du torchis à l'intérieur comme à l'extérieur; 3) habitations au squelette de gros pieux introduits dans le sol ou appuyés sur des pierres, emplies de petits morceaux de briques dites *perikota mali*, que les paysans prennent dans les ruines de la ville antique d'Apollonia; 4) habitations construites en pierres; 5) habitations construites en briques cuites.

En analysant les types de maisons existant encore de nos jours ainsi que les sources écrites, l'auteur a divisé le développement de la forme planimétrique en deux périodes: avant et après la collectivisation de l'agriculture. La forme ancienne était la chaumière comprenant une seule pièce, aux dimensions 4 x 6 m., avec un foyer pour faire le feu installé au milieu. La chaumière disposait d'une seule porte d'entrée installée à l'un des murs de la longueur. L'habitation aux deux pièces qui forme le second type a été obtenue par la construction de deux chaumières contigües. Les deux ambiances ont des portes d'entrées séparées à l'extérieur. L'endroit où on allume le feu s'appelle par les paysans *vatra e shtëpisë*; l'autre ambiance, qu'on appelle «*odë*», sert pour recevoir les amis et pour se coucher.

La troisième ambiance s'obtient par la construction de deux chaumières rapprochées l'une de l'autre, laissant un espace au milieu qu'on a appelé «*hajat*». A la phase du commencement, ce type d'habitation avait son «*hajat*» ouvert des deux côtés; sa clôture a été effectuée pendant quelques phases. La phase définitive de ce développement est l'habitation formée de deux pièces et d'un «*hajat*» clos par une entrée principale, protégée par un auvent très saillant, soutenu par deux poteaux et par une entrée secondaire dans l'autre partie du «*hajat*». Ce type qui existe encore de nos jours, est le type principal de l'habitation rurale à Myzeqe ainsi que dans plusieurs villages de la campagne albanaise. Le développement de ce type dans la direction verticale s'obtient en répétant au deuxième étage la même planimétrie.

Les étapes de développement graduel de l'habitation rurale de la province de Myzeqe sont graphiquement présentées par le tableau I, II, III.

ЖИЛЬЕ ДОМА В ДЕРЕВНЕ ПОЯНИ МЮЗЕКЬЕ

В данной статье автор занимается вопросом о развитии крестьянского жилья, области Мюзекье, исследуя главным образом дома деревни Поян около г. Фиери, а также отдельные характерные дома других окружающих деревень.

Крестьянское жильё этой области, по мнению автора, представляет особый интерес в исследованиях об албанской народной архитектуре. Она отличается от жилья других областей как планиметрией, так и техникой и строительным материалом. Главными факторами, повлиявшим на создание жилья Мюзекье являются общественно-экономические условия, географическое положение, растительность и т.д.

В первой части статьи приводятся описания народного жилья Мюзекье различными авторами.

Деревня Поян расположена в 11 км. на западе от города Фиери, у подножья холма, на котором возвышался древний город Аполлония. Население села состоит из трех групп: 1. яляи — местные жители; 2. кучовахи, пришедшие из областей Корчи и Колонии; 3. Косовары — эмигрировавших около 1925 г. Жители сел Мюзекье занимались главным образом сельским хозяйством и выращивали крупный скот.

Жильё дома строились самими крестьянами, которые пользовались при этом местными материалами: древесиной, тростником, соломой и глиной. Дома всегда имели форму прямоугольника. Исходя из примененной техники и материалов можно выделить пять групп: 1. дома с остовом из развилок, включенных в землю, оплетенных тростником и обмазанных глиной снаружи и внутри. 2. Дома с остовом из развилок, установленных на камнях, обнесенные тростником с двух сторон и обмазанных глиной снаружи и внутри. 3. Дома с остовом из развилок, включенных в землю или установленных на камнях, застроенные обломками кирпичей, выведенных из античного города Аполлония. 4. Каменные дома. 5. Дома из обожженного кирпича.

Анализируя типы жилых домов, существующих в настоящее время и привлекая данные из письменных источников, автор делит развитие планиметрической формы на два периода: до и после коллективизации сельского хозяйства. Более старой формы жилья является хата из одного помещения размерами 4х6 м., с очагом для разведения костра в самой середине.

В хате был единственный вход, прорубленный в одну из продольных стен. Жильё из двух помещений, представляющий собой второй тип, получилось в результате пристройки одной хаты к другой. Оба помещения имеют отдельные входы; первое помещение, где находится место для разведения костра, называется крестьянами маткой дома. второе называется одой и служит одновременно гостиной и спальней.

Третье помещение получилось в результате пристройки двух хат близко одна к другой, с промежутком между ними, который получил название „хат“ — сени. В начале сени такого типа домов были открытыми с двух сторон, и только позднее они оказались за-

крытыми. И так, последним этапом этого развития является жильё из двух помещений с закрытыми сенями между ними, с крыльцом главного входа защищенным длинной "стрехой" на двух столбах.

Имеется ещё второй вход с другой стороны сен. Этот тип и в настоящее время является главным типом крестьянского жилья, Мюзекье, а также других равнинных деревень нашей страны. Развитие этого типа в вертикальном направлении получается повторением на втором этапе той же планиметрии.

Этапы постоянного развития крестьянского жилья области Мюзекье графически изображены на таблицах I, II, III.

LOJNAT POPULLORE TË RRETHIT TË SHKODRËS

Loja në çdo kohë ka qenë dhe asht e kandëshme për fëmijët e të rriturit. Nëpërmjet saj përsosen lëvizjet trupore, fitohen cilësira të dobishme, si shkathhtësia, guximi, shpejtësia, mprehtësia, rezistenca, forca, elasticiteti, orientimi, etj.

Në lojë fëmija mëson të luftojë ose të mbrohet; ai bahet ma i disiplinuem, edukohet jo vetëm fizikisht, por edhe moralisht. Loja asht një pasqyrë besnike e jetës së brendëshme të tij, një përcjellse e fuqishme e fëmijës në ambientin kolektiv dhe shoqnor.

Populli shqiptar ka krijuar lojnat e veta. Këto mund të jenë të lehta dhe të vështira. Në to vihet re aftësia krijuese e zbatuese e popullit tonë; nga brendia e tyre kuptohen lloje aspektesh nga jeta e tij.

Në këtë artikull ne do të pasqyrojmë disa nga lojnat e fëmijëve dhe të rijve të rrethit të Shkodrës. Ato na paraqiten të shumëllojshme. Disa herë ndryshojnë prej fshatit në fshat, prej lagjes në lagje, prej krahinës në krahinë. Njikohësisht nuk duhet mohue edhe qenia e këtyre lojname në popujt e tjerë.

Qëllimi ynë kryesor asht me nxjerrë në dritë mjaft prej tyre, të cilat i përkasin jetës së fëmijëve dhe të të rritunve të këtij rrethi.

Grumbullimi dhe sistemimi i lojname, si edhe përpunimi i tyre, do të jetë një punë e dobishme për edukimin e fëmijëve tanë, mbasi lojnat popullore puqen mirë me natyrën dhe psiqikën e mbarë popullit.

Qi lexuesit të kenë një ide mbi ambientin ku janë zhvillue lojnat, po japim një panoramë të shkurtër të qytetit.

Gjeografikisht Shkodra asht një qytet i hapët, i përbamë pjesërisht me shtëpi të vjetra, me dhoma e çardaqe të mëdha, oborre të rrethueme me mure të nalta, pataloke e fusha të gjana, ka lehtësue zhvillimin e lojname. Kodra e Rrencit, Tepës, Qafës, Luguçesmes janë si një gjysëm hark i vogël qi rrethojnë një pjesë të qytetit, bashkë me fushat e gjana buzë lumejve Kir, Dri e Bunë dhe të liqenit.

Çdo lagje e qytetit kishte një patalok. Në këto pataloke fëmijët e të rriturit zhvillojshin lojnat e tyre. Këto vende ishin tërheqëse, gadi-gadi si të ishin krijuar për atë punë.

Sa i bukur ishte pataloku i lagjes Tepe në hijen e fojletave, ku të gjithë fëmijët e lagjes mblidheshin për të luejtë lojna të ndryshme! Ndër pataloke të tjera po përmendim atë të Vegsharit, të Draçinit. Për rashit, Arrës së Madhe, Ballabanës, Kirasit, Dudasit, Rusit të Madh,

Rus-Maxhar, etj. Këto sheshe ishin vendet ma të preferueme të fëmijëve dhe të të rritunve.

Ende sot gjen si mbeturina në çdo lagje të qytetit apo të katundit ndonji patalok, si p.sh. në hijen e çinarve, manave ose foljetave, etj., ku fëmijt dhe të rritët e kohëve të kalueme zhvillojshin lojnat e tyne plot gaz e hare. Në ditët tona pataloqet e dikurshme u zëvendësuen me kandet e shumta sportive, që ngrihen herë mbas herë me kujdesin e ndihmën e partisë e të pushtetit për nevojat e organizatave të pionierit e të rriturës të këtij rrethi.

Në këto pataloqe janë zhvillue lojna të ndryshme, ndeshje të vërteta sportive shtëpi më shtëpi e lagje më lagje. Këto lojna qenë të ndryshme jo vetëm si mbas moshës e seksit, por ato ndryshojshin edhe në mes qytetit e fshatit.

Në Pazarin e Vjetër, në Kryepazar, në Skelë të Peshkut, në Lamë të Drithnave, në Fushë të Bunës, te Ura e Bunës, te ura e vove, në kohën e vet, shëgertat e vegjël dhe të rriturit zhvillojshin lojnat e vendit.

Në lëndinën e bukur të patalokut të Tabakëve, në hijen e tre çinarve, në skaj të qytetit, bri shkambijve të mëdhenj të kështjellës, fëmijt dhe të rriturit e lagjeve për reth mblidheshin për të zhvillue lojnat e tyne.

Janë pikërisht këto vende ku janë zhvillue e zhvillohen lojna për të cilat do të flasim në këtë artikull. Natyrisht, na nuk i kemi grumbullue të gjitha, por këto formojnë një pjesë të tyne dhe mund të plotsohen ose të tregohen variante të ndryshme nga të gjithë ata që i njoftin.

Shtojmë se një pjesë e lojnavë qi ne do të shtjellojmë ma poshtë, janë lojna të luejtuna në fëmëni nga vetë autori. Pjesa tjetër asht mbledhun nga goja e popullit dhe nga vrojtimitet direkte të fëmijëve në lojë e sipër.

Na, për me i bamë të kjarra lojnat popullore të këtij rrethi, mendojmë ti ndajmë në dy grupe kryesore: në kolektive pa skuadra dhe në kolektive me skuadra.

Mbi këto grupe lojnash do të flasim ma imtësisht në paragrafët përkatës.

I. LOJNA KOLEKTIVE PA SKUADRA

Lojnat pa skuadra i quejmë kolektive, për arsye se vepron i gjithë kolektivi.

Në lojë secili provon forcat e tij dhe në lëvizjet qi ban ndjen kënaqësi. Lojnat pa skuadra luheshin nga fëmijt e të rriturit nën udhëheqjen e një lojtari të cilin e zgjidhshin së bashku, për të drejtue lojën. Fëmijt e të rriturit këto lojna i organizoheshin vetë, tue iu nënshtue rregullave që kaktonte kolektivi. Këto rregulla respektoheshin nga të gjithë, mbasi ishin ndërtue në mënyrë të tillë qi nuk preknin interesat e pjesëmarrësve.

Qëllimi i këtyne lojnavë ishte i përbashkët për të gjithë lojtarët. Në këto lojna çdo pjestar përpiquej me forcat e tij të dilte fitues. Ky grup kryesor i lojnavë kishte qëllim qi të edukonte fëmijt e të rriturit për të qënë të vetëdijshëm në kryemjen e detyrave dhe i mësonte ata me qënë kambëngulës në arritjen e objektivave të lojës.

Qi t'i japim lexuesit një pasqyrë të qartë të lojname po i klasifikojmë ato në lojna: lëvizëse, imituese, komike dhe fjalësh.

A) Lojnat lëvizëse. Këto i ndihmojnë fëmijët për të vu në veprim aparatit lëvizës të tyre, në mënyrë që lëvizjet t'i drejtojnë me ndër-gjegje për një qëllim të caktuar. Në këto lojna ata zhvillojnë trupin, muskulaturën, aftësitë e tyre fizike, si shkathtësinë, elasticitetin, dhe aftësitë e tyre shpirtnore, si mprehtësinë, durimin, vullnetin shtësinë, etj.

Në këtë grup bënë pjesë lojnat për meshkuj, ato për femna dhe lojnat për meshkuj e femna bashkë.

Lojnat për meshkuj janë këto: **Shkop e dojkë, Top e gropë, Ruejtja e kësulës, Harushë, Bindërbin, Shtiza, Kësul buke, Peshku në rrjetë, Bleta, Ruejtës, Kush e ndron harapin Arra me kokra, Arra me pilë, Arra me pilë e pura, Arra me gropë, Lepuri e zagari, Rrathësh, Hedhja e gurit mbrapa, Bujku, Turrë me shkrepse, Turrë nën hali, Unaza në pe, Mëshefja e unazës, Kush të ra tek të ra dhe Nandësh (degerxhim);** ato që luhen nga femnat janë: **Me të kapërcyme, Top e pesë, Top e murë, Konop, Vizë, Konopi i gjatë;** kurse në lojnat për meshkuj e femna bashkë përfshihen: **Katër coqesh, Bullicë, Talaçë, Galiç, Gjeje symbyllas kush të ra, Dhëpna topalle, Mëshefa kukë, Ajrum-cicirum, Rras e buq, Shamija në rreth, Top e rreke katër coqesh, Nicash (guralcash), Shtregullash, Ashikësh, etj.**

1. «Shkop e dojkë»

Luhet me dojkë 1) e shkopij të gjatë rreth 80 cm. Në të marrin pjesë 6-8 lojtarë meshkuj me moshë 10 vjeç e malt, në oborre të shtëpive ose pataloqe të lagjeve. Zakonisht e luejnë në dimën.

Para se të fillohet loja fëmijët caktojnë vëndin dhe hapin në tokë një gropë të madhe me një perimetër afro 40 cm. e me thellësi rreth 20 cm. Për rreth saj, në një largësi prej një metri çelin një gropë ma pak nga sa janë lojtarët.

Loja fillohet tue qit short se kush do të hyjë i pari. Shorti qitet në këtë mënyrë: në një vijë të shënueme larg gropës lojtarët rrjeshtohen tue kapë shkopin me gishtin e madh e diftues; tue e mbajtë në naltësinë e supit, e hedhin drejt gropës së madhe. Ai që bie ma larg se gropa hyn në lojë. Lojtari merr dojkën në dorë dhe shkon te caku i vet, kurse të tjerët zanë gropat e veta dhe secili e mbulon atë me një nën kambë e rri gati me shkop me ruejt gropën. Ai që ka dojkën synon ta fusë atë në gropën e madhe. Mbasi e hudhë rrëshqanas ose pak nalt, të tjerët e ruejnë dhe ia presin atë tue ia largue larg e ma larg me shkopij. Në qoftë se dojka e hedhun nuk takohet nga ruejtësit, ajo qëndron në atë vend ku ka ra. Për ta largue dojkën nga vëndi ku asht, ndonjani nga lojtarët detyrohet ta vejë vehten në rrezik, tue mbetun pa shkop. Ai i jep shkopit të vet me krahë rrëshqanas drejt dojkës, i cili e takon ose nuk e takon. Në rast se nuk bahet takimi, ai lojtar qëndron pa shkop deri sa dojka të ketë shkue larg. Atëhere ai me vrap shkon e merr shkopin e tij.

1) Dojka asht një copë dru e rrumbullakët.

Secili lojtar kujdeset mos të zbulojë gropën e vet se ia zen msheftas ai qi hudh dojkën. Nëqoftëse dojka futet në gropën e madhe, atëherë çdo njani, simbas rregullit, ndrron gropën e vet me shokun dhe hedhësi i dojkës ban çmos të zajë një gropë. Kur ky e zen një gropë me kambë, atëherë ai qi mbetet jashtë merr dojkën dhe ban po atë punë qi bani shoku i vet ma parë. Ka raste qi njani mund të rreket në lojë aq shumë sa të mërzhitet dhe të qajë.

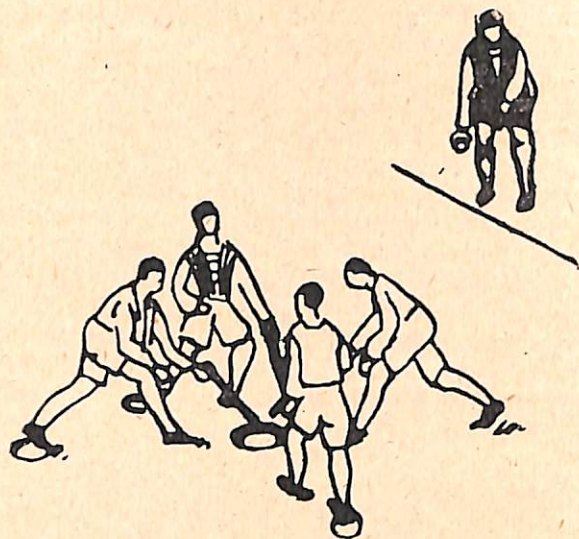

Fig. 1

2. «Top e gropë»

Luhej nga fëmijët meshkuj, të moshës 8-10 vjeç. Zhvillohet në një vend të rrafshët bri një muri, në stinën e pranverës dhe, nganjherë, edhe në stinën e dimnit. Në tokë çelen gropat të vogla në madhësi të topit, larg njana-tjetrës rreth 20 cm. në vijë të drejtë. Mbasi çelen gropat, ato rrethohen me tulla. Mandej bahet një vijë larg gropave afro 6 metra, qi quhet «cak».

Në këtë lojë marrin pjesë 6-8 lojtarë. Ata qesin short në mes tyre se cili do të fillojë i pari, i dyti e kështu me radhë. Mbas shortit zgjidhen edhe gropat. Për këtë lojë përdoret një top leckë, ose llastiku. Lojtari qi do të qesi i pari, e merr atë në dorë dhe shkon para vijës së caktueme, ndërsa të tjerët zanë vend para gropave. Lojtari hudh topin në gropë, atëherë e merr ai qi asht i dyti. E kundërta po qe se topi hyn në gropë të ndonjanit, ai me të shpejtë e merr atë nga gropa për të goditun shokët, të cilët vrapojnë qi të mos goditen. Pranë gropës së lojtarit qi goditet vihet një gur. Në rast se me topin nuk goditet njeri, guri i vihet atij qi gjuejti. Loja vazhdon përsëri tue e hedhë topin ashtu si e hodhi i pari. Ai nga lojtarët qi plotëson dhjetë gurët, largohet nga loja. Këtij i jepet dënimi tue e vue me fytyrë nga muri në largësi 6 metra e sejcili nga lojtarët e gjuen me nga dhjetë topa në shpinë. Lojtari qi asht në mur nuk duhet të lëvizi.

Fig. 2

3. «Ruejtja e Kësulës»

Kjo lojë luhej nga 8-10 fëmijë të moshës 10 vjeç e nalt në një vend të sheshët, zakonisht në dimën.

Ma parë caktohet vendi tue bamë në tokë një rreth me një diametër prej afro 10 metrash. Në katër-pesë pika të rrethit vendosen gurë të vegjël dhe në qendër një rreth tjetër i vogël me një diametër prej afro 1 m. Pastaj hidhet short «shi e diell»²⁾ se cili do të hyjë i pari

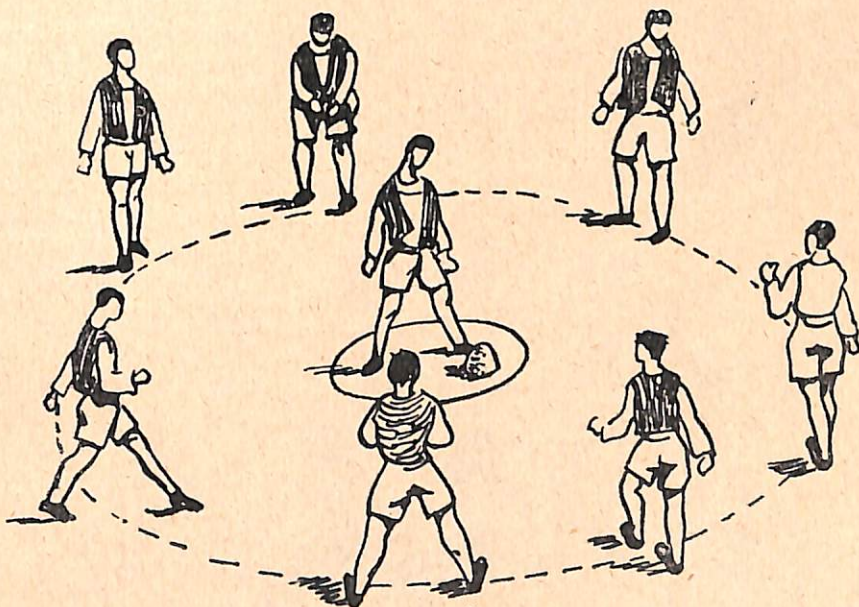

Fig. 3,

2) Shorti «shi e diell» zhvillohet në këtë mënyrë: Merret një copë tjegull, e cila që një anë laget me pështymë e quhet shi, kurse nga ana tjetër lihet e terun e quhet diell. Atëhere e hedhin radhas nalt tue i thanë njani tjetrit: «Çka kërkon, shi a diell?» Në qoftë se bie nga ana që kërkon, p.sh., diell, atëhere fiton; në rast të kundërt, humbet ky e fiton tjetri.

në lojë. Lojtari qi hyn i pari merr kësulën dhe e ven në mes të rrethit të vogël, për me e ruejtun. Të tjerët vendosen përjashta rrethit të madh. Kur fillon loja, ata brenda rrethit të madh përpiqen të marrin kësulën. Kur ruejtsi habitet a lodhet nga veprimet e shumicës dhe ma i shkathti ia merr kësulën, atëhere ai sulmon me goditë atë qi ia mori dhe kështu e detyron të goditunin me ndrrue rolet tue fillue loja përsëri.

Kur qëllon qi lojtarët ia marrin kësulën me kambë atëherë ajo mund të vijë rrotull nëpër kambë të lojtarëve pa dalë jasht rrethit të madh. Në këtë gjendje ruejtësi vrapon mbas atij qi ka kësulën për ta goditë në moment qi, e ka në kambë para se t'ia kalojë tjetrit.

4. «Harushë»

Luhej nga djemtë e moshës 10-14 vjeç në një fushë, ose lëndinë, zakonisht në stinë e pranverës dhe të vjeshtës. Marrin pjesë 10-20 lojtarë. Para se të luhet kjo lojë, fëmijët bajnë një rreth me gurë me diametër afro 4 m., ose me viza. Ky asht vendi ku rrin «harusha». Ndërsa vendi i lojtarëve të tjerë asht në formë katërkandëshi me dimensione 20-30 m.

Mbas kësaj qitet short në mes lojtarëve, ose caktohet njëni nga vetë ata qi të hyjë në lojë me luft pjesën e harushës. Ky rri brenda rrethit, kurse të tjerët shpërndahen në fushë brenda kandrejtit.

Lojtarët e shpërndamë nëpër fushë i aviten «harushë» dhe e ngacmojnë. Në këtë rasë «harusha» del nga strofka e msyn të kapë ndonjanin. Kur ajo prek ndonjanën atëhere ai quhet i zanë nga ajo dhe e merr e e çon në strofkën e vet. Pastaj del prapë të gjuejë e në qoftë se prek përsëri ndonji tjetër, edhe këtë e çon në strofkë. Del përsëri me gjuejtë por këtë herë me të gjithë ata qi ka zanë. Në këtë rast loja bahet ma e gjallë e tërheqëse. Lojtari — harushë tash ka mundësi të kapë ma shumë nga lojtarët e tjerë e t'i çojë në strofkën e vet. Kështu rritet numri i anës së harushës e paksohen ngacmuesit e saj, deri sa mbetet vetëm i fundit, i cili quhet fitues. Kur mbrinin kjo gjëndje, ndrrohen, rolet: «harusha bahet lojtar dhe fituesi «harushë».

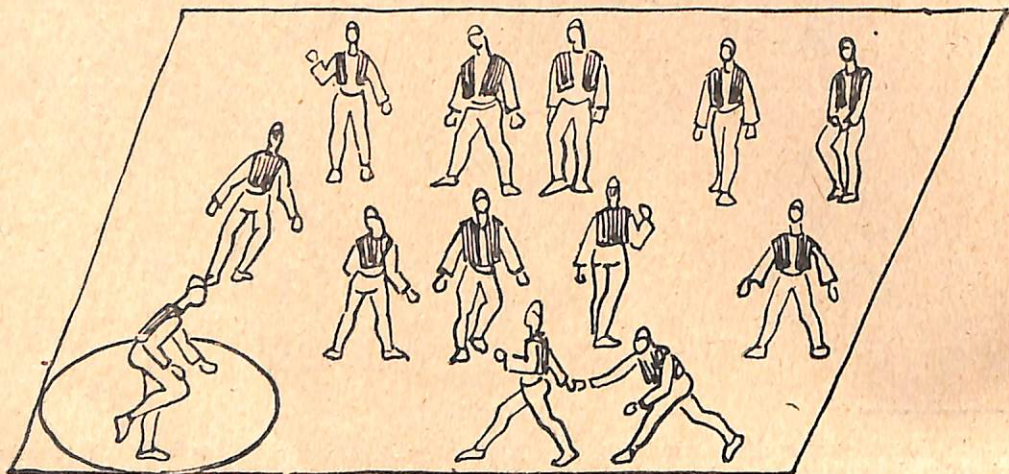

Fig. 4.

5. «Bindërbinë»

Luhej me qeleshe nga djemtë e moshës 12 vjeç e nalt. Kjo lojë zhvillohej në pranverë në vend të sheshtë, patalok ose oborr. Në të marrin pjesë 5-10 lojtarë, të cilët, para se të fillojnë, qesin short për me caktue se cili do të hyjë i pari në lojë. Mbas shortit, të gjithë shkojnë e zanë vendet e tyre: kërcyesat rreshtohen njani mbas tjetrit përballë atij lojtari që ka ul kurrizin dhe ka mbështet dy duert në gjunjët e veta. Ky i fundit kambët i mban të hapuna afër 50 cm., me qëllim që të mos rrëzohet kur të tjerët e kërcëjnë me radhë.

I pari që kërcen ka në dorë qeleshen. Në kërcim e sipër ai vendos dy duert në kurrizin e shokut dhe i len qeleshen. Pastaj vazhdon i dyti, i cili kërcen tue vendosë duert në shpinë, por me kujdes të madh që të mos rrëzojë qeleshen. Kush rrëzon qeleshen; ai hyn në lojë. Kur ndonjani dëshiron me shpëtue shokun e ulun, ose, përkundrazi, ta lodhë ma tepër, atëhere, në kërcim e sipër, përpiqet të lëvizë qeleshen në vende të ndryshme të kurrizit, herë ma mirë e herë ma keq. Këto raste e bajnë lojën ma të gjallë, e ma tërheqëse, sepse lëvizja e qeleshes ka pasoja të mira ose të këqija për kërcyesit dhe për ulësin.

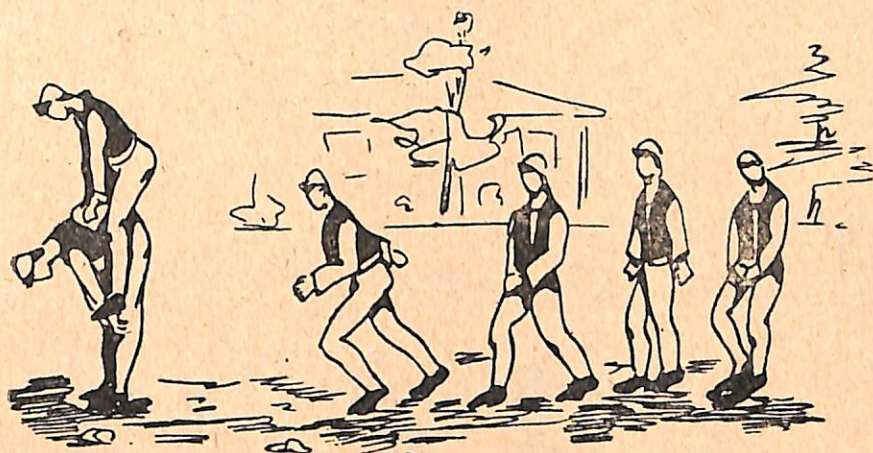

Fig. 5

6. «Shtiza»

E luejshin ma tepër barijt 10 vjeç e nalt, tue mbajtë shkopi të gjatë rreth 1,5 m. Në këtë lojë marrin pjesë 10-15 lojtarë. Vendin e saj e caktojnë tue shënuë një vijë në tokë që quhet cak. Rreth 20 m. larg kësaj vije vihet një qeleshe si shejë.

Mbas kësaj lojtarët qitin short se cili do të hudhë shtizën i pari, i dyti e kështu me radhë. Pastaj secili prej tyre shkon me zanë vend afër vijës së caktueme dhe kështu vihen në gadishmëni, tue mbajtë shkopi në mes me gishtin e madh dhe gishtin diftues. I pari që gjuen, në se i bien qeleshes, fiton pesë pikë; në se i afrohet shumë afër, dy: pak ma larg, një.

Ai që fiton pikë ma shumë del fitues, kurse të tjerët humbasin. Lojtari që gjuen nuk duhet të shkelë vijën e qitjes; në rast të kundër humbet të drejtën e hudhjes.

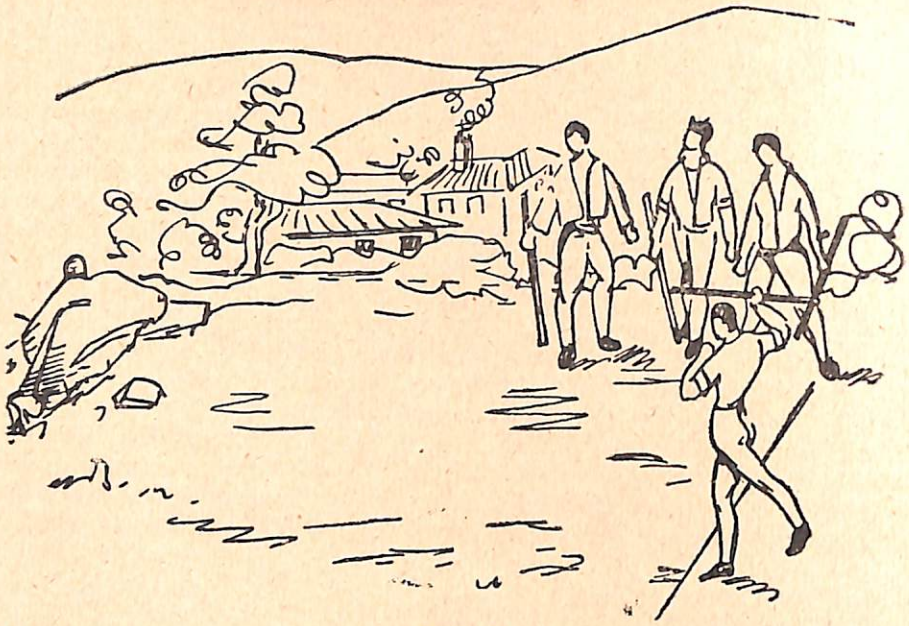

Fig. 6

7. «Kësulë-Bukë»

Edhe kjo luhej nga barijt në moshë 10-12 vjeç e nalt. Marrin pjesë 10-15 vetë. Zakonisht luhej në pranverë apo në vjeshtë. Para se të fillojnë, lojtarët bajnë një rreth me një diametër 20 m.,

Fig. 17

në mes të cilit vendosin një kësulë. Kur fillojnë me luejtë, ata nuk duhet të dalin jashtë tij.

Pastaj qitin short ose caktojnë me dëshirë se kush do ta ruejë kësulën me turrë (shami e përdredhme dhe e bame nyje në cep). Lojtarët, me anën e lëvizjeve të shkathta përpiqen me çdo mënyrë t'i rrëmbejnë kësulën. Por ruejtsi mundohet me goditë me turrë. Kur ndodh që lojtari ia merr kësulën pa u goditë, ia hedhin njëni-tjetrit. Ruejtsi i ndjek me goditë me turrë ndërsa ata e kanë kësulën ndër kambë. Në qoftë se ruejtsi godit në kambë lojtarin që ka kësulën ndryshon rolin me të. Ruejtsi i kësulës nuk duhet ta shkelë me kambë atë; ai duhet të lëvizë rreth saj. Rojtarët nuk duhet të dalin jashtë vendit të caktuem për lojë.

8. «Peshku në rrjetë»

Edhe kjo luhej nga djemtë e moshës 10 vjeç e nalt në stinën e pranverës, dhe po në ato vende ku luheshin të tjerat që i përmëndëm më parë.

Për këtë lojë, në të cilën marrin pjesë 8-10 lojtarë, përdoret një brez afro 3-4 m, i gjatë, i cili në mes lidhet vjeggë (një rreth pak më i madh se madhësia e kambës). Para se të fillojë loja, qitet short, ose caktohen dy vetë me mbajtë brezin në distancë 10 m. nga shokët e tjetërë. Dy lojtarët që mbajnë brezin ulen përballë njëni-tjetrit e rrijnë gati. Lojtarët vrapojnë një nga një, tue futun e tue hequn me shpejtësi njënjën kambë në vjeggë, kurse dy të ulunit e tërheqin atë për me i zanë ndonji kambë. Në qoftë se ndonjani zihet, veçohet, ndërsa të tjerët vazhdojnë lojën. Por nëqoftëse ndokush vrapon pa e futun kambën në vjeggë, atëherë ai ndrron rolin me një nga ata që mban brezin. Ndodh që ndonji lojtari i pengohet aq shumë kamba sa mund të rrëzohet. Në këtë rasë lojtarët arrijnë në kulmin e gëzimit dhe qeshin me të, tue thanë «u zu peshku në rrjetë».

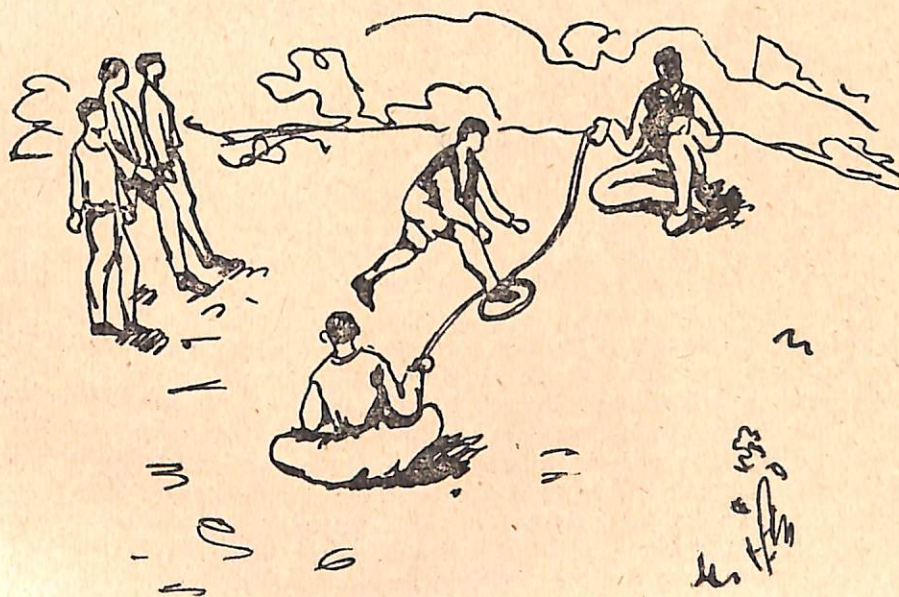

Fig. 8

9. «Bleta»

Zhvillohej nga djemtë e moshës 14 vjeç e nalt, në një vend të vogël, dhe luhej jo vetëm në stinën e pranverës, por edhe në stinat e tjera të vitit.

Marrin pjesë tre veta, të cilët qesin short se cili do të hyjë në lojë. Atij qi i bie shorti me hy në lojë, quhet «bletë». Ky qëndron në mes dy lojtarëve me kambë të hapuna sa gjanësia e shpatullave dhe shuplakat e duerve i vendos afër gojës. Pastaj zhugát si bleta: zh-zh-zh. Ndërkaq, lojtari i anës së djathtë e shtrin shuplakën e majtë mbi kokën e «bletës», kurse të djathtën e nxjerr përpara për ta qëllue ajo. Po këtë punë ban edhe lojtari i anës të kundërt. Pastaj fillon loja. Bleta zhugát herë në njanën anë e herë në tjetrën, tue qëllue shuplakat përkatëse të njanit ose të tjetrit kundërshtar, por në anën tjetër ulet për me u mbrojtë nga ato që përpiqen t'i rrëzojnë kësulen. Në rast se ndonjani ia heq atë, atëhere ky ia zen vendin asaj dhe bleta ndrron gjithashtu rol me të.

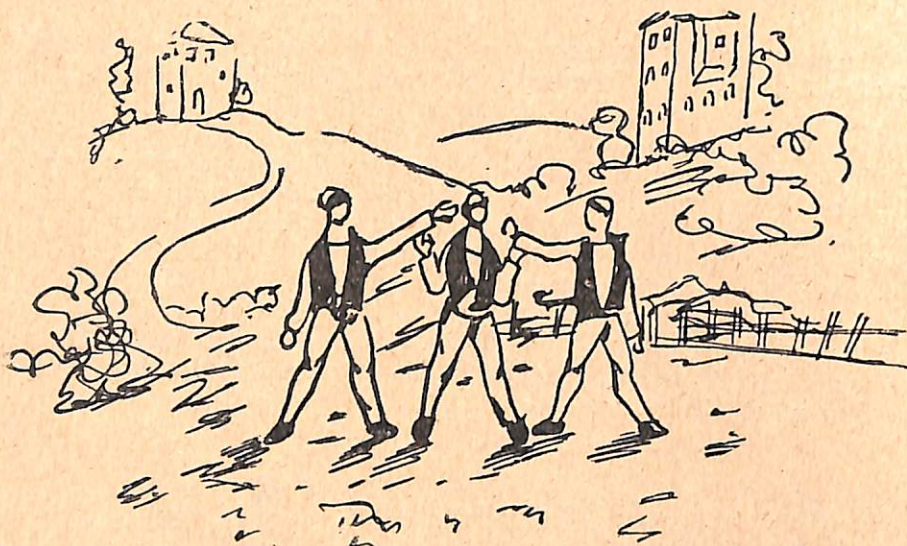

Fig. 9

10. «Ruejtës»

Luhej me breza nga djemtë e moshës 10-14 vjeç dhe vetëm në stinën e pranverës, në fusha, e në pataloqe të lagjeve.

Në të marrin pjesë 10-20 lojtarë. Në vendin ku do të luhet loja bahet një rreth me diametër 10 m. Para se të fillojnë, qesin short se cili do të bahet ruejtës dhe cili do të rrijë në qendër për me mbajtë njanën anë të brezit. Lojtarët lidhin brezat e tyne me njani-tjetrin. Atij qi i bie shorti për në qendër, zen vendin në mes të rrethit dhe këtu kap njanin skaj të brezit, ndërsa ruejtisi në skajin tjetër të tij bahet gati për ta ruejtë. Kur fillon loja, lojtarët lëvizin rreth e rrotull, në mënyrë qi të habisin ruejtsin me lloj-lloj mënyrash. Ka raste qi godasin shokun e tij

me dorë. Ndërkaq, ruejtsi mpron tue sulmue pa lëshue brezin nga dora. Në rast se ai godit ndonji nga lojtarët qi ngacmojnë, atëherë bahet ndrrimi i roleve me shokun e ruejtsit, ose me vetë atë.

Fig. 10

11. «Kush e ndron harapin»

E lujshin fëmijët (meshkuj) të moshës 8-10 vjeç në çdo stinë të vitit dhe po në ato vende si edhe të tjerat qi u përmendën ma nalt.

Para se të fillojë loja, vizatohet një kuadrat i madh me dimensione 20-30 m. Në skajin e kuadratit shënohet me një vijë vendi ku rrin «harapi». Pjesa tjetër e kuadratit mbetet për lojtarët e tjerë. Pastaj qitet «hort se cili do të hyjë në lojë».

Sapo fillon loja, një lojtar thrrret me za të naltë: «Kush e ndron harapin?». Të gjithë me një za përgjigjen: «Askush». Kur «harapi» dëgjon kështu, lëshohet me vrap në turmë për të goditë ndonjanin. Ndërkaq, secili prej tyre vrapon qi të mbrohet.

Në qoftë se «harapi» godet ndonjanin nga lojtarët jashta cakut, atëherë e merr dhe e çon në vendin e vet. Lojtari i zanun del jashta lojet. Loja përsëritet deri sa «harapi» i godit të gjithë.

Lojnat me arra

Me arra luheshin një tok lojnash të ndryshme nga fëmijët e moshës 10-15, por ka raste që luejshin edhe të rritunit. Luhej zakonisht në vjeshtë, në stinën e arrave. Në çdo lagje ose rrugë të qytetit, në oborre të shkollave të vjetra apo në pazar, mbas dugajësh, mblidheshin tufa-tu-

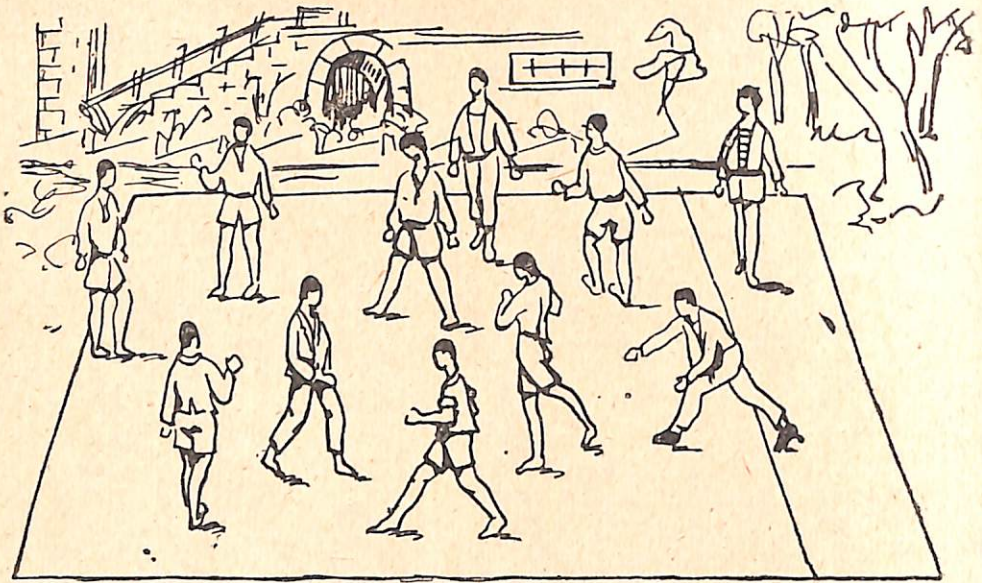

Fig. 11

fa fëmijët, secili me arra në xhepa, apo në një torbë të varur në brez, me lujtë arrash.

Nga arrat zgjidhshin atë më të madhën, më të randën dhe më të fortën që e quejshin «koç». Ky shërbente për të gjuajtë arrat. Për koçin fëmijët tregojshin një kujdes të madh. Kështu, ato e fërkojshin arrën në tulla a tjegulla që lëvozhga e saj të bahesh sa më e lëmuet në mënyrë që të rrotullohesh sa më mirë. I çelnin një brimë në një anë dhe nga ajo i nxirrshin thelbin dhe pastaj e mbushnin me saçma të vogla, që të randohej e mos të rrotullohej tue shkarpërcye. Në fund e mbështillshin me dyllë që t'i rritej vëllimi që në gjuajtje të godiste më shumë arra.

12. «Arra me kokra»

Kjo luhej më tepër prej të vegjëlve dhe atyne që kishin më pak arra.

Si mbas vendimit që mirrin në fillim të lojës, çdo lojtar ven nga një, dy apo tri arra në rrjesht, njanën pranë tjetrës. 5-6 m. larg prej rrjeshtit të arrave vihet një gur apo tullë, që quhet «cak». Prej rrjeshtit të arrave koçat hidhen në drejtim të cakut dhe kush bjen më afër tij, qit i pari, pastaj me radhë caktohet i dyti, i treti, etj. Këtij veprimi i thonë «me ki».

Prej cakut qëllohen arrat rëshqanas (tue u rrutullue koçi), ose pingul (tue gjujtë fluturimthi), dhe ai që qëllon merr të gjitha arrat që goditen. Në ras se nuk godit, nuk merr gja dhe e len koçin në vendin ku ndalet. Pastaj qet i dyti, i treti e me radhë. Në mbarim të turit të parë, në qoftë se arrat nuk goditen të gjitha, veprohet tue fillue me goditë arrat nga vendi ku kanë ramun koçat. I pari fillon ai të cilit i ka shkue koçi më larg. Në kthesë praktikohet edhe një rregull: Lojtari që dishron kur qëllon nga caku i fillimit thotë «pikë e çka të marr» dhe, pavarë-

sisht ku i ndalet koçi, larg apo afër, ngel i fundit në qëllësën e kthimit dhe me të drejtë që të qëllojë nga afër arrat qi ngelen. Në qoftëse ato goditen nga shokët e tij, ai ngel pa gja.

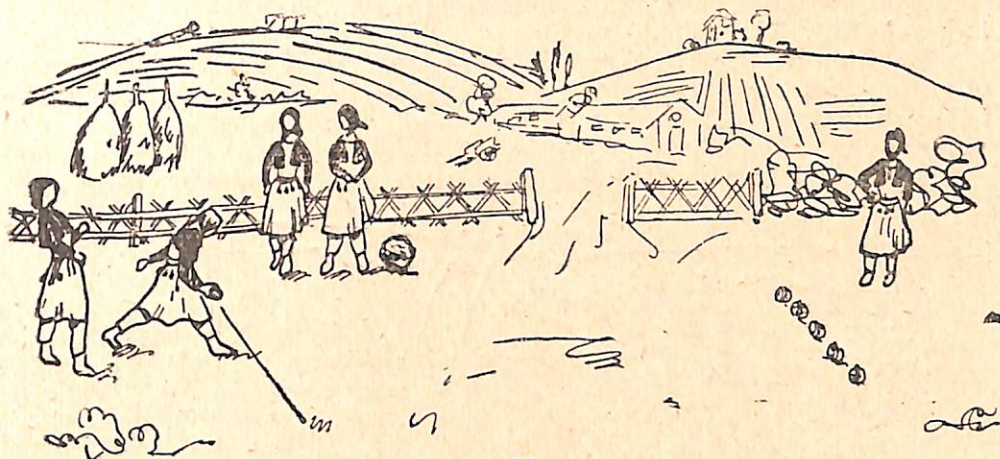

fig. 11 a

13. «Arra me pilë»

Kjo ndryshon nga e para vetëm për numrin e arrave. Luhej prej djelmohave ma të rritun dhe qi kishin ma shumë arra.

Pilë arrash quhet kur vendosen 3 arra në tokë njena pranë tjetrës dhe sipër tyne vehet një arrë e katërt. Në disa raste bëhen edhe bile treshe e pilë dyshe, tue vu dy apo një arrë poshtë e një sipër.

Edhe për lojën me pilë zbatohen rregullat e lojës në rresht, apo me pura, por në vënd të një arre, vehet një pilë arrash.

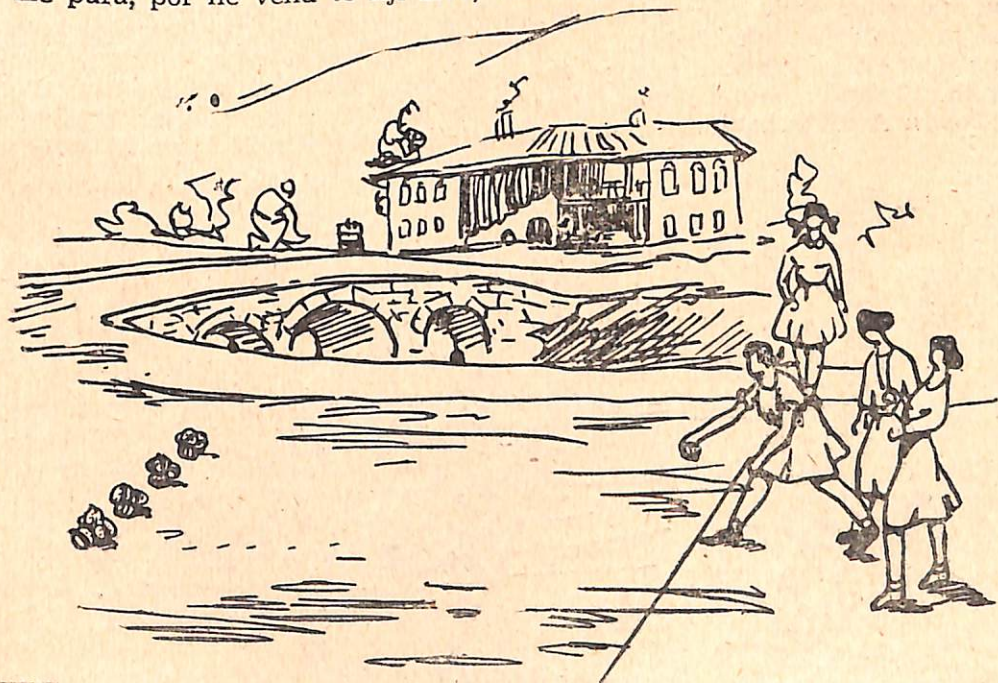

Fig. 12

14. «Arra me purâ»

Edhe kjo luhej prej djelmoshash ma të rritun dhe atyne që kishin arra ma shumë. Ndryshon nga e para vetëm në rregullat.

Si vihen arrat në rrjesht, shkoqet një prej tyne dhe vehet pak ma larg rrjeshtit. Kjo quhet «purâ».

Goditjet në këtë rast janë të ndryshme: kush vret purânin, merr të gjitha arrat. Rastisë në këtë lojë qi ai mos me i lanë shokët me gjuejtë. Kush vret arrën e parë, të dytë, të tretë, etj., merr të gjitha arrat qi vinë në varg mbas saj.

Edhe në këtë lojë zbatohen rregullat e lojës së parë në të kime.

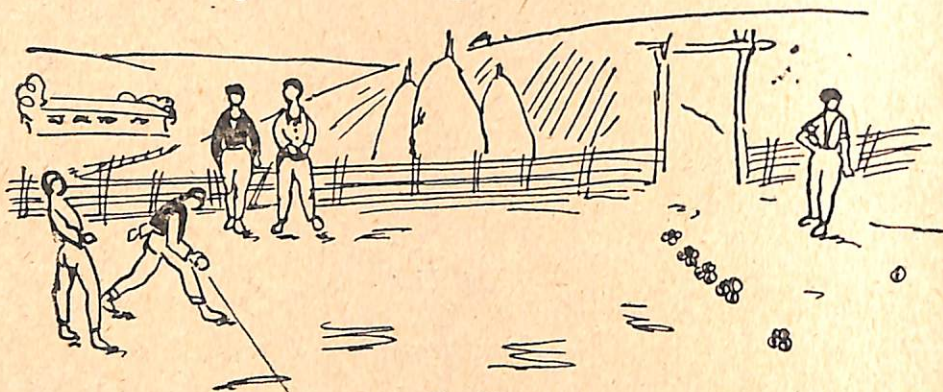

Fig. 13

15. «Arra me gropë».

Kjo luhej nga djemtë e moshës 14 vjeç e nalt në stinën e vjeshtës. Për këtë lojë marrin pjesë 4-6 vetë, para së gjithash çelet bri një muri një gropë e madhe me rreze 40 cm. dhe e thellë 30 cm. Larg saj afro 4-5 m. caktohet vendi për të hedhur arrat. Njani nga ata ruen gropën, kurse të tjerët përpiqen të futin aty arrat. Në qoftë se arrat qi futen në gropë janë çift, ai qi ruen gropën detyrohet me i dhanë aq arra sa janë aty, p.sh. 10,20 30 ose ma tepër. Në qoftë se janë tek, i merr lojtari ruejtës i gropës. Arrat e hedhura numrohen me gjith ato qi nuk futen në gropë.

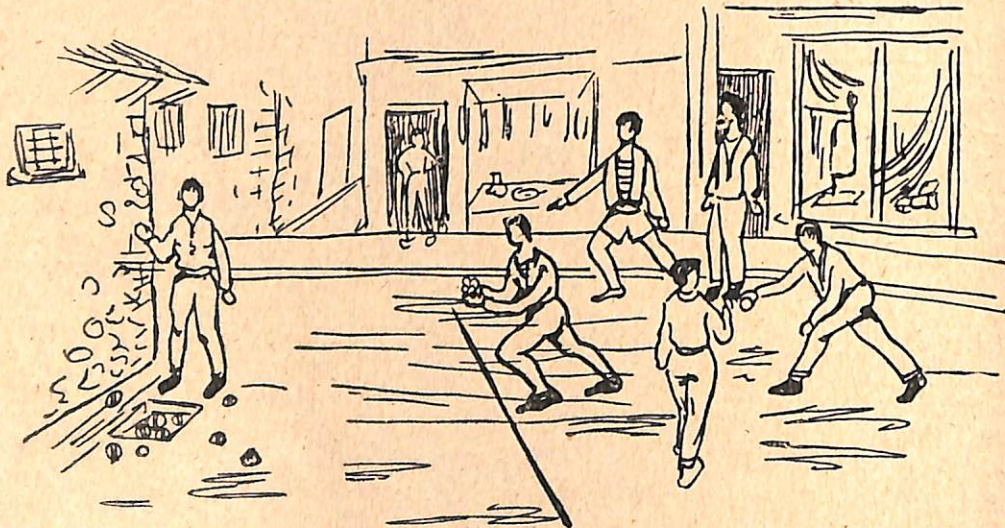

Fig. 14

16. «Zagari e lepuri»

Edhe kjo, si të tjerat, luhej ma tepër në stinën e pranverës e të vjeshtës nga fëmijët meshkuj të moshës 7-10 vjeç, në fushë patalok ose oborr.

Në këtë lojë marrin pjesë 20-30 lojtarë, të cilët ndahen në dy grupe për me formue dy rrethe, tue u lidhë dorëpërdorë njani me tjetrin. Para se të fillojë loja, caktohen dy veta me anë të shortit, ose me dëshirë, qi të luejnë njani rolin e zagarit dhe tjetri atë të lepurit. Kur të jenë përfundue dy rrethe, atëherë në njanin rreth hyn «zagari» dhe në tjetrin «lepuri».

Mbasandaj, me komandë ose me fërshëllime, të gjithë rrotullohen me shpejtësi dhe, mbas dy-tri rrotullimesh, jepet urdhëri përsëri nga lojtari i rrethit qi të shpërndahen, për me formue rrathët në një vend tjetër. Kur shpërndahen, «lepuri» e «zagari» duhet të ruejnë gjendjen, d.m.th. të mos mbeten jasht rrethit, mbasi kështu quhen të mundun; vendin e tyre e zejnë të tjerët kur rrathët formohen pa pasë ato brenda.

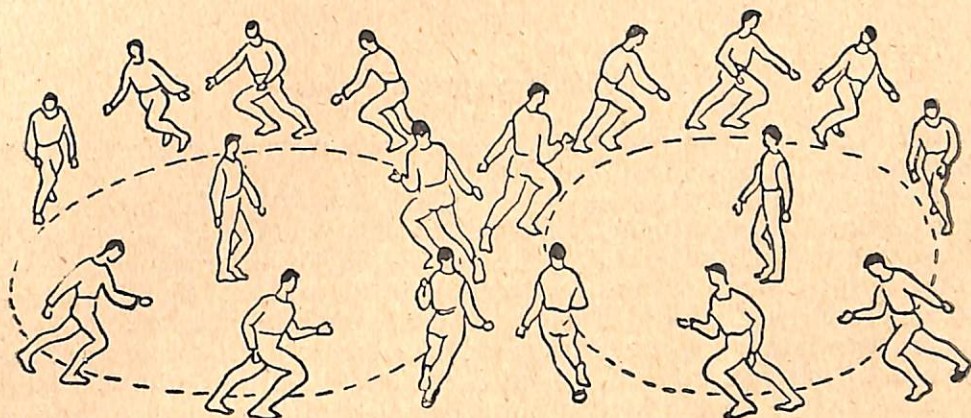

Fig. 15

17. «Rrathësh»

Luhej nga fëmijët (meshkuj) të moshës 5-7 vjeç. Në këtë moshë fëmijët kanë dëshirë me vrapue z bathun, sidomos në ditë pranvere. Ata e luejnë këtë me rrathë metal, ose druni, që i sigurojnë nga shekat (fuçijat). Ka raste qi këta rrathë i bajnë vetë. Veç këtyne, ata bajnë gjithashtu vetë edhe telin e gjatë 60 cm., të cilin në fund e lakojnë tue e bamun në formën e U-së. Pastaj këtë e vendosin në fund të rrethit dhe luejnë.

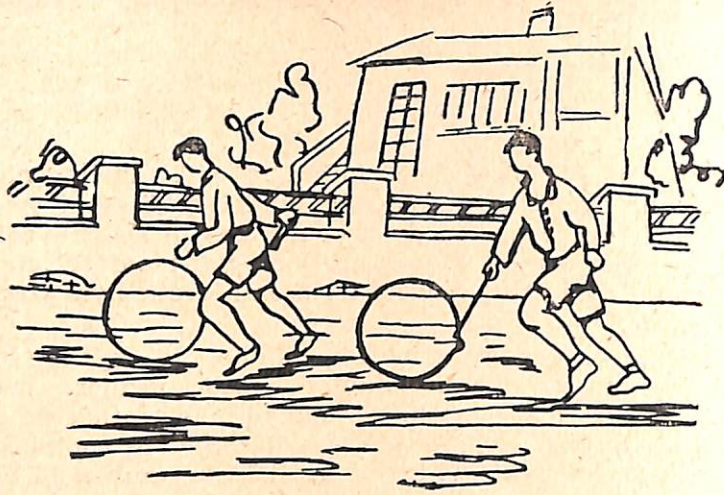

Fig. 16

18. «Hedhja e gurit mbrapa»

Kjo luhej në vend të hapët në dimën nga djelmoshat e moshës 14 vjeç e nalt, sidomos në katund e malësi.

Në këtë lojë marrin pjesë 6-8 veta. Para se të fillojë loja, secili marr nga një gur të madh në duer, afro 3-4 kg. Pastaj caktohet vendi i lojës me një vijë të gjatë në tokë, ose me gurë të vegjël, të cilët vlejné si cak. Si të qitet short në mes lojtarëve secili do ta hedhi i pari, atëherë ky ban dy-tri herë përkuljen e trupit para e mbrapa dhe, ma në fund, e hedh gurin mbi kokë, tue shtrimë krahët përpara e tue ba një hark me trupin e tij mbrapa. Aty ku bje guri asht sheja dalluese për të. Pastaj vazhdon i dyti, i treti e kështu me radhë të gjithë veprojnë sikurse i pari. Ai që e hedh gurin ma larg, fiton 10 pikë. Në qoftë se gjatë lojës ndonjani prej lojtarëve fiton ma shumë pikë se të tjerët, atëherë ai fiton lojën.

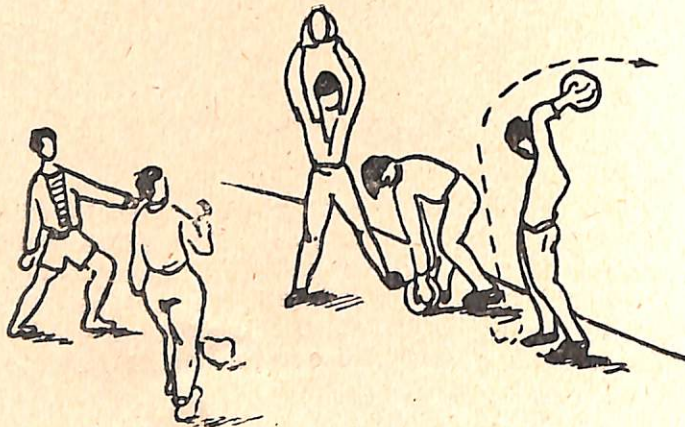

Fig. 17

19. «Bujku»

Luhej me brezë nga djelmoshat e moshës 8-14 vjeç, në stinën e pranverës në fushë ose patalok.

Në këtë lojë marrin pjesë 10 lojtarë. Ma parë këta qesin short në mes tyre për ulësin e ruejtsin. Mbas kësaj, ulësi ulet ndejun kambëkryq, tue mbajtë në dorë njanin skaj të brezit, kurse ruejtsi i tij kap skajin tjetër. Të tjerët shpërndahen për rreth. Kur njoftohet gatishmëria nga ruejtsi, fillon loja.

Tash secili që asht përreth përpiqet me habitë ruejtsin dhe me goditë ulësin me shputë shpinës. Por ndërkaq, edhe ky, tue ruejtun shokun, mundohet me gjetë rast për me goditë ndonjanin nga lojtarët e tjerë. Në rast se e godet, atëherë i godituni hyn në lojë dhe ai qi asht këtu bahet ruejtës.

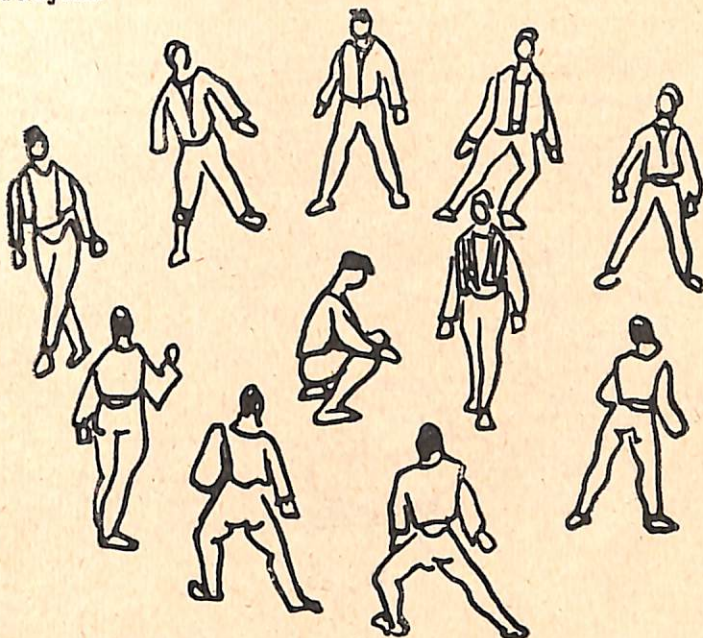

Fig. 18

20. «Turrë³⁾ me shkrepse»

Kjo luhet me shkrepse e me turrë nga fëmijët e moshës 10-14 vjeç, por edhe nga të rijt. Zakonisht, e luejshin në oda të mëdha, në netët e gjatë të dimnit, në gostina e festa.

Para se loja të fillojë, shkrepset i punohet ana e turrës, tue gërvish-të pak njanën nga anët qi ka zhivën, kurse tjetrën e lanë ashtu siç asht. E para quhet «turrë», ndërsa tjetra shpëtim. Pastaj gërvishtet njana anë e kutisë ku futen shkrepset, kurse tjetra lihet ashtu siç asht. E para nga këto quhet «dhetshe», kurse tjetra «pesshe». Pas kësaj caktohet a shtihet short për lojtarin qi ka me fillue i pari. Si të jetë caktue ky dhe shkrepset të jetë vue me turrë në tokë, atëhere fillon loja.

3) Quhet turrë, ose torkë, një peshqir i bamë në formë gërshete.

I pari merr shkrepshen nga toka tue e kapun atë në dy skajet e saj me gishtin e madh e atë diftues dhe pastaj e hedh mirë nalt, sa të rrotullohet tri herë në ajr dhe të bjerë në tokë rrëshqanas. Në rast se nuk hudhet kështu, përsëritet, ose lojtari humbet të drejtën e lojës dhe vazhdon i dyti. Në qoftë se këtij ose të parit i qëndron shkrepshja nga ana e turrës, ai merr turrën në dorë. Në qoftë se bie nga pesa, atëherë i qëllon të gjithë lojtarët e tjerë nga pesë herë me turrë në shuplakën e dorës. Pastaj e ven shkrepshen përsëri në tokë për lojtarin pasues. Edhe ky vepron si i pari dhe ndjek po ato rregulla që u thanë për te. Vazhdon tjetri. Në qoftë se këtij i bie nga ana e shpëtimit, shpëton nga turra; por po qe se nuk i bie gja, atëhere i qëllohet shuplaka një herë. Në qoftë se tjetrit pas këtij i bie dhjeta, ai merr turrën nga shoku dhe u bie të gjithve nga dhjetë herë, me përjashtim të lojtarit qi ka «shpëtimin» dhe atij qi ka «turrën».

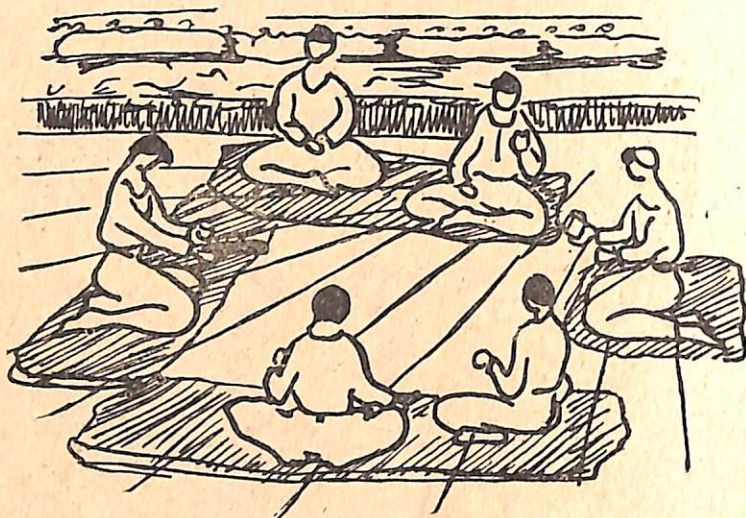

Fig. 19

21. «Turra nën hali»

Edhe kjo luhesh me turrë nga djelmoshat e moshës 14 vjeç e nalt. Këtë lojë e kanë luejtun edhe burrat, në netët e dimnit, në dhomat e mëdhaja të shtëpijave të qytetit e katundeve.

Në këtë lojë marrin pjesë 10-15 veta, të cilët, para se të fillojnë, qeshin short në mes tyre për të caktue se cili do të hyjë në lojë. Pastaj secili ulet ndejun në hali (qylym), tue formue kështu të gjithë një rreth. Kambët i mbajnë pak të thveme në gjunjë dhe secili bashkon në qendër shputat e tij me ato të shokëve. Pastaj, mbi këto ulet ndejun ai qi humb shortin, me shpinën nga ai qi ka turrën. Në këtë gjëndje fillon loja.

Ai qi ka turrën i bie në shpinë dhe me shpejtësi e kalon atë nën shalë për t'ia dhanë shokut, e ky të tjerëve, pa u diktue. Ndërkaq, lojtari qi goditet kthehet shpejt nga ai qi e godit dhe përpiqet me i marrë turrën, për me ndrrue rolin me të. Tjetri, kur i bie me turrë, kthehet

përsëri andej nga i bie e kështu vjen vërdallë mbi kambët e shokëve për me gjetun e me kapë turrën; kur e kap ndrron vend me atë qi zihet me te në dorë.

Fig. 20

22. «Unaza në pe»

Luhej nga djelmoshat e moshës 14 vjeç e nalt. Të rritunit qi mblihdeshin në rede odash, e luejshin këtë lojë në dimën për reth mindereve, kurse në pranverë në lendinë.

E luejnë 10-15 lojtarë me unazë e një copë spango të gjatë afër dy metra e ca, simbas numrit të lojtarëve. Si zakonisht edhe për këtë caktohet ose shtihet short se kush do hyjë në lojë. Pastaj të gjithë formojnë një rreth, në të cilin sikush ulet kambëkryq, me duer të çueme deri në naltësinë e supave. Kështu mbajnë nalt unazën të varun në spango.

Tashti ai qi asht në lojë hyn në mes tyne, kurse lojtarët e tjerë përpiqen me shpejtësi të madhe të lëvizin unazën në spango. Ndërkaq i pari vëren lëvizjet e duerve të shokëve, në mënyrë qi të shofë unazën se cili lojtar e ka. Në qoftë se ky arrin ta shikojë atë në duert e ndonjanit, atëherë bahet ndrrimi në mes këtyne të dyve.

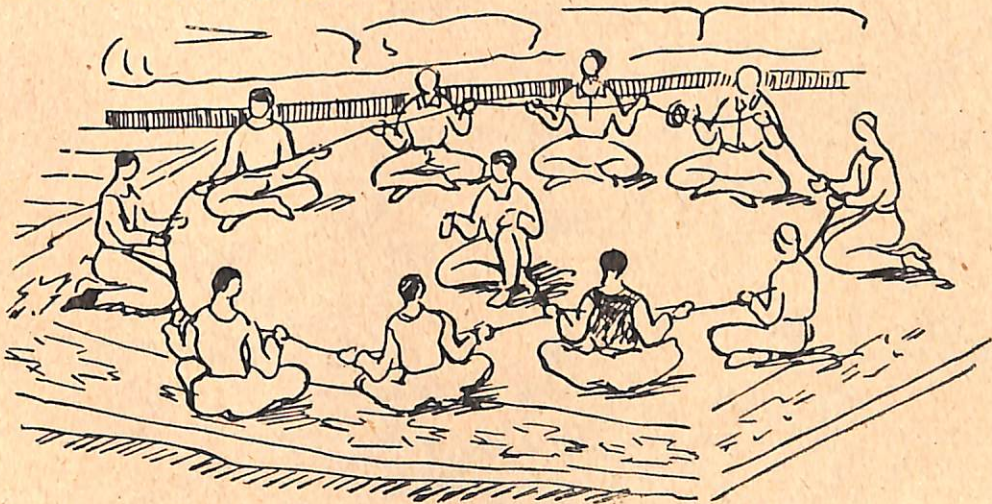

Fig. 21

23. «Mëshefja e unazës»

Edhe kjo luhej me unazë e merr turrë në redë odash nga djelmoshat e moshës 14 vjeç e nalt, luhej gjithashtu edhe nga burrat e qytetit e të katundit, të cilët i luejshin afro 10-20 vetë në netët e gjata të dimnit, në gostina e festa.

Si për të tjerat, edhe për këtë lojë qitet short secili do ta mbajë turrën dhe do ta mshef unazën dhe cili do të jetë gjetësi i saj. Në këtë lojë asnjë nuk duhet të tregojë se kush e ka unazën, ndërsa mëshefsi nuk duhet ta mbajë atë në grusht. Kur të tjerët rreshtohen të gjithë në mindere, tue qenë ulun kambëkryq ose simbas dëshirës së tyne, fillon loja.

Ai qi ka unazën e mshef atë ndër duert e lojtarëve të tjerë, të cilët vendosin duert në gjunjë në formë grushti pak të hapuna, në një kohë kur gjetsi kishte shpinën nga ato. Mshiefsi vendos dorën me unazë në grushtet e secilit lojtar. Ndërkaq, ja len atë njanit pa e diktue kush. Mbasi bahet mshefja, ai thotë «gjeje». Gjetsi menjherë mendon e mendon, pastaj shikon lojtarët në sy, me qëllim qi të kuptojë nga lëvizjet e tyne se cili e ka unazën. Në fund thotë: «**Filani e ka**». Në qoftë se nuk e gjen, atëherë ai qi ka turrën i bie me të në shuplakën e dorës. Pastaj fillon përsëri, tue thanë: «E ka ai». E po të mos e gjejë këtë herë, i bihet prap me turrë. Kur e gjen, atëherë ndrron rolin me atë qi ka unazën.

24. «Kush të ra, tek të ra»

Luhej me turrë nga djelmoshat e moshës 12 vjeç e nalt në dhomë e në netët e gjata të dimnit.

Në këtë lojë marrin pjesë 6-8 lojtarë, të cilët, para se të fillojnë, bajnë një rreth. Asht rregull qi asnjani mos të tregojë se cilit lojtar i asht drejtue turra. Pasi qesin short, ose bahet caktimi i tre vetëve, njani prej këtyne mban turrën, tjetri futet në rreth dhe i treti ruen. Ai qi

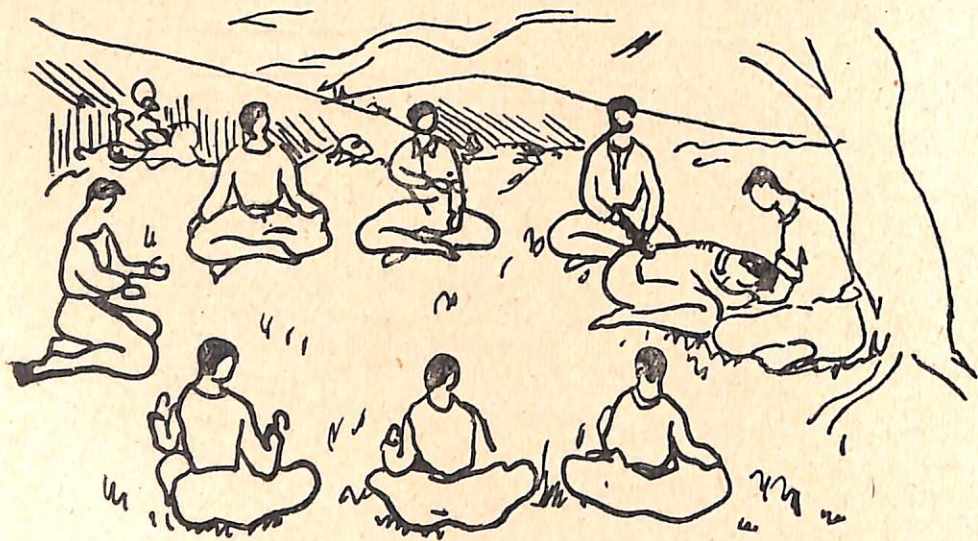

Fig. 22

është në lojë qëndron në gjunjë me kurriz të përkulun para e me fytyrë të mbështetur tek i treti, i cili e ruen qi mos të shohë se ku drejtohet turra nga ai qi qëllon. Ndërkaq, të tjerët rreshtohen kambëkryq për rreth dhe fillojnë lojën.

Tash ai qi ka turrën në dorë i bie ulësit tri herë në shpinë, tue i thanë: «Kush të ra, tek të ra, turra në kë asht»: dhe shpejt ia drejton atë ndonjanit prej shokëve. Ulësi, i cili nuk shef, në qoftë se përgjigjet se cilit lojtar i asht drejtue turra, atëherë ndrron rolin me atë qi ka turrën në dorë. Në rast se ky nuk e gjen dot, mbetet në lojë deri sa ta gjejë në radhët e ardhshme, ose deri në fund të saj.

25. «Degërxxhim (Nandësh)»

Në këtë lojë, e cila luhej në çdo stinë të vitit nga djelmoshat e moshës 10 vjeç e nalt dhe nga të riyt, marrin pjesë dy vetë.

Para se të fillojë, loja merren gurë e tjegulla të vogla dhe karton. Pastaj në këtë të fundit bahet një katror i madh, i cili ndahet në tre katrorë ma të vegjël. Shpesh kjo punë bahet në tokë. Kur luhet me kartona, atëherë katrorëve të këtij i shënohet në mes nga një vijë. Dhe si të ketë marrë njani copat e vogla të tjegullave e tjetri gurët e vegjël, fillon loja, tue vue i pari ai qi ka tjegullat.

Ky e ven njanën tjegull në skaj të njanit katror, ose në mes. Pas tij luen tjetri, i cili, zakonisht, e ndjek pas të parin. Tash secili mendon me ba treshe me gurët e tij, ose të ndryjë (të mbyllë) kundërshtarin.

Kur vendosen tre gurët e njanit në tre vendet e një vije, atëherë asht formue treshja. Si të arrihet kjo, fituesi i merr kundërshtarit në fushë atë gur qi mendon ai, me përjashtim të treshes. Lojtari ban treshen e thotë. «Tresh me hangër një vesh». Gjatë vendosjes së gurëve në fushën e lojës mundet mos me u ba asnjë tresh. Kur merr fund vendosja e tyne, atëherë ajo vazhdon, tue lëvizë i pari gjithnji ai qi ka tjegullën. Lëvizja e gurëve bahet ndër vende qi janë bosh, ose tue zanë vendin qi lëshon kundërshtari. Ka raste qi lëvizjet e tyne të jenë të shumta, por pa treshe dhe e kundërta: me një ose dy lëvizje bahet treshja. Kjo lojë vazhdon deri sa mundësit t'i fitohen të gjithë gurët. Kur ndonjani mbyllet nga mundësi dhe i munduni nuk ka nga të lëvizë, atëherë ky i fundit dorëzohet dhe lojën e fiton tjetri. Në anë tjetër, kjo lojë quhet e fitueme edhe kur bahet «cic-micë», d.m.th. kur janë dy treshe afër njana-tjetrës. Kështu çilet e mbyllet herë njani tresh e herë tjetri, deri sa merr fund loja. Kësaj i thonë madje «Çil e mbyll».

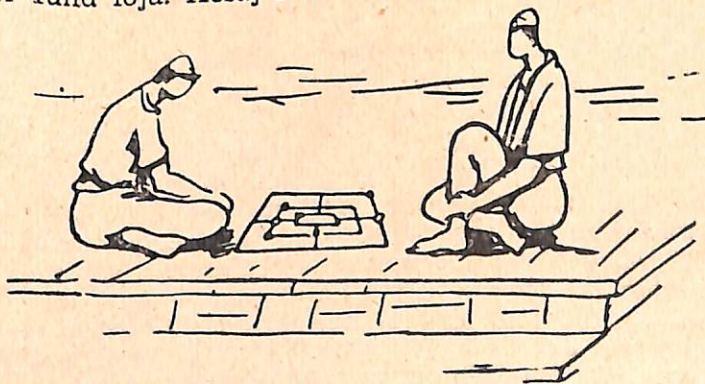

Fig. 23

26. «Me të kapërcyme»

Luhej në pranverë nga vajzat e moshës 7-9 vjeç, në një vend të vogël, oborr ose fushë të sheshtë.

Marrin pjesë 8-10 vajza, këto ma parë qesin short në mes tyre për caktimin e dy lojtareve, të cilat ulen përballë njana-tjetrës. Si të dihen se kush janë këto, atëherë shkojnë e ulen tue shtrimun kambët me shputa ndaj njana-tjetrës. Pastaj secila vendos radhas herë njanen pëllambë e herë tjetrën. Ndërkaq, të tjerat rrjeshtohen disa hapa larg këtyne dhe me radhë fillojnë me kërcye.

Mbas çdo kërcimi si grup, vihen një ose dy pëllambë mbi të tjerat. Kur ndonjane prej atyne qi kërcen takon pëllambën, ndrron rol me personin e asaj. Ka raste qi naltësia e kërcimit mund të shkojë deri 70-80 cm.

Fig. 24

27. «Top e Pesë»

Edhe kjo luhej zakonisht në dimën nga vajzat e moshës 7-10 vjeç në një vend të rrafshët dhe afër ndonji muri.

Në këtë lojë marrin pjesë 6-8 lojtare, të cilat ma parë caktojnë vendin e lojës në formë katrori dhe vijën ku do të hidhet topi (caku).

Si qesin short në mes tyre se kujt do t'i mbetet topi, fillojnë e luejnë tue hedhë njana topin në mur deri në pesë herë pa ranë në tokë dhe në një kohë kur të tjerat janë pranë saj. Të pestën herë, kur e zotopin me dorë, shoqet shpërndahen shpejt e shpejt, sepse ajo që ka topin i qëllon këto me shpejtësi. Në qoftë se ndonjane qëllohet me top, ajo përsëri fillon lojën; në rast të kundërt, e humbet. Kur topi hidhet në mur nga lojtarja dhe i bie në tokë, ajo s'ka të drejtë ta marri ma, por e merr tjetra qi asht ma afër për me qëllue shoqet e saj.

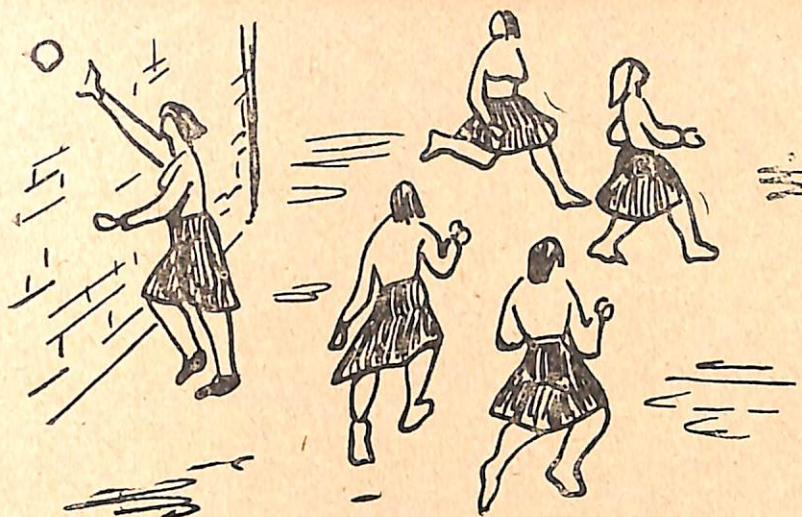

Fig. 25

28. «Top e mur»

Luhej me top të vogël lecke ose llastiku nga vajzat e moshës 8-10 vjeç në një vend të sheshët dhe bri një muri të lëmuem.

Në këtë lojë marrin pjesë 5-10 vajza, të cilat, si ma parë, qesin short në mes tyre se cila do të fillojë e para. Ajo që ka radhën e para, shkon para murit afër 2 m., kurse të tjerat rrijnë pranë saj.

Kur fillon loja, e para merr topin në dorë dhe e hedh në mur. Tue e përplasë me shuplakë disa herë dhe tue e hedhë me dorë topin në mur kjo ze e këndon:

Hidhe topin larg në mur,
Rishtas shkon e vjen në dorë;
Hera-herë bjen në pullaz,
Më qet idhnim e me ban maraz;
Shkon e vjen për bukuri,
Në duart e mija kthehet përsëri.

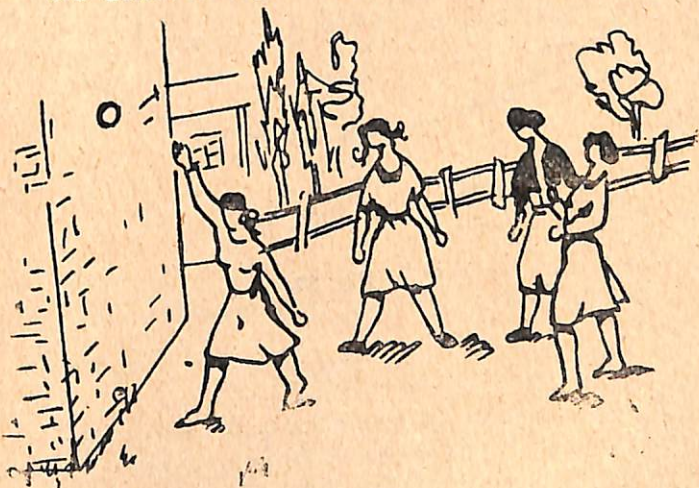

Fig. 26

Sapo mbaron këto vargje, e kap topin me shpejtësi dhe kthehet me qëllue ndonjanën nga shoqet, të cilat në këtë kohë kanë marrë vrap për t'iu largue «rrezikut». Ajo qi qëllohet ndrron rolin me të, përndryshe në lojë mbetet e para. Kur topi bie në tokë, në kohën kur lojtarja e përplas në mur, atëherë secila synon ta kapë e të qëllojë ndonjanën nga shoqet për me e futë në lojë. Në qoftë se në rasën e parë dhe në këtë të dytën ajo qi ka topin gjuen pa fitim, atëherë topin e merr ajo qi ka radhën, sipas shortit.

29. «Konopi»

Kjo lojë luhej me konop (litar), ose brez, në pranverë dhe dimër nga vajza të moshës 8-12 vjeç në një vend të sheshtë, oborr, rrugë a patalok.

Si për të tjerat, edhe për këtë lojë qitet short se cila lojtare do të mbajë konopin. Mbasi caktohen dy lojtarët, të cilat marrin në dorë secila njanin skaj të konopit, largohen larg njana-tjetrës, aq sa asht i gjatë ai. Pastaj fillon loja.

Ato qi kanë konopin e luejnë atë nga nalt poshtë, në formë rrethi. Në këtë rast të tjerat, një nga një ose ma tepër; zanë e kërcejnë në një mënyrë qi mos të pengohen në kërcim e sipër. Në qoftë se ndonjanës i ecën mbarë, atëherë luen tue këndue, ose tue numrue muejt e vitit. Kur numron këta të fundit, arrin deri në 12 kapërcime, pastaj del jashtë për t'i lanë radhë tjetrës, ose të tjerave. Ajo qi pengohet ose takohet nga konopi, hyn në lojë, tue u ndrrue me një tjetër qi mban konopin. Në qoftë se takojnë grup atëherë këto të dyja dalin jashtë dhe konopin e marrin dy të tjera.

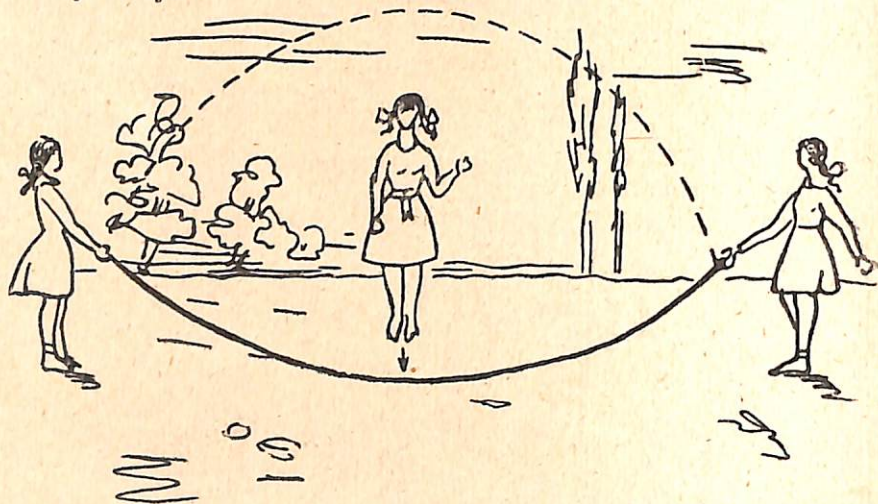

Fig. 27

30. «Vizë»

Luhej nga 4-6 vajza të moshës 8-10 vjeç në stinën e pranverës. Nuk ka oborr ose patalok në të cilët të mos ketë të shënuem një apo disa kandrejtë rreth 6-8 m. të gjatë e afro 2 m. të gjanë dhe që ndahen nga

nji vijë, e cila i ndan gjithashtu këta në 2-4 katrorë, ose drejtkandësh të tjerë.

Loja fillon tue qitë short për radhën e parë, të dytë, etj. Pastaj secila merr rrasikën (rrasën) e saj e fillon lojën. Si e para ashtu edhe të tjerat, kur luejnë, hedhin rrasikën në kuadratin a drejtkandëshin e parë. Pastaj me një kambë e kalon atë kuadrat më kuadrat, deri sa e qet jashtë. Pas kësaj, vazhdon me kuadratin a drejtkandëshin e dytë, të tretin, të katërtin e kështu me radhë, deri në fund. Mbase mbaron të gjitha këto, merr rrasikën dhe e ven nënë gliqen (kupës së gjunit), të cilën e përkul apostafat dhe, ashtu siç asht, kërcen edhe një herë nëpër kuadratet a drejtkandëshat e vegjël pa i ranë rrasika në tokë. Në qoftë se i bie, humb lojën dhe e përsërit aty ku e ka lanë; po qe se e kryen atë me fitim, atëherë e merr, por tash e ven rrasikën në majë të kokës, pastaj ecën ngadalë nëpër rrugën e parë, tue pasë kujdes që mos t'i bjerrë rrasika në tokë. Kur e ban edhe këtë, atëherë ze e mbyll sytë me dy duer dhe ecën po në rrugën e parë. Këtë radhë, kudo që kalon, kontrollon vehten me pyetjet: «A jam?», «a jam?». Në rast se e kryen edhe këtë, atëherë fiton lojën dhe vazhdon përsëri nga fillimi. Si e para edhe të tjerat mund ta humbin lojën edhe kur u bie rrasika nga gjuni. Po kur t'i vijë radha, ajo e përsërit lojën aty ku humbi. Në qoftë se lojtaret i bie rrasika nga koka, apo shkel vijën symbylltas, ajo humbet gjithashtu dhe kur t'i vijë radha e përsërit aty ku humbi.

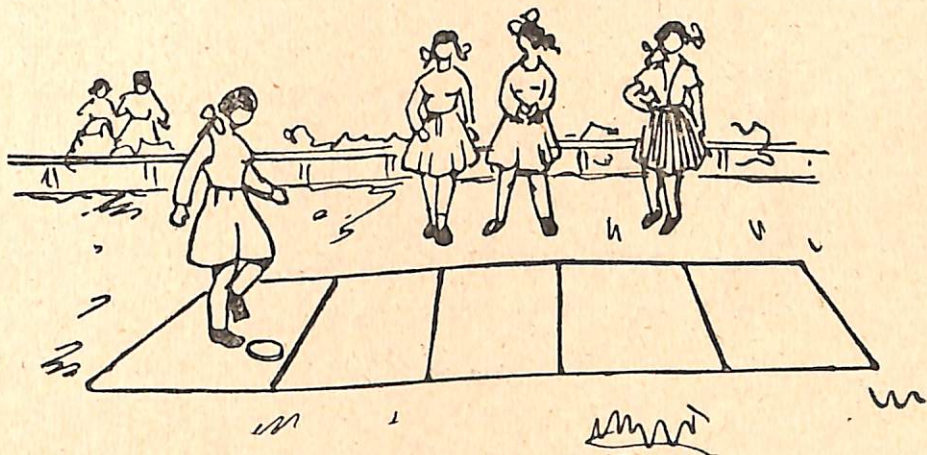

Fig. 28

31. «Konopi i gjatë»

Edhe kjo luhet nga vajza të moshës 8-10 vjeç në stinën e pranverës, në patalogje, oborre ose rrugica. Asht mjaft e bukur e tërheqëse për femnat.

Në këtë lojë marrin pjesë 8-10 lojtare, të cilat, para se të fillojnë, zgjedhin dy ma të shkathtat si udhëheqëse. Pasi kapen për dore dhe rrjeshtchen në vijë të drejtë, në anë tjetër, dhe kur njana udhëheqëse vihet në krve të rrjeshtit (koka) dhe tjetra në fund të tij, atëherë fillon loja, tue pyet njana udhëheqëse e tue u përgjigjë tjetra:

- Konopi i gjatë?
- Lepe, sulltan.
- Ku i ke dhëntë?
- Në mal.
- Çka hajnë e çka pijnë?
- Rrush e bedena.
- Ç'farë fuqie kanë?
- Të madhe.
- Me çka i mban?
- Me të gjitha të mirat.
- A bjen zilja me hy a me dalë?
- Me hy.
- A hyjmë a dalim?
- Hyjmë.

Pastaj e fundit ban pyetje tue hy e tue dalë nëpër krahët e shoqeve që nga koka e deri në fund të rrethit e tue folë: »Baj sumbaçe, lejla me lule. Ooh, ooh, ooh! ç'po lidhim Kimeten me konop!«. Dhe mbasi e «lidh» atë në krah, vazhdon tjetrën e kështu me radhë, tue ligjërue po me ato fjalë e me emnin qi ka secila. Kur mbaron me këtë punë, atëherë u jep shtytjen të gjithave. Në këtë rast secila shpërndalet në she-shin e caktuem, udhëheqësja tjetër që «u lidh» e para vrapon qi të qëllojë tashti ndonjanën. Porsa e qëllon, ndrron rolin me të e kështu loja rifillon me një udhëheqëse të re.

Fig. 29

32. «Katër caqesh»

Luhej nga fëmijet (meshkuj e femna) të moshës 8-12 vjeç, në stinën e dimnit.

Në këtë lojë marrin pjesë 5 veta, të cilët ma parë qesin short në mes tyne se kush do të futet në lojë. Mbasandaj bajnë një katror 8 x 8 m., në skajet e të cilit vendosin nga një gur të vogël si cak. Kur të jenë gati, sikush vendoset në cakun e tij dhe në qendrën e kuadratit qëndron një lojtar. Pasi fillon loja, çdo njëri nga lojtarët përpiqet me shokun fqinj të ndërrojë vendin. Por ndërkaq ruejtsi, sapo i dikton lëvizjet të parit ose tjetrit, vrapon t'i zająë vendin. Kur ja mbrrin kësaj atëherë tjetri mbetet jasht dhe ze e luen rolin e tij. Ndrimet e caqeve bahen në vijë të drejtë dhe diagonale, gjithnji në marrëveshje me shokun përkatës. Në qoftë se ky i fundit tradhëton, atëherë hyn në lojë.

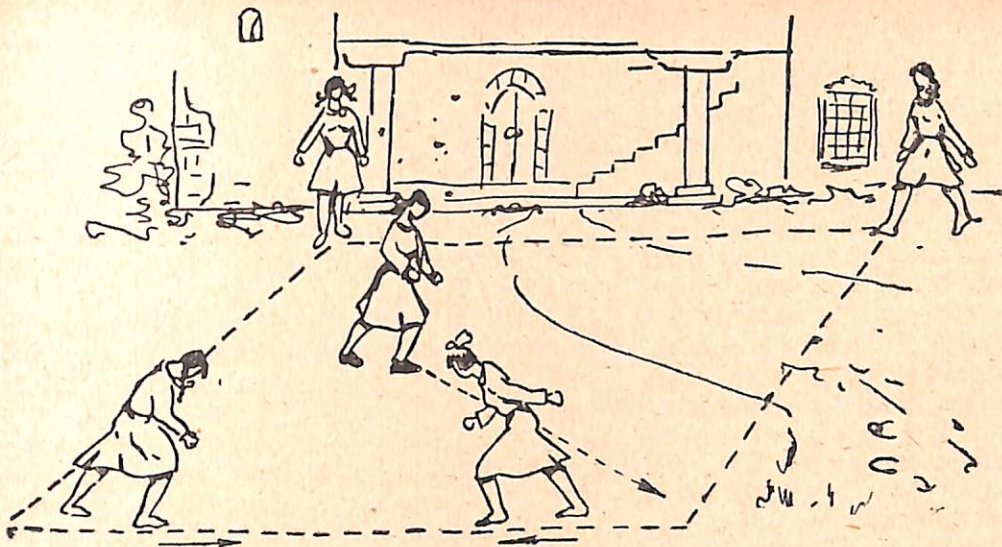

fig 30

33. «Bullicë»

Edhe kjo lojë luhej nga fëmijët (meshkuj e femna) të moshës 6-8 vjeç, në një vend të sheshtë, oborr ose fushë, në kohë të pranverës.

Marrin pjesë 20-30 fëmijë, të cilët ma parë përgatisin vendin e lojës, në formën e katrorit (20-30 m²). Pastaj, në skaj të tij shënojnë një rreth të vogël me diametër afro 1 m. Ky është vendi i «buellicës»; të tjerët, kur të luejnë, duhet të lëvizin vetëm brenda sipërfaqes së kuadrantit. Si të jetë përgatitur vendi, qitet shorti në mes tyre për «buellicën». Ajo që «fiton» këtë rol, shkon menjherë në rrethin e «vet», siç u tregue ma sipër, dhe mbasi bahen të gjithë gati, fillon loja.

Tash secili ze e ngacmon «buellicën», e cila menjherë msysen ndonjanin me e kap. Por këto shpërndahen nëpër fushë. Në rast se «buellica» qëllon ndonjanin prej tyre, atëherë e merr atë dhe e çon në vendin e saj. Në qoftë se brenda një kohe të shkurtër arrin të kapi pesë lojtarë, atëherë ndrohen rolet me atë që u godit i pari.

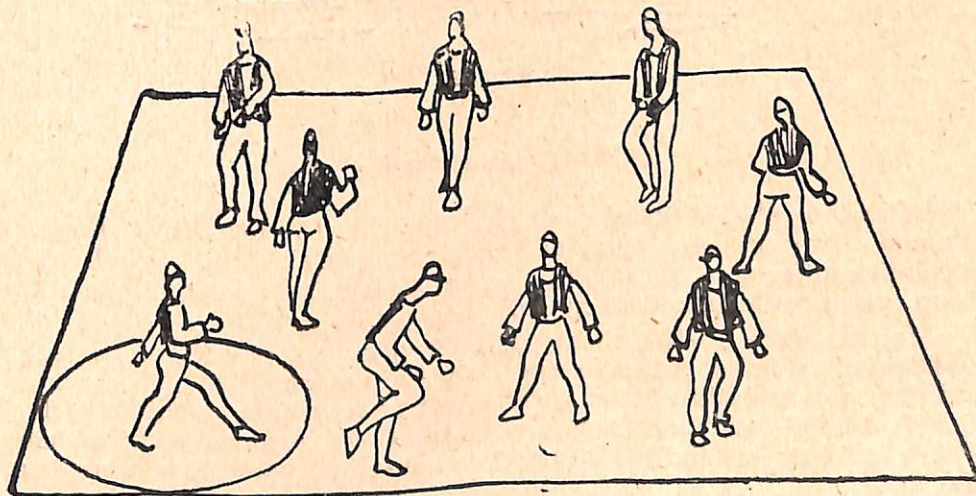

fig. 31

34. «Ta laçë galiç»

Luhej në sheshe a vende të hapta nga fëmijët (meshkuj e femna) të moshës 7-10 vjeç, pothuajse në të gjitha stinët e vitit.

Në këtë lojë marrin pjesë 10-20 lojtarë. Në fillim zgjidhet vendi brenda të cilit do të zhvillohet loja. Pastaj qitet shorti se kush do të jetë i pari, ose ai që ka dëshirë thotë me za të naltë: «Unë jam në lojë». Asht rregull që loja të mos quhet në qoftëse ai i cili qëllon ndonjanin nuk thotë si ma sipër. Përkundrazi, kolektivi atij i tërheq vëmendjen tek lajmërimi. Kur secili bahet gati, fillon loja.

Lojtari që asht në lojë, porsa i afrohet një tjetri, mundohet ta qëllojë me dorë, por ai ulet me të shpejtë galiç. Në qoftëse i pari qëllon, atëherë ndrohen rolet. Tash edhe ai që merr radhën, njofton me za si shoku para tij. «Unë jam në lojë».

Kjo lojë luhet edhe në shtyllë ose në mur. Edhe në këto raste zbatohen po ato rregulla e veprime si në rasën e sipërme, vetëm se këtu lojtarët caktojnë një shtyllë ose mur për me u mbrojtun. Kur ai që asht në lojë vrapon me qëllue ndonjanin, atëhere ky i fundit ve dorën në shtyllë ose në mur dhe lojtari që asht në lojë nuk mund të godasë. Në rast se e qëllon pa arritur në mur ose në shtyllë, ai hyn në lojë.

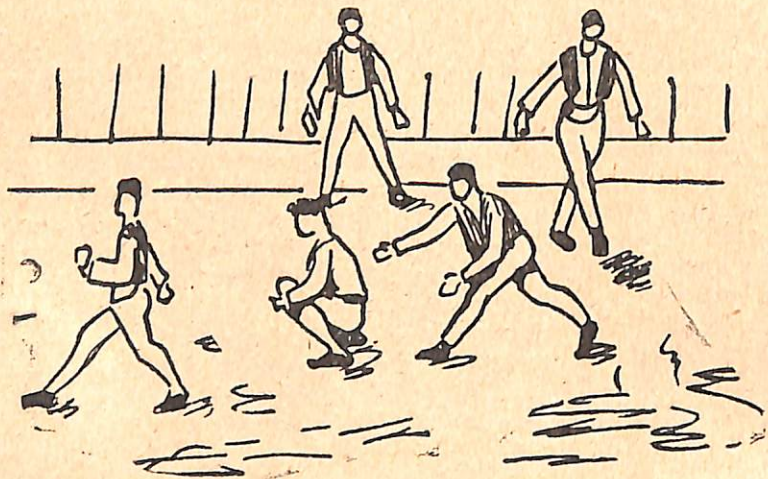

Fig. 32

35. «Gjeje symbyllas kush të ra»

Edhe kjo luhej pothuajse në çdo stinë të vitit nga fëmijët meshkuj e femna të moshës 6-8 vjeç, në oborr apo çardak. Asht rregull që në këtë lojë asnjani nga lojtarët nuk duhet të japë ndonji shejë për atë që qëllon, përndryshe hyn vetë në lojë.

Marrin pjesë 10-15 lojtarë, të cilët, para se të fillojnë, zgjedhin udhëheqësin a udhëheqësen e lojës. Ky ose ajo mund të jetë ma i rrituni dhe ma i shkathti. Mbasi qesin short në mes tyre se cili do të hyjë në lojë, fillojnë kur ky i fundit mbyll sytë dhe qëndron pranë udhëheqësit a udhëheqëses, ndërsa të tjerët vendosen përballë tij të ulun kambëkryq.

Udhëheqësi fton njanin, i cili afrohet lehtas dhe, mbasi e qëllon me dorë në shpinë lojtarin që ka sytë e mbyllun, largohet me lehtësi në verëdin e vet. Sapo futet ndër shokë e shoqe, udhëheqësi ia çel sytë këtij apo asaj dhe e pyet:

— Kush të ra? Gjeje!

Ai, pa ba fjalë, nisat tek të tjerët dhe përpiqet të gjejë atë që e qëlloi. Në se e gjen, e merr për hunde dhe e çon tek udhëheqësi. Në rast se jo, vazhdon përsëri loja.

36. «Dhelpna topalle»

Luhej nga fëmijët meshkuj e femna të moshës 8-10 vjeç në një vend të sheshtë — patalok, oborr ose fushë.

Edhe për këtë lojë ma parë bahet në tokë një kuadrat me brinjë 10 x 20 m. dhe në skaj të tij shënohet një rreth i vogël me diametër afro 2 m. Këtu rrin «dhelpna», ndërsa në kuadrat rrijnë lojtarët e tjerë. Në këtë lojë marrin pjesë 10-20 veta, të cilët, para se të fillojnë, qesin short me «shi e diell» se cili do të hyjë në lojë. Shorti qitet tue marrë një copë tjegull, e cila në njanën anë laget me pështymë dhe në tjetrën lihet e terun. Lojtari që ka këtë, e hedh nalt, ndërsa tjetri kërkon ose shi ose diell në një kohë kur tjegulla asht në ajr. Në qoftë se atij i bie shorti që kërkon, atëherë fiton i pari. Kështu vazhdohet pastaj edhe me të tjerët, deri sa të fundit t'i mbetet roli i dhelpnës. Pas kësaj shkojnë nëpër vendet: «dhelpna» futet në rreth, kurse lojtarët e tjerë shpërndahen nëpër kuadrat. Asht rregull që asnjë nga këta nuk duhet të dalë jashtë kuadratit kur «dhelpna» vrapon si topalle me një kambë që të kapë ndonjanin.

Ndërkaq, ata që janë në fushë herë i afrohen, herë i largohen, tue e tallë ose tue e ngacmue. Në qoftë se «dhelpna» lodhet, atëherë lojtarët e tjerë i vihen mbrapa, tue i thanë disa herë: «Dhelpna u lodh, neve s'na kapi». Mbasi shplodhet ça, ajo del përsëri nga strofka dhe vepron si në radhën e parë. Në rast se këtë herë kap ndonjanin, ndryshon rolin me të.

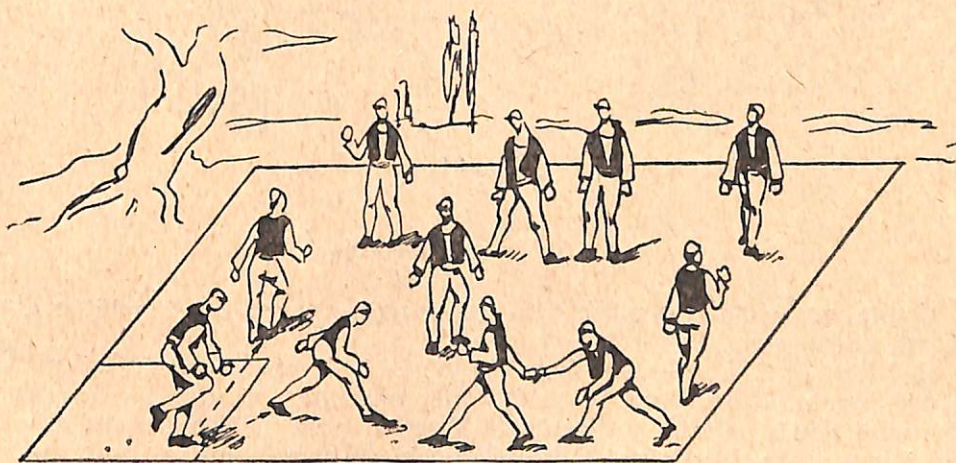

Fig. 33

37. «Mëshefa Kukë»

Luhej në çdo stinë të vitit nga fëmijët (meshkuj e femna) të moshës 5-7 vjeç, në oborre, kopshte, hajate e ahra të mëdhaja, ku fëmijët kanë mundësi me u strukë (mëshefë) ma mirë. Kur luejshin në dhomat e mëdha, mshifeshin mbas arkave dhe musandrave.

Në këtë lojë marrin pjesë 6-10 lojtarë, të cilët ma parë qesin short në me: tyne për me përcaktue lojtarin qi do të mbyllë sytë nga muri. Pastaj, ose dhe ma përpara caktojnë vendin e lojës. Asht rregull qi lojtari që del jashtë vendit të caktuem, ndrron rol me atë qi mbylli syt para tij. Si të jenë të gjithë gati, fillojnë.

I pari shkon te muri dhe përballë tij mbyll sytë me dy duer, tue numrue me za një deri në tridhjet. Kur thotë numrin e fundit, njofton përsëri me za: «I hapa». Pastaj pyet: «A jeni mshefë?» Pas kësaj, njëni apo dy prej tyne bërtasin me za të naltë: «Kukë-kukë». Me të ndigjue kështu, ky çel sytë e fillon me kërkue. Ndërkaq, ata qi janë mëshefë pak si larg dy nga dy, bisedojnë me za të ulët me anktë e dyshim se mos tjetri po i gjen. Kurse një tjetër ma larg qit kryer me pa se ku asht ai qi mbylli sytë. Në qoftë se nuk e shef njeri, atëhere del me ja lanë me fjalën «pasç», tue pështye vendin e kërkuesit. Po kur ky i fundit e gjen ndonjanin, menjherë therret me za: «Agim (ose emër tjetër, si ta ketë), dil se të pashë. Je aty mbas arkës». Ai del nga vendi i mshefun. Lojtari kërkues vazhdon lojën deri sa të gjejë edhe të tjerët. Në qoftë se ndonjani mundet me dalë nga vendi i tij pa u diktue nga kërkuesi dhe shkon në cakun e numrimit tue thanë «paso», atëherë lojtari i gjetun i pari shpëton dhe kërkuesi rrin përsëri në lojë.

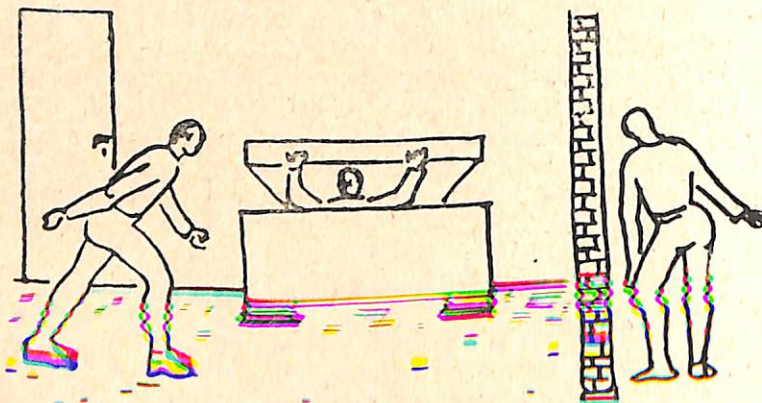

Fig. 34

38. «Ajrum-Cicirum»

Luhej nga fëmijët e moshës 5 vjeç e nalt, ma tepër në netët e dimnit, në odë zjarri.

Në këtë lojë, kur luejnë fëmijë të vegjël, zakonisht merr pjesë gjyshja, ose gjyshi. Këta, para se të fillojnë, mblidhen të gjithë dhe sekush me radhë vendos dorën e djathtë të shtrime para gjyshes, pastaj kjo fillon e kap me gishtin e saj shtypës dhe atë ditues gishtat e tyne me radhë tue thanë:

Ajrum-cicirum,
Pare-pare gjeli sum;
Sut e sut tare,
Are gomare,
Pis-pis kati,
Ha nji bukë e t'i këput!

Në qoftë se fjala e fundit «këput» thuhet n'atë kohë kur shtypsi dhe diftuesi i gjyshes bien mbi njanin gisht të fmijës, atëhere ky e mbledh menjëherë atë. Mirpo gjyshja vazhdon përsëri:

Aj rexha, pi-pi-rexha,
Hallakate ti përgjegja,
Ajde, piri-de,
Për'i pisk, hiq nji gisht!

Në këtë rasë fëmia mbledh atë gisht qi përket kur gjyshja ze në gojë fjalën «hiq». Mbasi mblidhet edhe ky gisht, loja vazhdon deri sa të mbeten dy gishta. Tashti gjyshja vazhdon lojën, tue hapë mbi to herë njanën shuplakë e herë tjetrën dhe tue thanë:

Arka-arka,
Dyshif shuplaka;
Ti çil, ai mbyll.

Loja quhet e fitueme kur fëmijës i bie fjala «mbyll».

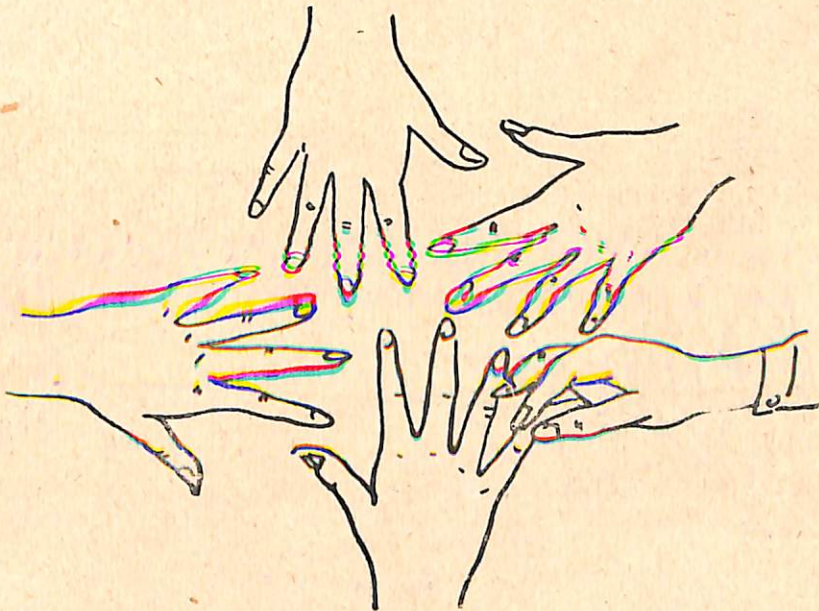

Fig. 35

39. «Rras e Buq»

Kjo luhej në pranverë me rrasa të lëmueme e me buq (gurë të vegjël të rrumbullakët) nga fëmijët meshkuj e femna të moshës 8-10 vjeç.

Mblidhen 8-10 veta në një vend të sheshtë. Ma parë, edhe për këtë lojë shënohet një rreth i vogël në tokë me një diametër afër 50 cm. Pastaj, 8-10 hapa larg tij vihet një gur a cak për me ki. Ma në fund qesin short kështu: pasi rrjeshtohet secili tek rrethi me rrasën e vet në dorë, fillojnë një nga një për me ki. Të kimunit bahet tue i hedhun rrasat rrëshqanas drejt gurit. Ai qi ka rrasën ma afër tij, hedh i pari, kurse tjetri qi e ka ma larg, hyn në lojë. Ky tash dihet se asht ruejtsi i buqit.

Kur ky shkon në rreth e të tjerët në cak, fillon loja, tue gjuejtë buqin secili sipas radhës e tue hedhun rrasën rrëshqanas. Të gjithë synojnë qi buqin ta qëllonjë me fuqi për me e largue sa ma larg rrethit. Kur ky del jashtë tij, ruejtsi vrapon me e marrë dhe me e vu prapë në rreth. Tash gjuejtsi i parë përpigjet ta marrë rrasën e vetpara se të vihet buqi në mes të rrethit. Por në qoftëse ruejtsi ven buqin para se të merret rrasa, atëherë lojtari vepron në këtë mënyrë: merr rrasën e vet me njanën kambë dhe e ven në trinën e saj. Si ta ketë hjedhë nalt e ta ketë pritun me të dy duert, shkon në cak të gjuejtë përsëri. Nëqoftëse rrasa bie në tokë, ai detyrohet ta marrë me shpejtësi dhe të largohet, ose hyn në lojë. Këtë radhë ai gjuen qi të shpëtojë shokët, kur ruejtsi vrapon pas buqit, lojtarët marrin rrasat dhe ikin. Në qoftëse ky nuk qëllohet dot, atëherë të gjitha rrasat mbeten në lojë. Tash secili rropatet me lëvizje e me rrena të marrë rrasën e vet. Por ruejtsi i ruen me kujdes të madh dhe, kur gjen rrasën e volitshëm, qëllon ndonjanin qi të ndrojtë rolin me të. Nëqoftëse ky ia merr rrasën pa u qëllue, atëhere shkon në cak dhe gjuen buqin për me shpëtue shokët e kështu me radhë.

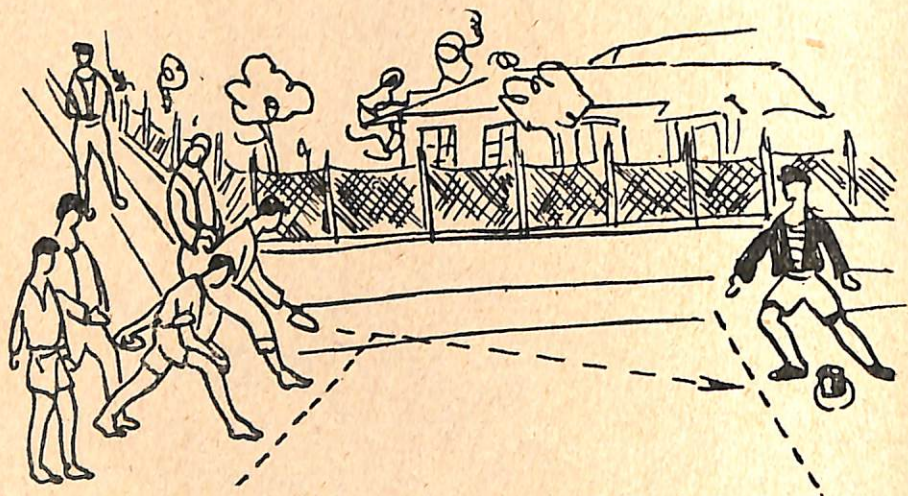

Fig. 36

40. «Shamia në rreth»

Luhej me shami të madhe të bame turrë. Luhej nga fëmijët (meshkujt e femrat) të moshës 8-10 vjeç në stinën e pranverës në fushë, patalok ose oborr.

Marrin pjesë 15-20 lojtarë, të cilët, mbasi qesin short se kush do të hyjë në lojë, bajnë një rreth të kapun dorë më dorë. Ai që ka turrën në dorë rrotullohet jashtë rrethit dhe, pa e kuptuar, qëllon shpinën e njanit me turrë. Mandej lëshon atë për tokë, vrapon që mos të goditet, vjen, qark deri sa i zen vendin shokut që e ndjek me e qëllue. Lojtari që ka turrën vazhdon lojën si i pari.

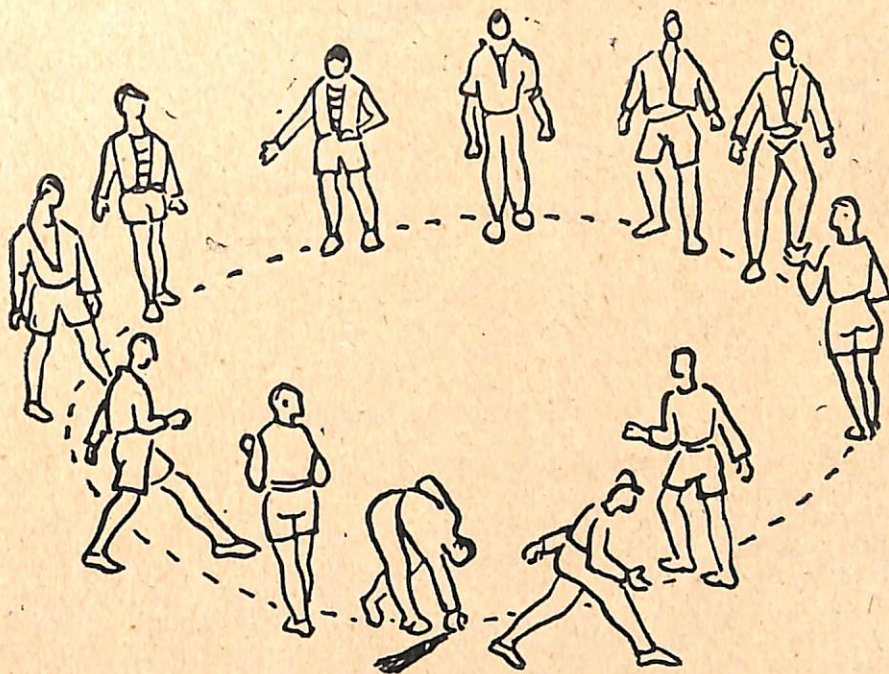

Fig. 37

41. «Top e rrekë — katër caqesh»

Luhej në pranverë e vjeshtë nga fëmijët (meshkuj e femra) të moshës 8-12 vjeç.

Marrin pjesë 5 veta. Para se të fillojnë, shënojnë një rreth në tokë afërsisht 4 m². Në skajet e tij vendos pastaj secili nga një gur, që shërben si cak ku rri vetë lojtari. Kur të kenë qitun short se kush do të hyjë në lojë, vendosen për vendet dhe pastaj fillojnë.

Ai që rrinë mes të rrethit, përpiqet të kapë topin kur të tjerët ia pasojnë njëri-tjetrit. Në rast se lojtari i mesit e kap topin afër cakut të ndonjanes, atëherë ndrron rolin me të. Veç kësaj rase, rolet ndrrohen edhe kur ndonjanes i bie topi në tokë.

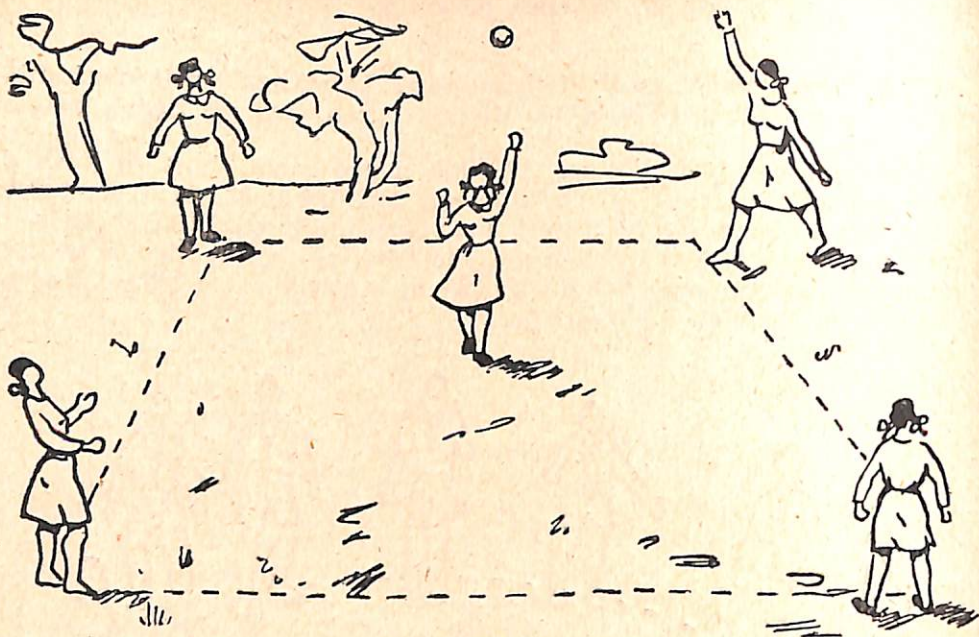

Fig. 38

42. «Nicas» (guralecash)

Luhej në pranverë nga 4-6 vajza të moshës 10-12 vjeç, ose nga djem të moshës 8-10 vjeç.

Vajzat e vogla, para se të fillojnë, zgjedhin gurë të vegjël e të rrumbullaktë. Si t'i grumbullojnë pesë gurë, ato ulen kambëkryq në një vend të terun dhe qesin short se cila do të fillojë e para, e dyta, etj.

E para, mbasi merr pesë gurë në dorë, i hedh së nalti në tokë. Pastaj merr njanin dhe e hedh nalt. Kur guri asht nalt, merr me shpejtësi një nga toka dhe pastaj pret tjetrin. Në këtë mënyrë ajo vepron deri sa përfundon «njishet», katër gurët. Përsëri hedh gurët në tokë. Në këtë rast ajo i merr ata dy nga dy nga toka, tue veprue si ma parë. Kjo quhet «dyshe». Pastaj ban «treshen» tue marrë tre gurë përnjiherë nga toka dhe një gur e merr në fund. Në fund ban «gogën», tue marrë të katër gurët përnjiherë. Mbas kësaj loje ajo vazhdon me fshesën, gjylpanën dhe urën.

Kur ban fshesën, të gjithë gurët i mban në dorë, me përjashtim të njanit, të cilin e hedh nalt. Kur ky asht në ajër, ajo fshin tokën me gishtin dëftues. Pastaj shpejt bahet gati me pritë atë qi hudhi nalt.

Edhe për gjylpanën vepron në përgjithësi si në rasën e parë, veç se tash vetëm e pret gurin qi hedh mbasi e mbështet dëftuesin në tokë.

Kur ban urën mbështet dy gishtat (gishtin e madh dhe dëftuesin) në tokë. I hedh të pesë gurët përpara urës dhe u lyp lojtarëve njanin. Këta i japin atë qi asht ma vështirë të kalojë nën urë. Pastaj hedh gurin nalt dhe fillon t'i kalojë gurët nën urë me shpejtësi e saktësi deri në fund. Mbas edhe ky veprim kryhet një tjetër vendos pëllëmbën në tokë. Në mezin e gishtave vendos gurët; të cilët i merr një nga një.

Kur edhe kjo kryhet mirë, atëherë fiton lojën. Në qoftë se i bie ndonji herë guri në tokë, humbet radhën, të cilën e përsërit mbas të tjerëve po në atë vend ku ka mbetun.

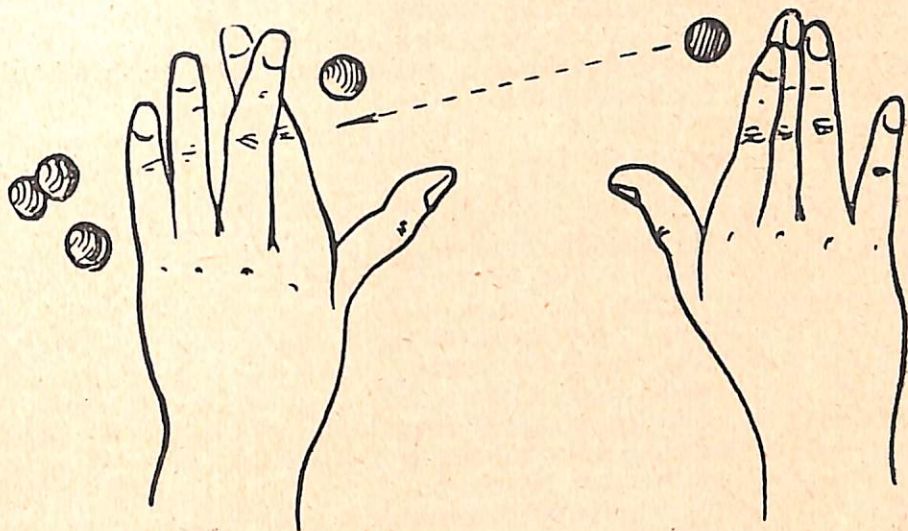

Fig. 39

43. «Shtregullash»

Asht një lojë tradicionale e festave të Shengjergjit, e cila fillon dy-tri javë para e mbaron dy-tri javë mbrapa festës. Merrte pjesë në këto lojna i tanë populli, me fëmijë, të rritun e pleq, meshkuj e femna. E bajshin me radhë shpi më shpi dhe qëllonte edhe lagje më lagje. Shoqnoheshin me kangë e piqe. Kaq ishin zhvillue këto lojna sa populli krijoi edhe një seri kangësh të veçanta për to, qi quhen «kangë shtregullash». Në këto festa bahej edhe një farë paraqitjeje djelmsh e vajzash, qi përfundojshin në fejesa.

Çdo shtëpi kishte manin e vet në mes të oborrit, qi shërbente për shtregulla. Aty mblidhej e tanë lagja: një natë të njani e një natë të tjetri. Por edhe ndër patalogje të lagjeve kishte druj të mëdhej si çinarë (rrapa) e të tjerë, qi shërbejshin për shtregulla. Aty mblidheshin populli i dy-tri lagjeve dhe baheshin shtregulla ma të mëdha.

Shtregullat bahen në këtë mënyrë: merret një konop i gjatë dhe hidhet në një degë të fortë e të naltë të pemës. Poshtë lidhen dy krenat dhe mbi të vëhet një post, shilte ose jastik. Hypin me radhë fëmijë, të rij e të reja, por dhe ndonji plak tip i gëzueshëm. Herë njani herë tjetri hidhen me litar sa djathtas e majtas, ndërsa të tjerët e përcjellin me kangë. Kështu kalojshin mbramjet deri në orët e vona.

Fëmijët e vegjël bajshin shtregulla të vogla ditën me shokët e tyne. Kangët qi ata këndoishin ishin të ndryshme. Ma tepër ishin vjersha qi thuheshin me atë kantilenen e zakonshme, si:

I

Hov'i madh, hov'i vogël
 Qi shetit nëpër Shkodër,
 Nën molië, nën dardhë,
 Nën një kumbull kokër-bardhë.
 Ulu, Syme (emni i asaj qi lëkundesh), qofsh e bardhë!
 Hop, hop!

II

Hov'i madh, hov'i vogël
 Shkon e vjen nëpër Shkodër.
 Re, re, zoja re,
 Ma qit diellin sa të flejë!
 Nën man-sot bajram,
 Nën fik-kol ashik,
 Nën kumbull-kokër-sumbull.
 Ulu, Kasëm, në saxhade,
 Pije kafën limonade,
 Me simite me kajmak!
 Hopa — hopa!

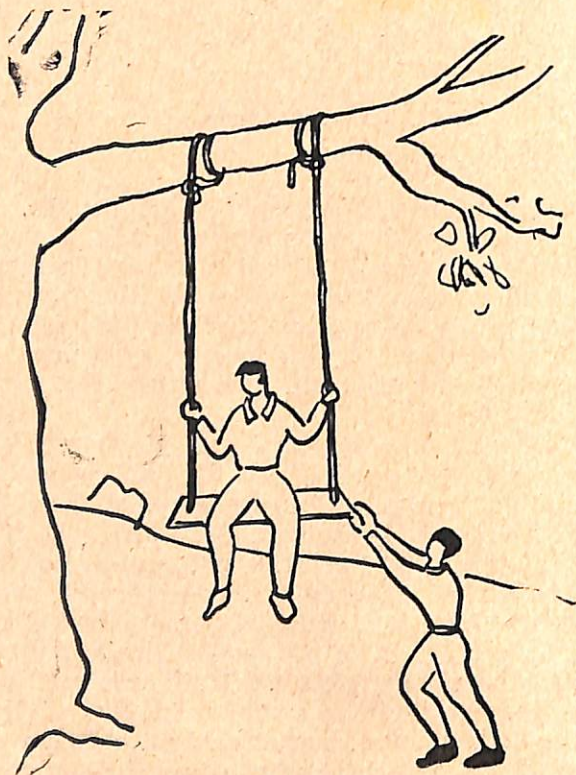

Fig. 40

44. «Me tre ashikë» (tridhet e një)

Luhej nga djem e vajza 10 vjeç e nalt në netet e dimnit, në rrethet familjare.

Lojtarët formojnë një rreth tue ndejun zakonisht kambëkryq. Lojen e fillon lojtari ma i vogël, ose ndonji mik. Ai qi e fillon merr ashikët në dorë, i luen disa herë në shuplakë dhe pastaj i hedh nga nalt poshtë. Në qoftë se tre ashikët qëndrojnë në pozicionin nga faqja laterale e ngushtë e gropume dhe në formë të gërmës «S», «Begu» fitonte 30 pikë, d.m.th. çdo faqe laterale e kësaj forme është baraz me 10 pikë. Në rast se atij ashikët i qëndrojnë në pozicionin nga faqja laterale e ngushtë e sheshtë, fiton 2 pikë, d.m.th. çdo faqe është nga një pikë «qeti». Kështu qi një «Beg» 10 pikë dhe dy «qeta» 2 pikë bajnë 12 pikë. Ai vazhdon përsëri hedhjen. Në se grumbullon «14 pikë», lojtari rrin, sepse këto janë të forta. Në qoftë se nuk mbush «14 pikë», ai vazhdon deri sa afrohet në një shumë pikësh pak a shumë të madhe: 27-29-30, të cilat, edhe këto janë të forta në lojë. Lojtari qi rrin në njanen nga këto pikë ka shpresë ta fitojë lojën. Pas tij vazhdon lojen ai qi asht brinjas. Në rast se ky ban 31 pikë, fiton lojen. Në qoftë se një lojtar qi qëndron «14 pikë» dhe një tjetër para tij e arrin, ky i fundit detyrohet mos të qëndrojë, mbasi ka qëndrue tjetri para tij. Lojtarët qi grumbullojnë 26-27-28-29-30 pikë fitojnë lojën në rast se asnjë lojtar tjetër nuk mbledh 14 pikë, ose 31 pikë.

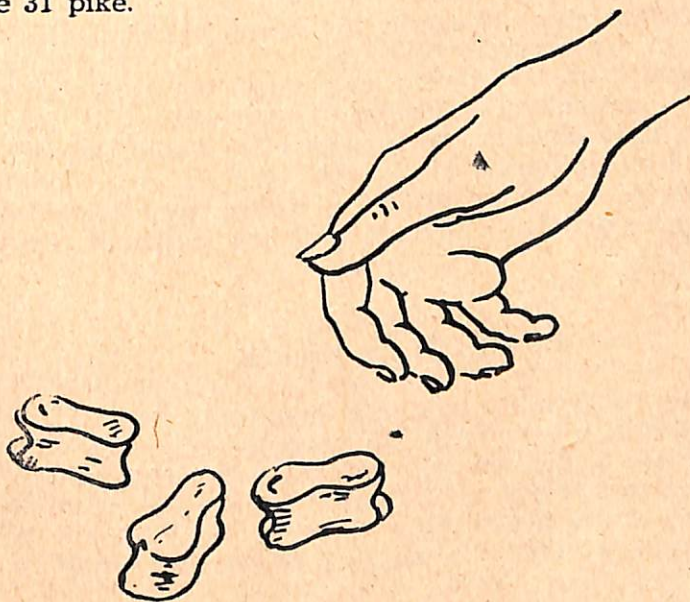

Fig. 41

B — Lojnat imituese

Janë ato lojna gjatë të cilave njeriu ven re aftësinë imituese a të dramatisimit të një gjaje qi u ban përshtypje fëmijve dhe të rijve. Në përmjet tyre zhvillohen shkathtësia, guximi, vullneti dhe squetësia. Këtu po përmendun disa prej tyre: **Shpendë e kafshë, Mjeshtrit, Bisedë me leprin, Shtëpijash (hakonenash), Çapka, Kumbujsh.**

45. «Shpendë e kafshë»

Luhej me turrë në pranverë, sidomos në netët e gjata të dimnit, si nga djelmt e moshës 8-14 vjeç edhe nga burrat, të cilët mblidheshin në dhoma të mëdhaja, ose në ndonji lëdinë, aborr, etj.

Në këtë lojë marrin pjesë 8-10 lojtarë, të cilët, para se të fillojnë, zgjedhin udhëheqësin; të tjerët formojnë rrethin, dhe ulen kambëkryq. Kur udhëheqësi hyn në mes të rrethit, fillon loja. Të gjithë vendosin duer në dyshe. Ndërkaq udhëheqësi fillon lojën duke thënë: «Fluturon, fluturon gomari» dhe çon duert përpjetë për të rrejtë të tjerët. Tash, në qoftë se habitet kush i çon duert nalt si ai, atëherë udhëheqësi e pyet me ironi: «Pse, fluturon gomari?» dhe e qëllon një ose disa herë me turrë në shuplakë. Ai vazhdon pastaj të thotë se fluturon zogu dhe duert e tij i mban në tokë. Po gaboi ndonjani tue lanë duert në tokë, ndëshkohet.

46. «Mjeshtrit»

Edhe kjo luhej me turrë nga djemt e moshës 10-14 vjeç dhe të rriturit, të cilët mblidheshin pas darke, sidomos në netët e gjata të dimnit, gostina e festa dhe luenin kështu në rede odash, ose jasht (në verë), në patalok të terun.

Mbasi shtihet short dhe caktohet kryemjeshtri, i cili emërton secilin me emrin e një zanati, fillon loja.

Kryemjeshtri imiton nianën nga zejet. Në këtë rast, ai qi asht, p.sh., «kovaç» imiton kryemjeshtrin, i cili, mbas pak, len këtë e fillon si zdrukthtar, këpucar, ose si ai qi i bie fyellit, lahutës, etj., kështu me rradhë ay imiton sa njenën dhe tjetrën zeje. Lojtari qi mban emnin e zejës përkatëse, po të ketë pasë vëmendje tek ai, fillon e imiton atë, ndryshe qëllohet me turrë prej kryemjeshtrit për pavëmendje.

47. «Bisedë me lepurin»

Luhej me 10-20 vetë nga fëmijët (meshkuj) të moshës 5-7 vjeç, zakonisht në stinën e pranverës, në patalok, oborr ose në fusha.

Në këtë lojë ai qi luen rolin e lepurit duhet të imitojë mirë atë sa herë qi ia bie rasa. Para se të fillojnë lojën qesin short se kush do të jetë «ljepri» e kush pyetsi. Kur të tjerët formojnë një rreth, atëherë këta të dy futen në mes dhe ma parë përshëndet lejepuri e pastaj bisedohet me të.

- Për shumë mot, lepur! A je si je? A je lejepur a s'je lejepur?
  - Lepur jam, posi s'jam!
  - Po në je lepur veshët i ke?
  - Veshët i kam, posi s'i kam!
  - Po si i ke e ku i ke?
  - Qe njanin, por dhe tjetrin!
  - Po në je lepur kambët i ke?
  - Kambët i kam, posi s'i kam, kapërcej me këto e rri.
  - Po si kërcen e si rrin?
- Pastaj lejepuri, tue kapërceye e tue ndejt, përgjigjet:

Si asht Gjystina, e bukur apo e keqe?

Çapka, në rast se nuk i pëlqen ajo, çon kokën mbrapa.

Loja vazhdon kështu me pyetje e përgjigje deri në fund. Vajzat kënaqen me lëvizjet imituese të lojtares (çapkës), e cila nuk sheh, por, simbas dëshirës së saj, dallon njanën e tjetrën për të mirë apër të keqe.

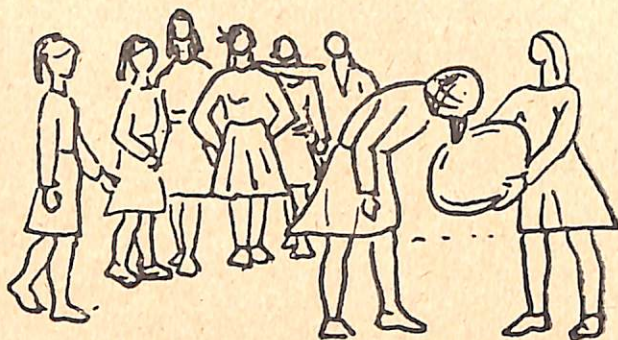

Fig. 42

50. «Kungujsh»

Luhej nga fëmijët (meshkuj e femna) të moshës 6-8 vjeç po në atë kohë e vende si në lojën që trajtuem ma sipër.

Në këtë lojë marrin pjesë 10-15 vetë. Zakonisht, ai që hyn në lojë asht ma i rritshmi dhe ma i shkathti, kurse në rolin e farës së kungullit zgjidhet një fëmijë i vogël me moshë 4-5 vjeç. Përveç këtyne, caktohen edhe dy udhëheqës, njani prej të cilëve qëndron me lojtarët, ndërsa tjetri ikën larg, mbasi atje do të fillojë lojën tue kërkue farën. Ndërkaq, të tjerët ulen kambëkryq në vijë të drejtë. Në mes qëndron udhëheqsi, kurse mbrapa qëndron «i strukun ai që quhet garë.» Pasi bahen gati, fillon loja.

Ai që asht larg i drejtohet atij që asht në mes (udhëheqësit) tue e pyetur:

— A i keni lidhë qejtë?

— Po, — përgjigjet ai — Ç'ka urdhnoni?

— Ju lutem, babamë ka dërgue të më jepni pak farë kungulli, se do të mbjellë arën.

Kur ky i lutet kështu, atëherë udhëheqësi i tyne u ban me shejë lojtarëve të tjerë të shkojnë me vrap me e zanë atë. Kurse ai që kërkoi kthehet në vëndin e vet. Kur të parët të jenë grumbullue të gjithë nëpër vende, vjen e kërkon përsëri farën. Këtë radhë udhëheqësi i tyne i thotë:

— Urchëroni e zgjidhni.

Dhe së bashku me të kalon sa në një anë në tjetrën me zgjedhë, tue i ra me grusht në kokë se cilit e tue thanë:

— Ky nuk asht pjek, ky po; merre me vehte!

Ata që zgjidhen tash shkojnë me udhëheqësin tjetër, i cili vjen e kërkon deri sa i merr të gjithë e mbetet vetëm udhëheqësi me fa-

rën e kungullit. Tash kërkuesi vjen për të fundit herë dhe merr «farën». Kur e merr edhe këtë, ai qi mbetet tash vrapon nëpër fushë, mbasi të gjithë e ndjekin për me e kapun. Kur kapet, loja merr fund.

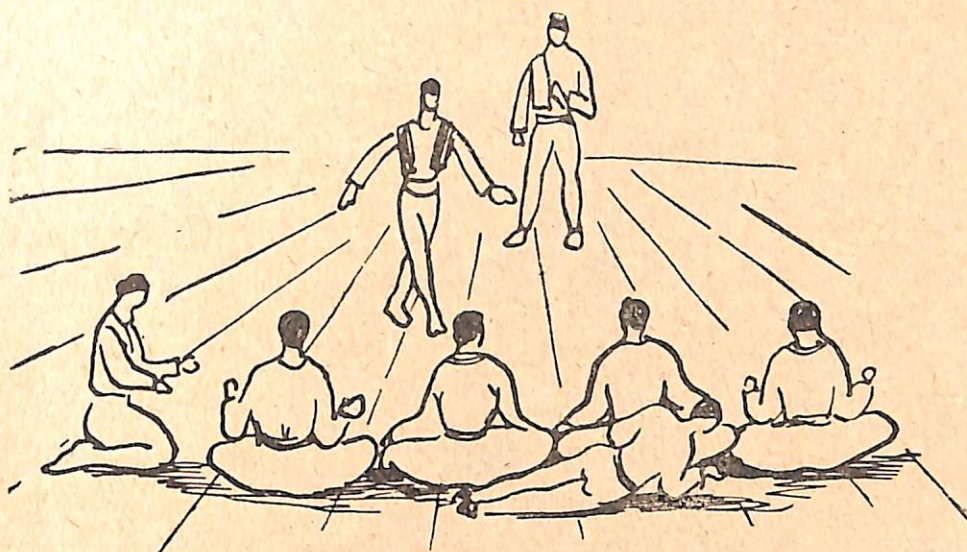

Fig. 43

C) **Lojna komike** — edhe në këto lojna njeriu shikon jo vetëm vetitë e përmendura në rasat e tjera, por edhe argëtimin e fëmijve e të të rriturve me lloj-lloj mënyrash. Po përshkruejmë disa prej tyre: Dy çinija, gjoja (gjuetia) dhe filxhanash.

51. «Dy çinija»

Luhej në netë dimni, në dasma e gostina, nga djemtë e moshës 14 vjeç e nalt.

Marrin pjesë dy lojtarë, ndërsa të tjerët shikojnë. Ai qi e din këtë lojë ma parë, thërret: «Kush dëshiron me luejtë dyçinijash». Kush nga lojtarët din lojën zakonisht, nuk përgjigjet; ndonjani, qi don me e mësue, çohet ta provojë. Ndërkaq, ai qi thirri mban dy çinija në dorë. Atë qi e ka të nxime, ia jep atij (pjesëmarësit në lojë), kurse të bardhën e mban vetë. Pa i lanë atij shkas qi t'i shkojë mendja me e kontrollue, i ven kusht: «do të baish si baj unë» dhe fillon lojën. Ai qi ka çininë e bardhë, fillon të bajë gjeste, në mënyrë qi mos të kup-tohet nga tjetri. Mbyll sytë i thotë atij (dhe ai mbyll sytë):

- Vene dorën nën çini
- Dhe ai e ve.
- Fshije fundin,
- Ai e fshin.
- Vene dorën në fytyrë
- Ai e ve.

Por nga ky veprim lojtari asht nxi. Mbasi çel sytë, shokët shkullen së qeshuni, kurse ky habitet. Pastaj shpejt e kupton se asht përlye me të nxime e qesh bashkë me ta.

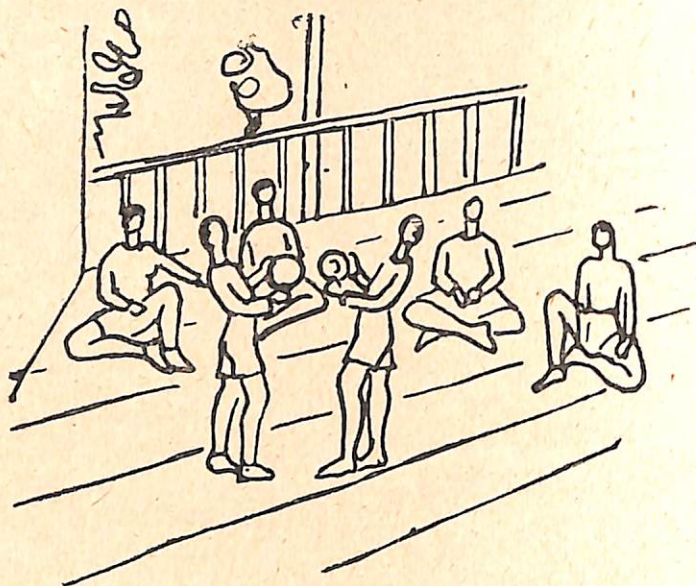

Fig. 44

52. «Gjoja e lepurit»

Edhe kjo luhej në dimën, në dasma e gostina, ma tepër nga burrat e ma rrallë nga djemtë e moshës 14 vjeç e nalt, të cilët mbli-dhehin në rede odash.

Në këtë lojë marrin pjesë pesë vetë. Njani prej tyre quhet «gjahtari», tjetri «lepuri» dhe tre të tjerët — «zagarët». Lojtarët shkojnë në një odë tjetër për me veshun rroba të këqija. Të tjerët ulen kambëkryq në minderët, ose përreth odës, dhe presin me shikue «gjojën».

Ma parë vjen ljepuri i veshun me rrobe të këqija, me dy qeleshe si veshë të gjatë të lidhun në kokë dhe me një «bisht» (copë poste). Ashtu si hyn përpiqet të mshifet nga zagarët e gjahtarit, të cilët luejnë rolet përkatëse në një mënyrë aq qesharake sa gjithkush shqyhet së qeshuri. Bukurin e kësaj loje e shton ma në fund gjuetari, i cili, ashtu siç asht i veshun me rroba të këqija, me kallçi (çizme) dhe me çifte (një shkop me spango), nget vrap në odë mbas zagarëve, të cilët shkojnë tue nuhatë «gjurmët» e lepurit. Shpesh ai bahet gati me gjuejt, por lepuri largohet në një vend tjetër. Nganjherë zagarët ia bijnë pranë, por atij i shkrep pushka.

Në këtë rasë zagarët vijnë pranë gjahtarit dhe i lehin. Ma në fund gjuen: «pam-pam». Ndërkaq, i bije shamis me «çiften» dhe kjo nxjerr «tym» (pluhur). Të gjithë sa janë aty qeshin, edhe përpiqen të mos tymosen. Ai qi asht ma afër tymoset ma keq se të gjithë. Në këtë rasë të gjithë qeshin.

53. «Filxhanash» ose «Kapuçash»

Luhej si nga djemtë e moshës 14-18 vjeç ashtu edhe nga burrat, të cilët mblihdeshin në netët e dimnit, ose në dasma e gostina.

Marrin pjesë tetë deri dhjetë vetë, të cilët ndahen në dy grupe ulun kambëkryq, disa hapa larg njani-tjetrit në mes të odës.

Mbasi të jetë sigurue 4-12 filxhana, qeleshe (kapuçë), shputa ose fa-coleta, kokrra (copë druni), unaza etj., qesin short dy vetë prej tyne se kush do ta mshefë ma parë kokrën. Pastaj njani prej tyne ulet në gjunjë dhe mshef kokrën. Ndërkaq, kundërshtarët mundohen me kuptue lëvizjen e dorës dhe se në cilin filxhan e len atë. Pastaj ai qi fshehu kokrën del në shesh dhe e thotë:

— Gjejeni se cili filxhan e ka.

Të gjithë kundërshtarët mendohen qi mos të ngrejne ndonji filxhan kot e pa unazë. Ai qi e ndjen vehten të sigurtë, ngre dy filxhana e thotë: «teste». Në rast se e gjen kokrën, grupi i tij fiton dhjetë pikë dhe ndron rrol me tjetrin. Nëqoftëse nuk e gjen, ai vijon e për se cilin filxhan qi ngre thotë: «ja bosh, ja për ty».

Nëqoftëse kokra gjindet në filxhanin e parë mbas testes e nuk thuhet shprehja e sipërme, ana qi e ka mshef fiton dhjetë pika dhe kështu vazhdon loja. Nëqoftëse ajo gjindet mbasi ngrihen disa filxhanë bosh, atëherë ana kundërshtarë fiton aq pikë sa filxhanë mbeten pas dhe plus atë qi kish filxhanin, kurse tjetra tri pikë. Nëqoftëse ngrihen aq shumë filxhanë sa të mbesin ende dy, atëherë ai qi ngre të parafundit, thotë: «Për mue»; në qoftë se e gjen, fiton dhe merr filxhanët.

Ajo skuadër qi plotëson 100 pikë del fituese. Loja e tregueme asht luejtë në qytet, ndërsa në malsina bahet ma serioze, tue qitun bejte tallëse njanit apo tjetrit grup:

— Qysh se nisën sonte lojën,
Mirë e dijtëm, se u këndojmë.
Ran do sorra n'ato ferra,
Ai K.K. po lan menela¹⁾
Lanë menela e i qet me u terë,
shkon K.K. e u merr erë.
More burrë, a vrave sorrën?
Luje mirë, ta nxisha dorën!
Ku i kam pamun nji kta burra?
N'krye të pazarit nën do çulla.
Cili kje ai qi shtiu?

.....
K.K. ka ndenjun në bryl,
E merr kokrën teste gjyl.
.....

More djalë, nga je nisë?
Në Kakarriq me kallajisë!
A mund bane kurfare qari,
sa me ble nji zog gomarit?
Kenka terr e nuk po shofim,
Po kta burra si s'po i njofim,
Si nuk po del kurkush me u lutë!
.....

1) Menela — tesha.

A t'i falim a mos t'i falim?
 Dalshin mendsh e marrshin malin!
 Po thotë mali nuk i due,
 Kjofshin falë dreqit mallkue!

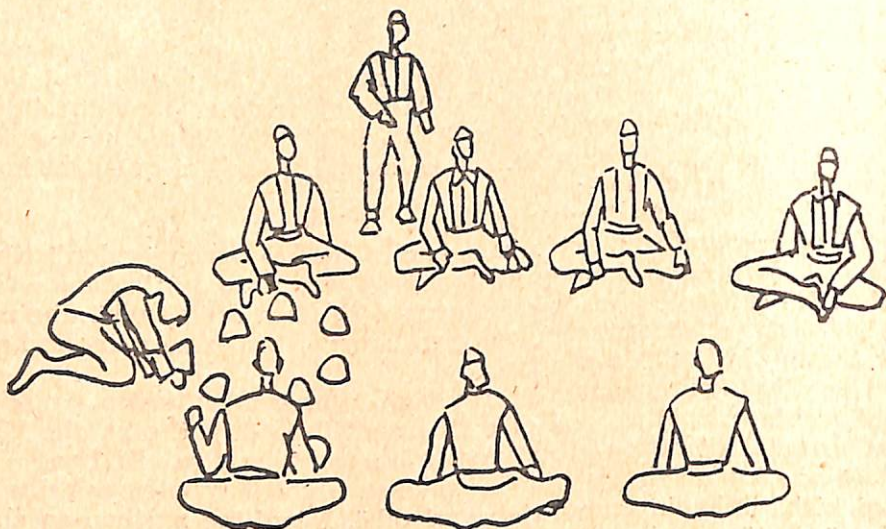

Fig. 45

Ç) **Lojna fjalësh.** Edhe këto luejnë po atë rol si të tjerat. Ndryshe nga të tjerat në këto lojna vihet re cili nga lojtarët do ta mundë tjetrin me fjalë. Zhvillohen në përgjithësi po në ato ambiente familjare që pamë në disa lojna të tjera. Në kët nëndamje po përmëndim disa prej tyre, të cilat janë ma interesante si lojnat: **Rapatule, Gjeli, Fluturoi zogu, Qiri mbi qiri, Nëna e fëmija, etj.**

54. «Rapatule»

Luhej pothuajse në çdo stinë, në dasma e festa të tjera: nga djemtë e moshës 10-14 vjeç ashtu edhe nga të rriturit.

Marrin pjesë mjaft lojtarë, por ma kryesori asht vetëm njani, ai i cili caktohet si udhëheqës. Kur loja fillon, ky zakonisht mban në dorë një lule, ose një shami të bukur, ose edhe ndonji send tjetër. Të tjerët shikojnë se çdo të bajë me të. Mbasi të jenë ulun rreth kambëkryq në një vënd të terun, fillon loja. Fjalën e parë e merr udhëheqësi, kurse tjetri përgjigjet.

- Na këtë lule, — thotë udhëheqësi,
- Ç'asht kjo lule? — përgjigjet i pari
- Me një rapatule një me çue, një me ul.

Kur ia jep të parit, atëhere ai e ngren një dorë nalt e tjetrën e mban posht.

Pastaj udhëheqësi ia jep lulen të dytit me dy rapatule.

- Ç'asht kjo lule? — pyet lojtari.

Kur ai merr përgjigjen e tij, i çon të dyja duerët përpjetë. Po kështu veprohet edhe me të tretin:

— Ç'asht kjo lule?

— Me tri rapatule.

Porsa merr këtë përgjigje, i treti, përveç dy duerve, ngren edhe një kambë.

Tash secili qëndron siç asht, dhe loja vazhdon me të tjerët tue luejtë kambët, duerët, kokën, trupin, etj., deri sa të japë urdhën udhëheqësi për me pushue.

55. «Gjeli»

Luhej nga djemt e moshës 12 vjeç e nalt, në netët e dimnit dhe në raste festash e gostinash. Marrin pjesë disa veta, por njani, ma i shokthti, del para shokëve tue thanë: «Kam një gjel e dëshiroj ta pjestoj me ju. Pra, zgjidhni». Secili merr pjesë në ndamjen e gjelit: njani merr kokën, tjetri krahun, një tjetër kambën, sqepin e kështu me radhë, deri sa gjeli asht nda i gjithë pjesë-pjesë.

Mbasi asht bamë ndarja, fillon loja. Atë çka thotë udhëheqësi, asht i detyruem ta thotë secili për pjesën e vet. Unë kokën do ta ha, — thotë udhëheqësi. Unë..... do ta ha, — përgjigjen të tjerët shpejt e me radhë, etj. Udhëheqësi vazhdon tue u shprehë në një mënyrë tjetër. Për shembull: «Unë gjuej me kokë». Të tjerët vazhdojnë për pjesët e tyne si ma parë. Fjalët dalin të ndryshme, me kuptim e pa kuptim, mjafton që të kënaqin spektatorët.

56. «Fluturoj zogu»

Luhej në çdo stinë nga fëmijët meshkuj të moshës 8-10 vjeç, por edhe nga të rriturit. Për zhvillimin e lojës mjafton një vend i vogël i terun, sa për të ndenjtur. Mbasi zgjidhet udhëheqësi i lojës ai i cakton emna pemësh çdo njanit prej lojtarëve, p.sh. njanit kumbull, tjetrit mollë, dardhë, fik, pjeshkë, zerdeli, etj. Kjo varet nga numri i pjesëmarrësve. Mbasi ka caktuar emrat çdo njanit prej lojtarëve udhëheqësi i lojës thotë: «Fluturoi zogu dhe ra në dardhë». Ai qi ka këtë emën i përgjigjet me të shpejtë: «Në dardhë nuk e la unë». Udhëheqësi pyet: «Ku e çon, në mollë?». Ai qi ka emnin mollë përgjigjet: «Nuk e la unë, por e çoj në fik». Dhe kështu loja vazhdon deri në fund me shpejtësi. Ai qi gabon në përgjigje, del jasht. Kur mbeten vetëm dy lojtarë, këta caktojnë dënimet për secilin lojtar.

Dënimet mund të jepen nga ata qi mund të imitohen kafshët ose shpendët dhe kjo zbatohet pa u kundërshtue nga lojtarët.

57. «Qiri mbi qiri»

Luhej nga djemt e moshës 10 vjeç e nalt, zakonisht në netët e gjata të dimnit.

Marrin pjesë dy veta, të cilët ma parë qesin short se cili do të fitojë pyetjen i pari dhe cili do të përgjigjet. Loja fillon me shpejtësi:

— Na këtë qiri,

— Ç'asht ky qiri?

— Qiri mbi qiri.

— Fitili, fitili!

Fitilin e hangri miu,

Miun e hangri maca,

Maca kërcej në tra,

Traut i dha zjarrin,
 Zjarrin e ndali ujët,
 Ujin e pijnë buejtë,
 Buejtë punojnë arën,
 Na i qitën? farën,
 Farën e hangri zogu,
 Zogu hypi në ferrë,
 Ferrën e preu këmesa,
 Këmesa shkoi te kovaçi,
 .....

Ai qi gabon del jasht lojës. Pastaj vazhdon i treti. Edhe ky në se gabon, del jashtë e kështu me radhë. Ai që fiton jep po atë dënim qi u tha në lojën e sipërme.

58. «Nana e fëmija»

Kjo luhej nga fëmijët (meshkuj e femra) të moshës 7-10 vjeç. Në këtë lojë vetëm dy lojtarë janë kryesorë nga të cilët njani luen rolin e nanës dhe tjetri atë të fëmijës. Mbas këtyne zgjidhet udhëheqësi, i cili u cakton lojtarëve të tjerë emna të ndryshëm. Çdo herë qi «fëmija» i kërkon s'amës kulaçin, ajo s'ja jep po s'i pruni atë qi don. Ja, p.sh., si luhet ajo në këtë rasë prej tyne:

— Nanë, më jep kulaçin.

— Jo, s'ta jap.

— Pse s'ma jep?

— Pse s'më ke dhanë shtangën,

— Shtangën kush e ka?

— E ka lisi.

Fëmija shkon te lisi dhe i kërkon atë qi i duhet:

— Lis, më jep shtangën.

— Jo, s'ta jap.

— Pse s'ma jep?

— Pse s'ma ke dhanë puplën.

— Pupilën kush e ka?

— E ka orli,

Mbasi shkon tek ky, i drejtohet:

— Orli, ma jep pupilën.

— Jo, s'ta jap.

— Pse s'ma jep?

— Pse s'ma ke dhanë qingjin.

— Qingjin kush e ka?

— E ka çobani,

Fëmija shkon tek ai e ia kërkon:

— Çoban, ma jep qingjin.

— Jo, s'ta jap.

— Pse s'ma jep?

— Pse s'më ke dhanë bukë.

— Bukën kush e ka?

— E ka ara.

Tash ai shkon dhe e kërkon tek kjo:

— Arë, ma jep bukën!

— Jo, s'ta jap.

— Pse s'ma jep?

— Pse s'ma ke dhanë plehun?

— Plehun kush e ka?

— E ka dhija.

Atëherë shkon e kërkon tek kjo:

— Dhi, ma jep plehun.

— Jo, s'ta jap.

— Pse s'ma jep?

— Pse s'më ke dhanë krypën.

— Krypën kush e ka?

— Krypën e ka deti.

Fill pas kësaj shkon tek «deti»:

— Det, ma jep krypën!

— Jo, s'ta jap.

— Pse s'ma jep?

— Pse s'ma ke dhanë shiun.

Sapo merr këtë përgjigje fëmija ligjëron prej këtej e deri te fillimi.

Shiun ia dhashë detit, deti ma dha krypën; krypën ia Dhashë dhisë, dhija ma dha plehun, plehun ia dhashë arës, ara ma dha bukën, bukën ia dhashë çobanit, çobani ma dha qingjin, qingjin ia dhashë Orlit, orli ma dha puplën, puplën ia dhashë lisit, lisi ma dha shtangën, shtangën ia dhashë nanës, nana ma dha kulaçin me djathë e një shputë qafës.

II. Lojnat kolektive me skuadra

Në këtë grup lojnash, lojtarët veprojnë në mënyrë të përbashkët dhe një gabim i lojtarit shkakton humbjen e lojës. E randësishme është theksojmë se në lojnat me skuadra secili lojtar përpiket më vehte për t'ia arritë qëllimit të skuadrës së tij. Në lojnat me skuadra lojtarët veprojnë njisoj, por vetëm simbas një radhe të caktueme. Këtu lojtari vetë asht i detyruem të ndajë kohën ma të përshtatëshme për fillimin e veprimeve të tij për të ndihmue shokun.

Në këtë grup përfshihen vetëm lojnat qi ndihmojnë në zhvillimin e mirë e harmonik të trupit dhe në edukimin e një vargu vetish, siç janë vëmendja, squetsia, gjykimi. Edhe në këtë nëndarje gjejmë lojna, për meshkuj e femna, si për shembull lojnat: **Jesir, Top e kalë, Bajrak, Shpatulla, Pushtimi i kalasë, Loçkë lokë, Gu-gu, Shejash, Kaladibrane, Top e rrasë, Kush e merr shaminë,** etj., të cilat po i përshtatëjmë ma poshtë:

59 «Jesir»

Ajo luhesh nga fëmijët (meshkuj) të moshës 10 vjeç e nalt, në dimën dhe pranverë, në fushë ose patalok të gjanë rreth 20-40 m, të gjatë 60-80 m, në formën e drejtëkandshit, i cili ndahesh në mes me një vijë. Pastaj fundoret e drejtëkandshit shënoheshin me një vijë me gjanësi 2 m, për me qëndrue grupet. Këto quheshin vendet e mbrojtjes, ku kundërshtarët s'mund të qëllojshin. Në mesin e drejtëkandshit, në vijat anësore të tij, shënojshin nga një kuadrat me sipërfaqe rreth 1 m². Këta ishin vendet e robve. Në skajet e vijave fundore të drejtëkandshit vejshin flamurin e grupit (një façoletë) mbi një shkop të ngulun në tokë. Në këtë lojë merrshin pjesë 30 veta të ndamë në dy skuadra të barabarta.

Ishte rregull qi lojtarët po të delnin jashtë fushës, konsiderohe-shin «robën». «Robnit» e liruem kishin të drejtë të sulmojshin kur merrshin cak. Skuadra e humbun ishte e detyrueme të mbante në shpinë fituesit, tue i çue nga njana anë në tjetrën.

Loja fillon kështu:

Dy lojtarë ma të shkathëtit qitnin short në mes tyne për të zgjedhë shokët. Mbasi zgjidheshin këta, dy kapidanat rreshtohen me grupet e tyne në vijat fundore të fushës së betejës, përballë njani-tjetrit. Në këtë lojë ka randësi të madhe rendi me të cilin kundër-shtarët i dalin shoqi-shoqit. Lojtari i nji skuadre qi del mbrapa, asht gjith herë ma i fortë se ai që ka dalë para.

Por edhe ai qi ka dalë mund të bahet ma i fortë se kundërshtari në goftë se mundet me u kthye në «cak» e me dalë prap. Lojtarët e skuadrave dalin, njani mbas tjetrit, tue kqyrë radhën, në mënyrë qi mos të kapen rob. Ata dalin e kthehen prap në vendet e tyne për të marrë «cak». Kur mësymjet janë të shumta dhe simbas radhës, ndi-gjohet nji «za»: «E ka Dauti». Për nji çast loja ndërpritet, fituesi e merr «robin» dhe e len në vendin e caktuem. Si të ketë mërrihtë «ro-bi» në vend, gjithë lojtarët kthehen në «cak» e rreshtohen si në fillim të lojës.

Në të dytën mësymje lëvizjet bahen si në të parën, me ndryshim se ksaj herë e qet lojtarin në fushë grupi qi humbi. Loja shkon tue u ashpërsue, mbasi skuadra qi humbi lojtarin kërkon me e shpëtue atë. Thuhet se shpëton nji rob, kur nji shok i skuadrës së tij mbërrin te ai gjatë mësymjes dhe e prek me dorë. Në këtë rast asnji nuk mund të zihet rob në fushë. Ai, sa qëllon robin, bërtet: «E mora! E mora!». Ndalet loja e të gjithë lojtarët kthehen ndër vendet e tyne. Kur zihen dy rob, ata kapen dora-doras: ndodh qi mund të zihen edhe shumë rob, prej njanës skuadër, ose edhe prej dyja skuadrave. Kapidani i kuj-desëshëm cakton menjihërë dy a ma shumë roje të shpejta, qi të rri-në gadi me ia pre rrugën e me i ra atij qi don me i shpëtue.

Kur skuadrat kanë ma shumë rob, loja bahet ma e gjallë, sepse lojatarët e tyne mendojnë ma mirë për të shpëtue «robtë». Po ia duelën me prekë mjaft prej tyne pa iu ra kush atëhere aq rob skuad-ra i shpëton.

Kur njena anë ka mbetë me nji lojtar të vetëm, p.sh. me atë qi ruen flamurin, ky do të mësynjë për me shpëtue shokët e robnuem dhe pastaj kthehet prap në vend për me ruejt flamurin. Në rast se i merret flamuri dhe shokët e tij që janë rob atëhere loja merr fund.

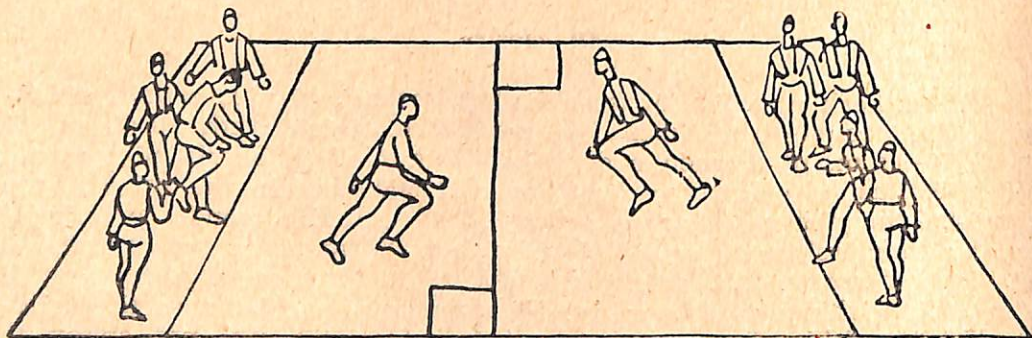

Fig. 46

60. «Top e kalë»

Edhe kjo luhej me top leckë ose llastiku nga djemtë e moshës 14 vjeç e nalt, në patalok, fushë ose oborre të mëdhenj në stinën e pranverës.

Marrin pjesë 10-20 lojtarë, gjithmonë çift, të cilët, para se të fillojnë, caktojnë vendin e lojës. Masandaj zgjidhen me dëshirë dy udhëheqës. Këta, mbasi shtijnë short se cili do të fillojë të zgjedhe i pari lojtarë dhe cila skuadër do të hyjë në lojë, shpërndahen secili në vend të vet. Skuadra që fiton shortin formon një rreth dhe secili qëndron hipun anës tjetrës. Por mbas gjithë ktyne udhëheqësi i kalorësve fillon lojën.

Topi i pasohet kalorsit pranë; ky, nëqoftëse e pret, ia jep tjetrit. Por ka raste qi njani ia jep topin tjetrit në lloj-lloj mënyrash. Në rast se topi bije në tokë, kalorësit, me të shpejtë, ulen dhe veprojnë për me u mbrojtë nga ata. Në qoftëse të brendëshmit qëllojnë ndonjanin, atëhere ndrrchen rolet. Kalorësit nuk duhet të kalojnë kufinin e caktuem të lojës; kurse ulësit nuk duhet të pengojnë kalorësit kur ato zbresin, ose kur janë sipër.

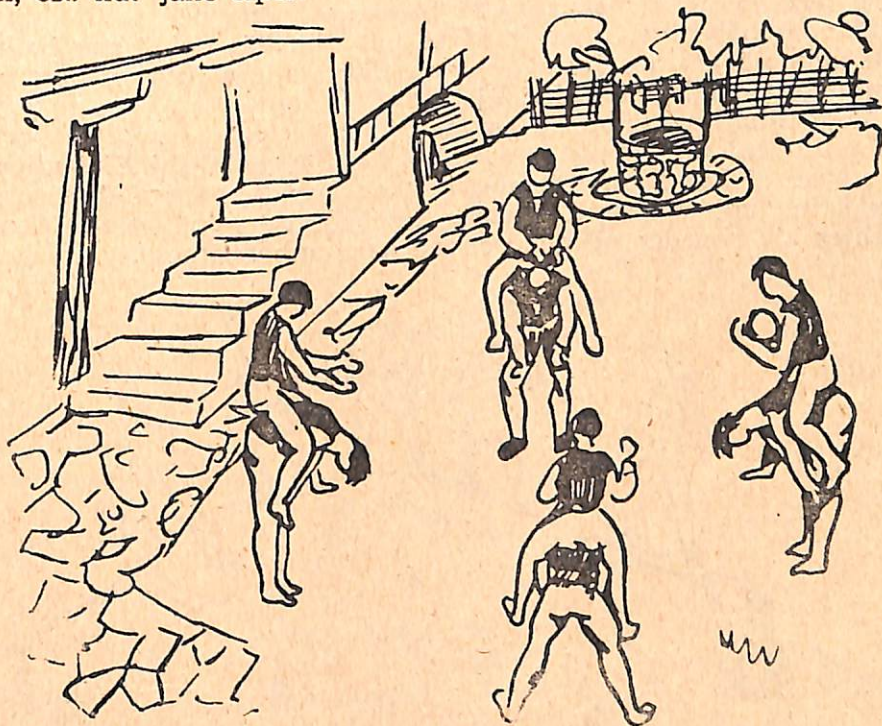

fig. 47

61. «Shpatulla»

Luhej me dojkë dhe shpatulla druni (në krye e ngushtë dhe në fund e gjanë), qi i përngjan pirajkës. Marrin pjesë djemt e moshës 12 vjeç e nalt, në fushë, oborr ose patalok. Në këtë lojë marrin pjesë katër veta, të cilët, para se të fillojnë, bajnë dy gropa me diametër rreth

30 cm. dhe me largësi 10-12 m. përballë njana-tjetrës. Mbasi bahen dy nga dy dhe qesin short se cili çift do të marrë dojkën dhe shpatullat, shkojnë nëpër vende. Loja fillon atëhere kur ata me dojkë e shpatulla janë vend pranë gropave dhe të tjerët rrijnë gati në mes tyre.

Njani prej atyne qi ka dojkën ia hedh me shpatull tjetrit. Ndërkaq, kundërshtarët përpiqen ta kapin qoftë në tokë qoftë në ajr, për me e hüdhtë në gropën e atij qi asht ma afër. Mirpo edhe këtu gjen pengesë nga rrejtsi i saj, i cili lëviz shpatullën sa në një anë në tjetrën, qi të mos e lejojë dojkën të futet në gropë. Në qoftë se dojka futet brenda, atëherë ndërrohen rolet në mes dy grupeve.

62. «Pushtimi i kalasë»

Luhej në çdo stinë nga djemtë e moshës 10 vjeç e nalt, në një vend të naltë, në fushë ose oborr.

Marrin pjesë 10 ose 20 veta, të cilët ma parë bajnë «kalanë», e cila asht një rreth me diametër 10 m. ose zgjedhin një vend kodër. Mbasi ndahen në dy skuadra të barabarta dhe për secilin nga këta caktohen udhëheqës, qitet short se cila skuadër do të rrejë dhe cila do të sulmojë kalanë. Pastaj janë vendet: rrejtsit futen në rreth, kurse sulmuesit qëndrojnë jashtë tij.

Loja fillon me sulmin e atyne qi janë jashtë «kalasë», por nxirren jashtë saj me gjoksat e rrejtsve, të cilët mobilizojnë të gjitha forcat e tyre qi kundërshtarët mos t'i lanë brenda. Në qoftë se sulmuesit i nxjerrin rrejtsit jashtë «kalasë», atëherë ndërrojnë rolet. Mbas disa ndeshjes ajo skuadër që qëndron në kala quhet fituese.

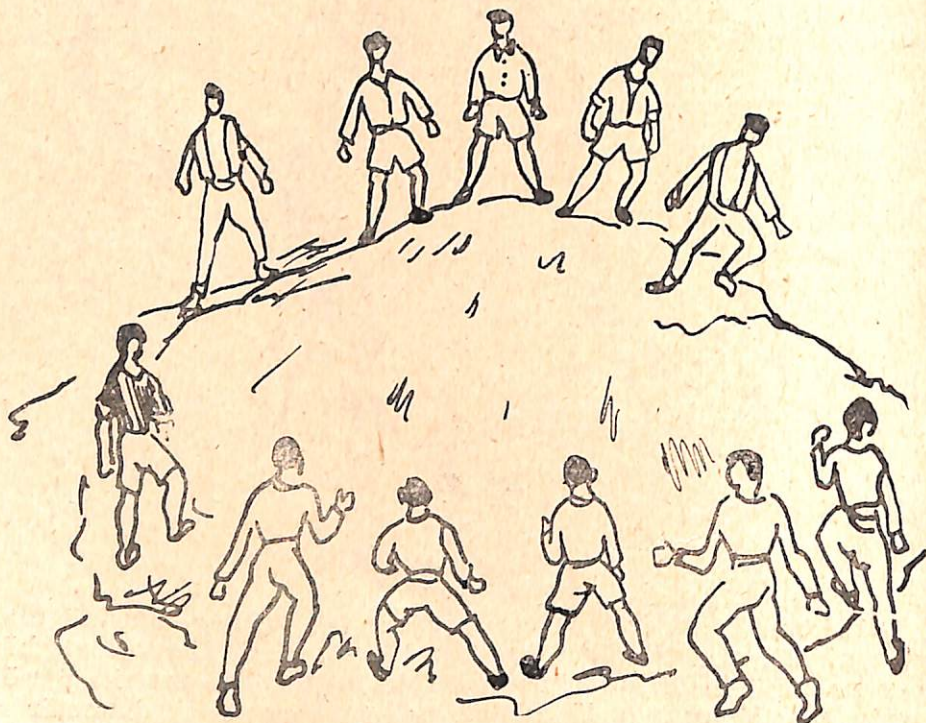

fig. 48

63. «Shejash»

Luhej në pranverë nga fëmijët e moshës 8-10 vjeç, pranë lumenjve ose ndonji kodre me gurë. Edhe në këtë lojë përbamja e dy skuadrave dhe e të shtimunit shortë ngjan si në dy lojnat qi përshkruem ma parë.

Para se të luejnë, pjestarët e secilës skuadre venë në anën e tyre shejat — rrasa ose kutija teneqesh. Të dy rreshtat e këtyne shejave vendosen 2 m. larg njani tjetrit, kurse largësia në mes këtyne rrasave ose kutijave asht rreth 20 cm. Pastaj, 10 metra larg tyre bahet vija (caku), prej ku do të bahet gjuejtja. Veç kësaj, çdo grup merr tre gurë në dorë për me gjuejtun shejat dhe fillojnë mbas radhës.

Çdo lojtar qi gjuen fiton aq pikë sa rrasa ose teneqe rrëzon. Në goftë se skuadra qi gjuejti e para mbaroi së gjuejtuni, atëherë fillon skuadra tjetër. Del fitues ajo skuadër qi ka rrëzue rrafsh me tokën ma tepër sheja.

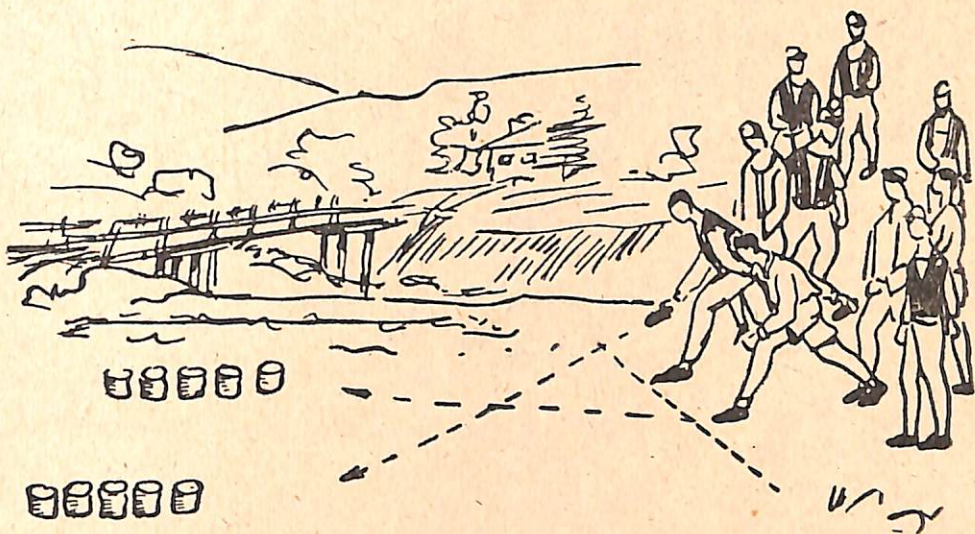

fig. 49

64. «Loçkë me lok»

Luhej në çdo stinë nga djemtë e moshës 10-12 vjeç në patalok, fushë, ose oborr.

Marrin pjesë dy skuadra me nga 10-20 veta secila, të cilat, para se të fillojnë bajnë me gurë të vegjël lokun (rrethin) me një perimetër prej afro 30 m; pastaj zgjedhin shokët me short dhe po me short njana skuadër futet në lok dhe tjetra mbetet jashtë saj me loçkë (top i bamë me lesh dhije).

Sapo fillon loja, skuadra qi ka loçkën i afrohet lokut tue thanë: «Ci-ci-puçi, kush e ka? Unë e kam, due me i ra». Dhe ai qi ka topin gjuen. Nëqoftëse e qëllon ndonjanin qi asht në rreth, e nxjerr jashtë loje; dhe në qoftë se ndonjani nga ata të rrethit e pret topin me do-

rë, atëhere ai qi gjuejti del vetë jasht loje. kështu veprohet edhe për ata qi gjuejnë nga rrethi. Në qoftëse lojtarët e njanës anë nxirren një nga një jasht loje, atëhere fitorja i mbetet anës tjetër.

fig 50

65. «Gu-gu»

Edhe kjo luhej në çdo stinë nga djemtë e moshës 14 vjeç e nalt, në vend të sheshtë afër murit ose ndonji peme.

Marrin pjesë aq skuadra e persona qi u përmenden për lojën «Lloçkë me lok» dhe shtihen po aqë shorte. Lojtarët e skuadrës qi ulen kapen në mes njani me tjetrin e lidhen duke u mbështetë në mur ose në pemë, tue formue kështu ledhin; kurse hypsat shkojnë disa hapa larg tyne dhe bahen gati. Zakonisht loja fillon me cilindo nga hypsat. Të gjithë hidhen shpejt e shpejt fluturim njani mbas tjetrit, deri te ai qi asht në rrazë të murit. Mbas të kenë kërcye të gjithë mbi ledhin, atëhere udhëheqësi i tyne, tue ngrahun një, dy deri pesë gishta përpyetë, thotë:

Gu-gu, pici-gu,
Kam një kalë pa martu.
Sa desh, sa lesh,
Sa gishta kam përpyetë?

Udhëheqësi i anës së ulun, i cili zakonisht asht i pari nga fundi, përgjigjet: «Janë katër». Në rast se e gjen, atëherë ndrohen rolet; në rast se jo, grupi i tij vazhdon të jetë ende në lojë:

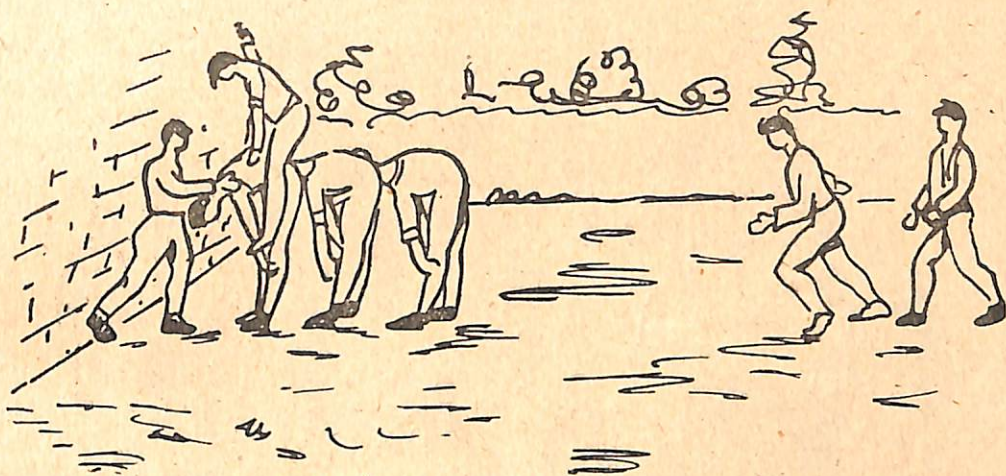

fig. 51

66. «Bajrak»

Luhej në çdo stinë nga fëmijët (meshkuj) të moshës 8-12 vjeç në çdo patalok të lagjeve të qytetit, në fushat ose lendinat e katundeve.

Marrin pjesë 20-30 lojtarë, të cilët, mbasi shënojnë në tokë një rreth me diametër 10-12 m., në qëndër të tij vendosin shkopin me flamur (nji shami çfardo). Udhëheqësit e tyne qesin short se cila skuadër do të ruejë flamurin. Pastaj secili shkon në vendin e vet. Lojtarët e të dyja skuadrave venë sheja dalluese. Udhëheqësi i atyne qi ruejnë flamurin brenda rrethit, cakton një lojtar posaçërisht për këtë punë dhe shokët e tjerë të tij i shpërndan nëpër rreth. Kur të jenë të gjithë gati, fillon loja.

Msyen ana kundërshtare, e cila ka si qëllim të fundit me rrëmbye flamurin. Nëqoftëse gjatë përpjekjeve të saj ndonjani qëllon ndonji kundërshtar, qoftë ky i grupit qi ruen flamurin ose jo, del nga loja. Kundërmsymja e ruejtsve mund të vazhdojë deri në kufi. Në qoftëse kundërshtarët msyejnë përsëri një nga një ose si skuadër, etëherë ruejtsat përpiqen t'i nxjerrin jashtë rrethit, ose ndonjanin fare jashtë loje. Nëqoftëse në lojë e sipër ana kundërshtare nxjerr jashtë loje gjithë ruejtsit, atëherë ruejtsi i posaçëm i flamurit mund të kundërmsyjë anmikun edhe jashtë rrethit, tue pasë kujdes gjithmonë se mos ndokush tjetër i merr flamurin. Kur ndodh kështu, dy skuadrat ndrojnë

në rolet. Po kur ndodh qi ruejtsat qëllojnë gjithë lojtarët e anës tjetër. atëherë loja përsëritet si në gjëndjen e parë të skuadrave.

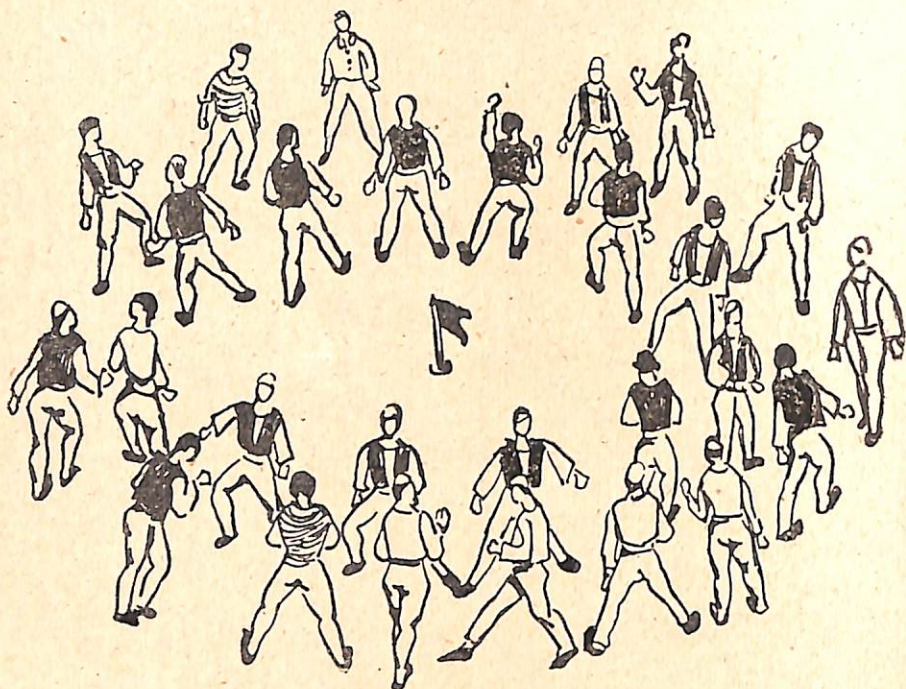

fig. 52

67. «Kala dibrance»

Luhej me breza ose rrypa pantallonash nga djemtë e moshës 14 vjeç e nalt, në stinën e pranverës, në patalok, oborr ose lendinë.

Marrin pjesë 10-20 lojtarë, të ndamë në dy skuadra. Prej këtyne, lojtarët ma të shkathët qesin short dv herë (me çift a tek), një herë për me zgjedhun shokët dhe një herë tjetër për skuadrën qi do të hyjë në lojë. Ruejtsi duhet të sillet rreth kalasë. Kalaja nuk duhet të lëvizë përse kohë qi ka përsipër kundërshtarët. Ruejtsi duhet të goditë para se me hypë kush në kala. Në rast se ky lëshon brezin në goditje e sipër, goditja nuk quhet. Në rast se hypësit rrëzojnë kalanë, atëherë loja përsëritet. Ai qi humb shortin i çon shokët në mes të fushës dhe u thotë qi të formojnë «kalanë» tue u kapun krahësh e tue ulun kurrrizin. Kur ruejtsi i kalasë merr brezin dhe ia jep njanin skaj të tij njanit prej shokëve të kalasë për me e shtrëngue fort ndër duert e veta dhe tjetrin e mban vetë, thotë «gati» dhe vjen rrotul me ruejtë, qi mos t'i hypi kush në kala. Nëqoftëse ndonjani prej anës tjetër kërcen aty në mënyrë të zakonëshme, apo me «kërcim peshku», përpiqet me shkue në majë të saj për me u lanë shokëve vend të lirë. Ka ras-

te qi ky zbred e kërcen përsëri. Por nëqoftëse ky, në kohën kur don të kërcëjë në kala, qëllohet me dorë nga rrejtsi (dikur qëllohej me kambë në gjunjë e poshtë kundërshtari), atëherë ndërrohen rolet.

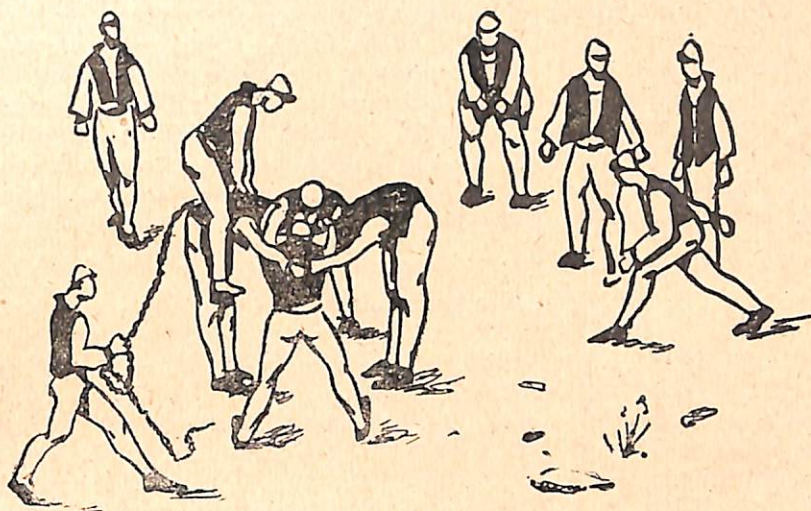

fig. 53

68. «Top e rrekë»

Luhej në çdo stinë me top lecke ose llastiku nga fëmijët (meshkuj) të moshës 8-10 vjeç, pranë një muri me një shesh të rrafshhtë përpara.

Marrin pjesë 10-20 lojtarë të ndamë në dy skuadra. Dy lojtarë nga ma të shkathtit qesin short për me zgjedhë shokët e skuadrës së vet. Mbasandaj qitet përsëri short për me përcaktue se cila skuadër do të hyjë në lojë e para, caktojnë vëndin e lojës dhe shënojnë një vijë të trashë me një largësi nga muri afër 6-8 m. Skuadra, që fiton shortin rrin në mes të vijës dhe murit, ndërsa tjetra qëndron jashtë vijës.

Kur fillon skuadra që ka topin dhe afrohet pranë vijës, ia kalon atë, herë njanit e herë tjetrit lojtar të vet. Ndërkaq, skuadra tjetër largohet nga pak për me u mbrojtun. Sapo të parët arrijnë në vijë, vë në re, se cili nga kundërshtarët asht ma afër. Kur ai që ka topin e gjuen tue e që lue në trup, ky lojtar nxerret jashtë loje. Në se topi shkon huq, atëherë e merr skuadra tjetër dhe ban po atë lojë si e para.

Loja vazhdon kështu deri sa niana skuadër fiton lojën, tue i nxjerr jashtë të gjithë lojtarët e skuadrës tjetër.

69. «Top e rrasa»

Edhe kjo luhej me top lecke ose llastiku në çdo stinë nga fëmijët (meshkuj e femra) të moshës 8-10 vjeç.

Marrin pjesë 10-20 lojtarë, të cilët ndahen në dy skuadra të barabarta. Para se të fillohet, sigurohen 5-6 rrasa të vogla ose tjegulla,

dhe caktchet vendi i lojës. Në vëndin e caktuem shënohet një rreth i vogël me rreze 30 cm. dhe larg tij afro 6-8 m. shënohet një vijë, e cila vlen për cak. Në fund qitet short për me zgjedhë lojtarët dhe për me përcaktue se cila skuadër do të hyjë në lojë.

Kur fillon loja, njana skuadër vendos rrasat njana mbi tjetrën në rreth, kurse tjetra fillon me radhë të hudhë topin rrëshqanas drejt për me qëllue rrasat. Kur këto qëllohen nga ndonjani atëherë shokët e tjerë të tij përpiqen t'i venë me të shpejtë në vend në një kohë kur ata pranë rrasave vrapojnë me marrë topin e me qëllue ata që shëmben rrasat. Nëqoftëse ai që gjuen nuk qëllon ndonji nga kundërshtarët, digjet dhe del jashtë loje; në qoftëse qëllon, ai që qëllohet, digjet. Në fund fiton ajo skuadër që djeg tjetrën.

60. «Kush e merr shaminë»

Luhej nga fëmijët (meshkuj e femra) e moshës 8-12 vjeç në një vend të sheshtë-patalok, fushë ose oborr.

Në këtë lojë marrin pjesë 20-30 lojtarë. Vendi duhet të jetë 60-80 m i gjatë dhe 30 m i gjanë. Për kufijt e tij vihen gurë. Veç kësaj, lojtarët shënojnë me vijë edhe vëndin ku do të rrijnë. Mbase shtijnë short për zgjedhjen e lojtarëve, të dyja skuadrat rreshtohen pastaj në dy vijat e tyne përkatëse. Në mezin e fushës njani nga skuadrat ngul një dru me shami. Kur bahen gati, çdo udhëheqës skuadre qet nga një lojtar për me marrë shaminë. Por të dy këta përpiqen ma parë me u ruejt nga njani-tjetri. Kur njani gjen rast dhe e merr pa e kapun tjetri që e ndjek pas, atëhere ndjeksi bahet rob. Po në qoftë se ky e kap atë me shami në dorë, atëhere ky i fundit bahet rob i skuadrës tjetër. Në rast se lojtarët e të dyja skuadrave arrijnë në një kohë para shkopit që ka shaminë, ata, me lëvizje të rrejshme, mundohen t'ia marrin shaminë njani-tjetrit. Ai që asht ma i shkathët, merr shaminë dhe vrapon me shpejtësi drejt cakut të vet. Loja vazhdon tue qitun me radhë lojtarët. Skuadra që ka ma tepër «rob» fiton lojën. Skuadra që humbet shkon në vëndin e skuadrës fituese, i merr lojtarët në kurriz e i çon deri në anën e vet.

ENVER BUSHATI

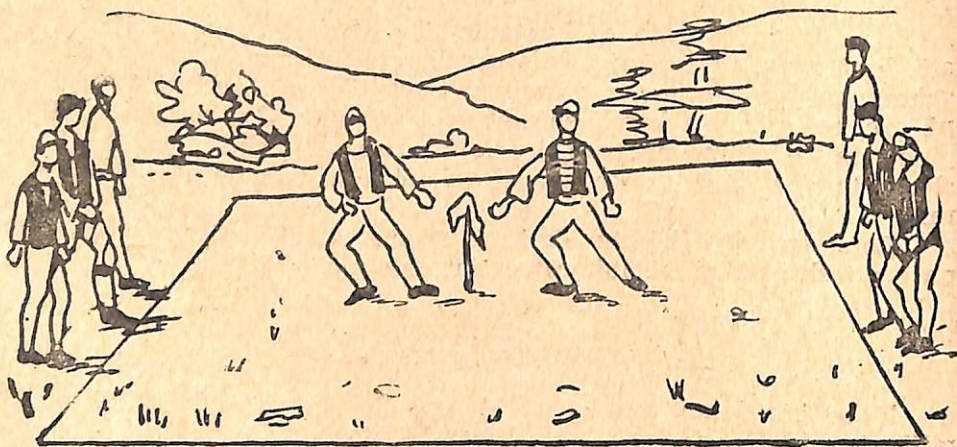

Fig. 54

LES JEUX POPULAIRES DANS LE DISTRICT DE SHKODER

Dans cet article il est question des jeux populaires dans le district de Shkoder. Notre but a été de mettre en lumière plusieurs de ces jeux qui appartiennent à la vie des enfants et des adultes.

Dans les jeux populaires abordés dans cet article, on remarque la capacité créatrice et remarquable du peuple. Il a su si bien et si joliment créer des jeux dont le fonds laisse entr'voir différents aspects de la vie du peuple, de la psychologie des enfants.

On a exposé en bref un panorama de la ville antique aux traditions historiques-ethnographiques. On a décrit les *pataloge* (petites places de quartier), Tepe-Draçi — Vegshar — Perash — Arra Madhe — Ara Pashës — Ballabane, Kiras, etc., etc. qui étaient les lieux de loisir des enfants et des adultes.

En dehors des *pataloge*, on a décrit les — oborr (cours) — hajat (espèce d'auvent), çardaqe (longs couloirs) et chambres des maisons où les enfants et les adultes ont joué.

Les jeux présentés ne figurent pas tous — mais ceux qui y sont forment tout un corps.

Le travail est réparti en deux groupes principaux:

I. — Jeux collectifs sans équipes;

II. — Jeux collectifs avec équipes.

Les jeux collectifs sans équipes ont été classés en sous-groupes.

a) Jeux individuels; b) Jeux imitatifs; c) Jeux comiques; d) Jeux de mots.

Dans le groupe des jeux individuels sont présentés des jeux joués exclusivement par les hommes, comme par exemple le jeu au bâton, la garde du chapeau, etc. Des jeux joués seulement par les femmes, comme «Top e pesë» (ball et cinq), «Konopi gjatë», «vizë», etc. jeux qui ont été joués par les deux sexes, comme «Kater çaqesh», «Bullice», etc.

b) On a traité les jeux tels que «Shpend à kafshe», etc.

c) On a décrit des jeux qu'on a joués dans les cercles de famille, tels «Dy çinijab» et «Gjuetija e ljeprurit».

d) On a traité les jeux tels que «Rripatulla», «Nana e fëmija», etc.

II. Les jeux collectifs avec équipes. Ce groupe comprend les jeux qui étaient joués seulement par les garçons, tels «Jesir», «Top e Kalë», «Gu-gu», etc.

Dans ce groupe sont présentés aussi deux jeux joués par les garçons et filles, comme «Shkop e cingël», «Top e raza», etc.

НАРОДНЫЕ ИГРЫ ШКОДЕРСКОЙ ОБЛАСТИ

В данной статье рассматриваются народные игры области г. Шкодры. Целью автора было ознакомление со многими играми из жизни детей, а также и взрослых.

В народных играх, изложенных в статье, проявляется замечательная творческая способность народа. Это — искусно и тонко созданные игры, изображающие разные стороны народной жизни и детской психологии. В них выступает умелость и находчивость в создании, редкое психическое мастерство, интересы взрослых и детей.

В работе дается краткое описание этого древнего города, с историко-этнографическими традициями. Описаны площадки для игр — «патаalogy», которые явились местами развлечений и игр для детей и взрослых. Кроме того описаны дворы, сени и помещения домов, в которых играли взрослые и дети.

Приведенные игры не включают исключительно всё, но они представляют собой одно целое.

Игры делятся на две основные группы:

I. Коллективные игры без команд.

II. Коллективные игры с командами.

Коллективные игры без команд подразделяются далее на 4 подгруппы: а) Индивидуальные игры. Из них приводятся игры, в которых участвовали только мужчины (как например, игра в чижики и т.д.). Далее приводятся игры с участием лишь женщин, а потом и смешанные игры.

б) Подражательные игры.

в) Комические игры — которые игрались в семейном кругу.

г) Игры слов.

Коллективные игры с командами включают в себя игры, в которых принимают участие только мужчины, а также смешанные игры, в которых участвуют как мужчины, так и женщины.

KODIKU I MANASTIRIT TË SHËN KOZMAIT PËR KONTRATAT E FEJESAVE

Këtë regjistër, ku janë shënuar kontratat e fejesave nga viti 1819 deri më 1843, po e quajmë «Kodik i manastirit të Shën Kozmait për kontratat e fejesave», pasi në të janë regjistruar të gjitha kontratat e fejesave që hynin në juridiksionin e këtij manastiri.

Manastiri i Shën Kozmait, i pajisur me këtë kodik, si dhe me kodikë të tjerë¹⁾ e libra fetare nga Joasafi²⁾, është ndërtuar pranë kishës së Shën Mërisë në fshatin Kolkondas, rreth 10 km larg Fierit, për të kujtuar murgun Kozma. Ky murg ishte mik i Ali Pashë Tepelenës dhe u vra nga njerëzit e Ahmet kurt Pashës së Beratit në kohën kur po kthehej nga predikimet që kishte bërë në Myzeqe. Manastiri u ndërtua pikërisht në afërsitë e lumit Seman, ku u gjend trupi i mbytur në ujë i murgut Kozma, të cilin pas vdekjes, të krishterët e quajtën «dëshmor i ri i krishterimit» dhe e mbiquajtën Shën Kozma. Manastiri u ndërtua aty nga viti 1813-1814, me ndihma të mbledhura nga popullsia kristiane e Beratit dhe Myzeqesë, pas thirrjes që Ali Pashë Tepelena u bëri me anë të këtyre dy letrave që po ribotojmë këtu poshtë³⁾.

Letra e parë:

«Ju, rumë të nahijes së Beratit, myzeqarë dhe vllahë grabovarë, katunde dhe çifliqe, ju lajmëroj se ja ku vura një epitrop që të më ndreqë manastirin e plakut Kozma; ndihmova edhe unë me aspra e të ndihmoni dhe ju si t'ju thotë dhespoti, me qëllim që të ndreqet ky manastir. Për ata që nuk do të japin ndihmën e tyre do të më mbetet hatëri dhe pastaj do t'i paguajnë dyfish.

Sikundër ju urdhëroj ashtu të bëni pas këtij vendimi.

Në Gjirokastër, më 12 shtator 1813.»

1) Sipas V. Lules, në këtë manastir ka patur edhe kodikë të tjerë, në njerin prej të cilëve ishin shënuar të hyrat e të dalat e manastirit për vitin 1870.

2) Të gjitha librat fetare të marrura nga ky manastir, të cilat ruhen në mitropolinë e Beratit, mbajnë të shkruar me dorë emrin e Joasafit.

3) Letrat janë betuar për herë të parë në vitin 1868 nga

A. Αλεξούδης në *Ἐπιτομὴ ἱστορικὴ περιγραφὴ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Βελεγράδων ἐν Κερκύρα*, 1868 f. 82

Letra e dytë:

«Hair duvaxhitë e mij mitropolit i Beratit Kolë Mitro dhe Haxhi Janko. Ju përshëndes dhe ju kallzoj se i mora vesh sa më shkruat dhe u informova me anë të igumenit. U gëzova shumë që u kujdesët për plakun Kozma. Ja tek po vinë aty tani igumeni dhe Nikolla bashkë me kryemjeshtrin dhe të vini të ndreqni edhe kullat e manastirit, i cili të bëhet më i mirë nga të gjitha manastiret. Me ardhjen time aty dëshiroj ta gjej të mbaruar. Pra, të kujdeseni të gjithë që ta ndreqni dhe të gjithë rumët e Beratit, të mëdhenj e të vegjël, të ndihmojnë. Po i shkruaj edhe Ibrahim Arapit t'ju ndihmojë në çdo punë. Të beni si ju shkruaj. Ju përshëndes.

«Në Janinë, më 12 shtator 1814»

Për miqësinë e Ali Pashë Tepelenës me murgun Kozma pleqtë myzeqarë ruajnë këtë gojëdhanë:

Shën Kozmai, gjatë një udhëtimi në Tepelenë, takon me Ali Pashanë, i cili, në këtë kohë, ishte bej jo i dëgjuar. Si profit, ky i tregoi pashait të ardhmen me këto fjalë: Do të bëhesh pasha i madh. Do të marrësh Janinën dhe selinë e Kurt Pashait të Beratit. Do t'i zgjerosh shumë kufijtë e pashallëkut tënd me mjekrën e kuqe në Stamboll. Pas disa vjetësh, kur Ali Pashai pa se profecitë e Shën Kozmait po vertetoheshin, e bëri mik të tij, por pa e kuptuar shprehjen e fundit «me mjekrën e kuqe në Stamboll», që donte të thoshte fundin tragjik të jetës së tij, d.m.th. se turqit do ta vrisnin dhe kokën e prerë me mjekrën e skuqur në gjak do ta dërgonin në Stamboll.

Në Myzeqe, murgun Kozma e besonin edhe si parashikues të ngjarjeve me rëndësi. Prandaj pas çdo ngjarjeje që ndodhte ose që mendonin se do të ndodhte, besimtarët pleq thoshnin: «E ka thënë Shën Kozmai». «Hieromonahu Kozma, — shkruan Gj. HaxhiMihali, — në atë kohë të egër dhe të errët, përveç këshillave fetare, popullit i jepte edhe këshilla njerëzore...⁴⁾»; «... midis këshillave të tjera u rekomandonte nxeh të edhe çeljen e shkollave të veçanta⁵⁾». «... shkolla e parë në këtë kështjellë (Berat) u çel më 1780, një vit pas ardhjes së hieromonahut Kozma⁶⁾».

Aty nga fundi i shekullit XVIII, shtypjet dhe raprezaljet e qeveritarëve turq kundër të krishterëve të vendit tonë kishin bërë që krahina të tëra të ndërronin fenë e krishterë dhe të përqaфонin fenë e pushtuesit. Për të shpëtuar nga kjo situatë, doli në Shqipërinë e jugut murgu Kozma, i cili, midis predikimeve fetare, këshillonte banorët të kishin dashuri midis tyre dhe të çelnin shkolla për të shpëtuar nga prapambetja. Gjithashtu, ai predikonte edhe thjeshtësinë në stolisjen e grave; kjo vihet në dukje në një libër fetar, ku është shënuar: «1777, muaji gusht 22. Ditë e martë. Erdhi asqeti dhe na predikoi tri ditë, i quajtur Kozma Hieromonah, dhe preu florinj të grave». Në këto veprime, me sa duket, murgu Kozma gëzonte përkrahjen e Kurt Pashës së Beratit, i cili i kishte dhuruar murgut një fron për të hipur kur predikonte përpara popullit. Gjithashtu, gëzonte edhe përkrahjen

4) «Dituria», 1927, f. 338.

5) Po aty, f. 338.

6) Po aty, f. 336.

e Ali Pashë Tepelenës. Por më vonë murgu u vra nga njerëzit e Kurt Pashës dhe pas vdekjes gëzoi nderimin e madh që i bëri Ali Pasha, duke ndërtuar për kujtim të tij manastirin në Kolkondas. Ky interesim që tregonte Ali Pasha për murgun Kozma na bën të themi se ay mund të ketë qënë këshilltar i fshehtë i Ali Pashë Tepelenës dhe i shërbente në veprimet e tij, sidomos kundër Kurt Pashës së Beratit. Mund që edhe për këtë shkak kryesor u vra nga njerëzit e këtij të fundit.

* * *

Kodikun për kontratat e fejesës u ruajt në manastirin e Shën Kozmait deri në vitin 1957. Për të parën herë kodiku u diktua në vitin 1951 7).

Kodikun është i mbështjellë me tre kapakë. Kapaku i jashtëm është prej pergamene me ngjyrë krem, por i zverdhur nga koha, sidomos sipërfaqja e jashtëme ka marrë ngjyrë si në bezhë. Mbi sipërfaqen e këtij kapaku janë formuar kuadrate me anë të dy vizave të holla paralele ngjyrë kafe. Pjesa e fundit e tij, në anën kryesore, paloset me një gjerësi prej 5,5 cm., në mënyrë që të mbyllë regjistrin; pastaj, përreth, nga brenda, bëhet një palosje tjetër e ngushtë me gjerësi 2 cm., ku janë shkruar disa shënime të një kontrate fejese. Pjesa e sipërme e fletës së parë të këtij kapaku është e grisur së gjati dhe mungon gati gjysma. Mbi pjesën e pagrisur lezohen këto shënime të shkëputura në gjuhën greke: «Ky regjistër... i të shenjtit të Belegradit, Joasafit... martesat».

Kapaku i mesit është prej kartoni të bardhë, pjesa kryesore e të cilit paloset sikurse edhe kapaku i jashtëm.

Kapaku i brendshëm është prej letre të bardhë me ngjyrë gri. Në fletën e parë të tij, midis sipërfaqes, gjejmë të shkruar në dy rreshta këtë shënim të plotë: «Ky regjistër i përket të shenjtit të Belegradit, Joasafit për kontratat e martesës», ndërsa prapa fletës së dytë janë shkruar këto shënime të parregullta: «Unë Kola» dhe «Unë Petro shkruaj».

Fletët e kodikut janë prej letre të bardhë, pak të zverdhura nga koha, të trasha, pak të ashpra dhe pa vija, me format 15,5 x 22,5 cm. Ka 96 fletë të ndara në 5 fashikuj, që kanë qënë të qepur së bashku me spango, kurse sot janë të shkëputura, dhe 7 fletë të veçanta me përmasa të vogla.

Fashikulli i parë përmban 19 fletë. Në krye të fletës së parë janë shënuar tre kryqe, të cilat të kujtojnë vazhdimin nga një regjistër i mëparshëm. Pas këtyre është shkruar ky shënim: «**Regjistër i prikontratatave të martesave**». Dhe më poshtë është shkruar kontrata e parë, që mban datën 30 prill 1819 dhe zë krejt faqen. Në krejt fashi-

7) Diktuesi ka qënë Vangjel Lule, ish sekretar-llogaritar i kishës ortodokse të Fierit. Kodikun në fjalë kryesia e Zëvendësisë së Fierit e dërgoi në Episkopatën e Beratit, ku ndodhet edhe sot. Sipas përmbajtjes në shkresën përcjellëse, kodiku përmbante 96 fletë të bashkuara dhe 12 fletë të veçanta. Në vitin 1962, me rekomandimin e episkopit të Beratit, munda ta marr këtë kodik nga Dhimitër Beduli me këto karakteristika: 96 fletë të ndara në 5 fashikuj dhe 7 fletë të veçanta. Gjithashtu, Dh. Beduli mbi fletët e kodikut kish shënuar me lapës kopiativ numrat rendorë të kontratatave.

kullin janë regjistruar, deri në dhjetor të vitit 1820, gjithsejt 46 kontrata.

Fashikulli i dytë ka 20 fletë me 49 kontrata. Tri kontratat e para janë të muajit dhjetor të vitit 1820, kurse të tjerat të vitit 1821.

Fashikulli i tretë ka 22 fletë, në të cilat janë regjistruar 61 kontrata fejese. Kontrata e parë fillon me datën 9 nëndor 1821 dhe e fundit mban datën 21 gusht 1823.

Fashikulli i katërt përmban 20 fletë. Fleta e 13-të është krejt e pashkruar, kurse fletët e tjera, ashtu si në krejt kodikun, janë të shkruara në dy faqet. Herë në njërin faqe është shkruar një kontratë e vetme, herë dy ose më shumë. Gjithashtu, është përdorur e njejta ngjyrë shkrimi si në gjithë kontratat e regjistruara në fashikuajt e tjerë, me përjashtim të kontratave Nr. 158, 159, 160 që janë shkruar me një ngjyrë kafe të çelur gati si në ngjyrë portokalli. Nuk ka rregull në regjistrimin e datave. Në tetë kontratat e para nuk ka asnjë datë, kurse e nënta mban datën tetor 1823. Pastaj vazhdojnë me vitet 1824 e 1825. E fundit ka datën 24 tetor 1825.

Fashikulli i pestë ka 17 fletë. Në këndin e sipërm të krahut të majtë fashikulli ka tri vrima të ngrëna nga mola. Në këtë fashikull janë regjistruar 74 kontrata fejese. Edhe këtu nuk ka rregull në regjistrimin e datave. Në vend të datës shpesh herë shkruhet «në të njëjtin muaj», ose «në të njëjtin vit»; ndërsa në kontratën Nr. 240, bashkë me datën 26 prill 1827, gjejmë edhe këtë shënim: «të vitit shpëtimtar». Regjistrimi i kontratave këtu fillon me vitin 1825 dhe kontrata e fundit ka datën 19 tetor 1843. Është për t'u shënuar se në të gjithë kodikun nuk gjejmë asnjë kontratë të shkruar gjatë viteve 1835, 1836, 1841 dhe 1842.

Në shtatë fletët e veçanta janë regjistruar 12 kontrata fejese të viteve 1824 dhe 1825. Në njërin nga këto fletë, me format 20x14,5 cm, në faqen e parë janë regjistruar 2 kontrata fejese pa datë, kurse në faqen tjetër është shkruar me një shkrim jo fort të lexueshëm dhe me gabime një dëftese, siç mund të kuptohet, për dhënjen e një huaje me interes⁸⁾. Kurse në një fletë tjetër të veçantë, me format 14 x 9,5 cm., janë mbajtur shënime llogarie për marrjen e taksës së shkrimit të kontratave. Kështu sipas këtij shënimi për çdo kontratë «martese» merrej një taksë fikse prej 3 groshësh.

I gjithë kodiku është i shkruar në gjuhën greke⁹⁾, me shkrim dorë. Për shkrimin e tij janë përdorur ngjyrat e zezë dhe kafe, diku e errët dhe diku e zbardhur. Regjistrimet janë bërë nga persona të ndryshëm sikundër shifet nga kaligrafitë e përdorura, ose edhe sikundër kanë shënuar ata vetë mbi kapakun e këtij kodiku: «Unë Kola», «Unë Petro shkruaj». Shkruesit, duke mos njohur mirë gjuhën greke, përveç që shkruajnë me gabime ortografike, por edhe veshjet i emërtojnë me emrat e përdorura nga vetë vendësit.

* * *

Kodiku, si një dokument me karakter juridik i së drejtës zakonore, ka rëndësi historike dhe etnografike për vendin tonë. Siç dihet, në

8) Shih përktimin «Kodiku i Manastirit të Shën Kozmait» (kumtesë) Studime historike 1965, Nr. 3. f. 176.

9) Përktimi u bë nga Koço Bozhori.

këtë kohë Turqia ruante ende mënyrën e vjetër juridike të mbështetur në ligjet fetare të shariatit. Popujve të besimit kristian nën sundimin turk sulltanët u kishin njohur të drejtën të administroheshin sipas zakoneve dhe kanuneve të tyre. Kështu, elementi ortodoks, i udhëhequr nga kisha greke, formoi një qendër që kishte si organ drejtues mitropolinë. Mitropolitët merreshin si me çështjet fetare, ashtu edhe me ato civile. Krahinë e Myzeqesë nga pikëpamja administrative kish-tare, bënte pjesë në mitropolinë e Beratit, me dhespot Joasafin. Mitropolitët i pajisnin kishat e manastiret e dioqezës së tyre me regjistra të ndryshëm, të quajtur kodikë¹⁰). Në këta kodikë regjistroheshin çështje të ndryshme, si veprime llogarije mbi të hyrat e të dalat e kishës ose manastirit, lindjet, martesat, çkurorëzimet, vdekjet, testamentet, etj. Dhespoti i Beratit, Joasafi, kish pajisur me të tillë kodikë edhe manastirin e Shën Kozmait. Kodikun në fjalë ai e quante pronë personale të tij. Kjo vihet në dukje nga ky shënim i shkruar mbi kapakun e kodikut: «Ky regjistër i përket të shenjtit të Beogradit Joasafit...» Joasafi kishte një burim të ardhurash, të cilat i siguronte nga populli nëpërmjet shkrimit të kontratave në kodik. Kështu, sipas shënimeve në fletën e veçantë për çdo kontratë «martese» merrej një taksë fikse prej 3 groshësh.

Kodiku për kontratat e martesës, ose prikokontratat e martesës, siç shkruhet në kodik,¹¹) është një dokument me vlerë për studimin e zakonit të kontratës së fejesës, të veshjes dhe të onomastikës në krahinën e Myzeqesë gjatë gjysmës së parë të shekullit XIX. Prandaj nga ky kodik po nxjerrim këtu disa shënime të ndara sipas karakterit të tyre.

I. KODIKU SI BURIM I ZAKONIT TË KONTRATËS SË FEJESËS NË KRAHINËN E MYZEQESË.

Zakoni i regjistrimit të një kontratë fejese në Myzeqe e ka burimin, ndoshta, para shkruarjes së këtij dokumenti, d.m.th. para shekullit XIX, dhe me disa ndryshime, ruhej deri në vitet e para të çlirimit të vendit nga elementi autokton kristian i fshatarsisë së krahinës së Myzeqesë. Bile aty-këtu vihet re si mbeturinë edhe në këto vitet e fundit.¹²)

Kështu, sipas këtij zakoni, ditën e fejesës, në prani të përfaqësuesve të të fejuarve, lajmësit dhe dëshmitarëve, shkruhej një aktmarrëveshje për fejesën e çiftit dhe pajën. Gjithashtu, po në këtë aktmarrëveshje regjistrohej shuma e të hollave që, sipas kodikut, quhej «dhuratë para martese» (shih kontratën Nr. 1), ose agërliq e agrillik (kontratat Nr. 24 dhe Nr. 175), si dhe rrobat e nuses, të emërtuara copë për copë, që pala e dhëndërit detyrohej t'i bënte asaj. Po kështu, regjistrohej edhe paja që bënte nusja për veten e saj dhe peshqeshet që do të sillte në familjen e burrit. Sipas këtij dokumenti, përfaqësues të të fejuarve, zakonisht, ishin vetë prindët, babai ose, ngando-

10) Shih kontratën Nr. 275.

11) Sipas kultit fetar ortodoks, martesa legalizohej vetëm pas ceremonisë së kurorëzimit fetar. Prandaj, kontratat e këtij kodiku janë kontrata fejese ose kontrata për marrëveshjen e pajës së martesës, dhe jo thjesht kontrata martese.

12) Ll. Mitrusi — «Dasma në lalët e Myzeqesë», Etnografia Shqiptare Nr. 2, viti 1963, f. 182-183.

njëherë, edhe nëna, vëllezërit, xhaxhallarët, kushërinjtë dhe, në mundësi të tyre, një person tjetër që kujdesej për ata, si p.sh., sipas kontratës Nr. 141, Jorgj Mucani është veqil (përfaqësues) i shërbëtorit të tij Todo. Por aty-këtu gjejmë edhe kontrata në emër të vetë të fejuarve, pa përfaqësues, siç shihet në kontratën Nr. 226.

Zakoni që pala e dhëndërit t'i bënte nuses rrobat e martesës dhe të jepte një shumë parash përdorej nga banorët autoktonë të Myzeqesë prej të cilëve e morën edhe të ardhurit në këtë krahinë. Këta shkruanin në fund të kontratës: «Sipas dokeve dhe zakoneve të myzeqarëve» (Shih kontratën Nr. 183).

Në këtë kodik gjejmë edhe kontrata martesë të ardhësve në Myzeqe, zakoni i të cilëve është i ndryshëm nga ai i myzeqarëve. Ardhësit kishin zakon që kontratën e fejesës ta bënte përfaqësuesi i vajzës dhe jo ai i djalit, siç ndodhte te Myzeqarët. Gjithashtu, pala e vajzës sipas kërkesës së palës së burrit e bënte vetë pajën e vajzës dhe i jepte një shumë të hollash palës së dhëndërit, me të cilët ata bënë rrobat e nusërisë (shih kontratën Nr. 193); ose, në raste të tjera, ana e vajzës nuk i jepte të holla dhëndërit, por detyrohej t'i bënte vetë rrobat e nusërisë. (Kontratë Nr. 194).

Ky zakon i ardhësve duket se ndikoi, aty nga çereku i parë i shekullit tonë, edhe në disa banorë autoktonë të Myzeqesë, sidomos në qytetin e Fierit, dhe më rrallë në fshatarët në gjendje ekonomike të mirë. Kështu, kur këta donin të martonin vajzat e tyre me djem që kishin mjeshtëri ose shkollë, ja bënë vetë gjithë pajën dhe rrobat e nusërisë vajzës së tyre. Veç kësaj, i jepnin dhëndërit edhe një shumë të hollash, ose pasuri tjetër, si tokë, ullinj, etj., që regjistroheshin në emër të gruas.

Në kodik, përveç regjistrimit të veshjeve dhe të një sasive të hollash të shprehura në grosh, aspra dhe para, që sipas shpjegimit të pleqve myzeqarë përdorëshin për të pregatitur nusja pajën e hollë të saj dhe peshqeshet që do çonte në shtëpinë e burrit, nuk takojmë ndonjë rast për dhënie ose marrje të ndonjë pasurie tjetër nga asnjera palë e të martuarve.

Në disa kontrata të këtij kodiku vihet re dhe ky shënim: «Prandaj e regjistroj në këtë kodik për siguri». Siç shihet edhe nga këto lloje kontratash, qëllimi i regjistrimit në kodik ka qenë i dyfishtë. Nga njëra anë, të legalizohej fejesa dhe, nga ana tjetër, të mbahej premtimi nga të dy palët kontratuese për përgatitjen e pajës së nuses.

II. VESHJA E GRUAS MYZEQARE NË GJYSMËN E PARË TË SHEKULLIT XIX SIPAS KODIKUT.

Një burim tjetër me shumë rëndësi në këtë kodik është veshja e gruas myzeqare, që dëshmon njëkohësisht edhe për mënyrën e marrëdhënieve ekonomike-shoqërore e kulture të kësaj krahine në gjysmën e parë të shekullit XIX.

Siç shihet në kontratat e kodikut, pjesa më e madhe e veshjes së gruas përbëhet prej tekstileve industriale të importuara, kurse vetëm një pjesë e vogël, siç janë guna e peshlliri prej shajaku dhe brezi prej leshi, janë prodhim vendi shtëpijak. Por edhe këto ngadonjëherë zëvendësohen nga tekstile të importuara, si p.sh. guna prej shajaku, që u përdor nga gruaja myzeqare e fshatit deri në 30 vjetët e

shekullit XX, zëvendësohej me xhyben prej cohe të qendisur me arsi ndikim i veshjes së gruas së pasur qytetare.

Myzeqeja, si një vend bujqësor e blegtoral, me mbeturina të theksuara të ekonomisë natyrore, prodhimet industriale i sillte nga Evropa dhe vende të tjera të largëta nëpërmjet tregjeve të Shqipërisë së jugut, dhe sidomos të atij të Beratit, që ishte qendra administrative e kësaj krahine dhe një qytet mjaft i zhvilluar nga ana zejtare e tregëtare. «Në Shqipërinë e jugut, pas sundimit të Ali Pashë Tepelenës, i cili theu fuqinë e feudalëve të këtij vendi, shkruan Hahn¹³⁾, filloi edhe një lulëzim i gjendjes ekonomike, sepse që prej kësaj kohe tregëtia u zhvillua edhe më tepër, bile kërkoi edhe tregje të reja...» Kështu, si gjithë qytetet e tjera të Shqipërisë së jugut, edhe tregëtarët e qytetit të Beratit, nëpërmjet rrugëve tokësore, blinin mallrat industriale që u nevojiteshin në fabrikat e Selanikut, Thesalisë e Stambollit, ose nëpërmjet rrugëve detare (siç dihet, Berati përdorte skelën e Semanit në Myzeqe dhe skelën e Vlorës) për të eksportuar mallra në natyrë. Berati mbliidhte prodhimet bujqësore e blegtorale nga Myzeqeja dhe e furnizonte atë me prodhime artizanati të punuara në vend, ose të importuara nga industria e huaj. Mallra tekstili të importuara nga Evropa ose vende të tjera, sipas pajës së regjistruar në kodik, kanë qenë këto tekstile: coha, kadifja atllazi, cipa, pëlhura, shami, pëlhura allaxha. Gjithashtu, importoheshin edhe çapare të ndryshme prej mëndafshi ose ari dhe fije ari për qendisjen e rrobave.

Mjeshhtërija e qëndisjes me fije ari dhe ajo e punimit të argjendit nuk ka traditë në Myzeqe, prandaj të gjitha veshjet, si jeleqe, xhybet, etj., të qëndisura me fije ari, gjithashtu edhe brezat, paftat dhe kopsat prej argjendi për zbukurimin e jeleqeve duhet të jenë punuar nga mjeshtrit beratas, kurse qëndisjet e jeleqeve të thjeshtë për të cilët janë përdorur edhe fijet e vëndit, janë punime të vetë gruas myzeqare, e cila e ka ruajtur këtë traditë deri vonë, si në zbukurimin e gunës me gajtanë ashtu edhe në qendisjen e jeleqeve dhe përparseve.

Gjithashtu, kodiku na jep material të mjaftë për të nxjerrë mënyrën e veshjes së gruas myzeqare në gjysmën e parë të shekullit XIX, të cilat dëshmojnë njëkohësisht edhe për gjëndjen ekonomike e shoqërore të atyre që martoheshin. Pra, duke u bazuar në listën e llojeve të rrobave mësojmë se veshja e nuses myzeqare gjatë periudhës 1819-1843 përbëhej nga këto copë: jelek, peshli, shegunë, flokatë, xhybe, dolloma, beteni, anteri, futa, podhja, fustan, brez, mëngë, qeleshe, napa, alikri, pushali, gjerdan me rupe, kopsë, këpucë, dhe vëthë. Pasi shumë herë këto veshje ndryshojnë në material, ngjyrë e zbukurime, po nxjerrim këtu një listë me emrat e tyre të veçantë, duke dhënë edhe disa shpjegime për ato emra veshjesh që mundëm të grumbullojmë nga disa pleq të Myzeqesë¹⁴⁾. Shpjegimet e nxjerra po i vëmë në kllapa.

1) Jelek — veshje e sipërme, me gjatësi mbi 60; pa mëngë: mbërthehej përpara.

13) G. Hahn — Albanesische Studien. f. 55.

14) Shpjegimet për veshjet i kemi nxjerrë nga Taq Sopiçoti, banues në Fier, i datëlindjes 1894, me mjeshhtëri rrobaqepës; Uan Çomo, banues në Libofshë, i datëlindjes 1888, me mjeshhtëri rrobaqepës, etj.

Për të pregatitur jelekët janë përdorur coha, kadifeja, atllazi dhe cipa (copë e pambuktë me lule); kurse për zbukurime janë përdorur çaparët (shiritat) prej ari ose mëndafshi me kopsa prej argjendi. Jelekët kanë qenë të ndryshëm. Për ta kemi këta emra:

- 1) Jelek cohe moriko (jelek prej stofe me ngjyrë blu).
  - 2) Jelek cohe aliko (me ngjyrë vishnjë).
  - 3) Jelek cohe me çapar (me shiritë).
  - 4) Jelek mavi me gjysmë çapar.
  - 5) Jelek cohe me çapar të artë.
  - 6) Jelek manushaqe me çapar të mëndafshhtë.
  - 7) Jelek me çapar jakino.
  - 8) Jelek me çapar gaidiko.
  - 9) Jelek kazmiri (stofë leshi) me çapar jaki.
  - 10) Jelek cohe me fije të arta (qendisur me fije ari).
  - 11) Jelek cohe me fije të Tiranës (qendisur me fije të blera në Tiranë).
  - 12) Jelek cohe me harxhe të vendit (materiali zbukurues është i prodhuar ose blerë në vend).
  - 13) Jelek mavi me çapar Janine (i ardhur nga Janina).
  - 14) Jelek cohe me harxhe javjotata.
  - 15) Jelek allaxha.
  - 16) Jelek shami (pëlhurë me vija)
  - 17) Jelek samallaxhi.
  - 18) Jelek fermili (fermele qendisur me ar).
  - 19) Jelek atllazi.
  - 20) Jelek kadife me kopsa argjendi.
  - 21) Jelek cipul (basmë me lule).
  - 22) Jelek trandafili (me ngjyrë trandafili).
  - 23) Jelek kumburli (me kopsa).
- II. Peshli — veshje e sipërme me gjatësi nën bel, me mëngë të gjata: mbërthehej përpara.
- 1) Peshli shajaku.
  - 2) Peshli i bardhë.
  - 3) Peshli shami.
  - 4) Peshli sakëz.
  - 5) Peshli citari.
- III. Shegun — veshje e sipërme, e gjatë nën gju, pa mëngë:
- 1) Shegun shajaku (e dërstilur).
  - 2) Shegun vilari, vilariko (copë e paqepur).
- IV. Futa — përparëse me pak zbukurime. Përdorej për në shtëpi.
- V. Podhiqe — përparëse me zbukurime. Përdorej më tepër për vizita, ose në shtëpi në ditë festash:
- 1) Podhiqe të kuqe.
  - 2) Podhiqe stofe me çapar të mirë.
  - 3) Podhiqe boheni.
  - 4) Podhiqe nerame.
- VI. Anteri — veshje gruaje e shkurtër deri në bel, me mëngë të gjata:
- 1) Anteri pëlhure.
  - 2) Anteri e bardhë.
  - 3) Anteri shami.
  - 4) Anteri sakizi.
  - 5) Anteri shajaku.

VII. Mitan — si peshliri:

1) Mitan basme të mirë.

VIII. Xhybe — veshje e sipërme e gjatë nën gju, me mëngë të gjata, ose pa mëngë:

1) Xhybe moriko me harxhe të arta.

2) Xhybe celuri me harxhe të arta.

3) Xhybe bojë gjaku me harxhe të arta.

4) Xhybe xinxifli me harxhe menekshe (xhybe vishnjë me shiritë të verdhë).

5) Xhybe stofe me harxhe të arta.

6) Xhybe perlo.

7) Xhybe shami allaxhë (mëndafsh me vija dhe lule).

IX. Dolloma — një lloj rrobe e gjatë dhe e gjërë:

1) Dolloma me lule mëndafshi dhe harxhe të arta.

2) Dolloma xinxifli (vishnje) me harxhe të arta.

3) Dolloma citri.

X. Beteni — një lloj xhybeje.

XI. Mëngë:

1) Mëngë stofe.

2) Mëngë perlo.

XII. Brez:

1) Brez leshi i ngjyrosur.

2) Brez aliko.

3) Brez argjendi.

4) Brez jetesiko.

XIII. Qeleposh — një lloj feste

1) Qeleposh me të arta (qendisur me fije ari dhe qepur pare ari).

2) Qeleposh mistariko.

3) Fes me zimbiliqe ari (me tertir).

XIV. Napa — shami të holla për kokë.

XV. Pushali — një lloj peshqiri që e hidhnin gratë në kokë.

XVI. Alikri e bardhë.

XVII. Kopse — pafte për të mbërthyer brezin:

1) kopsë argjendi.

XVIII. Gjerdan me rupe — varg me para sërmi për zbukurimin e gjoksit. Kurse për veshien e çobankave (vllshve), e cila ndryshon nga ajo e banorëve vendës, kemi këto veçanti: xhup, xhube, kapllama, politika, petheni, brez argjendi.

* * *

KODIKU SI BURIM I ONOMASTIKËS NË KRAHINËN E MYZEQESË

Një anë tjetër e vlerës së këtij dokumenti është edhe përdorimi i onomastikës, prandaj po nxjerrim këtu një listë me emra të meshkujve e femrave dhe mbiemra të familjeve.

Siç shihet, në listat e poshtëshënuara shumica e emrave që gjejmë këtu janë me prejardhje kristiane, kurse trajta e shkurtuar e tyre lidhet me formën dialektore të kësaj krahine.

1) Emra të plotë të gjinisë mashkullore dhe shkurtime të përkatëse të tyre:

Anastas (Stasi, Tasi, Taçi, Nasto), Avram, Avakum, Angjel, Argjir, Brusi, Bushi, Daniel (Danil, Dani, Nili), David, Doko, Dushi, Dhamo, Dhimitër (Dhimo, Dimo, Mitro), Eftimi, Filko, Filip (Lipe), Jani (Janko, Naçi, Nako), Jakov, Josaf, Josif, Gjergj (Gjergji, Jori, Jorgo, Xho-xhi), Gjini (Gjika), Gjoni (Gjoka), Haris, Kalem, Kapo, Kostandin (Kosta, Kota), Ksan, Lame, Lasko, Liako (shkurtim i emrit Ilija), Lllazar, Llup, Malo, Marko, Martiko, Marin, Mërtir, Mërkur, Mihal (Miho, Mile), Mina, Misto, Naun, Ndini, Nikolla (Niko, Koli, Koliç), Ndoni (shkurtim i emrit Andon), Pjetër (Petro, Peti, Petush), Prend (Prendush), Prof, Ristan (Risto), Sako, Savo, Simion (Simon, Mone, Monk), Semin, Sotir, Spiro, Stroni, Stavri, Stefan (Stefa, Fani), Shanko, Shatko, Tiçi, Tishi, Tili, Theodor (Dhori), Todi, Todo (shkurtim i emrit Todri), Trifon, Thanas (Nasi, Nasho), Thano, Thoma, Thonion, Uan (shkurtim i emrit Joan), Vasil, Vreto, Zarko.

2) Emra të plotë femrash dhe shkurtime të përkatëse të tyre:

Agni, Aspri, Anastasi (Stasa, Stasina, Stasini), Areti, Anthria, Cina, Della, Djella, Doka, Dhespina, Ekaterina (Katerina), Eleni (Leni), Fana, File, Hanai, Gjelina, Janka, Jerkia, Kajana, Kasana, Kostina, Konda, Korona, Kota (shkurtim i emrit Kostandina), Lia, Lina, Lule, Maria (Marina, Marika), Magdalena, Noga, Niçi (shkurtim i emrit El-piniçi), Patra, Pina, Prenda, Qyrana, Ristana, Ristea (shkurtim i emrit Aristeja), Rusen, Saveta (Sava), Sagista, Sana, Stavrina (Stavratia, Stavra), Stanie, Stefa, Sofa, (Shkurtim i emrit Sofie) Tala, Tana, Tilie, Thanana, Theodhora, Vasilja (Vasa, Sila), Zoga, Zambeta.

* * *

Mbiemrat e familjeve, sipas përmbajtjes së tyre, po i ndajmë në këto kategori:

a) Mbiemra familjesh me prejardhje nga emra personash

Argjiri, Avrami, Bani, Bitri, Brusi, Bushi, Çuni, Danili, Davidi, Dimo, Dodo, Doko, Duda, Dushi, Dhamo, Dhima, Dhimitri, Filipi, Foti, Goga, Gori, Gjergji Gjergjushi, Gjika, Gjini, Gjinos, Gjoka, Hilja, Hilës, Janko, Jakovi, Jani, Jorgji, Joti, Kiço, Kita, Koça, Koçi, Kola, Konda, Kosta, Kostandini, Lako, Laze, Leka, Lena, Lipe, Loni, Mara, Mari, Marini, Marko, Mërtiri, Mërkuri, Miço, Miho, Mihali, Mile, Milo, Mina, Minos, Mita, Miti, Mitro, Mone, Moni, Monka, Naçi, Naka, Nako, Nano, Nasi, Naska, Nauri, Nikolla, Ndino, Ndoni, Ndreko, Ndreu, Pali, Panda, Pasko, Peti, Peto, Petro, Petushi, Piro, Pjetri, Postoli, Prendi, Prendushi, Profka, Qyrana, Rista, Ristani, Risto, Rusi, Semin, Simeoni, Simoni, Sinani, Stasa, Stefani, Stoja, Tase, Tasi, Todo, Todri, Thani, Thanasi, Thimo, Thoma, Vasili, Xoxa, Zizi Zaharia,

b) Mbiemra familjesh me prejardhje nga emra bimësh, kafshësh e shpendësh.

Arra, Bufi, Dashi, Driza, Lule, Maçoku, Rrapi, Turtulli, Zogu.

c) Mbiemra familjesh të rrjedhura nga veçori fizike

Ballkuqi, Çakërri, Çala, Doraci, Gjata, Korroveshi, Kryemadhi, Qerozi, Qorri, Sakati, Shqepa, Shurdhi, Vogli.

ç) Mbiemra familjesh me prejardhje nga toponime

Baltëza, Gega, Golemi, Grambi, Laça, Libofsha, Lushnjari, Matka, Muçani, Mujallisi, Muzaqi, Nika, Rithi, Sinambeli, Sheqi, Shkëmbi, Toska, Varibobi Verria, Vërlaci.

d) Mbiemra familjesh me prejardhje mjeshtërie ose ofiqi

Baba, Babi, Bakalli, Baxhos, Bojës, Bojaxhiu, Çobani, Çullai, Daullea, Dyqani, Dyqanxhiu, Dhaskali, Dhespoti, Kauri, Kovaçi, Kordha, Kulari, Mulisi, Papakosta, Papajosifi, Papajorgji, Papandoni, Paparusi, Papasimoni, Papapetri, Papathanasi, Papavrami, Pelari, Plaku, Prifti, Saraçi, Subashi, Shtëmbari, Zografi.

dh) Mbiemra familjesh me kuptim tallës ose përbuzës:

Kopil¹⁵⁾ Laço¹⁶⁾ Lecka¹⁷⁾ Llosho¹⁸⁾ Partalli¹⁹⁾ Shamshallo²⁰⁾ Zoranjaku²¹⁾.

e) Mbiemra familjesh që nuk u dihet prejardhja:

Alimashi, Ardes, Baliaka, Basko, Belia, Beri, Benda, Bide, Biri; Bitaraqi, Burdizi, Cavilli, Ciligjini, Ciku, Çako, Çela, Çiles, Çuko, Çukallari, Daka, Dangës, Dapi, Didi, Dika, Dimiri, Dino, Dori, Draçi, Dumi, Duta, Eliaka, Gonaraku, Grusha, Guriko, Gurmaçi, Gjeka, Kaxhullës, Hodiku, Hutës, Hydra, Hydri, Iska, Jetos, Juga, Kanea, Kaxhullës, Karpizi, Keri, Kostini, Kurti, Kuta, Kyrjo, Laska, Langa, Lile, po, Karpizi, Keri, Kostini, Kurti, Kuta, Kyrjo, Laska, Langa, Lile, Lioshi, Lievenaku, Linonjari, Maçi, Matalioti, Mandro, Mati, Mesali, Milori, Mineka, Minka, Nushi, Ndri, Peledi, Pipa, Pira, Prites, Posniari, Rapaloti, Sara, Sema, Sintës, Skalisti, Skarpeta, Sota, Stafa, Stamo, Strati, Stringa, Sukulli, Shani, Shabeli, Shafka, Shagoni, Shqevi, Shuli, Shutu, Taule, Timiri, Toka, Trasi, Tushës, Verdi, Xhalia, Zaka, Zarka, Zigina, Zurko, Zuta.

* * *

Në këtë kodik gjejmë edhe materiale toponomastike që u përkasin 86 fshatrave të juridiksionit të Manastirit të Shën Kozmait. Sot 12 prej tyre nuk gjenden fare. Këtu të bën përshtypje emri Muzaqi, i cili na duket se dëften për vendbanimin e familjes princërore mes-

Në Myzeqe mbiemrat tallës apo përbuzës të shënuar më sipër sot kanë këto kuptime:

15) Kopile, me kuptimin përbuzës, quheshin vajzat që shërbenin në shtëpitë e familjeve të pasura.

16) Laço quhet një njeri i djallëzuar.

17) Lecka, njeri që vishej me rroba të grisura.

18) Llosho, njeri që nga veshja dhe pamja duket jo i zgjuar.

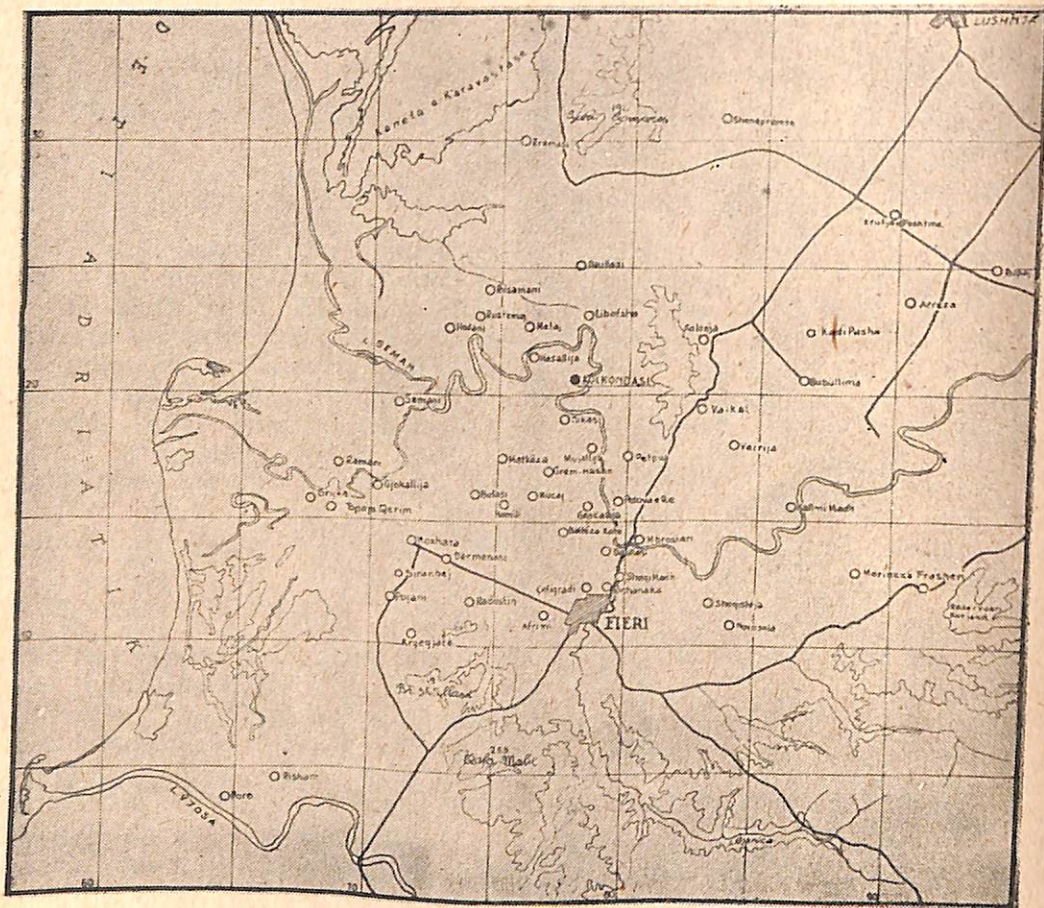
19) Partalli quhet një njeri që vishet me shallvare të gjëra që i varen në trup.

→Të ranë partallet← — shprehen në Myzeqe kur duan të tallin një njeri të veshur keq.

20) Shamshallo, njeri që vishej keq, me rroba të gjëra që nuk i përshtaten trupit të tij.

21) Zoranjaku, njeri i gjatë e i hollë si zorrë; ose njeri që ha shumë dhe nuk ndjen të ngopur.

jetare të Muzakajve. Përsa i përket emrit të tij, në Lushnjë mësova se kështu ishte quajtur një lagje në Bubullimë, kurse në Çiflik të Madh e nxorren afër Libofshës, por ku konkretisht nuk dihet. Mendova se mund të gjeja ndonjë gjurmë nga përdorimi i mbiemrit Muzaqi, të cilin e gjejmë disa herë në kodik, por edhe si mbiemër nuk përdoret më në Myzeqe²²). Në Çiflik të Madh më treguan gjithashtu se familjet me mbiemrin Bualli më parë kanë patur atë Muzaqi. Po kështu, edhe një pjesë e familjes Sota që ka lidhje gjaku me familjet Shtëmbari, më parë është quajtur Shtëmbari, por këto ndryshime i bënë pas një kryengritjeje që u bë në Myzeqe. Kryengritësit u mblodhën në Pojan, por aty u diktuan nga turqit dhe shumë prej tyre u vranë. Pjesa që shpëtoi, bashkë me familjet e tyre, iku nga Myzeqeja, kurse të tjerët nga soji i pjesëmarrësve në kryengritje ndrruan mbiemrin për t'u shpëtuar ndjekjeve. Kështu, supozohet se Muzaqët u quajtën Bualli dhe një pjesë e familjes Shtëmbari u quajtën Sota.

Harta me emrat e fshatrave në juridikcionin e manastirit të Shën Kozmait.

22) Sot në Bubullimë arsimtari Petro Muzaka dhe infermieri Pal Muzaka rrjedhin nga familja «Bualli». Ata i ndërruan mbiemrat e tyre në Muzaka në kohën e regjistrimit të popullsisë në vitin 1930.

Toponimet e fshatrave që gjenden edhe sot në Myzeqe. (Disa nga këto toponime kanë pësuar edhe ndryshime, prandaj ndryshimet e sotme po i vemë në kllapa, përkrah toponimit të parë).

Alibejan, Arëz, Bufas, Baltëz, Bubullimë, Bishanaqi (Bishanaka), Bishan, Çiflik i Madh, Çiflik i Ri, Çeligrad, Darnanes (Dërmënas), Daulas, Frashër, Fier, Fikasi (Fikthi), Grambi (Grëmbi), Grecalli, Gryka, Hasalli, Hendani, Hodani (Hadani), Hoxharaj, Hamili, Jokalli (Gjokalli), Kolkondas, Kortukalli, Korkutasi (Kërkutasi), Krutja e Poshtëme, Kryegjatë, Kolonjë, Kadipashai, Kallmi, Libofsha, Matka, Mujalli, Metaj, Metani, (Metaj), Marinëz, Mbrostar, Nikas, Nikaj (Nikas), Novoselë, Petovë, Petoshani, Petoshaj (Petova), Poro, Pojan, Qenas (Afrimi), Remas, Radostinë, Rustamaj, Rustaman (Rusaman), Rumeni (Raman), Rupan (Rupaj), Rusan (Rusinjë), Seman, Sinambeli (Sinan-Beilli), Shkozë, Shterpan, Sheqisht, Sheqi Madh, Sheqi, Shenepremte, Topojë, Verri, Vajkan, Varibobi (Varibop).

b) Toponimet e fshatrave që sot nuk gjenden në Myzeqe:

Gestaran, Gripsa, Laçaj, 23) Litna, Muzaqi, Muxani, Pariaza, Pantroniti, Rithi, Sedova, Skota, Strumbeli.

* * *

Këtu, nga 315 kontrata feiese që ka kodiku, po botojmë vetëm 155 kontrata të përkthyer. kurse pjesa tjetër ruhet si përkthim në arkivin e Sektorit të etnografisë.

Llambri Mitrushi

---

23) Nga informatat e marra në Myzeqe për listën e emrave të fshatrave që sot nuk gjenden, nuk mundëm të nxjerrim gjë as nga kujtesa e pleqve. Shpjegim gjetëm vetëm për fshatin Laçaj, që sot është i pabanuar dhe ku gjendet vetëm kisha e vetëm për fshatin Laçaj, që sot është një ndërtesë e vogël e ndërtuar me gurë, nën shka-Shenepremtes. Kjo kishë është një ndërtesë e vjetër. Kisha është quajtur edhe «shtëpia e djalit». Pranë kësaj kishe ndodhej edhe kënetja po me emrin Laçaj.

REGJISTËR I PRIKOKONTRATAVE TË MARTESAVE

1819, prill 30

1) Me mirëdashjen e atit, me bashkëveprimin e birit dhe me fuqinë e Shpirtit të Shenjt. Sot unë, Sotir Gjino, nga Korkutasi, fejoj nipin tim, Thomanë, me bijën e Papa Avramit nga Kolkondasi, Sotirën, për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 150 grosh, d.m.th. njëqind e pesëdhjet, dhe rrobat si më poshtë:

Të djalit:

- 2: jelekë prej stofe të mirë.
- 1: peshli.
- 1: shegun shajaku.
- 1: qeleposh dhe brez argjendi.
- 1: pushali, futa dhe brez.
- 1: gjerdan me rupe.
- 2: palë këpucë.
- 6: palë këpucë.

+ Jam dakord

Unë, Sotir Gjino, veqil i djalit.
+ Dëshmitar: Markua i Jank Gjinos.

Të nuses:

Prikën sipas zakonit bashkë me shtrojet, këmishët dhe ndërresat.

+ Jam dakord

Unë, babai i vajzës, Papa Avram
Shkes dhe dëshmitar: Vasil i Dhespotit.

Dëshmitar: Nikoll Doda

U uroj atyre shëndet dhe bekimin e Avramit dhe qoftë për dëshmi.

1819, 1 maj

2) Unë, Bitri Golemi, fejoj sot nipin tim, Davidin, me bijën e gjetur të Kosta Davidit, bijë e Mitros, Sotirën, për grua legale, dhe i jap asaj rrobat e mëposhtëme, siç shënohen:

Rrobat e dhëndrit për nusen:

- 2 jelekë prej stofe
- 1 shegun shajaku.
- 1: peshli shami.
- 1: qeleposh dhe podhja.
- 1: pushali, futa dhe brez.
- 1: kopse argjendi dhe gjerdan.
- 1: palë këpucë dhe këpucë me qafa.

Unë, Bitri Golemi, veqil i djalit,
jam dakord.

Ato të nuses:

Prikën sipas zakonit bashkë me shtrojet.

Jam dakord.

Unë, Kosta David, veqil i vajzës,

Dëshmitar dhe shkes: Marko Dodo

Dëshmitar: Dimo Kola.

+ +
α' μαδίσουχορ τω σερμαρκόνω τω νινιμαδωρ

Γαδω: 2 σελή: 2

f αδωδα & οαδω, ουαργηα & ηε γ πυδωμ & εηε
οναμαβι. τω αμωον αμω δουλε γλωι, αωδ ουαρεδω
δωαλονηδω τω αματωμα δωμω, η τω πυρεκα &
σωα αβωμω, αωδ ωμω ωνλωι. οαδωα. ηε νωμω
μωαίνα. η δωδω σερμαρκωα δωατω αδω γωβω.
150: ηε δωαβι οωμωε. ηε γωαεμαε, ωδ αδω
γωαβωλωι. & οαδω

ηε δωαβι.

α: γωαεμαε γωαεμαε μωα

1: οαηι

1: οαηι οαηιμ.

1: αμαωωι. η δωαβι αμαωωι.

1: οαηι γωαε. η δωαβι α

1: γωαβωι, η δωαβι.

α: δωαβι οαηιμ.

β: δωαβι οαηιμ.

+ δωδω δουλε γλωι δωαβι & οαδω

1 δωαβι.

+ δωαβι & γωαεμαε γλωι

μωαβι.

η δωαβι τω αδωι δωαβι. η δωαβι δωαβι. η δωαβι.

η δωαβι.

+ δωαβι αδω δωαβι

ηε δωαβι οαηιμ & οαηιμ

μωα. η δωαβι.

+ δωδω δουλε τω αδωι δωαβι

σωα αβωμω. δωαβι.

.. δωαβι & δωαβι. οαηιμ

μωαβι.

ηε δωαβι μωαβι.

U uroj atyre jetë të mirë, fëmijë të mirë dhe bekimin e Avramit, të shchin bij dhe bija.

1819 4 maj

3) Unë, Subash Prendi Baljaka, fejoj sot Markon, birin e Nas Miles, me të bijën e Jorgj Kolë Seminit, Savën, për grua legale, duke premtuar dhe duke qenë dakord t'i bëj rrobat sipas zakonit të vendit, kur do të mundem. Pak nga pak, duke shikuar edhe gjendjen e dhëndërit dhe duke bërë edhe rrobat e nuses dhe nuk do t'i bëj dosido (rastësisht) asgjë.

Jam dakord
Nëna e vajzës unë, Stefa.
Dëshmitar: Semin Subashi
Dëshmitar: Monka Cika

Jam dakord
Veçili i djalit, Prend Subashi
Ndin Çobani, Shkes dëshmitar.

U uroj atyre jetë të mirë, fëmijë të mirë dhe bekimin e Avramit, të shohin bij e bija.

1819 15 maj

4) Unë, Sotir Bushi, veçil i Nili Dudës, bëj të ditur sot se fejohej Nili me të motrën e Kolë Semës, Vasilinë, për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesë 200 grosh dhe gjithë rrobat.

U uroj atyre jetë të gjatë dhe bekimin e Avramit.

Dëshmoj unë, Sotir Bushi,
nga Çifliku i Madh, veçil i Nilit
dhe shkes.

Dëshmoj unë, Kolë Sema,
veçil i gruas.

Në të njëjtin muaj, 20

5) Unë, Qirko Janko, fejoj sot djalin tim, Mitron, me bijën e Nasto Jorgjit, Koronën, për grue legale dhe i jap asaj rrobat sipas marrëveshjes dhe dhuratë para martesës 60 grosh.

1: petheni prej stofe
1: kapllama
1: brez argjendi
Jam dakord
babi i djalit Qirko
Dëshmitar: mësuesi Naun

Prikën sipas zakonit dhe një
palë veshje sipas takatit të tij.

Jam dakord
unë, Janko Stamo, veçil i vajzës.
Dëshmitar: Misha Bufi

Në të njëjtin muaj, 31

6) Unë, Jorgji Postoli, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Davidin, me vajzën e Simon Çukos, Lulen, për grua legale.

I jap asaj dhuratë para martesës dyqindpesëdhjetë grosh dhe veshjet e mëposhtëme:

Të dhëndërit:

- 2: jelekë prej stofe.
- 1: anteri,
- 1: shajak.
- 1: futë.
- 1: brez aliko.
- 1: podhiqe.
- 1: pushali.
- 1: palë kopsa argjendi.

Të nuses:

- 1: shegun.
- 1: qeleposh.
- 1: jelek.
- 1: brez aliko.

Uroj jetë të gjatë e bekimin e Avramit dhe qoftë për fakt.

Jam dakord unë, Jorgji, veqil i vëllait tim David   Jam dakord unë, Simon Cuko, i ati i vajzës

Unë shkësi Janko, dëshmitar

Dëshmitar: Papadhimitër
dhe dëshmitar: Papajorgji.

Në vitin 1819, qershor 15

7) Në emër të Atit, të Birit dhe të Shpirtit të Shënjtë, unë, Prenda, grua e të ndjerit Gjon Rista Laçka, dëshirova personalisht të martohem me Koli Seminin dhe të vë kurorë pa kërkuar prej tij dhuratë para martesës, sipas zakonit të vendit, por vetëm rrobat e mëposhtëme:

- 1: anteri sakiziko
- 1: flokatë.
- 1: palë këpucë.
- 1: brez leshi të ngjyrosur.
- 1: futë të verdhë.

Përveç këtyre dhe të tjerat e burrit tim të mëparshëm, do t'i bëjë ai pa u ankuar. Dhëntë Zoti të jetojmë bashkë në paqe dhe mirëkuptim të plotë.

Jam dakord, veqili i saj Jani i Avram Brusit.

Jam dakord, veqili: Sotir, djali i Kolë Shqevit.

.....papa .. .. dëshmitar

Dëshmitar: Abaz.....

Dëshmitar: Papavrami

1819, korrik 19

8) Unë, Rist Ndreko, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Jorgon, me vajzën e Nas Zarkës, Marinën, për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 20 mijë aspra dhe rrobat e mëposhtëme.

Të dhëndërit:

- 1: shegun shajak.
- 1: jelek moriko.
- 1: anteri sakizi.
- 1: podhja cohë.
- 1: futë.
- 1: pushali.
- 1: brez.
- 1: kopsë argjëndi
- 1: palë këpucë nuses.

Uroj jetë të gjatë e bekimin e Avramit dhe qoftë për dëshmi:
Jam dakord unë, Rist Ndreko, ve- Jam dakord, djali i Nas Zarkës
qil i vëllait tim, Jorgo. dhe veqil i sime motre, Marinë.
Dëshmitar: Stasi, djali i Papa- Shkes dhe dëshmitar: Naum
petrit. Thanas Gjoni.
Dëshmitar: Mihali, djali i Pa- Dëshmitar: Jorgji i Naum Pulit
papatrit.

1819, muaji gusht 3

9) Unë, Zak Peti, nga Verria, tregoj sot se fejova vajzën time, Sotirën, me nipin e Papa Seminit, Tasin, në martesë të dytë, për grua legale. I jap gruas dhuratë para martesës dyqindpesëdhjetë grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit

- 1: jelek prej stofe me çapar
- 1: podhja prej stofe.
- 1: futë.
- 3: kopsë argjëndi.
- 1: brez aliko.
- 1: palë këpucë të nuses.
- 1: qeleposh.

Të nuses:

- 1 jelek shami dhe rrobat e burrit të parë.

U uroj atyre jetë të gjatë, bekimin e Avramit dhe qoftë për dëshmi.

Jam dakord:

Papastasi i Janko Çukos, veqil i djalit.

Jam dakord:

Zaka i Rist Petit, babai i vajzës Sotira, dëshmoj.
Shkesi: Stefan Prendi nga Vajkani:

Në të njëjtin muaj, 3

10) Unë, Avram Janka, tregoj sot se fejova vajzën time, Prendën, me të vëllanë e Kostë Qyranës, Petrin, në martesë të dytë, për grua

legale. I jap gruas dhuratë para martesës njëqind e pesëdhjet grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

Të dhëndrit:

- 1: jelek kumburli, shami.
- 1: shegun prej shajaku.
- 1: qeleposh.
- 1: futë.
- 1: brez aliko.
- 1: kopsë argjendi.
- 1: palë këpucë nuses.

Të nuses:

Dyshek dhe rrobat e burrit të parë.

U uroj atyre jetë të gjatë, bekimin e Avramit dhe qoftë për dëshmi.

Vërtetoj unë, Kostë Qyrana, i vëllai i djalit. Vërtetoj unë, Avram Janka, i ati i vajzës.
Dëshmoj unë, shkesi, Jorgo Kostata.

Në të njëjtin muaj, 12

11) Unë Jani, nga Bufasi, tregoj ditën e sotme se fejohem me motrën e Jorgj Stasës, Zogën, si grua time legale, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës njëzetënëntë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtëme:

- 1: jelek prej stofe mavi.
- 1: qeleposh.
- 1: pushali.
- 1: futë.
- 1: brez aliko.
- 1: kopsë argjendi.
- 1: gjerdan.
- 1; anteri.

Të vajzës:

Shtrojet.

U uroj atyre jetë të gjatë dhe bekimin e Avramit dhe qoftë për dëshmi.

Vërtetojmë:

Jani Dino.
Dëshmitar: Dimo Kola.
Dëshmitar: Bitër Ndoni.

Vërtetoj:

Jorgji Stasa, veqil i motrës.
Dëshmitar: Jorgji Puli
Shkesi.

Tetor, 7.

12) Unë, Shanko, nga Kolkondasi, tregoj ditën e sotme se fejoj djalin tim. Gjokën, me mbesën e Jano Maçokut në Sheq të Madh, për

grua legale dhe i jap dhuratë para martesës nëntëmbëdhjetëmijë aspra, si dhe rrobat e mëposhtëme:

- 2: jelekë prej cohe.
- 1: peshli të bardhë.
- 1: qeleposh.
- 1: futë.
- 1: pushali.
- 1: podhja prej cohe.
- 1: brez aliko.
- 1: shegun prej shajaku.

Të vajzës:

Shtrojet dhe ndërresa të vogla.

U uroj atyre jetë të gjatë dhe bekimin e Avramit dhe qoftë për fakt.

Vërtetoj, i ati i djalit: Shanko.
Dëshmitar: Risto Ndreko.

Vërtetoj:
Janko Maçoku, veqil i vajzës.
Shkes dëshmitarë: Avram Lushnjari Kipsi

1820, janar 22

13) Unë, Kola i Naçi Simonit, nga Hasallia, tregoj ditën e sotme se fejojhem me gruan e të ndjerit Mit Zigina, si grua legale, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 58 grosh dhe 13 para së bashku me rrobat e mëposhtëme:

- 1: shegun shajaku.
- 1: jelek prej cohe moriko.
- 1: podhja prej cohe.
- 1: futë.
- 1: brez aliko.
- 1: pushali.
- 1: kopse argjendi.
- 1: anteri të bardhë.
- Vërtetoj unë, Kola i Naçi Simonit.

Vërtetoj:

Dëshmitar: Bitër Ndoni.
Dëshmitar: Mitri Mihali.

Nas Thanas veqil i gruas
Dëshmitar: Papa Avrami.

1820, janar 30

14) Unë, Mon Ziu, tregoj ditën e sotme se fejoj djalin tim, Thanon, me mbesën e Doko Naunit nga Libofsha, për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dyqindëgjashtëmbëdhjetë grosh, njëzet e shtatë para dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 1: jelek prej cohe moriko.
- 1: jelek prej cohe aliko.

Të nuses:

- Dyshekët sipas zakonisht dhe stolin.
- 2: këmisha për dhëndrin dhe nunin.

- 1: kumburli prej cohe ngjyrë
vishnje.
1: shegun shajaku.
1: futë dhe pushali.
1: podhja prej cohe.
1: kopsë argjendi.
1: palë këpucë nuses.
2: palë këpucë burrash.
1: qeleposh.

U uroj atyre shëndet, jetë e u shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit.

Vërtetoj unë, Mon Ziu, babai i
djalit.
Dëshmitar: Dimo Kola.
Shkes dhe dëshmitar: Tas Çako

Vërtetoj:
Doko Nauni, ungj i vajzës.
Dëshmitar: Thanasi i Stas Sha-
nit.

1820, janar 31

15) Unë, Sotir Lioshi, tregoj sot se fejoj kushëririn tim, Rist Le-
nën, me bijën e Nas Qyranës, të quajturën Qyrana, për grua legale,
në martesë të dytë. I jap asaj dhuratë para martesës njëqindpesëdh-
jetë grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 1: jelek prej stofe mavi
1: podhja prej stofe
1: shegun shajaku.
1: brez aliko.
1: futë e pushali.
1: kopsë argjendi.
1: palë këpucë nuses.

Të gruas

- rrobat e burrit të parë:
shegun
1: podhja prej stofe dhe alikri.

U uroj atyre shëndet, jetë, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Av-
ramit

Vërtetoj:

Unë, Sotir Lioshi, veqil i burrit.
Dëshmitar: Janko Kostandin Pa-
pa.

Vërtetoj:

Nas Qyrana, veqil i gruas
Dëshmoj: shkesi Petro Lioshi.

1820, shkurt 9

16) Unë, Mitro Mihali, nga Hasallia, tregoj sot se fejoj vëllanë
tim, Petron, me vajzën e Dhimitër Semin Gjonit, nga Handani, Ag-
ninë, për grua legale, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para
martesës dyqind grosh, tridhjet e tri para dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 1: qeleposh dhe gjerdan me rupe.
- 1: jelek prej stofe aliko me fije të arta.
- 2: jelekë të tjerë prej stofe moriko me harxhe të Tiranës.
- 1: peshli shami.
- 1: brez aliko.
- 1: shegun shajaku.
- 1: kopsë argjendi.
- 1: podhja prej stofe.
- 1: futë dhe pushali.
- 2: palë këpucë, burrash e të nuses.

Të nuses:

- Shtroje.
- Dyshekë.
- 1: jastek.
- 1: shegun villari.
- podhja prej boheni.
- 1: jelek prej atlazi.
- 1: brez aliko.
- 1: qeleposh dhe dy këmishë e alikri dhe të tjerat sipas zakonit.

U uroj atyre jetë, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit.

Vërtetoj:

Unë, Mitro Mihali, veqili i djalit.
Dëshmitar: shkesi Stavri Benda

Vërtetoj:

Veqili i vajzës:
Jani Semin Gjoni.

1820, maj 16.

17) Unë, Koço Basko, tregoj sot se fejoj vëllanë tim, Riston, me të motrën e Simon Karpizës, Pinën, në martesë të parë, për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dyqindpesëdhjetë grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 2: jelekë prej stofe.
- 1: peshli shami allaxha.
- 1: shegun shajaku.
- 1: qeleposh.
- 1: pushali.
- 1: palë këpucë.
- 1: brez aliko.
- 1: kopsë argjendi.
- 1: podhja prej stofe.
- 1: futë.

Të vajzës:

- 1: alikri.
- 2: këmishë.

U uroj atyre jetë, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit.

Vërtetoj:

Veqili i djalit, Josifi i Prend Kocit.
Dëshmitar: Noli Papasimoni.
Dëshmitar: Ndin Ballkuqi.

Vërtetoj:

Simon Karpizi, i vëllai i vajzës.
Dëshmitar: Dhimo Karpizi.
Dëshmitar: Koço Mina.

18) Unë, Thanas Gjergji, nga Petova, tregoj sot se fejova motrën time, Marinën, me Jorgjin e Nas Sheqit në martesë të dytë, për grua legale, dhe i dha dhuratë para martesës dyqinddhjetë grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 3. jelekë prej stofe.
- 1: shegun prej shajaku.
- 1: pushali.
- 1: futë.
- 1: brez aliko.
- 1: qeleposh.
- 1: anteri të bardhë.
- 1: kopsë argjendi.
- 1: podhja prej stofe.
- 2: palë këpucë për Dhorën.
- 1: palë këpucë.
- 1: gjerdan.

Të vajzës:

- 1: alikri të bardhë.
- 1: shegun villari.
- 1: jelek shami.
- 12: këmishë.
- 7: napa.
- 6: këmishë vajzës.
- 5: shami të bardha.
- Shtrojet me velenxën.

U uroj atyre jetë, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit.

Vërtetoj unë, Jorgji i Nas Sheqit.
Dëshmon Papadhimitri i Kostë
Dhuqianit.

Vërtetoj unë, Thanas Gjergji,
veqil dhe vëllai i vajzës
Dëshmitar: Gjergj Koroveshi.

1820, qershor 24

19) Unë, Stas Filipi, nga Matka, tregoj sot se fejova tim vëlla, Naçin, me vajzën e Semin Kost Minos, për grua legale, në martesë të parë. I jap asaj dhuratë para martesës dyqind grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 2: jelekë prej stofe, njeri me çaparë të mirë dhe tjetri urdario.
- 1: antari të bardhë.
- 1: shegun shajaku.
- 1: qeleposh,
- 1: pushali.
- 1: futa.
- 1: kopse argjendi.
- 1: brez aliko.
- 1: podhja prej stofe.

Të vajzës

- 1: shegun villari.
- 1: brez prej leshi.

U uroj atyre jetë, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit.

Vërtetoj unë, Stas Filipi, i vëllai
i Naçit, dhe veqil i tij.
Dëshmitar: Biter Ndoni.
Dëshmitar: Mihal Mitri.

Vërtetoj:
Kol Ndini, veqil i gruas.
Dëshmoj: shkesi Semin Rista
Bujku.
Dëshmitar: Thanas Zeza.

1820, korrik 29.

20) Unë, Bitri Subashi, nga Matka, tregoj se mora vajzën e Prend Leckës për grua legale, në martesë të dytë, dhe i jap asaj agerllëk gr... dhe rrobat e shënuara më poshtë

Të dhëndërit:

- 1: jelek prej stofe.
- 1: jelek shami.
- 1: anteri të bardhë.
- 1: shegun shajaku.
- 1: podhja prej stofe.
- 1: futa.
- 1: pushali

Shkes: Mihal Mitri.
Dëshmitar: Dhimo Matka
Dëshmitar: mësuesi Avakum.

U uroj atyre jetë, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit.

1820, shtator 17

21) Unë, Nasto Shampshallo, tregoj sot se fejoj vëllanë tim, Lia-kon, me vajzën e Kosta Kurtit, Zogën, në martesë të dytë, dhe i jap dhuratë para martesës 160 grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

- 1: qeleposh të mirë.
- 1: flokatë.
- 1: brez argjendi.
- 1: palë mëngë prej stofe.
- 1: podhja prej stofe.
- 1: pushali.

U uroj atyre jetë, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit. Jam dakord unë, Nasto Shampshallo, kujdestar i vëllait tim.

Dëshmitar: Hari Shampshalla.
Jam dakord unë, Stasa, motra e
vajzës.
Dëshmitar: Jani Zografi.

1820, shtator 20

22) Unë, Mitro Dhamo, nga Gestarani, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Stasin, me të bijën e Sagista Sakatit nga Çifliku i Madh dhe i jap asaj dhuratë para martesës 20 grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

- 2: jelekë prej stofe.
- 1: anteri.
- 1: shegun shajaku.
- 1: qeleposhi.
- 1: futa.

Të nuses:
1: shegun shajaku.
1: qeleposhi.
1: velenxë.
1: dyshek.
1: sëndyq.

- 1: brez.
 1: podhja.
 1: pushali.
 1: kopse argjendi.

Jam dakord unë, Mitro Dhamo, Jam dakord unë, Prendushi
 veqil i vëllait. veqil i vajzës.

1820, tetor 10

23) Unë, Naçi Ndini, nga Sheqi, tregoj sot se fejojhem me të bijën e Miho Kularit. për grua legale, dhe i jap dhurata para martesës 400 grosh, ose njëqind, dhe robat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 1: flokatë.
 1: shajak.
 1: jelek prej stofe moriko me
 harxhe të mira.
 1: anteri të bardhë.
 1: podhja stofi
 1: futë.
 1: brez aliko.
 1: pafte argjendi.
 1: pushali.
 Jam dakord unë,
 Naçi i Ndini Sheqi.
 Jorgji i Riste Plakut.
 Prendi i Despotit.

Vërtetoj

unë, njerka e Papastratit, Simi-
 ni, veqile e vajzës dhe shkesë.

1820, tetor 11

24) Unë, Prend Lecka; tregoj sot se fejova bijën time, Savetën, me Davidin. të birin e Gjergj Çuni Baltëzës, për grua legale, dhe mora për agirliq 150 grosh, ose njëqindpesëdhjetë, dhe rrobat e mëposhtëme:

- 3: jelekë prej stofi dhe kumburli.
 1: shajak.
 1: brez aliko.
 1: podhja prej stofi,
 1: futa.
 1: pushali.
 1: qeleposh mestariko.

Jam dakord:

Unë, Mitro Shkurti,
 veqil i djalit.

Dëshmitar: Prendush Mehmeti.
 Dëshmitar: Koci Subashi Baltëza

Të vajzës:

- 2: Dvshekun me jestekun
 4: Napa

Vërtetoj:

Unë, Prend Lecka, babai i vajzës
 dhe veqil.

Dëshmitar: Mihal Mitri

Dëshmitar: Mitrush Skarpeta.

25) Unë, Mark Hydri, tregoj sot se fejoj nipin tim, Anastasin, me të bijën e Ili Xoxës, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dyqindedyzetinjë grosh e njëzeteshtatë para dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 2: jelekë prej stofe me harxhe javjotata.
- 1: kumburli me harxhe të vendit tonë.
- 1: jelek prej kadifeje me pulla argjendi,
- 1: qeleposh.
- 1: shajak.
- 1: podhja prej stofe.
- 1: futa.
- 1: brez aliko.
- 1: kopsë argjendi.
- 2: palë këpucë të nuses.

Të nuses:

- Pajën sipas zakonit të vendit me shtrojet.
- 1: qeleposhi.
- 1: jelek cipul.
- 1: shegun villari.
- 2: këmishë.

U uroj atyre jetë e shëndet, iu shtofshin ditët dhe bekimin e Avramit.

Vërtetoj: Mark Hyndri, ungj dhe veqil i djalit.
Danil Çako, shkes dhe dëshmitar.

Vërtetoj:
Ili Xoxa, baba dhe veqil i vajzës.

26) Unë, Pjetër Naska, tregoj sot se fejoj djalin tim, Jorgjin, me të bijën e Doko Naunit nga Libofsha, Marien, për grua legale, në martesë të parë, dhe i jap dhuratë para martesës dyqind grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

Të burrit:

- 2: jelekë prej stofe me harxhe të vendit tonë.
- 1: anteri.
- 1: podhja.
- 1: futa.
- 1: shegun shajaku.
- 1: brez aliko.
- 1: pushali e kopsë argjendi dhe qeleposhi.

Jam dakord:

Unë, veqili i djalit, Pjetër Naska.

Të nuses:

- Prikën sipas zakonit të vendit me shtrojet.
- 1: shegun villar.
- 1: jelek cipul, qeleposhi

Jam dakord:

Unë, Doko Nauni, baba dhe veqil i vajzës.

Dëshmitar dhe shkes:
Martik Llupi

27) Unë, Pjetër Naska, tregoj sot se fejoj birin tim, Simonin, me të bijën e Mërkur Filip Plakut nga Grambi, Kajanën, për grua legale, në martesë të parë, dhe i jap dhuratë para martesës njëqindëgjashhtë-dhjetëgjashhtë grosh dhe njëzeteshtatë para dhe rrobat e mëposhtëme:

2: jelekë prej stofe me harxhe të vendit.

1: anteri.

1: podhja.

1: futa.

1: shegun shajaku.

1: brez aliko.

1: pushali.

1: qeleposh.

1: kopse argjendi.

Të vajzës

prikën sipas zakonit të vendit,

1: shegun villar

1: jelek cipul, 1 qeleposhi.

Jam dakord:

Jam dakord:

Pjetër Naska, baba dhe veqil i djalit.

Mërkur i Filip Plakut, baba dhe veqil i vajzës.

Nas Foti, shkes dhe dëshmitar.

Po në këtë vit, 4 nëntor.

28) Unë, Nas Koço, bëj të ditur se fejoj mbesën time, Prendën, me Avramin, nipin e Mark Qerozit, për grua legale, në martesë të parë, dhe i jep burri i saj dhuratë para martesës nëntë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtëme. U uroj atyre jetë të gjatë dhe bekimin e Avramit.

Të dhëndërit:

Jam dakord dhe dëshmoj:

Të nuses:

1: jelek vishnjë.

1: peshli shami.

1: futë.

1: qeleposhi.

1: brez aliko.

Shkesi Kol Gjino.

Jam dakord:

Xhaxhai i saj Nas Bitri.

4: këmishë.

1820 Në të njejtin muaj, nëntor 6

29) Unë, Mihaili i Papapjetrit, nga Hoxharaj, veqil i Nikollës, birrit të Nas Gjergjushit, bëj të ditur se e fejoj atë me të bijën e Kolë Nasit nga Matka, Stavrinenë, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 200 grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

3: jelekë prej stofe me çapari të mirë

1: anteri shami

1: shegun shajaku

1: qeleposhi

1: podhja të mirë.

1: futa.

1: pushalli

1: brez aliko.

Të nuses:

1: qeleposhi.

1: shegun.

1: jelek.

1: podhja të kuqe.

1: brez dhe shtrojet bashkë me dy këmishë dhe pajë tjetër sipas zakonit.

1: kopse argjendi.
1: gjerdan.
2: palë këpucë me ato të nuses.
Vërtetohet unë, Mihali i Papapjet-
rit, veqil i djalit.
Marko Minka, shkes dhe dësh-
mitar.

Vërtetohet:
Xhaxhai i vajzës, Kalemi.

Në të njejtin muaj, 7

30) Unë, Nas Subashi, nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj nipin tim, Savon. me vajzën e Josif Haxhullës, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 150 grosh, d.m.th. njëqindëpesëdhjet dhe rrobat e mëposhtëme:

2: lejekë prej stofe të mirë.
1: peshli shami.
1: shegun shajaku.
2: qeleposhi.
1: futa dhe pushali.
1: brez aliko.
1: kopse.
1: gjerdan.
1: palë këpucë.

Të nuses

Vërtetohet:
Nas Subashi
Sotir Ndoni

Në të njejtin muaj, 8

31) Unë, Risto Ndreka, veqil i Jorgo Milkës, bëj të ditur se e fejoj atë me të bijën e Risto Çukës nga Hasallia, Sotirën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës njëqindëgjashetëdhjetëpesë grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

2: lejekë, 1: peshli shami, 1: shegun shajaku, 1: qeleposh, 1: brez aliko, 1: kopse, 1; futa, 1: pushali, 1: podhja, 1: gjerdan, 1: palë këpucë për nusen dhe të zotit të shtëpisë.

Të nuses:

Prikë, sipas zakonit
Jam darkord unë,
Risto Ndreku, veqil i djalit.

Jam dakord:
babai i vajzës, Risto Çuka.

Jorgji Puli

shkes e dëshmitar.

32) Unë, Jorgji, nga Muzaqi, bëj të ditur se fejoj kushëririn tim, Vasilin. me të bijën e Risto Kiços, Maria, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës... grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

2: jelekë prej stofe.	(Të nuses)
1: anteri shami.	Prikën sipas zakonit bashkë me shtrojet.
1: shegun shajaku.	2: këmishë.
1: podhja, futa dhe brez.	
1: kopse e pushali.	
1: kiprituni dhe qeleposh.	
2: këpucë nuses dhe të zotit të shtëpisë.	Vërtetoj unë, Risto Kiço, baba i vajzës.
Vërtetoj unë, Jorgji, veqil i djalit.	Dëshmon shkesi Janko Petushi.

Në të njëjtin muaj, 9

33) Unë, Kote Sota, veqil i djalit Jorgji, bir i Nikoll Bojës nga Darnanesi, bëj të ditur se e fejoj atë me mbesën e Prendush Gorit, Marien, në martesë të dytë, dhe i jap asaj si dhuratë para martesës 18.000 aspra, ose 150 grosh (njëqindepesëdhjetë) dhe rrobat e mëposhtëme, që janë këto:

2: jelekë prej stofe.	
1: anteri.	
1: gunë shajaku.	
1: qeleposh.	
1: futa dhe pushali.	
1: brez aliko dhe kopsë argjendi.	
1: palë këpucë gjysma burrash dhe të nuses.	
1: podhja prej stofe.	
Vërtetoj unë, Kote, veqil i djalit.	Vërtetoj unë, xhaxhai i vajzës Prendush Gori.
	Vërtetoj unë, shkesi Jorgji Zisi.

Në të njëjtin muaj, 9

34) Unë, Ristan Bushi, nga Handani, bëj të ditur se fejoj vëllanë tim, Joasafin, me të bijën e Stefan Semës, Sotirën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 260 grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

2: jelekë prej stofe.	Të nuses:
1: anteri të bardhë.	Prikën sipas zakonit së bashku me shtrojet.
1: qeleposh.	2: këmishë, jelek e qeleposh dhe shegun villari.
1: shegun shajaku.	
1: podhja prej stofe.	
2: futa dhe pushali.	
2: breza aliko dhe kopse argjendi.	
1 palë këpucë zotit të shtëpisë.	
Vërtetoj unë, Prend Biri.	
Dëshmoj unë, shkesi Vasil Janka.	
	Vërtetoj unë, Stefan Sema, i jati i vajzës.

Në të njejtin muaj, nëntë

35) Unë, Naum Gores, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Kostën, me të bijën e Shankos nga Kolkondasi, me emrin Agni, në martesë të tretë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 100 grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

2: jelekë prej stofe, 1: anteri të bardhë, 1: gunë shajaku, 1: qeleposh, 1: brez aliko dhe kopsë argjendi, 1: futa dhe 1: podhja prej stofe, 2: palë këpucë me të nuses. Kurse nusja të marrë me vete sa të ketë mundësi.

Vërtetoj unë, Naum Gores.

Dëshmoj unë, Ristani i
Jan Miles.

Dëshmoj unë, i ati i vajzës, Shanka.

Në të njejtin muaj, 16

40) Unë, Misto Qerozi, nga Kadipashai, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Tasin, me mbesën e Misto Bufit, Marien, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës njëzetepesë grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

1: xhube, 1: dolloma, 1: brez argjendi.

Paja e nuses sipas zakonit, së bashku me shtrojet dhe çdo gjë tjetër që ka mundësi të bëjë.

Vërtetoj:

Veqil i djalit, Janko Zografi.

Vërtetoj:

Xhaxhi i vajzës, Misto Bufi.

Dëshmon shkesi Jani Stamo.

Në të njejtin muaj, 22

43) Unë, Naço i Saros, bëj të ditur se fejoj nipin tim, Tasin birin e vëllait tim, me të bijën e Nasta Jugës nga i njëjti Stan, Nogën, dhe i jap asaj si dhuratë para martesës njëqind grosh dhe rrobat e mëposhtëme:

1: brez.

1: betena.

1: dolloma.

1: qeleposh.

Rrobat e nuses:

6: këmishë.

3: këmishë dhuratë.

1: xhup.

1: betena.

Vërtetoj unë, Naço, veqil i djalit.

Vërtetoj unë, Janko, veqil i çupës.

9 dhjetor

44) Unë, Gjin Vasili, nga Çifliku i Ri, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Naumin, me të motrën e Josif Priftit nga Hasallia. Sotirën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra. Ato ja dhashë asaj t'i mbajë me gëzim, si dhe rrobat e mëposhtëme:

Të dhëndërit:

- 1: jelek aliko.
- 1: kumburli.
- 1: jelek mavi.
- 1: shegun shajaku.
- 2: qeleposh e pushali.
- 1: podhja.
- 1: kopse.
- 1: brez aliko.
- 1: futa.
- 1: palë këpucë.

Vërtetohet: Gjini Vasili, babai i djalit.

Fashikulli II

47) Unë, Naumi, djali i Petro Lekos, bëj të ditur se u fejova me të bijën e Kostë Dudës, në Mbrostar, Djellën, në martesë të parë. I jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelekë, njeri moriko, tjetri aliko.
- 1: anteri shamiko.
- 1: gunë shajaku.
- 1: kësulë.
- 1: pushali dhe futa.
- 1: brez aliko.
- 1: gjerdan me rupe.
- 1: brez kopse.
- 2: palë këpucë.

Jam dakord për sa më lart:
Unë, dhëndëri Naumi.

Plaçkat e nuses:

- 1: jelek.
- 1: brez.
- 1: podhja e kuqe.

Vërtetohet: Shkesi Nas Subashi.

51) Unë, Stasi, bëj të ditur se fejoj nipin tim, Trifonin, me të bijën e Trifon Shutit, Hanain, në martesë të parë, dhe i jap dhuratë para martesës 13.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 1: jelek prej stofe me çapar të mirë.
- 1: peshli shamiko.
- 1: shegun shajaku.
- 1: podhja prej stofe.
- 2: futa, brez aliko.
- 2: qeleposhi, pushali.
- 1: kopse.

Vërtetohet:
Unë, Stasi, xhaxhai i djalit.

Vërtetohet:
Unë, Trifon Shyti, babai i vajzës.

Shkes: Nas Golemi

56) Unë, Kostë Beri, bëj të ditur se fejoj djalin tim të adoptuar, Milcn, me të bijën e plakës, Kajanën. I jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 2: jelekë aliko dhe moriko.
- 1: peshli shami.
- 1: podhja të mirë.
- 1: shegun shajaku.
- 1: qeleposh.
- 2: anteri dhe pushali.
- 2: brez aliko dhe kopse.

Të nuses:

- 1: jelek.
- 1: qeleposh.
- 1: podhja të kuqe.

Dhe të gjitha ato që i dhashë t'i trashëgojë me gëzim dhe jetë të gjatë.

Jam dakord:

Kostë Beri, babai i djalit.

Vë-tetoj:

Nëna plakë e vajzës.

Dëshmojmë: Papaavrami, Papajorgji dhe Prendi

63) Unë, Shanka, nga Kolkondasi, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Martikon, me vajzën e gjetur të Josif Kostë Nasit, Despinën në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 3: jelekë prej stofe.
- 1: podhja prej stofe.
- 1: shegun shajaku.
- 1: qeleposh.
- 1: futë e pushali.
- 2: brez aliko dhe kopsë.
- 1: gjerdan.
- 2: palë këpucë me ato të nuses.

Jam dakord:
Unë, Shanka, veqil i djalit.

Jam dakord:

Unë, veqil i vajzës, Josifi i Kostë Nasit.

65) Unë, Mitro Bani, bëj të ditur se fejoj djalin Sotirin, me të bijën e Todi Janko Subashit, Dellen, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15 mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 1: jelek
- 1: jelek moriko me çapar
- 1: anteri shamiko
- 1: shegun shajaku.
- 1: podhja prej stofe.
- 2: futa dhe pushali.
- 1: brez aliko.

Të nuses:

- Shtrojët sipas zakonit.
- 1: jelek shamiko
- 1: brez aliko.
- 1: shegun shajaku.
- 1: podhja të kuqe.
- 1: qeleposh.

1: qeleposh.

1: kopsë.

1: gjerdan.

Jam dakord për sa më lart:

Unë, Vasil Bani.

Jam dakord për sa më lart:

Janko Subashi

Veçil dhe shkes: Kolë Subashi.

66) Unë, Gjergj Sema, bëj të ditur se fejoj tim bir Avram me të bijën e Rap Bushit, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

1: jelek aliko.

1: jelek moriko.

1: peshli shamiko.

1: podhja

1: shegun shajaku.

2: futa dhe pushali.

1: qeleposhi.

1: brez aliko.

1: kopsë.

Jam dakord për sa më lart.

Unë, Gjergj Sema.

Unë, shkes dhe veçil Jan Mitria

Të Nuses:

Shtrojet sipas zakonit

1: jelek shamiko.

1: podhja të kuqe.

1: shegun shajaku.

1: brez.

1: qeleposh.

Jam dakord për sa më lart:

Rap Bushi

70) Unë, Ndoni, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Jorgjin, me të bijën e Kolë Bojaxhiut, Tanën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 10 mijë (aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

1: jelek aliko me çapar të mirë

1: jelek shamiko.

1: jelek prej stofe bojë qielli.

1: anteri sakeziko.

1: qeleposh.

1: futa.

1: shegun shajaku;

1: podhja prej stofe.

1: brez aliko.

1: kopsë argjendi.

1: gjerdan me rupe.

Vërtetoj dhe jam dakord për sa më lart:

Unë, Ndoni.

Të nuses:

1: shegun shajaku.

1: podhja stofi.

1: futa.

2: jelekë stofi.

Jam dakord për sa më lart:

Babai i nuses.

Shkesi Nas Subashi.

U uroj atyre shëndet dhe bekimin e Avramit dhe qoftë si dëshmi.

73) Unë, Stasi i Mark Subashit, Nga Grexallia, bëj të ditur se fejoj xhaxhanë tim, Janin, me të bijën e Pjetër Pirës, Marien, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 10 mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit sipas zakonit:

1: shegun shajaku
2: peshli të bardhë dhe brez aliko.

1: kopsë.

1: qeleposh.

1: podhja.

1: futa.

Jam dakord për sa më lart:

Nipi i tij, djali i Mark Subashit

Jam dakord për sa më lart:

Veqil dhe shkes i saj Kostë Saimo.

75) Unë, Josif Çuko, nga Hoxharaj, bëj të ditur se fejoj djalin tim të adoptuar, Miho Stefanin, me të bijën e Nas Mitit nga Muçani, Stasininë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1: shegun shajaku.

1: qeleposh.

1: anteri.

1: futa.

1: kopsë.

1: brez aliko.

1: pushali.

1: jelek prej stofe.

Vërtetoj:

Unë, Josif, veqil i djalit.

Vërtetoj:

Unë. Semin Thani, nga Grexania
veqil i vajzës.

Dëshmitar Janko Rista.

Muaji nëndor

77) Unë, Nas Ristani, bëj të ditur se fejoj vëllanë tim, Anastasin, me të bijën e Mihal Subashit, Marien, nga Petoshani, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

3: jelekë sipas zakonit.

1: podhja.

1: futa.

1: brez aliko.

1: pushali

1: shegun shajaku.

1: qeleposh.

1: kopsë argjendi.

1: gjerdan.

Të nuses:

Sipas zakonit.

Jam dakord:

Veqil i djalit Nas Ristan
Dëshmon:

Jam dakord:

Babai i vajzës Mihal Subashi.

Dëshmon:

Shkesi Semin Shuti

78) Unë, Peto Koça, nga Mujallia, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Vasilin, me të motrën e Thanas Ndrekës, Marinën, nga Shkoza, për grua legale, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

3: jelekë, sipas zakonit, prej stofe.

1: qeleposh

1: shegun shajaku.

1: podhja.

1: futa.

1: brez aliko.

1: kopsë.

2. pushali dhe gjerdan me rupe.

1: palë këpucë.

Jam dakord:

Petro Koça, veqil i djalit.

Jam dakord:

Veqil i vajzës Thanas Ndrekës.

Dëshmon shkesi

Ristan Dashi.

79) Unë, Zarka, nga Radostina, bëj të ditur se fejoj vëllanë tim, Stasin, me të bijën e Prend Semin Kolçunit, Sotirën, për grua legale, burri me martesë të dytë, kurse gruaja me martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

3: jelekë.

1: shegun shajaku.

1: podhja.

1: futa.

2: brez e kopsë.

2: gjerdan dhe qeleposh

1: pushali.

Dëshmon:

Shkesi Simeon Mata.

Të vajzës:

Paja sipas zakonit të vendit.

Jam dakord:

Zarka, veqil i djalit.

Jam dakord:

Veqil i vajzës Prend Semini.

80) Unë, Mihal Minka, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Trifonin, me të bijën e Petro Shtëmbarit, Zogën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 (aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

1: jelek moriko me çapari të mirë.

1: jelek aliko me çapari të mirë.

1: peshli shamiko.

1: shegun shajaku.

1: brez aliko.

2: pushali dhe podhja me çapari të mirë.

1: futa.

1: qeleposh.

1: gjerdan me rupe.

1: kopsë.

Jam dakord:

Veçili i djalit Mihal Minka.

Dëshmon:

Shkesi Kote Subashi.

Të nuses:

Shtrojet sipas zakonit.

1: shegun vilariko

1: qeleposh.

1: brez.

1: jelek.

Jam dakord:

babai i vajzës Pjetër Shtëmbari

82) Unë, Shanka, nga Kolkondasi, bëj të ditur se fejoj nipin tim, Jorgjin, me të bijën e Ndon Zicës. Tanën, me dëshirë të nënës dhe të vëllait të saj, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 (aspra).

Të dhëndërit:

1: jelek manushaqe me çapari të mëndafshhtë.

1: aliko.

1: kumburli.

2: futa e pushali.

1: podhja.

1: shegun shajaku.

1: brez.

1: kopsë.

1: qeleposh.

1: rupe.

Jam dakord:

veçili i djalit Shanka.

Të nuses:

Sipas zakonit.

Jam dakord:

Veçili i vajzës Ndin Zica.

1821, 30 tetor

85) Unë, Tasi, i biri i Titit, nga Radostina, bëj të ditur sot se fejohem me të bijën e Mihal Shqepës, Ekaterinën, nga Shegani, i pari në martesë të parë, kurse tjetra në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1: jelek prej stofe.

1: anteri.

1: kopsë.

1: futa.

Jam dakord për sa më sipër:

Unë, Tasi i Titit, nga Radostina.

Jam dakord për sa më sipër:

Unë, Mitro Koço, veçil i gruas,

Dëshmon: Shkesi Pren Pelari.

Në të njejtin muaj, 30

86) Unë, Ristë Doko, nga Sitambelia, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Jankon, me vajzën e gjetur të Stefan Hiljës, Stavratinë, nga Hamili, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelekë.
- 1: anteri.
- 1: qeleposh.
- 1: podhja.
- 1: futa.
- 1: kopsë.
- 1: brez aliko.
- 1: gjerdan:
- 1: shegun shajaku.
- 1: pushali.
- Dy palë këpuçë
- Dëshmon:
- Shkesi Rist Semini.

Pajën e vajzës sipas zakonit.

Jam dakord:
Riste Doko, babai i djalit
Jam dakord:
Babai i vajzës Stefan Hilja

31 tetor

88) Unë, Nas Gjata, nga Metani, bëj të ditur se fejoj kushëririn tim, Efthimi Tiflon, me mbesën e Gorës, Marinën nga Kolkondasi, në martesë të parë, dhe dhuratë para martesës jo.

- 1: brez argjendi.
- 1: xhybe.
- 1: xhumbi (xhub)
- 1: qeleposh.

Jam dakord:
Veçili i djalit Nas Gjata.
Jam dakord:
Veçili i vajzës Gorea nga Kolkondasi.

Nëndor 2

89) Unë, Josif Vasili, nga Krutja e Poshtme, bëj të ditur se fejoj vëllanë tim, Prendushin, me vajzën e gjetur të Stas... Kalinë, nga Rupanë, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelek prej stofe.
- 1: anteri.
- 1: shegun shajaku.
- 1: futa.
- 1: podhja.
- 1: kopsë.
- 1: qeleposh.
- 1: pushali.
- 1: brez aliko.

Pajën e vajzës sipas zakonit.

2: palë këpucë.

Jam dakord:
I vëllai i djalit Josif Vasili.
Jam dakord:
Shkes dhe veqil Prend Jorgji.

1821, 1 nëndor

90) Unë, Kolë Semini, nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj nipin tim, Mihalim, me motrën e gruas së Gjergj Nas Ndinit nga Kryegjata, Marinë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1 : gjerdan
3: jelekë prej stofe dhe peshli.
1: shegun shajaku.
1: qeleposh.
1: podhja.
1: futa.
1: kopsë.
1: brez aliko.
1: pushali.
2: palë këpucë.

Pajën e vajzës sipas zakonit.
Jam dakord:
Kol Semini, xhaxhai i djalit.
Shkesi: Sotir Petro.
Jam dakord:
Veqili i vajzës Gjergj Nas Ndini.

94) Unë, Biter Doko, nga Strumbelia, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Semin, me mbesën e Kostë Priftit nga Mujallia, Qyranën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

2: jelekë prej stofe dhe kadifeje
1: peshli shami.
1: qeleposh.
1: podhja.
1: futa
1: brez aliko.
1: pushali.
1: shegun shajaku.
1: gjerdan.
1: kopsë
2 : palë këpucë.

Pajën e vajzës sipas zakonit.
Jam dakord:
Babai i djalit Biter Doko
Dëshmitar: Koço Sinambeli.

1821, 8 nëndor

95) Unë, Naçi Simon Nasit, nga Hasallia, bëj të ditur sot se fejoj nipin tim, Simonin, me të bijën e Sotir Muçës, Dudën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

2: jelekë prej stofe.
1: peshli shami.
1: shegun shajaku.
1: podhja.
1: futa.

Paja e vajzës sipas zakonit.
Jam dakord:
Xhaxhai i djalit Naçi Simon Nasit.
Dëshmon shkesi Sotir Zarka.

- 1: brez aliko.
- 1: kopsë.
- 1: qeleposh.
- 1: pushali.

Jam dakord:
Veqili i vajzës Jorgji Muzaki.

Fashikulh III

1821, 9 nëndor

96) Unë, Ristan Dashi, nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj Josifin tim me të bijën e Monka Pites nga Laçaj, Sotirën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelekë prej stufe.
- 1: anteri.
- 1: shegun shajaku.
- 1: qeleposh.
- 1: brez aliko.
- 1: kopse.
- 2: podhja dhe ruta.
- 1: pushali.
- 2: palë këpucë.

Paja e vajzës sipas zakonit.
Jam dakord për sa më lart:
Veqili i djalit Ristan Dashi.
Shkes dhe veqil i vajzës:
Gjergj Janko nga Mujallia.

1822, 31 janar

107) Unë, Taçi Çako, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim të adoptuar, Jotin, me të bijën e Mihal Mares nga Kolonja, për grua legale në martesë të parë dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2 : jelekë me gjysmë çapëri.
- 1: metan.
- 1: qeleposh dhe 1 podhja.
- 1: futa dhe 1 brez.
- 1: gunë dhe 1 pushali.

Vërtetohet:

Taçi Çakua, veqil i djalit
Dëshmitar dhe shkes: Papadhi-
mitri.

Vërtetohet:

Mihal Mara, babai vajzës.

108) Unë, Koçi i Janko Dhimos, nga Libofsha, bëj të ditur sot se fejoj nipin tim, Naumin, me të bijën e Buçit nga Fikasi, Qyranën, për grua legale në martesë të parë, dhe i jap asaj unë, Buci, pajë sipas zakonit të vendit tonë dhe këto që shënohen më poshtë:

- 1 : xhube me harxhe të arta në bojë gjaku.
- 1: xhube me ngjyrë moriko me harxhe të arta.
- 1: xhube me harxhe menekshe.
- 1: dolloma xinxifli me harxhe të arta.
- 1: dolloma me lule mëndafshi dhe me harxhe të arta.
- 1: xhube çeluri me harxhe të arta.
- 1: xhupe siam allaxha.

1: brez, 1 qeleposh me të arta dhe prikën tjetër sipas zakonit.
U uroj atyre jetë të gjatë, fëmijë të mirë dhe bekimin e Avramit.

Jam dakord:

Unë, Koçi, veqil i djalit.
Dëshmitar Mitrush Skorpidi.
Dëshmitar Xhoxhi Dhima.

Jam dakord:

Unë, Buçi, babai i vajzës.
Naço Kabashi, dëshmitar.
Misha Bufi, dëshmitar.
Tushi Kiço, dëshmitar.

1822, 8 shkurt

109) Unë, Gjergj Bitaraqi, bëj të ditur sot se fejothem me mbesën e Prend Leskës, Stasiën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 10.000 aspra... dhe dhashë dhe rrobat e mëposhtme:

1: jelek.
1: kopsë.

Vërtetoj:

Unë, Kostë Jorgji, veqil i shër-
bëtorit tim.

Vërtetoj:

Unë, Prend Losha, xhaxhai i
vajzës.

22 maj

110) Unë, Semin Llupi, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Trifonin, me të bijën e Sotir Kolesë, Kajanën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1 : jelek moriko me çapar të mi-
rë.

1: jelek aliko me të mirë.

1: anteri shamiko.

1: shegun shajaku

2; podhja dhe futa.

2: brez dhe pushai.

1: kopsë

1: qeleposh.

1: gjerdan.

Semin Nikola, dëshmitar dhe
veqil.

Jam dakord:

Unë, Semin Llupi, babai i dja-
lit.

Sipas zakonit.

1: jelek.

1: brez.

Dëshmitar:

Unë, Sotir Kola, babai i vajzës.

23 maj

111) Unë, Filka i Jori Marinit, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Prendushin, me të bijën e Sotir Kolës dhe i jap asaj dhuratë para mar-
tesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

Të nuses:

- 2: aliko dhe moriko.
- 1: peshli shamiko.
- 2: futa dhe pushali.
- 1: brez.
- 1: kopsë.
- 1: podhja.
- 1: qeleposh.
- 1: rupe.
- 1: (palë) këpucë.

sipas zakonit

Jam dakord:
 Unë, Filka, babai i djalit.
 Jam dakord:
 Babai i vajzës.
 Gjergj Kola, shkes, dhe veqil
 Papajorgji Belagradon.

23 maj

112) Unë, Prendi Minai, bëj të ditur sot se fejoj nipin tim, Thomanë. me të bijën e të ndjerit Simon Stasa, Vasilien, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelekë.
- 1: peshli shamiko.
- 1: shegun shajaku.
- 2: podhja dhe futa.
- 2: qeleposh dhe pushali.
- 1: kopsë.
- 1: brez.

Sipas zakonit:

- 1: jelek.
- 1: brez:
- 1: qeleposh.
- 1: podhja.

Jam dakord:

Shkes Ndin Stasa.
 Veqili i vajzës Kol Simoni.

Prend Minai, xhaxhai i djalit.
 Papajorgji Belegradit.

1822 shtetor 1

117) Unë, Nas Mertiri, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Ristanin, me të bijën e Nas Mitit, në Bishan për grue legale në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelek prej stofe me harxh të mirë.
- 1: kumburli me harxh të mirë.
- 1: futa dhe podhja.
- 1: gunë shajaku.
- 1: kësulia dhe kopsë.
- 1: brez aliko.
- 1: kopse.
- 1: (palë) këpucë dhe 1 gjerdan

Vërtetoj:

Nas Mertiri; babai i vajzës
 Jorgj Monka dëshmitar.
 Semin Monka, dëshmitar.

Vërtetoj:

Veqil i vajzës Jan Mita.

1822. 17 shtator

118) Unë, Miho, nga Mujallia, bëj të ditur sot se fejohe me të bijën e adoptuar e Risto Gjokës, Marien, nga Petova, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1: gunë shajaku.
1: anteri.
1: jelek mavi dhe 1 pushali.
1: palë këpucë, 1 brez, 1 futa
dhe
1: podhja.
Vërtetoj
Unë, Miho Koço.

Vërtetoj
Unë, Risto Gjoka veqil i gruas.

1822, 18 shtator

119) Unë Sotir Xhukallari, nga Rustamani, bëj të ditur se fejohem me të bijën e Sotir Kryemadhit, Vasilien, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme, siç shënohen:

3: jelekë mavi me çapaparjaqi dhe
aliko gjysmë.
2: peshli shami, futa shajaku.
1: kësulia dhe pushali.
1: kopse dhe 1 brez.
1: podhja dhe 1 futa.
1: (palë) këpucë të nuses.
Vërtetoj:
Unë, Sotir Xhukallari.

Vërtetoj:
Unë, Sotir Kryemadhi, babai i
vajzës.

1822, 20 shtator

120) Unë, Avram Doraci, nga Frashëri, bëj të ditur se fejoj vëllanë tim, Danielin, me të bijën e Jorgj Shtëmbarit nga Marineza, Linën, në martesë të parë e për grua legale dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetë mijë aspra.

1: jelek mavi me harxhe të arta.
1: metan e 1 kësulë dhe 1 pushali.
1: futa, 1 brez dhe 1 kopsë.
1: (palë) këpucë.

Vërtetoj:
Unë, Avram Doraci, nga Frashëri, veqil i djalit.

Vërtetoj:
Dush Mici, veqil i vajzës dhe shkes.

1822. 25 shtator

124) Unë, Stefani i Papamihalit, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Jakovin, me të bijën e Kolë Rusit nga Mbrostari (Vasilien), në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

2: jelekë mariko dhe aliko.
1: peshli shamiko.
1: qeleposh.

- 1: shegun shajaku.
 1: podhja prej stofe të mirë.
 1: kopsë argjendi
 1: brez aliko.
 2: futa dhe pushali.
 1: gjerdan.
 2: palë këpucë të nuses dhe
 krushkut.

Vërtetohet:
 Unë, Stefani, babai i djalit.

Vërtetohet:
 Unë, Kolë Rusi, nga Mbrostari,
 babai i vajzës.

1822, 5 tetor

128) Unë, Sotir Kryemadhi, nga Mujallai, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Prendushin, me të bijën e Dhimo Çukos nga Shambelia, Zogën, në martesë të dytë, dhe jap dhuratë para martesës 10 mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelekë
 1: peshli.
 1: kopsë.
 1: gunë shajaku.
 1: brez aliko.
 1: pushali.
 1: podike.
 1: (palë) këpucë.
 1: qeleposh.
 1: gjerdan.
 1: futa.

Jam dakord për sa më sipër babai i djalit Sotir Kryemadhi

Jam dakord:
 Unë, Kostandin Petushi, veqil i vajzës.
 Dëshmitar dhe shkes unë, Jorgj Kuta.

1822, 8 tetor

129) Unë, Mon Koçi, nga Bubullima, bëj të ditur se (fejohem) me motrën e Vasil Shtëmbarit, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 10.000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 1: jelek prej stofe.
 1: shegun shajaku.
 1: palë kopsa.
 1: palë këpucë.

Jam dakord:
 Unë, Mon Koçi,

Veqili i motrës sime:
 Vasil Shtëmbari.

136) Unë, Jösifi i Janko Bitrit, bëj të ditur sot se fejohe**m me të** bijën e Mihal Sinanit, Kajanën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetëmijë aspra.

Të dhëndërit:

- 1: jelek.
 1: anteri.
 1: shegun shajaku.
 2: podhja dhe futa.
 2: breza e qeleposh.
 1: pushali.
 1: kopsë.
 Dëshmoj:
 Unë, Josifi.

Shkesi:
 Unë, Mitrua.

Unë Mihal Sinani, babai i vajzës.

Në të njejtin tetor 17.

137) Unë, Argjir Avrami, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Kos-tandinin, me të motrën e Jorgj Markos nga Nikasi, në martesë të dytë, dhe i jap dhuratë para martesës dhjetëmijë aspra dhe rrobat e më-
 poshtme:

- 2: jelekë çapari jakino.
 1: peshli shami.
 1: qeleposhi.
 1: shegun shajaku.
 1: kopsë
 1: podhja.
 1: futa.
 1: brez aliko.
 1: pushali.
 1: (palë) këpucë.
 Unë, Argjir Avrami, veqil i vëllait
 tim.

Të nuses:
 Pajën e zakonëshme.
 Jam dakord:
 Unë, Jorgji Markë, nga Nikasi,
 veqil i vajzës.

138) Unë, Naço Plaku, bëj të ditur sot se fejoj nipin tim, Simeo-nin, me të bijën e Ndin Pjetrit, Agninë, në Sheq, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 2: jelekë.
 1: peshli.
 1: shegun shajaku.
 2: futa dhe pushai.
 2: qeleposhi e brez.
 1: kopsë.
 1: rupe.
 1: podhja.

Jam dakord:
Unë, Naçi xhaxhai i djalit.

Babai i vajzës: Ndini
Jori i Ristës, shkesi.

4 nëndor

139) Unë, Thomo Subashi, nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj nipin tim, Simeonin, të birin e Kol Papa Mertirit, me të bijën e Vasil Qyrana në Alibejan, në martesë të parë për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 (aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 1: jelek mariko me çapar të mirë.
- 1: peshli shamiko.
- 1: shegun shajaku.
- 1: podhja.
- 2: futa dhe pushali.
- 2: qeleposhi dhe brez.
- 2: kopsa me rupe.

Të nuses:

Sipas zakonit.
Jam dakord për sa më lart:
Thomo Subashi, veqil i djalit.
Vasil Qyrana, babai i vajzës.
Dëshmitar e shkes: Nasi.

1822, 8 nëndor

140) Unë, Jani, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Kolën, me të bijën e Rus Dodës (Çina), në martesë të parë për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra:

- 2: jelekë me çapari të artë.
- 1: brez aliko, 1: futa, 1: kopsë.
- 1: podhja; 1: pushali, 1: (palë)
këpucë. 1: kësulia.

Vërtetoj:

Veqili i djalit Jani

Vërtetoj:

Veqili i vajzës Rusi.
Avram Plaku, shkes dhe dëshmitar.

1822, 9 nëndor.

141) Unë Jorgj Mucani, bëj të ditur se fejoj shërbëtorin tim, Tondon, djalë i Mites, me të bijën e Kote Vasilit në Fikas, për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat:

- 2: jelekë prej stofe.
- 1: peshli, brez aliko dhe kopsë.
- 1: gunë shajaku, podhja, futa,
pushali.
- 1: (palë) këpucë dhe vëthë.

Vërtetoj:

Unë, Jorgji, veqil i djalit.

Vërtetoj:

Mone Daka, shkes dhe veqil i vajzës.

142) Unë, Kolë Bojaxhiu, bëj të ditur sot se fejoj nipin tim, Markon, me të bijën e Kolë Trasit, Sotirën, nga Rithi, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

2: jelekë, njeri me çapari.

1: anteri.

1: shegun.

1: qeleposhi e podhja

2: futa dhe pushalli.

2: brez dhe kopsë.

1: rupe.

Sipas zakonit:

1: jelek.

1: brez.

1: podhja.

1: peshli.

Jam dakord:

Jam dakord:

Unë, xhaxhai i djalit, Kolë Bojaxhi.

Unë, babai i vajzës, Kolë Trasi
Unë, Anastasi, shkes e veqil.

143) Unë, Mari Todo, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Ndinin, me mbesën e Postol Llupit, Anthrinë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra sipas zakonit:

3: jelekë.

1: peshli.

1: shegun shajaku.

2: podhja dhe futa.

1: pushali.

1: kopsë.

Josif, shkesi;

Jam dakord:

Unë, babai i djalit.

Shtrojet sipas zakonit.

Jam dakord:

Postol Llupi, (xhaxhai) i vajzës.

6 dhjetor

144) Unë, Janko Gjini, bëj të ditur sot se fejoj nipin tim, Kostandinin, me të bijën e Semin Kostë Stamos, Sotirën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

3: jelekë, njeri me çapari të mirë.

1: shegun shajaku.

2: pushali dhe podhja.

1: qeleposh.

1: brez aliko.

1: rupe.

1: futa.

Jam dakord:

Xhaxhai i djalit, Janko Gjini.
Brushi, shkes.

Jam dakord:
Babai i vajzës.

7 dhjetor

145) Unë, Riste Sukulli, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Dhimitrin, me të bijën e Monk Vërlacit, Marien, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra:

2: jelekë.

1 metan.

1: shegun shajaku.

1: podhja dhe futa.

1: qeleposh.

1: brez.

1: pushali.

Jam dakord:

Babai i djalit Riste Sukulli.

Të nuses:

1: jelek.

1: brez.

1: qeleposh.

1: shegun.

Jam dakord:

Babai i vajzës.

1823. 4 maj.

147) Unë, Biter Qori, fejoj vajzën time, Agninë, me Ndin Gjiken nga Grixallia, në martesë të dytë, dhe kam për t'i bërë asaj rrobat.

3: jelekë.

1: shegun.

1: podhja.

1: brez.

1: qeleposh.

1: futa.

Vërtetoj unë, Bitër Qori.

Dëshmon shkesi Kostë Babi.

Vërtetoj unë, Ndin Gjika.

Dëshmoj unë, Kol Jani.

148) Unë, Jorgji Sukulli, bëj të ditur se fejohem me të bijën e Mihali Drizës, Dhespinën, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetëmijë aspra dhe këto:

Të dhëndërit:

1: shegun shajaku.

1: anteri.

2: jelekë të mirë me çapari të mirë dhe brez.

2: futa, podhja.

2: pushali dhe këpucë.

Jam dakord:

Veqili i saj Kostë Mihali.

Jam dakord: Jorgji Sukulli.

Të vajzës:

1: jelek samalaxha e të tjera.

149) Unë, Jorgj Muzaqi, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Markun, me të bijën e Jorgj Shtëmbarit, Stasinën, nga Pariaza, dhe i jap

asaj dhuratë para martesës mijra aspra, në martesë të tretë, dhe rrobat e mëposhtme:

3. jelekë prej stofe.

1: kopsë

1: shegun shajaku.

1: podhja.

1: futa.

1: brez aliko.

1. kësulë.

1: pushali.

Stamo Plaku, shkes.

Miho Nasko, veqil i vajzës.

Jorgj Muzaqi, veqil i djalit.

30 qershor

150) Unë, Jorgj Kola, nga Çifliku i Ri, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Janin, me të bijën e Todo Kishës, Filen, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë (aspra) dhe këto sipas zakonit.

1: jelek aliko.

1: peshli shamiko.

2: shegun shajaku dhe qeleposhi.

2: podhja dhe futa.

2: pushali dhe gjerdan.

2: brez dhe kopsë.

Jam dakord:

Babai i djalit Jori Kola.

Todo Kisha:

babai i vajzës.

151) Unë, Stefan Mone, nga Mujallia, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Kolën, me të bijën e Stavri Hydrës nga Sitambelia, në martesë të tretë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1: jelek aliko.

1: futa.

1: pushali.

1: podhja.

1: brez.

1: (palë) këpucë.

Sotir Kola, shkes dhe veqil i
gruas.

Stefan Mone, veqil i djalit.

152) Unë, Mihal Papapetro, nga Petoshani, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Sotirin, me të motrën e gruas së Jorgji Zisos, Marien, në martesë të dytë burri dhe në të tretë grua, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1 : jelek prej stofe.

1: samakiko.

1: anteri.

1: podhja.

1: futa.

1: brez.

1: kopsë.

2: xhupe dhe jelek të djalit.

Shkesi: Papapetro Çoma.

Veqili i djalit: Mihal

Jorgj Ziso, veqil i vajzës.

156) Unë, Papakostandini, nga Mbrostari, bëj të ditur se fejoj vajzën time, Savetën, me djalin e Stefa Koroveshit, Riston, në martesë të parë, dhe i jap asaj pajë teke, kurse burri ka për të bërë rrobat e mëposhtme:

1: xhupe xinxifli me harxhe menekshe.
 2: peshli dhe jelek xinxifli me harxh menekshe.
 1: juriti.
 Dhuratën para martesës: 83 grosh dhe 13 para.
 U uroj atyre jetë dhe bekimin e Avramit.

Premton:
 Babai i vajzës Papakostandini.

Premton:
 Stefan Koroveshi

Fashikulli IV

Shkesi: Papadimitri.

159) Unë, Mihali, nga Bufasi, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Josifin, me të bijën e Bitrit nga Matka, Filen, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë (aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

3: jelekë më të mirë.
 1: shegun shajaku
 2: futa dhe pushali
 2: qeleposhë e brez.
 1: podhja.
 1: kopsë.

Të nuses:
 1: jelek.
 1: brez.
 1: podhja.

Jam dakord:

Jam dakord:

Unë, babai i djalit, Mihali nga Unë, babai i vajzës, Bitër.
 Bufasi.

Unë, Avrami shkes.

1823, 26 tetor

166) Unë, Kostë Çuka, bëj të ditur se sot fejoj djalin tim, Jorgjin, nga Libofsha, me të bijën e Kostë Jorgji Bulit. Stavranien, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

3. jelekë prej stufe.
 1: shegun shajaku.
 1: anteri.
 1: podhja.
 1: futa.
 1: brez aliko.
 1: qeleposhi:
 1: pushali.
 1: kopsë.
 1: (palë) këpucë.

Vajzës prikën e zakonëshme.
 Jam dakord: Babai i djalit
 Kostë Çuka.
 Jam dakord: Babai i vajzës
 Kostë Buli.
 Shkes Janko Sota.

173) Unë, Kolë Semini, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Seminin, me të bijën e Nikoll Çukallarit nga Rustamani, Vasën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 1: jelek mavi.
- 1: jelek aliko.
- 2: peshli shamiko dhe qeleposh.
- 1: podhja, 1 futa.
- 1: anteri dhe pushali.

Të nuses:

- Sipas zakonit.
- Jam dakord për sa më sipër.
- Babai i djalit.
- Jam dakord:
- Babai i vajzës.

Në të njetin muaj dhe ditë

175) Unë, Nasto Laca, nga Topoja, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Jorgjin, me të bijën e Dhamo Karbizit nga Nikaj, Hanën, në martesë të parë, dhe i jap asaj agrillikun e caktuar si më poshtë:

- 3: jelekë prej stofe, 1 rupe
- 1: peshli shami.
- 1: kopse.
- 1: brez aliko.
- 1: podhja.
- 1: futa.
- 1: qeleposhi.

- Nasto Laca, veqil i djalit.
- Shkes: Ndini Rist Nreka.
- Vërteton: Dhamo Karbizi, babai i vajzës.

1823. 9 nëndor

176) Unë, Kolë Hilia, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Vasilin, me të bijën e David Dumit, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat:

Të djalit:

- 2: jelekë meriko dhe aliko.
- 2: podhja e futa.
- 1: shajaku.
- 1: qeleposhi.
- 1: pushali.
- 1: gjerdan.
- 1: brez aliko.
- 1: brez argjendi.

Të nuses: Shtrojet sipas zakonit.

- Vërteton Kolë Hila,
- babai i djalit.
- Vërteton David Duni.

10 nëndor

177) Unë, Thomai nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Stefanin, me të bijën e Peti Muzaqit në martesë të parë dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

2: jelek prej stofe.
: metani.
1: qeleposh.
1: shegun shajaku.
1: kopsë.
1: pushali.
1: brez aliko.
1: futa.
1: podhja:
1: (palë) këpucë.
1: rupe.

Dëshmon Jorgji Stamo,
shkes dhe veqil i djalit.

10 nëndor

178) Unë, Vasil Gonaraku, bëj të ditur se fejothem me kushëririn e Stas Nikës në martesë të parë dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat sipas zakonit.

Jam dakord: Vasil Gonaraku
Shkesi: Lame Draçi.

179) Unë, Filka i Janko Marinit, nga Çifliku i Ri, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Tasin, me të bijën e Mark Minos nga Hasallia në martesë të parë dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme sipas zakonit të botës.

Vërtetoj: Babai i djalit.
Monka Milo, shkes e dëshmitar.

Vërtetoj:
Babai i vajzës Mark Minos.

1823, 1 dhjetor.

182) Unë, Riste Qori, nga Muzaqi, bëj të ditur sot se fejothem me mbesën e Sotir Dhimos nga Verria në martesë të dytë dhe i jap asaj dhuratë para martesës njëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

1: jelek prej stofi
1: anteri.
1: futa.
1: podhja.
1: brez aliko.
1: shegun shajaku.

Jam dakord për sa më lart:
Unë, Risto Qori.

Dëshmoj:
Unë, shkesi, Mitro Kote.

Në të njëjtin muaj. 14.

183) Unë, Semin Ndini, nga Bufasi, bëj të ditur se sot fejoj djalin tim, Avramin, me të motrën e Thoma Isakut, Kondilinë, në martesë të parë, dhe i jap asaj sipas zakonit dhe dokeve të myzeqarëve.

Jam dakord për sa më lart:
Unë, veqil i djalit Semin Ndini.
Janko Sota, shkes dhe veqil i vajzës.

Në të njëjtin muaj, 18.

184) Unë, Peti Nikolla, nga Shterpani, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Josifin, me të bijën e Prendi Lekës nga Kolkondasi, Zambetën, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesë dhjetë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

3: jelekë prej stofi dhe peshli shami.

1: qeleposhi.

1: gjerdan.

1: shegun shajaku.

1: podhja.

1: brez aliko.

1: futë.

1: kopsë, 1 (palë) këpuçë.

Veçil i djalit: Peti Nikoli

Babai i vajzës: Prendi
Shkesi: Bitri nga Matka.

1823, dhjetor 24.

185) Unë, Janko Gjoni, bëj të ditur sot se fejoj kushëririn tim të parë David Groshin, me të bijën e Jor Tokës. Sanën, në martesë të parë, prandaj e regjistroj në këtë për siguri.

Janko Gjoni, veçil i dhëndërit.
Dëshmitar. Trifon Papakosta.
Dëshmitar: Mitro Simoni.

1824, janar 30.

186) Unë, Mitro, i biri i Nas Koste Dodos, bëj të ditur se fejohem me të bijën e Nikoll Çukallarit, Silën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15 mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

3. jelekë prej stofi dhe peshli shami.

1: shegun shajaku

1: podhja prej stofi.

1: brez aliko.

1: futë.

1: qeleposhi.

1: kopsë.

1: gjerdan.

1: (palë) këpuçë.

Të nuses:

1 : jelek

1 : brez aliko.

Shtrojet sipas zakonit.

Unë, Jorgji, prift dhe ikonom.

Dëshmoj unë, shkesi Kostë Simoni.

1824, 6 shkurt.

187) Unë, Ndon Nikolla, nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Mihon, me vajzën e adoptuar të Ristan Burizit nga Grexallia dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetë mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 1: jelek mavi me çapari jakinc.
- 1: jelek aliko.
- 1: peshli.
- 1: gunë shajaku.
- 1: brez aliko.
- 1: futa.
- 1: kopsë.
- 1: podhja.
- 1: kësulë.
- 1: pushali.
- 1: (palë) këpucë dhe kapsë.

Vërtetohet:
Unë, Ndon Nikolla, babai i djalit.
Dëshmitar dhe shkes: Nikoll Koço.

Vërtetohet:
Ristan Buridizi, veqil i vajzës.

7 shkurt

188) Unë, Riste Miti, nga Pojani, bëj të ditur se fejohem me të bijën e Rist Hilës nga Hasallia, Hanën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 10 mijë aspra dhe rrobat:

- 1: jelek prej stofe.
- 1: anteri, 1: shegun shajaku,
- 1: pushali:
- 1: brez, 1: futë, 1: kopse, 1 palë këpucë.

Dëshmon Mark Mone, shkesi.
Vërtetohet:
I vëllai Thano Hila.

1824, shkurt.

190) Unë, Jorgji Lievanko, bëj të ditun sot se fejohem me të bijën e Janko Mesalit, Marien, në martesë të dytë, dhe i jap asaj rrobat e mëposhtme:

- 1: xhupe.
- 1: xhupe perlo.
- 1: mëngë perlo.
- 1: podhja të verdhë.
- 1: pushali.
- 1: palë këpucë dhe «mesti».
- Unë, dhjaku i Beogradit Anania, shkes.
- Unë, Mitro, kushëri dhe veqil i djalit.

193) Unë, Nasi Bufi, bëj të ditur sot se fejoj kushërirën time, Patra, me Rista Dyqanxhiun, në martesë të parë për burrë legal dhe i jap asaj rrobat dhe treqindeshatëdhjetë grosh, me të cilat do të bëjë rrobat burri i saj. Për pajën e hollë angazhohet tezja ime, gruaja e

Mistës, që ta pajisë, duke i dhënë edhe brezin e saj. U regjistruan në këtë kodik dhe qoftë dëshmi:

Vërtetohet: Rista Bufi.

Vërtetohet: Stefan Skalisti, veçiqi i djalit.

Dëshmitar: Stamo Varibopi.

Dëshmitar: Xhorxhi Misha.

Dëshmitar: Naço Kabashi.

Avokumi, shkes.

194) Unë, Xoxa Misho, bëj të ditur sot se fejoj vajzën time, Anastasinë, me djalin e Koço Bakallit nga Pantroniti, Anastasin, në martesë të parë, dhe i jap asaj së pari bekimin e Avramit, së dyti sendet e mëposhtme:

3: betenije të mira.

2: dolloma të mira.

1: brez argjendi.

Pjesën tjetër të pajës sipas zakoneve të vëndit tonë

Shkes: Stefan Varibopi

Vërteton: Veçili i vajzës Xox Misha.

Dëshmitar: Naço Kabashi.

Në vitin dhe muajin gusht, 13.

195) Unë, Naçi, bëj të ditur sot se fejoj nipin tim, Petin, me të bijën e Pjetër Lushnjarit nga Bishanaqi dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15 mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

2: jelekë mavi dhe aliko.

1: peshli shami.

1: qeleposhi.

1: shegun shajaku.

1: brez.

2: futa dhe pushali.

2: gjerdan dhe kopse.

Shkesi: Mino Dhimo...

Dëshmon: Naçi, xhaxhai i djalit.

gusht 13

196) Unë, Naçi, nga Sinambelia, fejoj djalin tim, Naumin, me mbesën e San Timirit nga Qenasi në martesë të parë dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15 mijë aspra dhe rrobat, si nusja tjetër.

Shkesi: Vasil Lena.

Dëshmon: Babai i djalit.

1824, gusht 25

197) Unë, Pjetër Grambi, bëj të ditur se fejoj kushëririn tim, Jakovin, me mbesën e Prend Jorgjit nga Metaj në martesë të parë dhe i

jap asaj dhuratë para martesës 10 mijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelekë prej stofe.
- 1: anteri.
- 1: qeleposh.
- 1: pushali.
- 1: brez.
- 1: kopsë.
- 1: futë.
- 1: shegun shajaku.

Shkesi: Stas Gjergji
Vërteton: Pjetri, veqil i djalit.
Vërteton: Prend Gjergji.

Në të njëjtin vit, muaji gusht, 28.

198) Unë, Stas Kola, nga Kadipashai, bëj të ditur se fejohem me të bijën e Ndreka Kulisë nga Sheqi, unë në martesë të parë dhe ajo në të dytë, dhe i jap asaj të caktuarën dhe rrobat:

- 1: anteri.
- 1: shegun shajaku.
- 1: brez.
- 1: futa.

Shkesi: Josif Baba.

1824, dhjetor, 26.

200) Unë, Semin Vasili, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Thanasin, me të bijën e Janko Çelnikut nga Jokallia, Filën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15 mijë (aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

Të burrit:

- 1: jelek moriko me çapar të mirë.
- 1: anteri shamiko.
- 1: shegun shajaku.
- 1: podhja me çapar të mirë.
- 2: futë dhe qeleposh.
- 2: brez aliko dhe kopsë.
- 1: pushali.
- 1: anteri të bardhë.
- 1: gjerdan me rupe.

Të nuses:

Sipas zakonit.
Unë, Simon Jakovi, shkes.
Unë, Semin Vasili, babai i djalit.
Unë, Janko Çelniku, babai i vajzës.

1825, 9 janar.

205) Unë, Dush Gjergj Dhimo, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Markon, me të bijën e Jorgji Caros, Thanana Kondën dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë dhe rrobat si më poshtë:

- 2: jelekë prej stofe.
- 1: anteri shajaku.
- 1: podhja prej stofe.
- 1: pushali dhe futa.
- 1: qeleposh.
- 1: brez aliko.
- 1: kopse.

Të nuses, sipas zakonit.
Llazar Jorgji Janeta, shkes.
Jam dakord për sa më lart:
Dushi, i vëllai i djalit.

Janar, 26.

206) Unë, Qurku, nga Metaj, bëj të ditur se sot fejoj djalin tim, Kostandinin, me vajzën e Tasi Petros në Seman, në martesë të parë dhe i jap asaj sipas zakonit të vllahve edhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 1: xhube.
- 1: xhup.
- 1: kapllama.
- 1: brez argjendi.
- 2: politika (dy).

Të nuses, sipas zakonit.

Shkesi: Mitro
Babai i djalit: Qurku.

1825, prill.

207) Unë, Kostë Verria, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Sakon, me të bijën e Naçi Çakerrit. Marien, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 3: jelekë.
- 1: shegun shajaku.
- 2: podhja dhe futa.
- 1: pushali.
- 1: qeleposh.
- 1: brez.
- 1: kopsë.

Shkes: David i Riste Kopilit.
Jam dakord:
Babai i djalit Kostë Veria.
Jam dakord:
Babai i vajzës Naço.

1824, 8 nëntor.

216) Unë, Trifon Ziu, nga Rustamani, bëj të ditur se fejoj kushëririn tim, Markon, me të bijën e Nas Ziut, dhe vëllanë 'im, Danilin, me të bijën e Naçi Gugës, dhe nipin tim, Vasilin, me të bijën e Pjetër Grambit dhe u jap atyre dhuratë para martesës sipas... dhe rrobat:

- 2: jelekë.
- 1: peshli.
- 1: brez aliko.
- 1: podhja.
- 1: qeleposh.
- 1: kopsë dhe këto tri palë të një-llojta.

Të tre shkesët:
Filip Argjiri. Kost Risto Ndini,
David Gjoni.

1825

217) Unë, Kalemi, nga Matka, bëj të ditur se fejoj nipin tim, Anas-tasin, me vajzën, Anastasinë, të Lekë Eliakës nga Bishani, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë, d.m.th. 15000 aspra dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 2: jelekë kadife dhe moriko.
1: peshli citeri.
1: brez argjendi.
1: kopsë dhe një rresht me rupe
dhe vëthë.
2: qeleposhë pushali.
1: sajaqiko.
1: futë.
1: podhja aliko prej stofe.
1: brez aliko.

Të nuses:

- Sipas zakonit.
Jam dakord për sa më lart:
Veqili i djalit Kalemi.

1825, 20 tetor.

218) Unë, Koliçi, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Josifin, me të bijën e Mitro Papandonit, Lien, në martesë të parë për grua legale, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jelekë me çapare të arta.
1: peshli.
1: podhja dhe gunë shajaku.
1: kësulë, futa dhe pushali.
Brez aliko dhe kapse e gjerdan.
Vërtetoj:
Mihal Shqepa, dëshmitar.
Koliçi.

1825, 29 tetor.

219) Unë, Ndon Dhima, nga Petova, bëj të ditur sot se fejohem me të bijën e Thomait, Dellën, në martesë të parë, dhe i jap dhuratë para martesës rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 2: jelekë moriko dhe aliko.
1: siakika.
1: podhja prej stofe.
1: brez aliko.
2: pushali dhe futë.
1: qeleposh.

Të nuses:

- Sipas zakonit.
Ndon Knuti, shkes dhe veqil.
Vërtetoj: Ndon Dhimo.

Në të njëjtin muaj.

223) Unë, Kostandin Sema, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Thanasin, me të bijën e Mone Ndolajës, Athinanë, në martesë të parë, dhe i jap asaj sipas zakonit të vëndit dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 1: jelek moriko me çapar të mirë.
- 1: jelek aliko me çapar të mirë
- 1: anteri shamiko.
- 1: brez aliko.
- 2: pushali dhe futa.
- 1: podhja prej stofii.
- 1: qeleposh.
- 1: gunë shajaku.

Të nuses:

- Sipas zakonit.
- Jam dakord:
- Babai dhe veqili i djalit
- Kostandin Sema.

1825, 15 tetor.

224) Unë, Jorgji Muzaqi, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Sakon, me mbesën e Sotir Gjinos, në martesë të parë, dhe i jap dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat:

- 2: jelekë prej stofe.
- 1: peshli.
- 1: shegun shajaku.
- 1: podhja.
- 1: futa.
- 1: brez aliko.
- 1: brez argjendi.
- 1: qeleposhi.
- 1: gjerdan.
- 1: pushali.

Shkesi: Sotir Zarka.

26 tetor.

225) Unë, Stasa Papajorgji, nga Petoshaj, bëj të ditur se fejoj nipin tim me të bijën e Stefan Monit dhe djalin tim me të bijën e Naum Titlinës, në martesë të parë, dhe jap dhuratë para martesës 15000 aspra dhe rrobat:

- 3: jelekë.
- 1: shegun.
- Të tjerat sipas zakonit.

Shkes: Ili Stoja.

Në të njëjtin muaj, 26.

226) Unë, Janko Gjoni, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Trifonin, me të bijën e Tod Shtambarit. Dhëspinën, nga Shenepremtja, në martesë të parë, dhe rrobat sipas zakonit pa gjerdan.

Shkesi:
Pet Lusko.

1825, 24 tetor.

227) Unë, Jorgji i Petush Profit, nga Baltëza, bëj të ditur se fejoj vëllanë tim, Miho, me të bijën e Jano Dushit, Anastasinë, në martesë të dytë, dhe jap të gjitha rrobat sipas zakonit të myzeqarëve:

- 3: jelekë, një mavi e një aliko.
 1: metan, 1: shajak, 1: brez aliko.
 1: pushali, futa, gjerdan, brez,
 kopsë argjendi dhe qeleposhi.

Jam dakord për sa më lart:
 Unë, Jorgji, Veçili i vëllait të
 Mihos.

Fashikulli V

1826, 27 janar.

231) Unë, Nuçi Kote Mita, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Sakon, në martesë të parë, me mbesën e Naçi Papa Simonit, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15 mijë dhe rrobat e mëposhtme:

- 2: jeleke me çapar të mira.
 1: peshli.
 1: shegun shajaku.
 1: qeleposhi.
 2: pushali dhe gjerdan.
 2: brez aliko dhe këpuçë.
 2: kopsë dhe futa.

Të nuses:
 Sipas zakonit.

1826, 12 nëntor.

237) Unë, Stefan Mone, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Anastasin, me të bijën e Biter Gjinit nga Mujallia dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë (15.000) dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

- 2: jelekë, aliko dhe mavi.
 1: peshli shamiko.
 1: shajak.
 3: futa, podhja dhe pushali.
 1: kopse.
 1: qeleposhi.

Të nuses:
 Sipas zakonit.
 Jam dakord për sa më lart: Stefan
 Mone.
 Shkesë: Një çobankë.

23 prill.

238) Unë, Petro, bëj të ditur se fejohem në Krisali në Rusan me të mbesën e Ndino Mandros, në Pojan dhe i jap asaj dhuratë para martesës njëmijë (1000) dhe rrobat e mëposhtme të dhëndërit, sipas zakonit të vllëve, i ka sjellë.

Shkes dhe dëshmitar:
 Josif Posnjami.

1826, 26 tetor.

239) Unë, Josifi, i vëllai i Janko Papa Josifit, bëj të ditur se fejojhem me mbesën e Marko Ciligjirit nga Baltëza, emri i saj File, dhe i jap dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë (15.000) dhe rrobat e mëposhtme:

1: jelek moriko me çapari të mirë.

1: metan peshli.

1: shajak.

1: futa.

2: brez aliko dhe pushali.

1 podhja prej stofe me gjysmë çapari.

2: breza argjendi dhe qeleposhi.

1: gjerdan me rupe.

Jam dakord për sa më lart:

Unë, veqili Janko Prifti.

Të dhëndërit, sipas zakonit:

1: jelek shamiko.

1: gunë.

1: brez aliko.

1: podhja leshi.

Shkes: motra e Pren Qorit, Zoga.

Më 26 prill të vitit shpëtimtar 1827.

240) Unë, djali i Petro Koçit, nga Mujallia, bëj të ditur sot se fejoj birin tim, Konstandinin, me të bijën e Filip Qyranës dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë sipas zakonit të këtushëm edhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

2: jelek, aliko dhe mavi.

1: peshli shamiko.

1: gunë shajaku.

1 podhja prej stofe.

1: futë dhe brez aliko.

1: qeleposhi.

1: gjerdan me rupe.

1: kopsë argjendi.

1: pushali.

Sipas zakonit

Të nuses:

1: jelek.

1: podhja të kuqe.

1: brez aliko.

Jam dakord për sa më lart:

Djali i Petro Koçit:

Unë, Nas Gjata, shkes dhe dëshmitar.

Të rroj në dhe pleqëri të mbarë.

Më 22 dhjetor të vitit 1827.

242) Unë, Martiko Plaku, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Sotirin, me të bijën e Markut në Muzaqi dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë dhe sipas zakonit që është dhe rrobat e mëposhtme. Kurse martesë është e parë.

Të dhëndërit:

2: jelekë, aliko dhe mavi.

1: peshli.

1: gunë shajaku.

1: podhja prej stofe.

1: futa dhe brez aliko.
1: qeleposhi.
1: gjerdan me rupe.
1: pushali sipas zakonit.

Jam dakord për sa më sipër:
Shkesi Stasa Gjergji.

20 janar.

243) Unë, Simoni, i vëllai i Nas Subashit, nga Mujallia, bëj të ditur sot se fejohe me të motrën e Ndin Thanasit, Kajanën, nga Hassallia, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetë mijë (aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

1 : gunë prej shajaku.
1 : anteri prej pëlhure
1 : futë.

Simoni i priftit, shkes

dëshmon:
Nas Subashi, veqil i dhëndërit.

1828; 17 tetor.

244) Unë, Stasi, i biri i Semin Shutit, nga Nikasi, bëj të ditur sot se fejohe me të bijën e Kolë Hutës, Katerinën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhjetë mijë (aspra) dhe rrobat e mëposhtme, sipas zakonit të të vejave.

Jam dakord për sa më lart:
Stas Shutit.

Shkesi: Thano Lushnjari
Gjithashtu dhe vjehrra e tij.

8 dhjetor.

251) Unë, Janko Puli, bëj të ditur sot se fejohe me të motrën e Mino... Mataliotit, së cilës i jap dhuratë para martesës pesëmbëdhjetë mijë (aspra) dhe rrobat sipas zakonit.

Jam dakord për sa më lart:
Shkesi Petro Nikolla.

16 qershor.

252) Unë, Kola, vëllai i Josif Rapi, në Grexalli, bëj të ditur sot se fejohe me vajzën e David Gjickës, Marien në martesë të dytë, dhe i jap dhuratë para martesës pesëmbëdhjetë mijë dhe rrobat sipas zakonit.

Shkesi: Nas Gjata.

1830, 27 dhjetor.

253) Unë, Toci Ndrijo, bëj të ditur sot se fejohe me të bijën e Stefan Skelistit, Katerinën, së cilës i jap dhuratë para martesës rrobat e mëposhtme:

1: xhup të mirë.
2: dalloma.
1: fes me zimbilique ari.

Shkesi: Tasi, i biri i Dhamos.

1830, 27 korrik.

254) Unë, Ristan Minka, bëj të ditur sot se fejothem me të bijën e Gjergj Bidës, Marien, së cilës i jap dhe dhuratë para martesës dhjetëmijë.

(aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

- 1: flokatë.
- 1: anteri të bardhë.
- 1: jelek prej stofe.
- 1: brez.
- 1: podhja.
- 1: futë.
- 1: pushali.
- 1: kopsë.

Shkesi: Thoma,
i biri i Stefan Hilës.

Viti 1831, 25 prill.

257) Unë, Janko Sako Mita, në Gerxali, bëj të ditur sot se fejothem me të bijën e Gjon Rusit nga Mbrostari, së cilës i jap për dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë aspra dhe rrobat e mëposhtme.

Shkes: Sako Dapi nga Pojani.

- 2: jelekë stofi me çapar.
- 1: një peshli shamiko.
- 1: gunë shajaku.
- 2: qeleposh dhe brez aliko.
- 2: podhja prej stofi dhe futa.
- 2: dy pushali dhe një kopsë.

(Sipas zakonit të nuses).

1831. maj 3

258) Unë, Vasili, djali i Nas Mihos, nga Muzaqi, bëj të ditur sot se fejothem me të bijën e Dativ Kolës nga Nikasi, Sotirën, në martesë të dytë, 10.000 (dhjetëmijë) (aspra) dhe rrobat e mëposhtme dhe Shkes Janko Çuka Petushani.

Rrobat sipas zakonit.

Jam dakord për sa më lart unë, Nas Mino Muzaqi, babai i djalit.

20 maj.

260) Unë, Mihal Xoxa, nga Mbrostari, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Simonin, me të bijën e Sotir Zarkës, Asprinë, nga Hasallia, në martesë të parë dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15.000 (aspra) dhe rrobat e mëposhtme:

Të burrit:

- 2: jelekë prej stofe me çapar të mirë.
- 1: peshli shamiko.
- 1: shegun shajaku.

1: podhja prej stofe me çapar të mirë.

2: breza aliko dhe futa.

1: qeleposh.

1: brez argjendi.

1: gjerdan me rupe.

Jam dakord për sa më lart:

Babai i djalit.

Dëshmoj unë, shkesi Josif Janka.
nga Hasallia.

Të vajzës:

1: shegun villari.

1: jelek allaxha.

1: qeleposh.

1: podhja të kuqe.

2: jestekë dhe dyshek.

Jam dakord për sa më lart:

Unë, babai i vajzës.

1831. korrik.

261) Unë, Ndin Gjika, nga Gerxallia, bëj të ditur se fejothem me të bijën e njerit që është në Sheqisht dhe i jap asaj dhuratë para martesës aq sa kërkoi dhe robat sipas zakonit të vëndit.

Shkes është Avrami.

Rrobat sipas zakonit të vëndit

Jam dakord unë. Ndin Gjika nga Gerxallia.

20 maj.

264) Unë, Ndin Gega, bëj të ditur se fejoj vëllanë tim, Sotirin, në martesë të parë, me të bijën e Thanas Qorit nga Varibopi, dhe i jap asaj dhuratë para martesës treqindpesëdhjet grosh dhe rrobat sipas zakonit të vëndit.

Jam dakord për sa më lart:

Ndin Gega, i vëllai i dhëndërit.

11 nëndor.

266) Unë, i biri i Kostandin Petros, nga Hamilia, bëj të ditur sot se fejothem me bijën e Avram Çukës, Stefanien, në Matkë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë (aspra) dhe rrobat sipas zakonit të vëndit:

2: jelekë prej stofe me çapar të mirë.

1: jelek aliko prej stofe me çapar të mirë.

1: peshli.

1: shegun shajaku.

1: podhja prej stofe me çapar të mirë.

1: qeleposh.

2: breza aliko. futa.

1: pushali.

1: kopse.

1: gjerdan me rupe.

Jam dakord për sa më lart:

Shkesi, unë Kola Kostë Bir.

1833. 8 nëntor,

267) Unë, i vëllai i Lipe Jorgjit, në Mujalli, bëj të ditur sot se fejojhem me të bijën e Sotir Plakut, në Grexalli, me emrin Ristanë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës 15 mijë dhe rrobat si më poshtë:

2: jelekë me çapari.

1: peshli.

1: gunë shajaku.

1: podhja me çapar.

2 futa dhe pushali dhe qeleposh.

1: brez aliko.

1: brez argjendi.

Jam dakord për sa më lart:

Shkesi: Kola Gjika.

268) Unë, Avrami, kushëriri i Lipes, nga Mujallia, bëj të ditur sot se fejojhem me të bijën e Mihal Zogës nga Mujallia, të quajturën Ristanë dhe i jap asaj dhuratë para martesës pesëmbëdhjetëmijë (aspra) dhe rrobat njësoj si më lart.

Jam dakord për sa më lart:

Shkesi Naum Lipe.

1837, 11 nëntor.

273) Unë, Kolë Marko, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Mitron, me të bijën e Trifon Shutit, Kondën, dhe i jap asaj dhuratë para martesës njëzetmijë dhe rrobat sipas zakonit të vëndit.

Dëshmon: Shkesi Tasi Kostandini.

11 nëntor.

274) Unë, Simon Peto, nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Mitron, në martesë të parë, me të bijën e Avram Gjonit nga Grip-sa dhe i jap asaj dhuratë para martesës sipas zakonit të trashëguar.

16 nëntor.

275) Unë, Risto Çuka, nga Mujallia, bëj të ditur se fejoj djalin, Koçin, me të bijën e Brusi Parit, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhe rrobat sipas zakonit, pandaj dhe u regjistrua në kodik për dëshmi.

Dëshmitar: Kostandin Petro.

1837, nëntor 16.

276) Unë, Ristan Ndreka, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Laskën, me të bijën e Thano Dhimos, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dyqind grosh dhe rrobat sipas zakonit, prandaj dhe u regjistrua në kodik për dëshmi.

Më 18 të të njëjtit muaj.

277) Unë, Ndin Mari, nga Gerxallia, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Dushin, me të bijën e Pjetër Kolës në martesë të parë dhe i jap asaj dhuratë para martesës treqind grosh dhe rrobat sipas zakonit.

1837, 22 dhjetor.

278 Unë, Thoma Hila, nga Hamilia, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Jorgjin, me të mbesën e Jorgj Muçanit, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhe rrobat sipas zakonit të vendit dhe qoftë për dëshmi.

Jam dakord për sa më lart:
Babai i djalit, Thoma Hila.

1838, 13 janar.

279) Unë, Gjini i Marko Gjinos, bëj të ditur sot se fejoj, djalin tim, Jankon, me të bijën e Semin Monit, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës tetë mijë (aspra) dhe rrobat sipas zakonit të vendit dhe qoftë kjo për dëshmi.

1838, 6 korrik.

280) Unë, Josif Turtulli, bëj të ditur sot se fejoj vëllanë tim, Marinin, me kushërirën e Kolë Thomës, Kajanën, ai në martesë të parë dhe ajo në martesë të dytë, dhe i jap dhuratë para martesës njëzet mijë (aspra) dhe rrobat e mëposhtme. Uroj bekimin e Avramit.

1: jelek fermili.

1: qeleposhi.

1: brez aliko.

1: (palë) këpucë.

1: peshli.

Veqili i gruas:

Kola i Thomos.

Dëshmitar: Mitro i Tasi Ristanit.

1838, 8 shtator.

281) Unë, Ristani i Martiko Gurmacit, bëj të ditur sot se fejothem me të bijën e Vasil Papathanasit, Kondën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës tridhjetë mijë (aspra) dhe rrobat sipas zakonit të vendit dhe uroj atyre bekimin e Avramit.

Dëshmitar: Veqili i gruas, Josif Peto.

Dëshmitar: Shkes Avram Rista.

Dëshmitarë: Martiko Sabushi dhe Thomo Prifti.

1838, 9 tetor.

282 Unë, Stasa i Tas Ristanit, bëj të ditur sot se fejoj djalin tim, Naumin, me të bijën e Kolë Verrisë, Kondën, në martesë të parë, dhe

i jap asaj dhuratë para martesës tridhjetegjashtëmijë (aspra) dhe rrobat e zakonëshme. U uroj atyre bekimin e Avramit.

Jam dakord për sa më lart:
Stasa, babai i djalit.
Dëshmoj: Shkesi Ndin Rapi.

1839, 24 korrik.

286) Unë, Mihali, i të ndjerit Naum zogرافit, bëj të ditur sot se fejothem me të bijën e Naum Lakos, Kostinën, në martesë të parë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës dhe rrobat e mëposhtme:

Të dhëndërit:

Të nuses:

Khup të mirë dhe brez. rrobat e Rrobat e zakonëshme.
zakonëshme.

U uroj atyre bekimin e Avramit
Jam dakord: Veçili i djalit, Jorgj
Zografi.

290) Unë Mitrua Ilia, bëj të ditur se fejoj djalin tim Josifin, me të bijën e Kostë Tasit, në kurorëzim të parë, dhe i jap asaj njëzetetëtmijë dhe rrobat e zakonëshme.

Jam dakord: Mitro Ilia, babai i
djalit
Dëshmitar: Kolë Koroshi.

301) Unë, Jakovi i Petush Nikollës, bëj të ditur sot se fejothem me gruan e Gjergj Nikës, në kurorëzim të dytë, pa i dhënë dhuratë para martesës asnjë dhekarë, as edhe rroba. Për këtë regjistrohet edhe në kodeks.

1843, 12 shtator.

302) Unë, Dush Langa, bëj të ditur sot se fejoj vëllaun tim, Josifin, në martesë të dytë, me Djellën e Naum Dokos dhe i jap asaj dhuratë para martesës treqind grosh dhe rrobat e mëposhtme:

1: jelek harxhli.
1: brez aliko.
1: kopsë.
1: (palë) këpucë.
1: futa.
1: fustan
1: shajak.

1843, 19 tetor.

303) Unë, Nikoll Dod, bëj të ditur se fejoj djalin tim, Tasin, me të bijën e Kolë Thomos, Djellën, në martesë të dytë, dhe i jap asaj dhuratë para martesës tridhjetetrimijë (aspra) dhe rrobat e zakonëshme.

LE CODE DU MONASTERE DE SAINT-KOZMA ET LES CONTRATS DE MARIAGE

Ce code, dans lequel sont enregistrés les contrats de fiançailles de 1819 à 1843, a été conservé jusqu'en 1951 au monastère de Saint-Kozma qui se trouve au village de Kolkondas, dans le district de Fieri, tandis qu'aujourd'hui il se trouve à l'église de l'épiscopat de Berat.

Le code est enveloppé de trois couvertures, la couverture extérieure étant en marchemin, celle du milieu en carton blanc et celle de l'intérieur en gros papier gris où l'on a écrit à l'écriture, en grec, cette note: «Ce registre appartient au saint de Belgrade, Joasaph pour les contrats de mariage».

Les feuilles du code sont en gros papier blanc, sans lignes. Il a en tout 96 pages réunies en un format mesurant 22,5 x 15,5 cm. et huit feuilles séparées de format divers.

Le code tout entier est écrit sous les deux pages à l'écriture et dans la langue grecque (la traduction est de K. Bozhori). L'enregistrement des contrats a été effectué par diverses personnes, comme on le constate dans leurs calligraphies. Les calligraphes, ne connaissant pas la langue grecque, font des fautes et ils notent de nombreux habits dans le langage dialectal employé par les habitants de Myzeqe.

Dans les feuilles réunies du code, on a écrit au total 303 contrats de mariage, tandis que sur les feuilles séparées il y en a 12, un certificat d'emprunt, ainsi qu'une feuille où l'on a enregistré les taxes perçues pour l'écriture des contrats, taxes qui étaient de 3 grosh pour chaque contrat.

Le monastère de Saint-Kozma a été construit en 1814 sur l'ordre de Ali Pacha de Tepelena en souvenir du moine Kozma. Ce moine était l'ami de Ali Pacha et il a été assassiné par les agents de Kurt Pacha de Berat, pendant qu'il revenait d'un voyage à Myzeqe où il s'était rendu pour prêcher. En dehors des conseils religieux, le moine donnait à la population des conseils humains et leur recommandait d'ouvrir des écoles. La population de Myzeqe, même jusqu'à nos jours, considérait le moine Kozma comme un homme prévoyant les événements les plus importants, tels le déchaînement des guerres, l'appauvrissement de la population; c'est pourquoi toutes les fois qu'un événement s'était ou qui allait se produire, on disait: «C'est Saint-Kozma qui l'a dit». Le monastère fut construit justement aux approches de l'emplacement où fut retrouvé le corps du moine qui, après la mort, fut appelé «Nouveau martyr de la chrétienne» et fut surnommé «Saint-Kozma». Après la construction, Joasaph de Berat dota ce monastère de livres religieux et de registres divers où l'on inscrivait les entrées et les sorties du monastère, les naissances, les décès, les mariages, etc.

Le code sur le contrat de fiançailles est un document de valeur pour l'étude de la coutume de mariage, des habits et de l'onomastique à Myzeqe au cours de la première moitié du XIXe siècle.

La coutume concernant l'écriture du contrat de fiançailles, dont l'origine doit remonter avant le XIXe siècle, était conservée par les habitants autochtones de cette région jusqu'aux premières années qui ont suivi la libération du pays. Les contrats étaient stipulés en présence des représentants des fiancés qui, d'habitude, étaient leurs parents, les témoins ou l'intermédiaire. Nous donnons ci-après la formule d'un contrat de ce code:

1829, janvier 3

Moi, Mon Ziu, affirme qu'aujourd'hui je fiance mon fils Thano avec le nièce de Dogo Nauni de Libofsha qua sera sa femme légale, et je lui donne comme cadeau avant le mariage deux cents seize grosh et vingt-cinq para ainsi que les vêtements suivants:

Pour le mari

- 1 gilet d'étoffe «Moriko»
- 1 gilet d'étoffe «aliko»
- 1 kumurli «étoffe cramoisie»
- 1 shegun de grosse toile (bure)
- 1 «futë» et «pushai» (tablier et fichu)
- 1 «podhja» d'étoffe (devantier)
- 1 «kopse» d'argent (bouton)
- 1 (paire) de chaussures pour la mariée
- 2 (paires) de chaussures d'homme
- 1 «qeleposhë» (sorte de coiffure)

Pour la mariée

- Un matelas suivant l'usage, et la parure.
- Deux chimes pour le gendre et le parrain;

Je leur souhaite santé et vie et que soient prolongés les jours et la bénédiction d'Avram.

Je certifie moi, Mon Ziu,
le père du jeune homme
Témoin: Dimo Kola

Je certifie
Doko Nauni
oncle de la jeune fille

Dans certains contrats nous trouvons cette note: «... c'est pourquoi je l'enregistre sur ce code pour certitude». Comme on le voit, dans ces genres de contrat, il résulte que leur enregistrement par les partis intéressés ait été fait dans un double but: d'une part légaliser les fiançailles et, d'autre part, faire tenir la promesse aux deux parties pour la préparation de la dot.

Sur les contrats en question l'on trouve aussi des données importantes, comme p. ex. des données sur l'habillement qui, d'habitude, est en même temps un indice de la condition économique et sociale des jeunes époux.

Pour connaître la mode de s'habiller des années 1819-1843, nous avons composé une liste portant les noms des différents vêtements de l'époque.

Un autre aspect de la valeur du code est aussi l'emploi de l'onomastique. C'est pourquoi on a tiré une liste de noms de garçons, de filles et de prénoms de familles, ainsi qu'une liste particulière pour la toponomastique des villages qui, selon cette liste, appartiennent à la juridiction du monastère de Saint-Kozma. En font partie 86 villages dont 12 on ne peut pas les identifier. Un intérêt particulier présente le nom du village de Muzaqi qui, à notre avis, représente la dynastie de la famille princière des Muzakaj.

КОДЕКС МОНАСТЫРЯ Св. КОЗМА О БРАЧНЫХ ДОГОВОРАХ.

Этот кодекс, в котором записаны помолвочные договоры с 1819 г. по 1843 год, сохранялся до 1951 г. в монастыре Св. Козма деревни Колокондас области Фиера, а в настоящее время находится в главной церкви Бератской епархии.

Кодекс обернут тремя обложками, первая из них — пергамент, вторая — белый картон, а внутренняя — плотная бумага серого цвета, на которой написано рукой на греческом языке: „Этот реестр принадлежит святому Белеграда Иоасефа, для брачных договоров“.

Листы кодекса — из белой негладкой бумаги без линеек. Состоит из всего 95 листов собранных вместе, формата 22,5 x 15,5 см. и из 8 отдельных листов различного формата.

Листы исписаны с двух сторон рукой и на греческом языке. Запись договоров велся различными лицами, это ясно видно из различных почерков. Записывающие, часто не владея хорошо греческим языком, писали с ошибками и многие названия одежды записывали на местном диалекте жителей Мюзекее.

В собранных листах кодекса записаны всего 303 брачных договора, а в остальных — 12 брачных договора, а также расписка в получении долга, листок с налогом для писания договоров, который брался в количестве 3 грошей.

Монастырь Св. Козма был построен в 1814 году по приказу Али Паши Тепеленского в память монаха Козма. Монах этот был другом Али Паши и был убит людьми Курт Паши из Берата дорогой по возвращению из Мюзекье, где он читал свои проповеди. Монах наряду с религиозными наставлениями, давал народу и мирские советы, рекомендовал открывать школы. Простой народ Мюзекье считал монаха Козма пророком, который предсказывал важные события, войну и народные бедствия, поэтому обо всем говорилось: так сказал Святой Козма. Монастырь построен недалеко от того места, где был найден труп монаха, который впоследствии стал считаться свя-

тым. После построения, монастырь был снабжен Иоасафом из Берата духовными книгами и различными реестрами, где записывались доходы и расходы монастыря, рождения смерти, браки и т.д.

Кодекс с помоловкыми договорами и с договорами о брачном приданном, является ценным документом для изучения п. моловких обрядов, одежды и ономастики области Мюзекье в первой половине XIX века.

Обычай составления брачного договора, который восходит к временам до XIX в., вообще сохранялся среди местных жителей этой области ещё в первых годах после освобождения. Договоры составлялись в присутствии представителей помолвленных, обычно это были их родители, свидетели и посредники. В статье приводится пример такого договора.

В некоторых договорах встречается такая формулировка: „...поэтому записано в этом кодексе, для надёжности“. По-видимому, запись таких договоров проводилась с двойной целью: с одной стороны, узаконить помолвку с другой, чтобы не нарушить обещания с двух сторон.

В этих договорах встречаются и другие важные сведения, как например, об одежде, которая одновременно является и показателем экономического и общественного состояния новобрачных.

С целью ознакомления с одеждой периода 1819—1843 г.г. составлен список названий для одежды тех времен.

Ценность в кодексе представляет и ономастика по этому составлен и список женских и мужских имен, их фамилий, а также отдельный список, местных названий деревень, находящихся под юрисдикцией данного монастыря. Насчитывалось 86 деревень, из которых сегодня встречаются лишь 12 названий. Особый интерес представляет здесь название деревни Музакьи, которое по мнению автора, представляет династию средневекового княжеского рода Музакай.

PËRRBAJTJA

		Page
RROK ZOJZI.	Guna në veshjet tradicionale të popullit shqiptar dhe të popujve të tjerë të Ballkanit	3
ANDROMAQI GJERGJI.	Veshja e vllëhëve të rrethit të Korçës	45
ABAZ DOJAKA.	Mjetet e peshkimit në Bregun e Bunës	66
KOÇO ZHEKU.	Shtëpitë e banimit në fshatin e Pojanit (Myzeqe)	78
ENVER BUSHATI.	Lojnat popullore të rrethit të Shkodrës	119
LLAMBRINI MITRUSHI	Kodiku i Manastirit të Shën Kozmait për kontratat e fejesave	177

SOMMAIRE

		Page
RROK ZOJZI.	La guna dans la tradition des peuples Ballkaniques	3
ANDROMAQI GJERGJI.	L'habillement des valaques dans le district de Korçe	45
ABAZ DOJAKA.	La peche au breg de Buna	66
KOÇO ZHEKU.	Les Maisons d'habitation dans le village de Pojan — Myzeqe	28
ENVER BUSHATI.	Les jeux populaires dans le district de Shkodër ..	119
LLAMBRINI MITRUSHI	Le code du manastere de Saint-Kozma et les contrats de mariage	177

СОДЕРЖАНИЕ

		Стр.
РОК ЗОИЗИ	— Гүна в традициях Балканских народов.	3
АНДРОМАЧИ ДЖЕРДЖИ	— Костюм куцоваахов области Корчи. .	45
АБАЗ ДОЯКА	— Орудия рыболовства на берегу р. Буны..	66
КОЧО ЖЕКУ	— Жилые дома в деревне Пояни Мюзекье.	78
ЭНВЕР БУШАТИ	— Народные игры Шкодерской области.	119
ЛАМБРИНИ МИТРУШИ	— Кодекс монастыря Св. Козма о брачных договорах	177